

પ્રાચીન ગૂજરાતી ગદ્યસંદર્ભ

સંપાદક

શ્રી. જિનવિજયજી

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ

અમદાવાદ

પુરાતત્ત્વ ગ્રંથાવલી

પ્રાચીન ગૂજરાતી ગદ્યસંદર્ભ

સંપાદક

શ્રી. જિનવિજયજી

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ.

પ્રકાશક

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ

અમદાવાદ

પ્રથમ આવૃત્તિ

પ્રત . ૫૦૦

પ્રકાશક :

મગનલાલ પ્રભુદાસ દેસાઈ
મહામાત્ર, ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ

મુદ્રક -

ચીમનલાલ ઈશ્વરલાલ મહેતા
વ સે ત મુ દ્ર લા લ ય
ઘીકાંટારોડ ૨, અમદાવાદ

વિજ્ઞાપન

પ્રાચીન ગૂજરાતી ગદ્યસંદર્ભનું સંપાદનકાર્ય કર્યા પછી પ્રસ્તાવના લખવાની વાકી હતી અને શ્રી. જિનવિજયજી જર્મની ગયા, પટલે તેને પ્રસિદ્ધ કરવાનું કામ અટકી પડ્યું હતું. જર્મનીથી આવીને તેમણે સત્યાગ્રહની લડતમાં શંપલાવ્યું. પટલે હાલ તો સંપાદકની પ્રસ્તાવના વિના ગદ્યસંદર્ભ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે. આશા છે કે ગૂજરાતી ભાષાના પ્રેમીઓ તરફથી તેને ઘટિત આવકાર મળશે.

પ્રકાશક

અનુક્રમણિકા

વિષય

પૃષ્ઠાંક

૧ સમ્યક્ત્વ તથા શ્રાવકના બાર વ્રત ઉપર કથાઓ ૧-૫૯

(કર્તા-તરુણપ્રભસૂરિ, સવત્ ૧૪૧૧)

૧	સમ્યક્ત્વ ઉપર (નરવર્મ નરેન્દ્ર) કથા	૧
૨	સમ્યક્ત્વ વિષયક શંકા આકાંક્ષાના ઉદાહરણ	૫
૩	ધર્મફલ સંદેહ ઉપર (વણિક-તસ્કર) કથા	૫
૪	પ્રથમ અર્હિસાવ્રત ઉપર (ચંદ-સૂર રાજપુત્ર) કથા	૭
૫	દ્વિતીય વ્રત ઉપર (હંસ રાજેન્દ્ર) કથા	૯
૬	તૃતીય વ્રત ઉપર (લક્ષ્મીપુજ) કથા	૧૩
૭	ચતુર્થ વ્રત ઉપર (નાગિલ) કથા	૧૭
૮	પચમ વ્રત ઉપર (વિદ્યાપતિ મહીપતિ) કથા	૨૦
૯	ષષ્ઠ વ્રત ઉપર (સિંહ) કથા	૨૩
૧૦	સપ્તમ વ્રત ઉપર (ધર્મ રાજેન્દ્ર) કથા	૨૭
૧૧	અષ્ટમ વ્રત ઉપર (સુરસેન) કથા	૩૦
૧૨	નવમ વ્રત ઉપર (કેસરી નામ શ્રાવક પુત્ર) કથા	૩૨
૧૩	દશમ વ્રત ઉપર (સુમિત્ર મંત્રી) કથા	૩૫
૧૪	एकादश व्रत ઉપર (મિત્રાણંદ નામ મંત્રીશ્વર) કથા	૩૯
૧૫	द्वादश व्रत ઉપર (સુમિત્રા નામ પરમ શ્રાવિકા) કથા	૪૩

પ્રકીર્ણ કથા

૧૬	एक भुल्लक शिष्यનું ઉદાહરણ	૪૮
૧૭	સમાધિ વિષયે જિનદત્ત કથા	૪૮
૧૮	શાસ્ત્રાભ્યાસ વિષયક કથા	૫૦
૧૯	ગૌતમ અષ્ટાપદ ગમન કથા	૫૧
૨૦	વિદ્યા વિષયે કાશ્યપ અને બ્રાહ્મણ કથા	૫૪
૨૧	લોભાલોભ વિષયક કથા	૫૪
૨૨	જીવિત મરણ આશંકા વિષય કથા	૫૬
૨૩	एक वृद्ध डोसीनु ઉદાહરણ	૫૮

२ श्रावक व्रतादि अतिचार

६०-६६

(लेखन समय विक्रम संवत् १४६६)

३ उपदेशमाला ग्रंथमांणी केटलीक कथाओ

६७-९८

(कर्ता.-सोमसुंदर सूरि; समय विक्रम संवत् १४५७-१४९९)

१	परशुरामनी कथा	६७
२	बाहुबलीनी कथा	६८
३	सनत्कुमार कथा	६८
४	जासासानी कथा	६९
५	मृगावतीनी कथा	७०
६	चिलातीपुत्र कथा	७०
७	ढंढणकुमार कथा	७१
८	स्कंदक शिष्य कथा	७२
९	हरिकेशी मुनी कथा	७२
१०	वयरस्वामि कथा	७३
११	नंदिषेण कथा	७३
१२	गजसुकुमाल कथा	७४
१३	सिंह गुहावासी मुनि कथा	७५
१४	पीठ महापीठ कथा	७५
१५	तामली तापस कथा	७६
१६	अवन्ति सुकुमाल कथा	७६
१७	मेतार्यमुनि कथा	७६
१८	वज्रर्षिनी (वीजी) कथा	७७
१९	संगमसूरि कथा	७७
२०	प्रदेशी नृप कथा	७८
२१	कालिकाचार्य कथा	७८
२२	महावीर पूर्वजन्म कथा	७९
२३	वलदेव मुनि कथा	७९
२४	वारत्तक ऋषि कथा	८०
२५	चन्द्रावर्तसक कथा	८०

૨૬	સાગરચંદ્ર કથા	૮૧
૨૭	દૃઢપ્રહારિ મુનિ કથા	૮૧
૨૮	સહસ્રમણ કથા	૮૨
૨૯	સ્કન્દકુમાર કથા	૮૨
૩૦	બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી કથા	૮૨
૩૧	કનકકેતુ રાજાની કથા	૮૩
૩૨	કોણિક રાજાની કથા	૮૩
૩૩	ચાણક્ય કથા	૮૪
૩૪	આર્યમહાગિરિ કથા	૮૪
૩૫	મેઘકુમાર કથા	૮૫
૩૬	સત્યાકિ વિદ્યાધર કથા	૮૬
૩૭	ચંડરુદ્રની કથા	૮૭
૩૮	અંગારમર્દકની કથા	૮૭
૩૯	પુષ્પચૂલા કથા	૮૮
૪૦	સુકુમાલિકાની કથા	૮૯
૪૧	મંગૂ આચાર્યની કથા	૮૯
૪૨	વે શુકોની કથા	૯૦
૪૩	શૈલકઋષિ કથા	૯૦
૪૪	નંદિષેણ કથા	૯૧
૪૫	કંઢરીક પુઢરીક કથા	૯૧
૪૬	શશિ રાજાની કથા	૯૨
૪૭	શ્રેણિક અને નાપિતની કથા	૯૩
૪૮	મેતાર્ય મુનિની પૂર્વ કથા	૯૪
૪૯	હરિકોશિ મુનિની પૂર્વ કથા	૯૫
૫૦	ધૂર્ત બ્રાહ્મણની કથા	૯૫
૫૧	દર્દુરદેવની કથા	૯૬
૫૨	કાલસૌકરિકના વેટાની કથા	૯૭
૫૩	આજીવક જમાલિની કથા	૯૭

૪ યોગશાસ્ત્રમાંની કેટલીક કથાઓ

૯૯-૧૧૭

(કર્તા-સોમસુંદર સૂરિ)

૧	દ્રવ્યમોહ ઉપર બે ભાઈની કથા	૯૯
૨	હિંસાના ફળ ઉપર સુભૂમ અને વ્રહ્મદત્તની કથા	૯૯
૩	કાલકસૂરિઆ ટાટકીની કથા	૧૦૩
૪	વસુરાજાની કથા	૧૦૫
૫	ઋષિદ્વય કથા	૧૦૬
૬	બે ચોરની કથા	૧૦૬
૭	રોહીણેય ચોર કથા	૧૦૭
૮	સુદર્શન શ્રેષ્ઠી કથા	૧૦૯
૯	અભયકુમાર કથા	૧૧૦
૧૦	ચુલનીપિતા શ્રાવકની કથા	૧૧૨
૧૧	શાલિભદ્ર કથા	૧૧૩
૧૨	કામદેવ શ્રાવક કથા	૧૧૫
૧૩	આનન્દ શ્રાવક કથા	૧૧૬

૫ યોગશાસ્ત્રાંતર્ગત ગૃહસ્થ ધર્મના ગુણોનું વર્ણન ૧૧૮-૧૨૬

(મૂલશ્લોકકર્તા-હેમચંદ્રસૂરિ, ગૂજરાતી વિવેચન
કર્તા-સોમસુંદરસૂરિ)

૬ પૃથ્વીચંદ્ર ચરિત્ર અપર નામ વાગ્વિલાસ ૧૨૭-૧૬૦

(કર્તા-શ્રીમાણિક્યચંદ્રસૂરિ; વિક્રમ સંવત્ ૧૪૭૮)

૧	પ્રથમ ઉલ્લાસ	૧૨૭
૨	દ્વિતીય ઉલ્લાસ	૧૩૪
૩	તૃતીય ઉલ્લાસ	૧૪૦
૪	ચતુર્થ ઉલ્લાસ	૧૪૬
૫	પંચમ ઉલ્લાસ	૧૫૨

૭ નમસ્કાર બાલાવબોધ

૧૬૧-૧૭૧

(કર્તા-હેમદત્ત ગણી, વિક્રમ સંવત્ ૧૫૦૦)

८ औक्तिक प्रकरण १७२-१८०

(कर्ता-कुलमदनसूरि, चिक्रम सधत् १४५०)

१ विभक्ति विचार	१७२
२ कृदन्त विचार	१७४
३ उक्तिभेद	१७३
४ शब्दसंग्रह	१७८

९ औक्तिक-पदानि १८१-२०४

(१) शब्दसंग्रह (२) क्रियावचन (३) कर्मणिवाक्य
(४) द्विकर्मकभाव (५) द्विकर्मकवाक्य (६) समास
प्रकरण (७) ताद्वित प्रत्ययो

१० परिशिष्ट २०५-२२२

चौदमा सैकानुं गुजराती गद्य-बालशिक्षामांना

अवतरणो २०५-२१७

(कर्ता-सग्रामसिंह वि० स० १३३६)

आराधना (सं० १३३० मां लखेला

ताडपत्रमाथी) २१८-२१९

१ सर्वतीर्थ नमस्कार स्तवन (संवत् १३५९मां

लखाएला कागळना पुस्तकमाथी) २१९

२ नवकार व्याख्यान (संवत् १३५८मां

लखाएला पुस्तकमाथी) २१९-२२१

३ अतिचार (संवत् १३६९मां लखाएला

ताडपत्रमाथी २२१-२२२

પ્રાચીન ગુજરાતી ગદ્ય-સંદર્ભ

સમ્યક્ત્વ તથા શ્રાવકના બાર વ્રત ઉપર કથાઓ

(કર્તા-તરુણપ્રભસૂરિ, સંવત્ ૧૪૧૧)

૧. સમ્યક્ત્વ ઉપર કથા.

સમ્યક્ત્વ ગુણરહસ્યં આવિર્ભાવકુ શ્રીનરવર્મ મહારાજ કથાનકુ લિખિયઈ^૧॥ ઈહી જિ જંબૂ દ્વીપ^૨ માહિ ભરત ક્ષેત્ર માહિ મગધ નામિ જનપદુ છઙ્ગ. તિહાં વિજયવતી નામિ નગરી, તિહાં નરવર્મ નામિ રાજા, રતિસુંદરી નામિ પદ્મ મહાદેવી હૂંતી. હરિદત્તુ નામિ પુત્રુ હૂંતડ. મતિસાગરાદિક અનેકિ^૩ મહામાત્ય હૂંતા. અનેરઙ્ગ દિવસિ રાજેન્દ્ર આગઙ્ગ સભામાહિ ધર્મવિચાર વિષઙ્ગ આલાપુ નીપનડ^૪. તત્ર એકિ કહિંડ^૫ ધર્મુ દાક્ષિણ્યૌદાર્યૌદિકહં ગુણહં^૬ કરી હુયઈ. તથા પરોપકાર- 5
ઇતડ^૭ લોક વિરુદ્ધ લ્યાગઇતડ પુણિ ધર્મુ હુયઈ. વીજઙ્ગ કહિંડ વેદોક્તુ અગ્નિ હોત્રાદિકુ ધર્મુ. ત્રીજઙ્ગ કહિંડ કુલ ક્રમાગતુ ધર્મુ. ચડથઙ્ગ કહિંડ ધર્માધર્મ પ્રલક્ષ પ્રમાણિ કરી ગગનારવિંદ જિમ દીસઙ્ગ^૮ નહી, ઇણિ^૯ કારણિ નથી. ઇસી પરિ સમ્યક ધર્મ-વિવાદુ કરતા દેખી^{૧૦} કરી વિવેકવંતુ નરવર્મ રાજા મનમાહિ ચીંતવઙ્ગ. દાક્ષિણ્યાદિકહં ગુણહં કરી તાં ધર્મુ ન હોઈ. તિ દાક્ષિણ્યાદિક ગુણ પુરુષવ્રતુ. વેદોક્તુ પુણિ ધર્મુ નહી. હિંસા દોષ દ્વાષેત્વઇતડ. ક્રમાગતુ 10
પુણિ ધર્મુ નહીં. ઇસી પરિ કુણરહસ્યં^{૧૧} ધર્મુ ન હુયઈ. નાસ્તિક વચનુ જગજંતુ સુખ-દુઃખાદિ દર્શન ભાવઇતડ ઘટઙ્ગ નહીં. સર્વ દોષ રહિતુ શુદ્ધ કનક જિમ કિસડ ધર્મુ હુયઈ. ઇસડ મનમાહિ જેતલઙ્ગ નરવર્મ રાજા ચીંતવઙ્ગ, તેતલઙ્ગ પડિહારુ રાજારહસ્યં વીનવઙ્ગ—‘દેવ ! મહારાજ ! તુમ્હારડ^{૧૨} વાલમિત્તુ મદનદત્તુ ચિરાગતુ દ્વારદેસિ વર્તઙ્ગ. ’ રાજાદેસઇતડ મદનદત્તુ માહિ મેલ્હિડ^{૧૩}. રાજેન્દ્રિ^{૧૪} સમાલિંગન^{૧૫} સન્માન વહુમાન-દાન-પૂર્વકુ પૂઞિડ—‘મિત્ર ! એતલ્લડ 15
કાલ કિહાં^{૧૬} થાકડ, કિસડ ઉપાર્જિડ ?’ સુ પુણિ રાજારહસ્યં પ્રણામુ કરી વીનવઙ્ગ—‘મહારાજ !

૧ ખ પ્રતિમાં ધણા ભાગે છેવટના ફગર ઉપર અનુસ્વાર આપેલુ હોય છે; તેવી જ રીતે માહિ એ શબ્દના હિ િગર પશુ અનુસ્વાર મુકેલું હોય છે. ૨ ખ દ્વીપિ. ૩ ખ અનેક. ૪ પૂર્ણવિરામવાળા વાક્યના અંતે જે ડ હોય છે તે ઉપર ખ પ્રતમાં હ મેશાં અનુસ્વાર મુકેલું હોય છે. ૫ ખ ડ ૬ આ શબ્દ ખ પ્રતમાં નથી. ૭ ખ પ્રતમાં તડ ની પહેલાનો ફ બધે દેશણે પડતો મુકવામા આવ્યો છે. ૮ ખઙ્ગ. ૯ ખ ઇતિ. ૧૦ ખ દેવી. ૧૧ ખ માં કુણહં રહઙ્ગ ૧૨ ખ તમ્હા. ૧૩ ખ ડં. ૧૪ ખઙ્ગ ૧૫ ખ સભા. ૧૬ ખ કિહા.

પ્રાચીન ગૂજરાતી ગદ્યસંદર્ભ

- અનેકિ ૨ દેશ અનેકિ ૨ આશ્ચર્ય દીઠા । પ્રસુતુ ધનુ ઉપાર્જિત^૧ । એડ નક્ષત્ર-શ્રેણિ-સહોદરુ
 એકાવલી હારુ મહારાજ મઢ^૨ લાધત^૩ ।' રાજા મળઇ 'મિત્ર ! એહ હારનડ^૪ લામુ મૂ આગડ
 આમૂલ-ચૂલ કહિ ।' સુ કહઢ 'મહારાજ' તદા કાલિ હડ પુરુહૂત^૫ નીસરિડ પ્રમૂત દેશાતર
 ભમતડ^૬ હૂંતડ દ્રુપદિકાટવી માહિ ગયડ । તૃપાક્રાતુ તેહ^૭ માહિ ઓરહડ પરહડ ઘળડ ભમિડ ।
- 5 તિહાં ફિરતદ્ હૂતદ્ ગુણધર મૂરિ નામિ આચાર્યુ મેટિડ । તેહ મહાત્મા આગડ એકાવલી હાર
 સારાલંકાર ધારકુ દેવુ એકુ દેવી સહિતુ, મહાત્મા તળા મુલ્હ હૂતડ ધર્મુ જિનપ્રણીતુ સામલ-
 તડ મઢ દીઠડ । હડ પુણિ વાદી કરી તિહા વઢઠડ । 'મૂંરહડ પુણિ ધર્મુ સાંમલતા તૂસ સર્વથા
 નાઠી । આપળા વાંધવ જિમ મૂ દેલ્હતા હૂતા તેહ દેવરહડ મૂં ડપરિ મહાંત પ્રીતિ ડલ્હસી । તડ
 પાછડ તિણિ દેવિ મહાત્મા પૂલ્હિડ—'ભગવન્' મૂરહડ એહ ડપરિ કિસા કારણ લ્હી સ્નેહ તળડ
- 10 અતિશડ^૮ ।' મહાત્મા મળઇ^૯—'એહ ભવતડ પૂર્વ ભવિ કૌશાલી નગરી માહિં જયરાજેંદ્ર તળા
 તુમ્હે વિજય વેજયત નામહ કરી પ્રસિદ્ધ પુત્ર હૂતા । તુમ્હારી માતા દૈવ જોગડતડ પરલોકિ
 ગઈ । ધાત્રી પ્રતિપાલીતા હૂંતા તુમ્હે યૌવન પ્રાપ્ત હૂયા^{૧૧} । જયરાજેંદ્ર તુમ્હરહડ યૌવરાજ્ય^{૧૨}
 પદુ દેળહારુ જાળી કરી ડચાન^{૧૩} વનિ ક્રીડા કરિવા ગયા^{૧૪} હૂંતા માતાની સડકી વિસુ
 દિવારિડં । તદા કાલિ તિહા અશોકતરુતલિ દિવાકર મુનિ ગરુડોપપાતાધ્યયન ગુણતડ હૂતડ ।
- 15 તેહનઢ પ્રભાવિ તિહા ગરુડેંદ્રુ^{૧૫} આવિડ । મહામુનિ તેહરહડ સેવા પરાયણુ હૂયડ । ગરુડેન્દ્ર
 તળા પ્રભાવડતડ તુમ્હરહડ વિષમુ વિષુ પ્રભવિડ^{૧૬} નહીં । ગરુડુ^{૧૭} રાજુ તેહ મુનિરહડ પ્રણમી
 કરી આગડ આવી વઢઠા । ગરુડેંદ્રિ કહિડ 'જઢ દિવાકરુ મુનિવરુ ર્હા ન હોય તદ્ તુમ્હે મૂયા
 હડત । તિણિ કારણિ એડ મહામા તુમ્હરહડ જીવિત-યદાતા માતા પિતા સમાનુ । એહ મહાત્મા
 તળી મલી પરિ સેવ કરિજિડ ।' ર્હમડ^{૧૮} મળી કરી ગરુડેંદ્રુ આપગડ ધાનકિ પહુતડ ।
- 20 તુમ્હે પુણિ જાત-તત્ત્વ તેહ મુનિ કન્હડ^{૧૯} સજમુ લે કરી ડુકર તપ નિયમ પર હૂયા ।

૧ ૫૦ ડ	૨ ૫૦ મઢ	૩ ૫૦ ડં.	૪ ૫૦ ડં	૫ ૫૦ પુર.
૬ ૫૦ પ્રમ.	૭ ૫ પ્રતમા તેહ એહ અને જેહ શબ્દના હ ઉપર હમેશા અનુસ્વાર આપેલું હોય છે	૮ ૫ પ્રતમા હમેશા મૂ હોય છે	૯ ૫૦ સડ.	૧૦ ૫ ર્હં ૧૧ ૫૦ હુઆ
૧૨ ૫૦ યૌવનિરાજ્ય.	૧૩ ૫મા આ ગળદ નથી.	૧૪ ૫ ગયા	૧૫ ૫ ગુરુ	
૧૬ ૫ પ્રભાવિડ	૧૭ ૫ ગુરુડુ	૧૮ ૫૦ડ	૧૯ ૫૦ડ.	

* ૫ પ્રતિમા પ્રણમી કરી એ શબ્દો પછી સંતુષ્ટ હૂંતડ ગરુડોપપાતાધ્યયનુ સાંમ-
 લિયા લાગડ । વિપાપહાર પ્રભાવતડ વિસ્મિતવિત્તહૂંતા તુમ્હે પુણિ તેહ મુનિરહડ
 પ્રણમી કરી આગડ આટલો અર્થ વધારે છે અને તે પછી ક પ્રતિમા મળી આવતો આવો
 વઢઠા ગરુડેન્દ્રિ કહિડ જઢ દિવાકરુ મુનિવરુ ર્હાં ન હોયતડ તુમ્હે—એટલો વાક્યસંદર્ભ
 ખરિન છે.

તુમ્હ માહિ જ્યેષ્ઠ મરીકરી પ્રથમ દેવલોકિ વિદ્યુત્પ્રભામિધાનુ દેવુ હૂયઃ । તડ લહુડડ વિદ્યુત્સુંદરુ
નામિ તિહાંઈ જિ દેવુ હૂયઃ । તિહા હૂંતડ વડડ માઈ ચવી કરી વિજયવતી નગરી માહિ મદ-
નદત્તુ નામિ નરવર્મ^૧ રાજેંદ્રનડ મિત્રુ વાળિયાનડ પુત્રુ હૂયઃ । સુ પુણિ ઇડ ધન કારણિ
ફિરતડ હૂંતડ^૨ હવડા^૩ તહં દીઠડ । તિણિ કારણિ પૂર્વભવામ્યાસ વસડતડ તૂરહં^૪ એહ વિષઈ
સ્નેહાતિસડ ।’ હસડં^૫ સાંભલી કરી તિણિ દેવિ એડ એકાવલી હારુ મૂરહં દીધડ । મહાત્મા 5
પૂઢિડ ‘મૂરહં^૬ નિદ્રાદિક અપલક્ષણ કિસઈ કારણિ ’ મહાત્મા કહિડં ‘તૂરહં મરણુ ટૂંકડડ
વર્તઈ ।’ તિણિ પુ[ણિ] મણિડં ‘કિહાં મૂરહં ઉત્પત્તિ, કિસી પરિ બોધિલાભુ ।’ મહાત્મા
મણિડં ‘તડં નરવર્મ રાજેંદ્ર તણડ પુત્રુ હરિદત્તુ નામિ હોઈસિ^૭ । એડ^૮ એકાવલી હારુ દેવિ
પ્રતિવૂઝિસિ ।’ હસી પરિ ઢિન્ન સંશય હૂંતડ સૂરિ નમી કરી સ્વર્ગિ ગયડ । તડ મહં ગુરુ પૂઢિ-
ડં^૯ ‘ભગવન્ ! એડ હારુ કિસડ ।’ સૂરિ મણિડ ‘પૂર્વિહિ નવોત્પન્નુ ચમરેંદ્રુ ઇંદ્ર સ્થાનિ 10
ગયડ । ઇંદ્રિ હાકિડ નાઠડ । અધોમુખ નાસતા હૂંતા એડ હારુ ગલા હૂંતડ અસંખ્યાત ઇ
ઘીપિ પાડિડ । ઇણિ દેવિ લાધડ ।’ હસડં સાંભલી ગુરુ વાદી પંચવીસ વરિસ સીમં દેસાંતરિ
પરિશ્રમી ધનુ પ્રભૂતુ ઉપાર્જી કરી હવડાં હડં^{૧૦} સ્વામિન્ ! આવિડ । સ્વામિન્ ! સુ દેવુ તુમ્હારુ
પુત્રુ હૂયડ કિ^{૧૧} નહી ? ।’ રાજેંદ્રિ કહિડં ‘મિત્ર ! હરિદત્તરહં હારુ દિશ્વાલડ ।’ હરિદત્તુ
તેડી હારુ દિશ્વાલિડ । હારુ દર્શનઈતડ તેહરહં જાતિ સમરણુ^{૧૨} ઝપનડં ।-રાજેંદ્રિ પૂઢિઈ હૂંતઈ 15
હરિદત્તિ કુમારિ તિમહિં જિ પૂર્વભવ સંવંધુ કહિડ । જિમ પૂર્વિહિ મદનદત્તિ^{૧૩} કહિડ । રાજા
ચિત્તમાહિ ચીંતવઈ^{૧૪} જુ^{૧૫} આગઈ ધર્મ વિપઈ વિવાદુ હૂયડ સુ વિવાદુ એહ પુત્રનઈ ચરિત્રિ
કરી ડચ્છેદિડ । એહ વિશ્વમાહિ ધર્મુ જિનપ્રણીતુ જુ ઘઈ ભવ્યરહં ભવમયછેદકુ મોક્ષસુખ-
દાયકુ । એતલઈ પ્રસ્તાવિ ડઘાનપાલકિ રાજેંદ્રુ વીનવિડ-‘દેવ ! આજુ પુપ્પાવતંસકિ ડઘાનિ
વહુ શિષ્ય પરિવૃત્તુ ચતુર્જાની ડુરાસુરનરેશ્વરનમસ્કૃતુ શ્રી ગુણંધરુ^{૧૬} નામિ સુગુરુ સમોસરિડ 20-
ઘઈ ।’ જિમ મેઘ તણડં ગર્જિતુ સાંભલી કરી મયૂરુ નાચઈ તિમ તેહનડં વચનુ સાંભલી કરી
રાડ હરષિડ । હસ્તિસ્કંધ સમારૂઢુ પુત્રમિત્રાદિ પરિવાર^{૧૭} પરિવૃત્તુ મહાંત ઋદ્ધિ-સમુદય કરી
ગુરુપાદ વાંદિવા રાડ પુહતડ^{૧૮} । વિધિવત્ વાંદી કરી યથાસ્થાનિ વઢઠડ । અમૃતગસ સારાણિ-
સમાન ધર્મ દેશના સાંભલઈ । યથા “ મો અવ્યા ! સર્વ ધર્મ મૂલ^{૧૯} શિવપુરદ્વારુ સમ્યક્ત્વ
વર્તઈ । સુ સમ્યક્ત્વુ દેવ-ગુરુ-ધર્મ-વિપઈ દેવ ગુરુ ધર્મ-બુદ્ધિ સ્વરૂપુ કહિયઈ । અદેવ-અગુરુ- 25

૧ ખ નરવર્મ્મુ. ૨ ખ મા આ શબ્દ નથી. ૩ ખ હિવડાં. ૪ ખ તૂરહં. ૫ ખ ડડ.
૬ ખ વ્રતમાં મૂ અને તૂ ઉપર અનુસ્વાર નથી હોતો. ૭ ખ હોઈસિઈ. ૮ ખ મા આ શબ્દ નથી.
૯ ખ ડડ. ૧૦ ખ મા હડં હવડાં એમ છે. ૧૧ ખ મા કિ નથી. ૧૨ ખ
સમરણુ. ૧૩ ખ મા મનદત્તિ. ૧૪ ખ ચીતં. ૧૫ ખ મા જુ ના ડેશણે ઇકુ
પાડ છે. ૧૬ ખ ગુણંધરુ. ૧૭ ખ વારિ. ૧૮ ખ પંહુતડ. ૧૯ ખ મૂલુ.

अधर्म-विषह देवे-गुरु-धर्म-बुद्धिस्वरूप सम्यक्त्व-विपरीत मिथ्यात्व कहियह । तत्र जित-राग-
द्वेष-मोह देवु जिनु । महाव्रत धरु गुरु । दयामूल धर्म इति । इणि सम्यक्त्व लाघह
नरकगति तिर्यचगति गमनु न हुयइ । मनुष्य देव मोक्ष सुख जीवरहइ स्वाधीन हुयइ ।
तथा च भणितं—

5 सम्मत्तंमि उलद्धे ठइयाई नरय-तिरिय-दाराई ।

दिवाणि माणुसाणि य मुक्ख-सुहाई राहीणाई ॥

इसउं साभली करी राजा पुत्र सहितु सम्यक्त्व-पूरु गृहि-धर्मु ते करी संतुष्ट हूंतउ आप-
णह घरि गयउ । अनेरह दिवसि सुधर्मा समामाहि बइठउ सौधर्मेन्द्र नरवर्मा राजेंद्र तणउं
सम्मक्तु देवहीरहह अचालनीउ कहह । तउ पाछइ सुवेगु देवु हंद्र-वचन विषह संदेहु धरतउ
10 हूंतउ वैक्रिय^१ ऋद्धि विस्तार सहितु परीक्षा निमित्तु आविउ । तिणि देवि दिव्य शक्ति बलि
मायासउ साधु-समूहु अकार्य करतउ राजेंद्ररहइ तिम दिखालिउ जिम जउ अनेरउ देखइतउ
धर्मे हूंतउ निश्चइसउं पडवडह । नरवर्मु राजेंद्र पुणि तिम साधुवृदु देखी मनमाहि चीतवह—
कणादिकहं करी हेम जिम शुद्ध जिनधर्मु एकु बहं किंतु ए पुण मुनि गुरु-कर्म-भार भावि
फरी विनडिया हूला जिनधर्मरहइ लाघवु करइ । सु लाघवु जि मतिमत हूयइ तेहे शक्ति
15 हूंती अवश्यु राखियउ । इसउं चेतवी करी समभावहिं जि करी अकार्यहूंत^२ मुनि निवारिया ।
देवु सम्यक्त्व विषह निश्चल जाणी करी नरवर्मा रायरहइ प्रणमी करी साक्षात्कारि होई कहइ
'महाराज ! धन्यु तउ^३ जेह तूरहइ समामाहि बइठउ इद्र महाराजु सम्यक्त्व तणी स्तुति कर-
इ ।' इसउं भणी आपणउ सउतु आपी करी आपणह थानकि गयउ । नरवर्मु महाराजु स-
म्यक्त्व-मूल गृहि-धर्मु चिरकाल प्रतिपाली करी पुत्र-पित्रादिक सहितु दीक्षा ले करी सुगति
20 पहुतउ ।

नरवर्मनरेंद्रस्य दृष्ट्वा सम्यक्त्वजं फलम् ।

स्वर्गापवर्गदं भव्याः सम्यक्त्वे सन्तु निश्चलाः ॥

२. सम्यक्त्वविषयक शंका आकाक्षानां उदाहरण.

१. शंका विषय उदाहरण यथा—नगरि एकि सेठि एक^१ तणा वि पुत्र लेसाल पढइं ।
^२तीहंरहइं आरोग्य बुद्धि वृद्धि निमित्तु माता सप्रभाव ओसही पेया एकांत स्थानिथिकी
करावइ । तीहंमाहि एकरहइं मक्षिकादि शंकालगी मनि सूग उपजइ । मानसदुक्खपूर्वक
सरीर दुक्ख, इणि कारणि तेहरहइं वल्गुली रोगु ऊपनउ; मूयउ । इहलोक सुखहूंतउ चूकउ । 5
बीजउ पुत्रु मनमाहि चीतवइ 'माता अहितु कदाकालिहिं न चीतवइ, तिणि कारणि निःसंदेहु
थिकउ^३ पेया पानकु करतउ आरोग्य बुद्धि वृद्धि सहितु चिरंजीवी हूयउ । इहलोक^४ सुख-
भागी हूयउ । इसी परि सम्यक्त्व विषय पुणि जु जीवु संदेहु परु हुयइ सु सासय-सुहु न ल-
हइं । निसंदेहु^५ हूंतउ सासय-सुहु लेहइ ।

२. आकाक्षा विषय उदाहरण—राजा अनइ महामात्यु वे जणा अश्वापहारइतउ अटवी 10
माहिगया । भूखिया हूया । वणफल खाधां । नगरि आविया । राजा सूपकार तेडी करी कहइ
'जिं के भक्ष्य-भेद संभवइं ति सगलाई करउ ।' सूपकारे कीधा । राजा आगइ आणिया ।
राजेंद्रि चीतविउं—मधुर मोदक पूषकादिक भक्ष्यभेद पाछेई भाविसिहं; इणि कारणि पहिलउं
वाकुल^६ ढोकलादिक भक्ष्यभेद भषी करी पाछइ मधुराहार-भक्षणु कीधउं । किसइ कारणि, जिम
सवहीं आहारतणा स्वाद लिउं । महतइ पुणि जीमी करी वमन-विरेचनादिकु कीधउं । राजेंद्रि 15
पुणि सर्वाहार-भोग-लुब्धि^७ हूंतइ वमन-विरेचनादिकु न कीधउं । तिणि आहारि दोषि राउ
मूयउ । इहलोक सुख चूकउ । महामात्यु जीविउ; इहलोक सुख-भागी हूयउ । तिम जीव^८
पुणि अन्यान्य धर्म तत्त्वबुद्धि करी वांछतउ मोक्ष-सुख हूंतउ चूकइ; अवाञ्छतु^९ मुक्तिसुख-
भागी हुयइ ॥

३. धर्मफल संदेह उपर कथा.

20

धर्मफल-संदेह विषय वणिय तस्कर विहुं^{१०} तणउं उदाहरण । तथाहि—वसंतपुरनामि
नगर । जिणदासु नामि श्रावकु । तेहतणउ महेसरदतु नामि मित्रु । जिणदासु आगास—^{११}
गामिणी विद्यातणइ बलि नंदीश्वरि दीपि^{१२} शाश्वत चैत्य वांदिवा गयउ । आविउ हूंतउ महेस-
रदत्ति भणिउ 'मित्र ! ताहरइ देहि अपूर्व सुगंधु^{१३} गंधाइ । तिणि नंदीश्वर-यात्रा-वृत्तांतु कहिउ ।
तउ महेसरदतु भणइ 'मूरहइं पुणि आकाश-गामिनी विद्या आपि ।' तउ अतिनिर्वाधि कीधइ- 25

१ ५ मां आ शब्द नथी.

२ ५ तीहं.

३ ५ थकउ.

४ ५ लोकि.

५ ५० देह.

६ ५ वाकुला.

७ ५ लब्धि.

८ ५ जीवु.

९ ५० तउ.

१० ५ विहु.

११ ५ आकास.

१२ ५ दीपि.

१३ ५ मां ह नथी.

प्राचीन गूजराती गद्यसंदर्भ

हूंतइ जिणदासि^१ महेसरदत्तरहइ विद्या^२ दीधी। कृष्ण चतुर्दशी रात्रि समइ स्मशानि जाई हेठइ
अभिकुंडु ज्वलइ ऊपरि वृक्ष तणि शाखा छीकउ^३ बांधी करी आपणपइं तिहां चडी करी
विद्या जपइ। जापि संपूर्णि हूंतइ एक-एक तणी खड्गघाइ करी छेदइ। जेती वार चउथी
तणी छेदिवा वार हुयइ, तेती वार मनमाहि संदेहु उपजइ-विद्यासिद्धि होसिद^४ किंवा नही
५ होइ, पुण मूरहइ मरणु निश्चयि^५ होइसिइ। तउ वली वली छीकउं बांधइ; वली वली संदेहु
करइ। एतलइ प्रस्तावि चोरु एकु चोरी करी तिहां आविउ। केडइ वाहर पुण आवी। चोरु
स्मशान वन गहनमाहि पइठउ। वाहर बाहिरि वेढु करी रही। चोरि महेसरदत्तु चडतउ
उत्तरतउ देखी करी बोलाविउ 'तउं ज विद्या साधइ छइ स मूरहइ आपि; एउ माहरउ धनु
तउ^६ लइ'। तिणि चीतविउं-भलउ मूरहइ एतला फलतणी प्राप्ति छइ, इसउ भणी करी विद्या
० चोररहइ आपी। चोरतणउं धनु आपणपइं लीधउ। चोरि निःसंदेहि थिकइ एकवार रूडी
परि जापु करी खड्गनइ एक घाइ करी चियारइ तणी छेदी करी^७ आकाशि ऊपरिभिउ^८।
प्रभाति चोरि पगि लागी वाहर वनमाहि आवी। महेसरदत्तु वस्तु^९ संयुक्तु चोरु^{१०} करी
बांधउ। मारिवा लीजतउ देखी करी चोरि आकाश-गाति विद्यागुरु भणी नगररहइ वीहावी करी
मेल्हाविउ। इसी परि जु धर्म^{११} विषइ संशयु^{१२} करइ सु मेहस[र]दत्तु^{१३} जिम अपाइ^{१४}
१५ पडइ। जु सशयु न करइ सु चोर जिम सकल अनर्थहूतउ छूटइ, मनो वाळितु लहइ ॥

[साधु निंदा विषयइ दुर्गंधा^{१५} उदाहरणु। मिथ्या दृष्टि प्रशसा परिहार विषइ सक-
टाल^{१६} महामात्ये उदाहरणु] मिथ्यादृष्टि सस्तु^{१७} मिथ्यादृष्टिसउं मैत्री कहियइ। तेह विषइ
जिनदास उदाहरणु यथा-उजीणी^{१८} नामि नगरी। जिणदासु नामि श्रावकु। तिहां एकादशमी
प्रतिमा वहतउ हूतउ मुनिसरसउ विहार^{१९} करतउ सार्थभण्डु हूंतउ बौद्धहंतणइ साथि मिलिउ।
२० मार्गि मूयउ। आपणउ आचारु करी बौद्ध रक्तवख वेष्टितु करी तिहां मेल्हिउ। सु नमस्कार-
समरण परायणु मरी करी देवु हूयउ। अवधिशानि आत्म-देहु देखी बौद्धभक्त हूयउ। इणि
कारणि मिथ्यादृष्टि परिचउ न कीजइ। बौद्धहरहइ रत्नस्वर्णालंकारालंकृति हाथि करी अदृष्टु-
हूंतउ भोजनु दियइ। लोकमध्यमाणि इसउ अतिसउ बौद्धहरहइ हूयउ-अहो धन्यु बौद्ध
शासन। श्रावकु लोकु लोके अवहोलियइ। अनेरइ दिवसि श्री धर्मघोषसूरि आचार्य मिश्र तिहां
२५ आविया। श्रावके वांदी करी तिहांनउ वृत्तांतु कहिउ। आचार्ये उपयोगि दीधइ सगळ वृत्तांतु

१. ५ जिणदासि २ ५ भा विद्या शब्द नथी. ३ ५ छीकउ. ४ ५ होइसिह.
५ ५ निश्चय ६ ५ हू ७ ५ भा करी शब्द नथी ८ ५ भा ऊपरिभिउ ९ ५ भा चोर
वस्तु. १० ५ चोर. ११ ५ धर्मफल १२ ५ संशय. १३ ५ दत्त. १४ ५ आपइ.
१५ ५ भा दुर्गंधा. १६ ५ सकटाल. १७ ५ संस्तविषु १८ ५ उज्जैणि. १९ ५ विहार.

जाणी करी एकु साधु-संघाडउ मोकल्लिउ । भणिउं बौद्ध देवकन्हा भिक्षा दिवारिसिइं । पुणि तुम्हे म लेजिउ^१ । हाथु साही इसउं भणिजिउ “गुञ्जगा बुञ्ज बुञ्ज मा मुञ्ज ।” इसउं तेहे^२ कीधउं । देवरहइं शुभ कर्मोदय लगी प्रतिबोधु ऊपनउ । भवांतरु जाणिउ । गुरुपाद-मूळि आवी मिथ्यादुःकतु दीधउं । वली साधुरहइं भक्ति करवा लागउ ॥

४. प्रथम अहिंसाव्रत उपर कथा.

5

अथ^३ प्रथम व्रत विषइ चंद्र सूर राजपुत्र कथा लिखियइ ।

हिंसा निरंतरं दुःखमहिंसा तु परमं सुखम् ।

जंतोर्ददात्यहो सूरचंद्रयोरिव तद्यथा- ॥

जय^४ पुरु नामि पुरु । शत्रुंजय नामि राजा । सूर चंद्र नामहं करी बि पुत्र^५ । ज्येष्ठानु-
रागि करी राजेंद्रि ज्येष्ठु युवराजा कीधउ । वृत्ति करी । चंद्र पत्तिमात्राई करी गणिउ नहीं । 10
तउ अपमान वशइतउ^६ चंद्रि देशांतरु लीधउ । रत्नपत्तनु नामि नगर तेहनइ उद्यानवनि शी-
तलि तरुतलि विश्रामि^७ निमित्तु बइठइं हूंतइं श्रुति सुधा-सारणि समानु स्वरु सांभली करी म-
हाधनुर्धर शर जिम स्वरानुसारि जायतइ हूंतइ वनमाहि सुदर्शनु नामि मुनिवर दीठउ । प्रणमी
करी धर्म-देशना सांभली करी नियमु लीधउ । ‘ मइ कृतापधराइ जीव राजेंद्रोदेशिहि सूर्य वृत्ति
मुकी करी बीजी परि मारिवा नहीं । ’ तिणिहिं जि नगरि जयसेनु राजा ओल्लगिउ । शौच 15
शौर्य दाक्ष्य दाक्षिण्यौचित्यादिकहं गुणहं करी राजेंद्ररहइं अतिवल्लभु हूयउ । अनेरइ दिनि जय-
सेनि राजेंद्रि एकांति^८ बइसाली चंद्र भणिउ ‘ अनीति-मदिरा-कुंभु कुंभु नामि चोरु एकु उ-
त्कटु उठिउ छइ । अहो वीर-कोटीर ! सु तू पाखइ अनेरइं^९ किणिहिं^{१०} मरइ नहीं । तिणि
कारणि तूउ^{११} सु माहरा हियानउं शल्यु ऊधरि । यत-—

स्त्रीश्वगाश्च हरत्येष क्रूरो हन्ति यतीनपि ।

20

चमूरुद्धो यमस्यापि दुर्गमं दुर्गमङ्गति ॥

तिणि कारिणि प्रकटवृत्ति सु मारी न सकियइं^{१२} माहरइ कथनि गुप्तवृत्ति जाई करी
सूताहंता तेहरइं मारि । इसइ कथनि जयसेनि राजेंद्रि कहियउ हूंतइ चंद्र भणइ ‘ महाराज !
संग्राम पाखइ मूरहइं जीव मारिवा नियमु छइ । संग्रामिहि नासता निरायुध^{१३} मारिवानउ

१ ५ भा मिलिजिउ. २ ५ तेहें ३ ५ अत्र. ४ ५ जइय. - - ५ ५
भां प्रसिद्ध वि पुत्र. ६ ५ भा नश्यतउ. ७ ५ विश्राम. ८ ५ एकांत.
९ ५ अनेरइ. १० ५ भा नथी. ११ ५ तउं. १२ ५ सिकियइ. १३ ५ भां
छेवटनो ध क्षपता छुटीगयो लागे छे.

प्राचीन गुजराती गद्य संदर्भ

- निषेधु छइ । तउ पाछइ तेहनउ तिसउ निश्चउ जाणी करी राउ जयसेनु घणेण्डं चित्तमाहि
 रंजित । अंगरक्षकहंमाहि महामात्यहमाहि सु मूळिगउ कीधउ । अनेरइ दिवमि मु कुंभ
 चोरु देस माहि पसरिउ । तउ पाछइ राजादेसइतउ^१ सार सुमट परिवार सहितु चंदु तेह
 पृठि धायउ । आषइ जाई करी दुर्गनउ मार्गु रूधिउ । सर्वदिसि मिलित सुभटहं वन माहि
 5 गज जिम वेढिउ । अशरण-भावइतउ तिणि चट्टुरहंडं आवी करी प्रणामु कीधउ । मुखि तृणउ
 पशु-भाव-संसूचकु लीधउं । चंदु उत्तम प्रकृतिता करी चित्ति चीतवइ-पाटावनामांतु कोपु
 संतहंरहइ । तिणि कारणि उपशांतु हंतउ चंदु तेह ऊपरि तूठउ । ऊठाडी करी भाई जिम
 साई^२ लीधउ । आपण पा सरसउ रत्नपत्तनि आणिउ । देस-दापन पसाउ करावी राजेंद्र
 कन्हा मेल्हाविउ । जयसेनु राजा पुत्रहीं कन्हा राज्यलक्ष्मीही^३ कन्हा चद्र अधिकु करी मानइ ।
 10 चंद्रनउ वडउ भाई सूरु युवराज्य लक्ष्मी लभिहि अतुतु हूतउ राज्यलक्ष्मी लेवा कारणि शत्रुं-
 जय राजेंद्र आपणा बापरहंडं मारण मनु हूयउ । अनेरइ दिनि सूतउ हूतउ^४ विश्वस्तु शत्रुं-
 जय राजेंद्र तिणि मारिउ । मारीजायतउ देवी दीठउ । 'घातकु जाइ जाइ' इसी परि वाह-
 विउ^५ । आरक्षक द्वारपालकादिकहं धायतां हंतां कठागतु प्राणु राजा कहइ 'कउण तणउ
 एउ, इसी परि जाणिवउ, मारिवउ नहीं ।' इसउ राजादेसु सांभली करी तेहे सुतु
 15 जाणी करी देसहूतउ निर्धाटिउ । रत्नपत्तनहूतउ चंदु आणावी करी राज्य बइसाळिउ ।
 शत्रुंजय राजा सूरुपुत्र विषड समत्सर थिकउ मरी करी वनमाहि चित्रकु उपनउ । पितृवध-
 कलंक-पातकी सूरु पुणि देसांतर फिरतउ हूतउ जिणि वनि वाप-जीवु^६ चित्रकु छइ तिहां
 आविउ । तिणि चित्रइ^७ पूर्वभव वैरइतउ मारिउ तिहाइ जि मरी करी भीलु हूयउ । आहेडउ
 करतउ हूंतउ तिणिहिं जि चित्रकि बीजी वार पुणि मारिउ । सु चीत्रकु तेहतणा वांधवह भिल्लह
 20 मारिउ । तिहाई जि पर्वतवन माहि बे जीव शूकर हूया । त्रिहु वरसह तणां हंता आपणपा
 माहि जूझता^८ पुल्लिडे मारिया । तउ पाछइ अनेरइ किणिहिं वनि मृग^९ ऊपना । परस्पर
 समत्सर हंता भीले मारिया । किणिहिं गज-जूथि गजपोत हूया । झु झु करता यूथभ्रष्ट हूता
 भीले बाधी करी चंद्र राजेंद्र तणइ राज्य^{१०} आणी वेचिया । तिहांड युद्ध^{११} करता हूता पऊं-
 तारे महाकष्टि राखियइ । एक^{१२} ठिवासि तिहां केवल्येकु भास्कर सुदर्शन^{१३} मुनि
 25 आविउ । भक्तिभार भासुरु सांतःपुरु चतुरग सेना परिवृतु चंदु नरेंद्रु आवी करी प्रणतु हूयउ ।

१ ५भा राजा आदेशतउ.

२ ५ साई.

३ ५भा ही नथी

४ ५भा आ

५भा नथी.

६ ५ वाहाठिउ.

७ ५ वापनउ जीवु

८ ५ अनइ

९ ५

सूक्ष्मां ९ ५भा मृग श५६ नथी

१० ५ रायि.

११ ५ जुद्ध.

१२ ५ पकि.

१३ ५ सुदर्शन.

દેશનાવસાનિ તીંહં ત્રિહું વારણહં^૧ તળાં દારુણ વૈર કારણ પૂછહ । કેવલી તીંહંનડ^૨ પૂર્વભવ
વૃત્તાંતુ કહહ । સુ તીંહંનડં ચરિત્રુ સાંભલી કરી ચંદ્રુ રાજેંદ્રુ અતિ વૈરાગ્ય સંવેગ હૂંતડ પુત્રુ
રાજ્ય નિવેસી કરી દીક્ષા પ્રાપ્તુ હૂયડ । સુદુસ્તપુ તપુકરી ચંદ્રુ દેવલોકિ ગયડ । તિ ગજરાજ
વર્દ્ધમાન. વિરોધ બુદ્ધિ હૂંતા મરી કરી પહિલહ નરકિ ગયા । તિહાં હૂંતા ઉદવૃત્તી કરી પાપજો-
નિ માહિ અનંતુ ભવુ ભમિયા । ચંદ્રુ જીવુ દેવલોક હૂંતડ ચવી કરી શુદ્ધુ મનુષ્યભવુ લ્હી કરી 5
દિક્ષા લેકરિ કેવલજ્ઞાન લાભ^૩ ક્રમિ કરી મોક્ષિ પહુતડ ॥

યે ચંદ્રસૂરનરનાયકયોરહિંસાર્હિંસાફલે શિવભવસ્થિતિહેતુભૂતે ।

શ્રુત્વા ત્યજંતિ સમજંતુ વધં દયાદ્રાં વૃત્તિં ભજંતિ લઘુ તે સુગતિં લભંતે ॥ ૧ ॥

॥ પ્રથમાણુ વ્રત વિષદ્ સૂર ચંદ્ર કથા ॥

૫. દ્વિતીય વ્રત ઉપર કથા.

10

અત્ર મૃપાવાદ પરિહાર વિષદ્ હંસરાજેંદ્ર કથા લિખિયદ્ ।

અણુવ્રતં દ્વિતીયં તુ યદ્વાચ્યં ક્વાપિ નાનૃતમ્ ।

ભૂકન્યાગોધનન્યાસસાક્ષ્યેષુ ચ વિશેષતઃ ॥

જંતૂનામહિતં યત્તન્ન વાચ્યં સત્યમપ્યહો ।

સુધીભિર્ધીં પ્રપંચેન વોધનીયોઽત્ર પૃચ્છકઃ ॥

15

દ્વિદ્ સત્યગિરાં વક્તા યથા રાજપુરીપતિઃ ।

વૈભવં વિભરામાસ હંસઃ સંશ્રૂયતાં તથા ॥

રાજપુરી નામિ પુરી । હંસુ નામિ રાજા । સમ્યક્ત્વમૂલ શ્રાવક ધર્મધુરા ધૈર્યતા ધરતડ ।
અનેરદ્ દિવસિ માસ ઘસ^૪ લંઘ્યમાર્ગિ રત્નશ્રંગ ગિરિ પૂર્વજ કારિતિ શ્રી ઋષભદેવ દેવગૃહિ
તીર્થયાત્રા કરિવા સકલ લોક સહિતુ સત્યવચન મહિતુ ગર્વ રહિતુ હૂંતડ ચાલિડ । અર્ધમાર્ગિ 20
સંધિ ગયદ્ હૂંતદ્ પાઘા હૂંતડ ચરુ એકુ આવિડ । રાજેંદ્રરહદ્ વીનવદ્—‘ મહારાજ ! તુમ્હ
ચાલિયા ^૫પાઘદ્ દસમદ્ દિવસિ અર્જનુ^૬ નામિ સીમાલ પુરી લેવા આવિડ । તુમ્હે જિકે
રક્ષપાલ મેલ્હિયા હૂંતા તિ સર્વે તિણિ જીતા, રાજપુરી આપળી કરી વડઠડ । મયમીતુ
લોકુ વેસાસી કરી તુમ્હારડ સિંહાસનિ ઉપવિષ્ટુ વર્તદ્ । અનેરાનદ્^૭ ઘરિ નાઠડ હ્દ । સુમિત્રુ
નામિ મંત્રી, તિણિ હડં તુમ્હ કન્હદ્ મોકલિડ । ઇણિ કારણિ જુકાંઈ^૮ યુક્તુ હુયદ્ સુ કીજડ ।’ 25

૧ ક્રમાં વારણહં માંતો જ અક્ષર લખતા પડી ગયો છે ૨ ખમાં આ શબ્દને ઠેકાણે
સકલુ તેહંનડ આમ પાડ છે. ૩ ખમાં માલ. ૪ ક પ્રતમાં ઘસ શબ્દ ઉપર દિન આવું
ટિપ્પણ કરેલું છે. ૫ ખ ચલિયા. ૬ ખ અર્જુન. ૭ ખ અનેરાંદ. ૮ ખ કાઈ જુક્ત.

तदाकालि समीपगत^१ जि छइ सुभट तेहे कहिउं 'महाराज ! हवडां पाछा वलियइ; अहं हंता कउणु^२ ताहरइ पुरि विस्फुरइ।' तीह आगइ राजा कहइ ।

संपदो विपदोपि स्युः पूर्वकर्मवशाद्भृशम् ।

मूढा मुदं विषादं वा तत्संपत्तिषु तन्वते ॥

5 पुण्य प्रीति निबधनु यात्रा करणु मेलही करी पुण्यलभ्य राज्यतणइ कारणि पाछउ वलनु युक्तउं नहीं । तथा सर्वनासिहिं यात्रा अकरी हउं वलउ नहीं । यदाहु—

प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः

प्रारभ्य विघ्न चकिता विरमंति मध्याः ।

विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रतिहन्यमानाः

प्रारब्धमुत्तमजना न परित्यजंति ॥

10

इसउ^३ भणी करी हसु राजा आघउ चालिउ । परिवारु क्रमिक्रमि सगद्ध पाछउ वलिउ ।

एकु छत्रधरु आपणपापासि देखी करी बखालकार तुरगमादिवस्तु समस्तु दे करी पाछउ मोकलिउ । जउ एतलउ लोकु आवत तउ लोकु पुणि पुण्यविभागु लियत । लोकु पाछउ गयउ तउ हव मू एकलई जि रहइ पुण्य होइसिइ । इसउ मनमाहि हर्षितु थिकउ चीतवतउ

15 हूतउ तीर्थभिसुखु एकलउ पादचारिहिं जि चालिउ । कही एक अटवी माहि महीपतिरहइ देखताई जि हंता मृगु एकु पराहूतउ नाठउ आवी करी लतावितान माहि पइठउ । तेहनइ पणि लागु^४ भीलु एकु धनुष्कि चडाविइ सरि साघिइ आविउ । राजेंद्रकन्हा पूछइ 'महापुरुष ! इणि पत्रच्छन्नि^५ बनि मृगतणउ पगु दीसइ नहीं । सु पुणि मृगु माहरउ भक्ष्यु किहां गयउ ?' तउ पाछइ राजा चित्ति चीतवइ 'साचइ कहिइ मृगु^६ विनासु हुयइ कूडइ कहियइ द्वितीय

20 व्रतभंगु हुयइ । तिणि कारणि बुद्धि करी एउ विप्रतारिवउ ।' इसउ चीतवी करी राजा भणइ 'अहो माहरउ स्वरूपु पूछइ । मार्गभ्रष्टु हउ ईहां आविउ ।' भीलु भणइ 'मूढ ! त्राठउ मृगु किहा गयउ ?' राजा भणइ 'हउ सुहसु नामि पुरुषु ।' आहेडी गाढइ त्वरि कहइ 'मृगनउ मार्गु मूर्ख मूरहइ कहि ।' राजा भणइ 'राजपुरी माहरउ थानकु ।' आहेडी कोपि चडिउ^७ भणइ 'जु तूरहइ बधिरताव्याधि गाढउ छइ, सु गाढेरउ होइजिउ ।' इसउ भणी करी भीलु

25 अनेरइ मार्गि गयउ । मृगरहइ मतिप्रयोगि छोडवी करी आपणउं व्रतु अलीक वचन परिहार लक्षणु अखडु प्रति पालइ । तिहां हंतउ आघउ चालिउ । सामुहा आवता^८ मुनिरहइ वादी करी मार्गु मेलही करी आघउ चालिउ । यमर्किकर सरीषा भील बि कोपारुण लोचन धुणहि चडा-

१ ५ सीमगत

२ ५ कवण.

३ इसिउ.

४ ५ लागउ

५ ५ छन्न.

६ ५ मृग

७ ५ चडी.

८ ५ थानकि

९ ५ आवतां

विइ सरि सांघिइ^१ आवी करी राजेंद्र आगइ कहइं ' चिरकालइतउ चौर्य निमित्तु सूरु नामि पल्लीपति नीसरिउ । दूरइतउ एह वनमाहि मुंड पाखंडिक एकरहइं देखी करी अशु-
कुनु^२ एउ, इणि कारणि तेह माराविवा कारणि अम्हे मोकलिया । सु पाखंडिकु जइ तइं दीठउ
तउ अम्ह आगइ कहि । ' तउ राउ मनि चीतवइ ' जउ हउं मौनु करी रहिसु । अथवा
व्याज वचन भणिसु तउ भील सरल^३मार्गि जायता हूँता मुनिरहइं विनास^४हेतु होइसिइं । 5
तिणि कारणि सांप्रतु असत्यु जइ कहियइ, तउ सत्य कन्हा अधिक पुण्यकारकु हुयइ । '
इति शब्दच्छलइतउ सत्यु असत्यु राजा कहइ ' जिणि मार्गि तुम्हे जाउ छउ तेह मार्गहूँतउ
जु वामउ मार्गु तिणि मार्गि महात्मा जाइ छइ ।' विश्वजंतुजात रक्षिणि^५ करी दक्षिण^६ मुनि
तणउ दक्षिण मार्गु मेलही करी ति भील वामइ सकल जीव विघातभावि करी वामइ मार्गि जिम-
पूर्विहिं ति भील जायता हूँता तिमहिं जि गया । मुनि कुशळि क्षेमि पहुतउ । ति भील बिहुं प्रकार- 10
हंकरी अमार्गि गया । राजा वचन सुधासेक समुलसित कीर्ति कल्पलता वितानु हूँतउ आघउ
चालिउ । संध्यासमइ महाद्रुम एक अधो भागि वासइ रहिउ । "संघि समुद्रि धनवंति चउथइ
दिवासि पडिसियां । धन सल्लि माहि विलसिया । दारिद्र्य घूलि ऊतारिसियां ।" इसी वात
करता वनांतरित^७ चोर राजेंद्रि तिहां जाणिया^८ । "किसी परि ए चोर संघविघात कारक नही
हुयइं ।" जेतलइ मनमाहि राजेंद्रु इसी परि चीतवइ तेतलइ दीपिका दीपिताशावकाश उदायुध 15
महायोध तिहां अविया । राजेंद्र आगइ भणइ 'तउं कउणु^९ के एकि^{१०} चोर संघविघात कारक
हेरकहं अम्ह आगइ ईहां कहिया छई । जइ तउं जाणइ तउ कहि । जिम ति^{११} चोर मारी करी संघ
रक्षा करी यशु^{१२} अनइ पुण्यु बि वस्तु उपार्जी^{१३} । जिणि कारणि श्रीपुर नगर नायकि श्री गाधि
नामकि जिनशासन तीहं चोरहं मारिवा निमित्तु अम्हे मोकलिया छं ।' राजा पुनरपि चित्ति चीतवइ
"साचइ भणिइ चोरघात पातकु लागइ । कूडइ भणिइ संघलूटन दूषणु लागइ ।" इसउं चीतवी करी 20
राउ भणइ 'तुम्हे संघि जायउ^{१४} । तिहां गया हूँतां तुम्हरहइं संघरक्षा पुण्यु अनइ यशु बे बोल
होसिई ।' ति पुरुष राजानइ वचनि करी रंजिया संघमाहि गया । लतावितान हूँता चोर नीसरिया
राजेंद्रने पगे आवी करी^{१५} पडिया । इसउं वीनवइ 'अहो महापुरुष ! तइं अम्हे ईहां छता जा-
णिया पुण अम्हारी दया करी तइं न कहियाई । तिणि कारणि तउं अम्हरहइं जीवितव्यदाता
परमोपकारी पिता ।' इसउं भणी प्रणमी करी वली गया । प्रभाति राजा आघउ चालिउ केतली 25
ल गया हूँता उतावला असवार के एकि राय रहिइं मिलिया । राय आगइ कहइं 'जिणि

१ ५ सांघिइ. २ ५ अशकुनु. ३ ५ सरलइ. ४ ५ विनाश.
५ ५ रक्षणि. ६ ५ दक्षिण ७ ५० तरिता. ८ ५ जाणियां. ९ ५
कइपकि. १० ५ तिम. ११ ५ यासु. १२ ५ उपार्जी. १३ ५ जाउ.
१४ ५ भा आ शब्द नथी.

પ્રાચીન ગૂજરાતી ગદ્યસંદર્ભ

- અમ્હારડ ઠાકુર દંડિડ સુ હસુ ર્હા કિહંઈ^૧ દીઠડ । જડ દીઠડ તડ કહિ જિમ સુ મારી-
કરી આપણા ઠાકુર તળડ વૈર સોધડ ।’^૨ હસડં સાંભલી કરી રાજા મન માહિ ચીતવડ “આપણા
જીવિતવ્ય તળડ કારણિ કડણુ વિચક્ષણુ કૂડડ બોલડ ”^૩ હસડં ચીતવી રાડ મળડ ‘હડં સુ
હંસુ રાજા ।’^૪ આયુધ લેકરી આગડ ડમડ હૂયડ । તડ એક ગમડ અનેકિ અશ્વાધિરૂઢ પ્રૌઢ સુમટ^૫,
૫ બીજડ ગમડ એકુ હંસુ રાજા । તડ પાઝડ ધર્મ પ્રમાવડતડ યુદ્ધ કરતડ રાજા ઘળેઈ અસવરે
પાઝડ કરી ન સકિડ । કિંતુ પચ પરમેષ્ટિ મહામંત્ર સમરણ પરાયણુ તેડ જુ એકુ સર્વે નિર્જિંળી
કરી સપ્રાપ મૂમિ^૬ પીઠિ રહિડ “સત્યવાદિન્ ! જય જયેતિ”^૭ વાદ પૂર્વકુ દેવ દુદુભિનાદ કરણ
સમકાલ પચવર્ણ કુસુમની વૃષ્ટિ રાજેંદ્રનડ મસ્તકિ કરતડ તેહ વનતળડ અધ્યક્ષુ ત્ર્યક્ષુ નામિ
યક્ષુ પ્રત્યક્ષુ આગિલડ ગમડ હૂયડ^૮ । તાહરડ સત્યવાદિ કરી પ્રસન્ન ચિત્તુ હડ ત્ર્યક્ષાલ્યુ^૯
૧૦ યક્ષુ તાહરા વડી સર્વે નિર્જિંળી કરી તૂ આગડ હસડં કહડ—રત્ન શ્રૃંગાભિધાનિ ગિરિ જિળિ દિળિ
યાત્રા હુયડ, આજુ સુ દિવસુ, તિળિ કારણિ ઇળિ વિમાનિ માહરડ ચડિ; જિમ હવડાઈ જિ તિહા
જાઈયડ^{૧૦} । તડ રાડ વિમાનિ ચડિડ । આપણપડ દિવ્યાલકાર શ્રૃંગાર ધારકુ દેવડ । આગિલડ
ગમડ દિવ્ય સંગીતકુ સ્વકીય ગુણતળડ ગાનિ કરી મનોહર સામલડ । ગુહ્ય કનડ અર્ધાસનિ
સમાસીનુ હંતડ હસુ દેવગૃહિ આવિડ । દિવ્ય કુસુમ ગદ્યસાર ઘનસાર કસ્તૂરિકાડગુરુ વારહં
૧૫ કરી જિન બિંબહં રહં મહાપૂજ કરી યાત્રા સંપૂર્ણ કરડ । વિમાનાધિરૂઢુ રાજપુરીપતિ^{૧૧}
પરિસરોઘાનિ આવિડ । યક્ષિ અર્જુનુરિપુ વાર્ધીકરી પેળે આળી ઘાતિડ । સુ રિપુ દયા પરિણામ
વસડતડ મેલ્હી કરી હસુ રાજા રાજપુરી માહિ આવી રાજિ વડઠડ । દિવ્યભોગ રાજેંદ્રહડ તુમ્હે
પૂરિવા’ હસડં આહસુ દે કરી ચત્તારિ યક્ષ હસરહડ અગરક્ષ ત્ર્યક્ષુ^{૧૨} યક્ષુ મેલ્હી કરી રાડ મોક-
લાવી આપણડ થાનકિ પહુતડ । હસુ રાજેંદ્ર રાજપુરી જનરહં મહાહર્ષુ ડપજાવતડ સત્ય
૨૦ પ્રભાવિ પુરદર જિમ પ્રાજ્યુ રાજ્યુ^{૧૩} પ્રતિપાલી કરી દેવલોકિ ગયડ ।

હંસરાજવતંસસ્ય સત્યવાદફલં કલમ્ ।

શ્રુત્વા ભવ્યજનાઃ સત્યં બ્રૂથ યાથ મહોન્નતિમ્ ॥

॥ દ્વિતીયાણુવ્રત વિષડ હંસ રાજેંદ્ર કથા સમાપ્ત ॥

૧ ખ ર્હાંકિહાંઈ ૨ ડમા પ્રૌઢ અને સુમટ શબ્દ લખતાં છુટી ગયા છે, તેમા પ્રૌઢ
શબ્દ તો પાછળથી પાનાના હાસિયામા લખવામા આવ્યો છે. ૩ ખ મૂમિ. ૪ ખ હૂયડ.
૫ ખ ત્ર્યક્ષા. ૬ ખ જાઈયડ. ૭ ખમા આ શબ્દ નથી. ૮ ખ ત્ર્યક્ષ. ૯ ખ પ્રાજ્યરાજ્ય.

६. तृतीय व्रत उपर कथा.

अथ अदत्तादान परिहार विषइ लक्ष्मीपुंज कथा लिखियइ ।

अदत्तादान^१ विरतिव्रतनिश्चलनिश्चयः ।

लक्ष्मीपुंज इवाप्नोति सर्वः सर्वमर्चितितम् ॥

तथाहि-हस्तिपुर नामि पुरु । महादारिद्र्य मंदिरु सुधर्मु इसइ नामि धर्म कर्म कर्मठु श्रेष्ठि 5
एकु हूंतउ । सु कउडां^२ वडइ वस्तु लेई करी वेचइ । केई एकि कउडा^३ ऊपार्जतउ हूंतउ काल
अतिक्रमावइ । धन्या नामि तेहनी गेहिनी । तिणि^४ अनेरइ दिनि रात्रि स्वप्नु लाधउं । दिव्या-
लंकार सार श्रंगार तार छइ । श्रीदेवी जिनेंद्र पूजा करती पद्महृद माहि बइठी जाणइ हउं देखउं
छउं । ते तीही जि वार जागी हूंती हर्षरोमांच कंचुकित गात्र ऊठी करी प्रियतम आगइ आवी
स्वप्नु कहइ । तिणि कहिउं 'प्रियतमि ! श्रीमंतु धीमंतु धर्मवंतु तूरहइं पुत्रु होइसिइ । तिणिहिं 10
जि दिणि तेहना प्रभावइतउ तेह सुधर्म्म श्रेष्ठिरहइं बि गुणउ लाभु हूयउ । लाभोदय कर्मोदय
लगी सु श्रेष्ठि सुख लेसहरहइं तेह^५ दिन लगी प्राहुणउ हूयउ । धन्या रहइं सुभकांति सौभाग्य
दिकहं गुणहं करी सु गर्भु भाग्यवंतु सुधर्मि संभाविउ । आग्रहायणीय दिणि सु सुधर्म्म श्रेष्ठि धन
चिंतातु पादनइ अंगूठइ करी घरनी भुइं खरवलतउ हूंतउ कल्याण मणि माणिक्य पूर्णु बिलु देखी
निधि लाभइतउ आनंद मंदिरु हूयउ । तउ पाछइ जिसउं^६ इंद्रनउं विमानु हुयइ तिसउं मंदिरु 15
कराविउं । रूपवंतु^७ सालंकारु सशृंगारु दासदासिका परिवारु^८ तिमहिं तेहनइ घरि सांपडिउ ।
आग्रहायणीय महोत्सुवु सवित्सरु कराविउ । तेहनइ मणि सुवर्ण^९ दानिकरी जि दातारहूता
तेई याचकु हूया । जिम जलि नीसरतेई^{१०} कूपु भरिओई जि दीसइ, तिम रत्न^{११} काढीतेई सु
बिलु तिमहीं जि भरिउ दीसइ । तिणि विभूति करी दृष्ट संपूर्ण दोहद कालि धन्या सुपुत्रु प्रसवइ ।
देवहीरहइं विस्मय कारकु दानु दियतइ हूंतइ श्रेष्ठि पुत्र तणउ जन्म महोत्सवु कराविउ । इणि 20
आवियइ अम्हारइ घरि लक्ष्मी तणा^{१२} पुंज हूया । तिणि कारणि अम्हारा पुत्ररहइं यथार्थु
लक्ष्मीपुंजु इसउं नामु हुयउ । इसीपरि भणी करी वडइ विस्तारि लक्ष्मीपुंज नाम-करणु पितरे कीधउं ।
मनोवांछित वखालंकारादिकहं करी सु^{१३} बालकु जन्म लगी सुभभागी हुयउ । कलावंत जिम
सकल कला कलापवंतु हूयउ । आठ दिसि संभूत जिसी आठ लक्ष्मी हुयइं तिसी स्वयंवर आवी
काठ वर कन्या परिणिउ । देवावास समा निवास निवासि यथा काम सुख संभोग भंगी संयुक्तु 25

१ अभां दान शब्द पडी गयो.

२-३ अ कवडां.

४ अभां णि नथी.

५ अ तेहिं.

६ अ जिसुं.

७ अ०वंत.

८ अभां परि शब्द पडि गयो छे.

९ अ

सुवर्णि.

१० अभा जिस जले नीसरे तोई.

११ अ रत्नि.

१२ अ तणां.

१३ अ स.

हंतउ सूर्यास्तोदय अजाणतउ हूतउ जु जु इंद्रियानुकूल सु सु यथारुचि भोगवइ; जु जु दुक्ख करु सु सु सत्ताई करी न^१ जाणइ। पंचोत्तर सुर जिम सुख सागर निमग्न हूतउ सु काल अतिक्रमावइ। अनेरइ दिवसि कात^२ काताजनांकशय्या सुप्तहंता तेहरहइ जेतलइ चित्तमाहि इसी चिंता ऊपजइ “जु मूरहइं किसा कारण लगी इसी देवसमान ऋद्धि हई।” तेतलइ आगि-
 5 लइ गमइ दिव्यवस्त्रालंकार भासुनु जिसउ सुरु हुयइ^३ तिसउं पुरुष प्रकट हई करी अंजलि करण^४ पूर्वकु भणइ—“देव ! धन्याकुक्षिसरोहस ! भाग्यसौभाग्यपात्र ! जनावतंस ! मणिपूर इसइ नामि पुरु छइ। तिहां पुण्यधर गुणधर^५ इसइ नामि सार्थवाह^६ हंतउ। सु अनेरइ दिनि विशदामिधान मुनि समीपि वनमाहि गयउ।

जंतोः स्यादुक्त्वदं द्रव्यहरणं मरणादपि । अतः सुकृतिभिः कार्यं चौर्यचर्याविमोचनम् ॥

10 एवमाकर्ण्य पुण्यात्मा स विद्याधरससदि । अदत्तादानविरतिं व्यधात्तत्र तदा मुदा ॥

पुरमाहि आविउ हंतउ व्यवसाय निमित्तु भूरि भाड सभारु लेकरी देसातरि चालिउ । आपणा देस तणइ अति^१ सार्थि अटवी माहि पइठइ हूतइ आपणपइ सार्थवाहु घोडइ चडिउ आगइ थिकउ^२ जाइवा लागउ । पाछइ मार्गु मूकी करी प्रौढ पद प्रचारि किणिहिं दांडइ पडिउ । सुवर्ण लक्ष्मूल्य रत्नावली एक तिहां मुइ पतित देखइ । व्रतभग भय वराइतउ वली
 15 बीजीवार तिणि गमइ दृष्टि अकरतउ हूतउ आघउ गयउ । सार्थ सचल भावतणा अलमयतउ “किसउ^३ सार्थु द्वरि गयउ ?” इसी परि मनमाहि शका ऊपनी । तउ पाछइ सार्थवाहु आपणउ वाहु आघउ उक्तावलउ चलावइ । खुरक्षुणि मार्गि स्वर्ण पूर्ण त्रावानउ कुसु देखइ । व्रतभगइ तउ तिमहिं जि मूकी करी आघउ गयउ । उक्तावला जायता^४ हंता सहसात्कारि वाहन वाहु मूयउ । पापभयभीतु चीतवइ “मू वाहता हंता एउ मूयउ । हा ! हतोस्मि । जु को एहरहइं
 20 जीवाडइ तेहरहइ एउ तुरगमु हउ आपउ । अनइ ऊपरि घणउ धनु आपउ ।” इसउ मनमाहि चीतवतउ हूतउ सार्थवाहु पादचारिहिं जि आघउ गयउ^५ । तृपाक्रांतु^६ हंतउ वृक्षशाखा निवद्ध वारि पूरित दीयडी देखइ । तउ अदत्तादान व्रतभग^७ बीहतउ ऊंचइ स्वरि करी कहइ “कउण तणी ए दीयडी ?” इसी परि वार वार भणतउ हंतउ साभली करी तीहीं जि तरुनी शाखा वाधउ छइ पाजरउ तिहा छइ सूयडउ, तिणि भणिउ “वनमाहि ओसही लेवा गयउ वैद्यपुत्र,

१ ५ कंत. २ ५ हुइ. ३ ५ करण ४ ५ गण० ५ ५ वाहु.
 ६ ५ भा आ शब्द नथी ७ ५ थकउ. ८ ५ किमुं. ९ ५ भा जाता. प्रथम य
 लभेले। पक्षु पाळणथी भूमी नाभेले। १० ५ भां चालिउ ११ ५ क्रांत १२ ५ भा
 भंग शब्द पडी गभेले छे.

તેહની એ દીયડી । હું તેહ આગઈ કાંઈ^૧ નહીં કહું । તું શીતલ જલ્પી ।” ઇસડં શુકતણડં વચનુ સામલી કરી કર્ણ હાથે ઢાકી કરી શુક આગઈ સાર્થવાહુ કહઈ । “ ત્વસ વરિ ; માહરા પ્રાણ હરડ ; પૂળ તોઈ વૈધિ અણદીધડં જલ્પ પીયડં નહી મહા પાપમય માવડતડ ।” તડ પાછઈ શુકનડં રૂપૂ સંહરી કરી વૃક્ષ હૂંતડ ઋતરિડ કો એકુ વરુ પુરુષ । સાર્થવાહ આગઈ હર્ષિતુ^૨ થિકડ કહઈ— “વૈતાલિય નામિ પર્વતિ, વિપૂલ્ય ઇસઈ નામિ નગરી । તિહાંનડ હડં સૂર્યુ ઇસઈ નામિ 5 વિદ્યાધરુ । અનેરઈ દિનિ તાહરઈ મણિપૂરુ ઇસઈ નામિ કરી પ્રાસિદ્ધિ નગરિ વિશદાભિધાનુ માહરડ જનકુ વિદ્યાચારણ મુનિવરુ ઉદ્યાનવનિ સમોસરિડ હૂંતડ હડં તેહરહઈ વાંદિવા [તિહાં]^૩ આવિડ । વાંદી કરી યથાસ્થાનિ બડઈડ । તદા કાલિ મૂં ઉદિસી કરી મહાત્મા મણિડં ।

અનાદાનમદત્તસ્યાસ્તેયવ્રતમુદીરિતિમ્ । બાહ્યાઃ પ્રાણા નૃણામર્થો હરતાતં દ્વતાહિતે ॥ યથા

વરં વિભવવંધ્યતા મુજન ભાવભાજાં નૃણા—

10

મસાધુચરિતાર્જિતા ન પુનરુર્જિતાઃ સંપદઃ ।

કૃશત્વમપિ શોભતે સહજમાયતૌ સુંદરં

વિપાકવિરસા ન તુ સ્વયથુસંભવા સ્થૂલતા ॥

તાહરઈ તડ ધનુ ઘળું આગે^૪છઈ; કિસઈ કારણિ પરદ્રવ્યાપહારુ કરઈ; ઇત્યાદિ ચોરી પરિ- હરણ વિષઈ ઘળડં મણિડં । તથાપિ હિં હડં ચૌર્યવ્યસની ફીટડ નહી । તઈં પુણિ મૂં દેખતા તદા- 15 કાલિ પરદ્રવ્ય લેવા નિયમુ લીધડ । મૂરહઈ મહા વિસ્મડ હૂયડ^૫ । જોયડ ન એ વાણિયા ધનલવ લાભ નિમિત્તુ સરીરૂ સર્વસ્વૂ જોષીમિ ઘાતી કરી દૂર વિષમ દેશાંતર પૂર ફિરઈં । તીંહિં રહઈં અદત્તાદાન વિરિતિ નિયમુ કિસી પરિ પ્રતિ પાલઈ । તિણિ કારણિ એહ તળી હડં પરીક્ષા કરિસુ । ઇસડં ચીતવી અદૃષ્ટુ થિકડ તૂ પાસતી^૬ ફિરિડ । ફિરતઈ હૂંતઈ આજુ મઈં અવસરુ લાઘડ । તડ મઈં તૂરહઈં સ્વર્ણ લક્ષ્યમૂલ્ય રત્નાવલી પતિત દિશ્વાલી । નિધાનુ પુણ દિશ્વાલિડં । અનઈ ઘોનડ મૂયડ દિશ્વાલિડ । 20 મઈં તડં પુણ લોભિ જીતડ નહીં । ત્વસિયા હૂંતા તૂ રહઈં પાળીમરી દીયડી દિશ્વાલી । શુકનઈ રૂપિ તૂ રહઈં જલ્પાન વિષઈ પ્રેરણા કીધી । તઈં પુણ મોટેઈ પ્રાણરક્ષણ લક્ષણિ કાર્યિ ઉપસ્થિતઈ^૭ હૂંતઈ મઈ અલ્પુ પાળી પાનમાત્રુ અદત્તાદાનુ કરાવી ન સકિડઈ ।” ઇસડ મળી કરી સૂર્યિ વિદ્યાધરિ આપણા સેવક વિદ્યાધર તેડિયા । તિ અદૃશ્ય હૂંતા સર્વે દશ્ય હૂયા । તીંહ કન્હા મણિમાલ અ- પાળી નિધાનુ અણાવિડં । અનેરડં ઘળડં^૮ ધનુ અણાવિડં । મૂયડ હૂંતડ જુ ઘોડડ સુ જીવાલિડ । 25

૧ ખ કાંઈ.

૨ ખ હર્ષિત.

૩ કમા પડી ગયો છે.

૪ ખ ઘળડ આગઈ.

૫ ખ હૂયઈ.

૬ ખમા આ શબ્દના ઠેકાણે રૂપાં આવે બ્રષ્ટ પાઠ છે

૭ ખમાં ત પડી- ગયો છે.

૮ ખ ઘળું.

- सार्थवाह आगइ सूर्य विद्याधर भणइ 'सार्थवाह ! एउ ताहरउ घोडउ आपणउसाति' इसउं भणी करी सार्थमाहि आणी सार्थवाहु मेलिउ । धनु सार्थवाह आगइ मेल्हिउं । सार्थवाहु भणइ ' किसउ एउ धनु ' सु भणइ ' काई एकु माहरउ, काई एकु कउतिग लगी परहंतउं अपहरिउ । तदा कालि राजकपि विशदमुनि वचनि ज मूरहइ चोगी तणी निवृत्ति न हईयड । स हवडा ताहरा
- 5 साहस दरसनइतउ मूरहइ चोरीनिवृत्ति ऊपनी । तिणि कारणि तुम्ह^१रहइ मइ धर्मगुरु भणी धनु पादभेट कीधउं ।' इसउ कहता सूर्य विद्याधर आगइ गुणधर भणइ—' जु धनु जेहनउं तइं हरिउं छइ, सु तेहरहइं पाछउं दइ । तिणि तिमइ जि कीधउ । पाछिलउं गाहरउं धनु गुणधर^२तउ लइ ।' इसउं भणता सूर्य आगइ गुणधर कहइ—'अहो विद्याधर तउ एउ माहरउ धनु^३सगद्धं लइ । जिणि कारणि इसउ मइ मानिउ हूतउं "जु को माहरउ घोडउ जीवाडइ तेहरहइं हउं
- 10 सगद्ध आपणउ धनु आपउ ।'" तइं माहरउ घोडउ जीवाडिउ, तिणि कारणि तउ माहरउ धनु लइ । किंच दान^४पात्रि दीजइ । हउ पुण दानयोग्यु पानु नही, तिणि कारणि ताहरउ धनुं कथमपि हिं लिउ नही ।' इसउ भणता गुणधर^५ आगइ विद्याधर भणउ—'हउ ताहरा उपदेशरहइं इणि भवि ऊरिणु नही हुउ । मइ मायालगी ताहरउ घोडउ मूयउ दिखालिउ तिणि कारणि किसी परि ताहरउ धनु हउं लिउ^६ माहरउ धनु तउं न लियइ, ताहरउ धनु हउ न लिउ । तउ पाछइ
- 15 एह धनरहइं कउणु धनिकु होइसिइ^७ सार्थवाहु कहइ—'धर्म जेहरहइं देसिइ तेउ^८ धनिकु होइ सिइ । तिणि कारणि आवि, जिम सर्वज्ञदेसिति धर्मि वेचां, लक्ष्मी कृतार्थ नीपजावां ।' तेहनइ वचनि विद्याधरि अंगी करियइ^९ हूतइ तेहे^{१०} विहु आपणी लक्ष्मी सप्तक्षेत्री माहि वावी । तउ पाछइ गुणधर मरी करी तउ लक्ष्मीपुजु हूयउ । हउ पुण ताहरा उपदेशइतउ सुपात्रि धनु दियतउ आयु पूरी करी व्यतर ऊपनउ । ताहरइ पुण्य करी हउ पुण आवर्जितु हंतउ तूरहइ आजन्म^८
- 20 हितु कालोचितु वस्तु पूरउ ।' इसउ व्यतर वचनु सांभली करी मूर्च्छा गयउ हूतउं सीतोपचारइतउ मूर्च्छापगमइतउ जातिसमरण लही करी लक्ष्मीपुजु प्रमोदपुजु हूयउ^९ । यावजीवु विशुद्ध^{१०} जिनधर्म प्रतिपाली करी अतकाली अनसनु करी समाधिसउ मरी अच्युत देवलोकि देवु होई । पुनरपि मनुष्य भवु लही, दीक्षा ले, केवल ज्ञानु उपाडी, मोक्षि पहुतउ ॥
- लक्ष्मीपुंजकथा श्रुत्वा भव्याः स्तेयविवर्जनम् । कुरुष्व येन वस्तूर्णं पूर्णं भवति मंगलम् ॥

—

१ उ तुम्हे २ अ प्रतभा आ गते गणउओ वञ्चयेता पाठ क्षपता छुटी गये।
३ अ दानु. ४ अ धरु ५ अ तउ. ६ अ करिइ. ७ अ तेहं. ८ अ आजन्म.
९ अ हउ. १० अ विशुद्धि

૭. ચતુર્થ વ્રત ઉપર કથા.

ચતુર્થ વ્રત વિષદ્ નાગિલ કથા લિખિયદ્ ।

અહો વ્રહ્મવ્રતં મુક્તેઃ સંમુચ્ચીકારકારણમ્ ।

ગીયતે નાગિલસ્યેવ વિપદામુપદાહકૃત્^૧ ॥

તથાહિ—મહાપુરુ નામિ પુરુ । મોજુ નામિ રાજા । લક્ષ્મણુ નામુ શ્રેષ્ઠિ જિન ધર્મુ સર્વ સારુ 5
માનદ્^૨ । તેહની નંદા નામિ વિવેકિની નંદની^૩ । સ પુણ સતીમતાલિકા પરિણયન યોગ્ય હૂંતી
પિતા આગદ્ કહદ્—

‘નિરંજનં દેશોન્મુક્તં નિસ્નેહવ્યયમન્વહમ્ ।

ધત્તે વિવેકં દીપં યઃ પરિણેતા મમાસ્તુ સઃ ॥

ઇસડં તેહનડં વચનુ સાંભલી કરી પિતા ચિંતાકુલ હૂયડ । જુ જુ તેહરહં વરુ આવદ્ 10
તેહ તેહ આગદ્ ‘નિરંજનં’ ઇત્યાદિ શ્લોક પઢદ્ । કો^૪ એકુ શ્લોકુ પરમાર્થ વૃત્તિ કરી પરીઘદ્
નહીં । બાહ્યાર્થ વૃત્તિ કરી પરીઘદ્ । તિણિહિં જિ નગરિ નાગિલ નામિ જૂયારી^૫ એકુ ઘદ્ ।
સુ પુણિ રૂપિ કરી જિસડ કંદર્પુ હુયદ્ તિસડ ઘદ્ । તિણિ નાગિલિ અનેરદ્ દિનિ અનેકિ
લંઘન કરી વિરૂપાલ્યુ^૬ યક્ષુ આરાધિડ હૂંતડ^૭ પ્રત્યક્ષુ હૂયડ કહદ્—‘અહો ! વરુ માગિ ।’
તિણિ ભણિડ—‘જડ તડં મૂરહં તૂઠડ તડ જિસડ’ દીપુ નંદા કહદ્ ઘદ્ તિસડ દીપુ તડં^૮ 15
માહરદ્ ઘરિ થા ।’ યક્ષિ કહિડં^૯—‘હોઇસુ ।’ તડ પાઘદ્ લક્ષ્મણુ શ્રેષ્ઠિ તણદ્ ઘરિ જાઈ કરી
નંદા માગદ્ । શ્રેષ્ઠિ ભણદ્—‘નંદા જિસડ દીપુ ભણદ્ તિસડ દીપુ જડ થાહરદ્^{૧૦} ઘરિ હુયદ્ તડ
નંદા લહદ્ ।’ તિણિ ભણિડ—‘આવી માહરદ્ ઘરિ જોયડ ।’ શ્રેષ્ઠિ જોયદ્ તડ તિમહીં જિ પરિ
દીપુ દેખદ્ । નંદા તેહરહં પરિણાવદ્ । યક્ષ પ્રભાવિ દારિદ્રતા ભાવુ નાઠડ । લક્ષ્મી પ્રમૂત
આવી । તથાપિ નંદા તિસદ્ દીપાદિ દર્શનાશ્ચર્યિહિં કરી નિરાનંદાઈ જિ હુયદ્ । સુ પુણ નાગિલ 20
સ તિસી દેવતા સમાન રૂપ નાયિકા લહિઝ કરી દ્યૂતવ્યસન તળી નિવૃત્તિ ન કરદ્ । જિમ
જિમ ધનુ હારદ્ તિમ તિમ નંદા સ્નેહ લગી લક્ષ્મણુ શ્રેષ્ઠિ પૂરદ્ । જદપિહિં^{૧૧} ધનુ હારી બાહિરિ
અપર પળાંગના રમી ઘરિ મડડડ આવદ્, તથાપિહિં નંદા સાનંદ થકી^{૧૨} તેહરહં પરિચર્યા
કરદ્ । તડ પાઘદ્ નાગિલ આપણદ્ મનિ ચીતવદ્—‘હડં એહરહં પ્રિડ^{૧૩} નહીં, જુ એવડેઈ
અપરાધિ મૂં ડપરિ રોષુ^{૧૪} ન કરદ્ ।’ અનેરદ્ દિવાસિ તિણિ નાગિલિ ઘણડં ધનુ હારિડં । 25

૧ ખ ઠદાપહત્. ૨ ખ નમદ્. ૩ ખમાં નંદિની. ૪માં એ શબ્દ ઉપર પુત્રિકા આવું
ટિપ્પણુ લખેલુ છે. ૪ ખ કોઈ. ૫ ખ જુયારી ૬ ખ ણપાક્ષુ. ૭ ખ તડ. ૮ ખ નિમ્ન.
૯ ખ તૂ. ૧૦ ખ ભણિડ. ૧૧ ખમા જડ કિમદ્ તાહરદ્. ૧૨ ખ યદપિહિ. ૧૩
ખ થિકિ. ૧૪ ખ મ્રિય. ૧૫ ખ ક્રોધુ.

कितवहं कन्हा नाठउ वन माहि पइठउ । तिहा ज्ञानवंतु मुनि धर्मध्यानि वर्तमानु तिणि दीठउ । वादी करी प्रस्तावि पृष्ठिउ—‘ भगवन् ! माहरी भार्या सुभ सदभावड ह्ती मूरहड चित्ति कांडं^१ न करइ ।’ इसइ पृष्ठिइ हंतइ महात्मा मनि चीतवइ ‘योग्यु छड, एउ प्रतिवृत्तिसिद्धि, ’ तिणि कारणि महासुनि कहइ—‘ स विवेकिनी कातु^२ पुणि विवेकवंतु परिणिवा कारणि विवेकु निरंजनादि गुणु तिणि कहिउ । तउ विवेकु दीपु जु धरइ, सु मूरहइ वरइ । इसउ तेहनउ अभिप्राउ हंतउ । सु अभिप्राउ को जाणइ नहीं । तइ दीपु निरजनादि गुणु दिखान्नी करी परिणी ।

यतः—निगद्यतेऽञ्जनं माया नवतत्त्वच्छित्तिर्दशा ।

स्नेहव्ययः प्रेमभंगः कंपः सम्यक्त्वखंडनम् ॥

तेहे मायादिके दोपे विवर्जितु विवेक^३ दीपु जु धरइ सु मूरहइ वरइ । तिणि पुण 10 जेतीवार तिसउ दीपु यक्ष विरचितु दीठउ, तेतीवार मौनवत ह्ती तइ परिणी । जेतलइ सती तेतलइ तूरहइ अपराधवंत ही विषइ न रूसइ । जेतलइ तउ अविवेकी एतलइ तू ऊपरि न तूसइ । तूरहइ चित्तिहि न करइ ।” महासतीनउ सु समाचारु साधु भणितु अनइ विवेकु साभली करी प्रति बूझइ । महात्मा कन्हइ जिसउ विवेकु पूर्वहिं कहिउ तिसउ विवेकु अनइ स्वदार संतोषवतु तदा कालि नागिलि अंगीकरिउ । धरि आवी स्नानु करी विधिवत् देवपूजा 15 करइ । सुपात्रहरहइ दानु प्रवर्त्तावड । यथेच्छ काम सुख भोगवइ । तउ पाछइ विवेकवंतु कातु देखी करी नदा सानदा ह्ती भणइ—‘ शील सलिल परिसिक्क ह्ती जिन भाक्ति कल्पलता आजु मूरइं सफल हुई । कात जु मइं तउ विवेकवतु दीठउ ।’ नागिलु भणइ—‘ प्रियतमि ! जु मड व्यसन मेल्ही करी विवेकु अगी करिल, तेह अर्थ विपइ गुरुनउ आदेशु कारणु ।

यत उक्तम्—मनो न निश्चल तावद्यावत्तत्त्वं न विंदति ।

20 विदिते तु परे तत्त्वे मनो नौक्प-काकवत् ॥

तेह दिवस ह्ती तीहरहइ एक चित्ता हुई । नागिल नंदा बिहु आधि-राहितहं समाधि-सहितह समान-धर्मरूप-कला-यौवनवतह तीह तणी कायकाति आतिशय प्राप्त हुई । अनेरइ 25 दिनि किणिहिं पर्वि नंदा पीहरि गरइ^४ । नागिलु आपणा घरतणी सातमी मुइनइ माणि कुट्टिमि देवपत्न्यकोपमान शयनीय ऊपरि सूतउ चद्रबिंबि-दत्तलोचनु वर्त्तइ । कइ^५ एक विद्याधरी प्रिय-विरहिणी आकाशमार्गि जायती नागिलरहइ देखी करी सकाम हुई ह्ती नागिल आगइ

आवी करी भणइ—‘कामाग्नि संतप्त गात्र^१ हूँती हउं अहो महापुरुष ! तूरहइं शरण^२ आवी ।
 स्वामिन् ! स्वाग-संग-सुधा-तरंग-रंग-केली^३-सुख मूरहइं करावि । हउं पुण, विद्याधर-शिरोमणि
 छइ हंसु विद्याधर तेहनी गोहिनी, तइं दीठइ तेह हूंतउ माहरउं मनु ऊबीठउं हूअउं । चंद्र
 नाम खेचरेश्वरनी हउं दीकिरी । नामि करी आगइ लीलावती, तइं आदरी तह हउं कर्मिहिं करी
 लीलावती होइसु । अथ मूरहइं जइ किमइ नहीं अंगीकरइ तउ तउं^४ नहीं हुयइ; अथवा हउं 5
 नहीं हुउं । ते तीवार धर्मज्ञ ! तउं किसउं स्त्री-हत्या-पातकी नहीं हुयइ । पतितणी विद्या, पिता-
 तणी विद्या हउं सर्वइ जाणउं । ति विद्या तूरहइं देसु, पाति अनइ पिता तूरहइं साध्य करिसु ।
 तिणि कारणि तउं^५ मूरहइं अंगीकरि । माहरउं वचनु अन्यथा म करिसि ।’ इसउं भणी
 करी तेहना पाद आपणइ मस्ताकि धरिवा कारणि जेतलइ धाई तेतलइ परस्त्री संस्पर्शु माहरां
 पगहीरहइं म हुउ इणि कारणि नागिलि जिम दहन हूँता दासता पाछा कीजइं तिम कीधा । 10
 तउ पाछइ स विद्याधरी कोप वंशगत हूँती आकाशगत अतीव रक्तलोचन थिकी अग्निवर्णु लोह-
 गोलु अतिविलोल विकुर्वी करी नागिल तणा मस्तक ऊपरि मूकइ । ‘दाधउ रे ! दाधउ रे !’
 इसी परि गगन-गत हूँती वाहवइ । तेहरहइं वीहावइ । तउ पाछइ नागिल पंचपरमेष्टि नम-
 स्कार मनमाहि समरइ । नमस्कारनइ प्रभावि लोहगोलउ विलइ गयउ । स विद्याधरी पराजित
 हूँती लाजी करी अदृश्य हुई । नागिल हर्ष-रोमांच-कंचुकितु गात्रु हुयउ । ‘तुम्ह पाखइ पित्त 15
 मंदिरिहिं मूरहइं रति नहीं’ इसउं भणती हूँती नंदानइ रूपि नंदानइ स्वरि स खेचरी गृह-
 द्वारि आवी । परिवार कन्हा द्वार ऊघाडा^६ वइ । नागिलु स्वरि करी नंदा ओलखतू हूंतउ खेचरी
 कपटा^७ शंका करी । संकीर्ण स्थानस्थु होईतउ नंदा बोलावइ—‘हे अरविंदाक्षि दाक्षिण्य
 निधे ! यदि त्वं नंदासि तदा मामेहि । अथान्या कापि तदा धर्मनृप^८-प्रभावाद्भगतिर्भव ।’ इसा
 कथन कथनांतरु धर्मनइ प्रभावि स खेचरी स्तंभित गति हूँती, तेहनइ चरित्रि करी विस्मया- 20
 पन्न हूँती विद्याधरी आगइ ऊमी रही । नागिलु कपटांतराशंकी शीलरक्षा कारणि आपहे व्रतु
 लियइ । सासन-देवता-दत्तु वेसु धरतउ हूंतउ गृहस्थितु जु छइ यक्षु दीपु तेह आगइ इसउं^९
 कहइ—‘अहो आराध्य ! नंदानइ लोमि मइं तउं गृह दीपंता पमाडिउ हूंतउ । सांप्रतु हउं
 कृतकृत्यु हूयउ । विरूपाक्ष^{१०} यक्ष तउं आपणइ थानि पहुचि ।’ तउ दीप हूँती भाषा नीसरी
 ‘जां तू^{११} जीविसि तां हउं तू सरिसउ^{१२} रहिसु ।’ तथा शील महिमा देखी करी स खेचरी 25
 अतिरंजित चित्त हूँती प्रभात समइ महाविस्तरि दीक्षा महोत्सवु करावइ । सूर्योदयहि^{१३} दीप्र-

१ अभां गात्र नथी. २ अ शरणइं. ३ अभां केवली. ४ अभां तउं नथी.
 ५ अ तू. ६ अ ऊघडा. ७ अभां कपटा शब्द नथी. ८ अभां नृप शब्द नथी.
 ९ अ इसुं. १० अ विरूपाक्ष. ११ अ तउं. १२ अ सरसुओ. १३ अ
 सूर्यादिहिं.

માસુ જુ ઘડ યક્ષદીપુ તિણિ અનુગમ્યમાનુ વિસ્મય-સ્મેર-વિલોચનહં લોકહં વિલોક્ય-
માનુ નાગિલુ ભવસસુદકૂલિ ગુરુપાદ-મૂલિ પહુતત । નદા સહિતુ દીક્ષા લે કરી દુસ્તપ-તપ
ક્રિયા-કલાપ કરતત હૂંતત ગુરુ સરસત^૧ વિહરિત । રાતિ^૨હિં યક્ષ-દીપ તણદ પ્રયોતિ શ્રુત
પાટુ કરતત થોડે દિવસે જ્ઞાત-જ્ઞાતવ્યુ^૩ ગીતાર્થ-શિરોમણિ હૂયત । સંજમ ગ્રહણ પૂર્વિહિ આયુઃ
૫ કર્મુ બાંધત^૪ હૂંતત, તિણિ કારણિ હરિવર્ષ ક્ષેત્રિ કલ્પવૃક્ષ તલિ નંદા સ્નેહ લગી જુગલિયત
હૂયત । સુ જુગલુ ભાગ્યશેષ તણદ પ્રમાવિ સ્વર્ગભોગ ભોગવી કરી મહાવિદેહી ક્ષેત્રિ મનુપ્યતા
લહી સિદ્ધિહં ગયત ।

શીલં સુવર્ણાભરણં પરીક્ષાહીરાન્વિતં નાગિલવન્નિધાય ।

આ સંસ્કૃતિં સારરમામવાપ્ય શ્રેયઃ શ્રિયં ભવ્યજના લભધ્વમ્ ॥

10

॥ ચતુર્થવ્રત વિષદ નાગિલ દ્યૂતકાર કથા સમાપ્તા ॥

૮. પંચમ વ્રત ઉપર કથા.

પરિગ્રહ પરિમાણ કરણ^૧વિષદ વિધાપતિ મહીપતિ કથા લિલિયદ ।

પરિગ્રહપરિમાણાખ્યવ્રતકલ્પદ્વરદ્ધુત ।

નિષિધ્યમાનમપ્યર્થ દદ્યાદ્વિધાપતેરિવ ॥

15 પોતનપુરિ નગરિ ધનદ જિમ ધનપતિ વિધાપતિ હસદ નામિ શ્રેષ્ઠિ અતિ વિહ્યાતુ હૂયત ।
તેહનદ^૨ શ્રૃંગારસુદરી હસદ નામિ શ્રેષ્ઠિની રૂપિ કરી જિંસી સુરસુદરી હુયદ તિસી । તિ બે જિન-
ભક્ત અનંતફલ લાભ વાંઝા કરી સપક્ષેત્રીતલિ^૩ ધનવીજુ વાવતાં હૂંતા યથાકામુ વૃષ-પોષણ
કરદ । ધનુ ડપાર્જતાં^૪ જિનધર્મુ વિધવત્ કરતાં સુખમય હર્ષમય વિસ્મયમય સમય નીગમતાં
હૂંતાં તીહરહદં અનેરદ દિવસિ રાત્રિ સમદ સ્વમમાહિ વિધાપતિરહદ કા એક સ્ત્રી કહદ—‘હડં
20 તાહરા ધરની લક્ષ્મી, એતલ દિવસ તાહરદ પુણ્ય ગુણિ કરી બાંધી હૂતી તૂરહદં વશિ^૫હૂંતી ।’
હવ^૬હડં દૈવિ મોકલી^૭ તિણિ કારણિ આજુ હૂતી દસમદ દિવસિ તાહરા ધરહૂંતી જાહસુ ।
હસડ દુઃશ્રવુ વચનુ તેહનડ વિધાપતિ સામલી કરી જાગિડ । ‘દરિદ્રુ હડં હોહસુ^૮’ હસી-
પરિ ચિંતાવસ્થુ હુયડ । પ્રમાત સમદ શ્રૃંગારસુંદરી વિધાપતિ ચિંતાપતિતુ દેસી કરી મળદ^૯
‘કાત ! રવિ વિંબજિમ તુમ્હારદ મુલિ માલિન્યુ અદષ્ટપૂર્વકુ કિસદ કારણિ આજુ દાસદ ।’
25 સ્વપ્નસ્વરૂપિ વિધાપતિ મળિદ હૂંતદ પુનરપિ શ્રૃંગારસુંદરી મળદ^{૧૦}—‘નિર્વાણ નગર પ્રદેશિ નિષે-

૧ ખમાં સરિસડ. ૨ ખમાં રાતિહિંના બદલે તિહિં શબ્દ છે. ૩ ખમાં જ્ઞાતવ્ય. ૪ ખ બાં-
ધતડ. ૫ ખમાં કરણ શબ્દ નથી. ૬ ખ તદં. ૭ ખ તાલિ ૮ ખ ંર્જતા. ૯ ખ વશઃ
૧૦ ખ દિષ. ૧૧ ખ મોકિલી. ૧૨ ખ હોહસિડ. ૧૩ ખ મળદ. ૧૪ ખ મળદ.

धार्मल लक्ष्मी संतहंरहइं हृदय-शल्य-तुल्य जइ जाइ तउ जाउ । विवेकु एकु सर्व-समी^१हित-संपादकु तुम्हकन्हा म जाइजिउ । तथा धनतणउं फल सुपात्र-दानु^२ सु^३ तुम्हे भव्यपरि^४ एतल दिवस सीम लीधउं । मोक्षमार्ग भंगविषइ वाडि ए लक्ष्मी जइ भाग्यवशि भागी तउ ताहरी पुण्यवृत्ति जागी । तिणि कारणि हर्ष^५स्थानि किसइ कारणि विषादु करउ । किसी परि ए लक्ष्मी दसमइ दिवासि जाइसिइ । आत्मायत्त हूँती आजू^६ जु सप्तक्षेत्री माहि वावउ । परिग्रह परिमाणु व्रत 5 करउ । असुभकाल तणउं हरणु करउ । ' इसी प्रियतमा भाषा सांभली करीहर्षितु हूँतउ प्रभाति-हिं जि समस्त लक्ष्मी सप्तक्षेत्रीं वेचइ । देहमात्रोपयोग्यु स्वल्पु धनु राहवी करी मध्यं^७दिनि जिन-पूजा करी इसउं कहइ—'एक शृंगारसुंदरी भार्या, एक शय्या, वि वस्त्र, पात्रु एकु, आहारु दिन-भोजन मात्रु मूकी^८ करी अपर समस्त वस्तु परिग्रह करण नियमु । जिनेंद्र सेवा निमित्तु घणूं वस्तु धरउं ।' इसी परि परिग्रह प्रमाणु करी समस्तु दिवसु धर्मध्यान परायण थिकउ नीगमइ । 10 'धन पाखइ प्रभाति किसी परि याचकमुख देखीसिइ । इणि कारणि रात्रि समइ लोकि सूतइ हूँतइ देशांतरि गमनु करिवा युक्तु ।' इसउं शृंगारसुंदरीसउं आलोची करी सूतउ । रात्रि प्रहर द्वय समइ देशांतरि चालिवा जउ ऊठिउ तउ घरु तिमिहिं^९जि धन-भरिउं देखइ । तउ विस्मया-पन्नु हूँतउ विद्यापति प्रियतमा प्रति भणइ—'दसमइ दिनि दैवि आकर्षितइ^{१०} जि हूँति श्री जाइसिइ, दस-दिवस-सीम दीयमानइ हूँती माहरा घर हूँती नही जाइ । तिणि कारणि "धनदानु धनक्षय- 15 हेतु, धनतणउं अदानु धन-संचय-हेतु" इसउं मुग्धजन मुधा बोलइ ।

न याति दीयमानापि श्रीश्चेद्दीयत एव तत् ।

तिष्ठत्यदीयमानापि नो चेद्दीयत एव तत् ॥

इसी वार्त्ता तणइ विस्मयरसि वर्त्तमानहं हूँता तीहिं^{११}रहइं सूर्यु ऊगिउ । बीजइ दिनि पुणि तिमिहिं^{१२}जि लक्ष्मी सुपात्रि देवी करी परिग्रह परिमाणु करी सूतउ । प्रभाति तिमिहिं जि श्री- 20 देखइ । वली तिमिहिं जि ऋद्धि सुक्षेत्रि वावइ । इसी परि नव-दिवस-सीम करइ । इसउं कांई^{१३} एकु सुपात्र^{१४}दानु प्रवर्त्ताविउं जिसइ कल्पद्रुमाधि देवीरहइं पुण विस्मउ ऊपनउ । ' पूर्व-पुण्य-पयःपंकु मुक्ति-मार्गरहइं दूषकु श्रीनउ पूरु मूरहइं^{१५} प्रभाति शोषि जाइसिइ ' इसी परि हर्ष-पूरितु हूँतउ रात्रि सूतउ । स्वप्न माहि श्री आवी करी भणइ—'अहो महापुरुष ! ताहरां^{१६} दान-धर्महं करी दुष्टु दैवु दूरि कीधउ, हउं^{१७} जायती वली थाहरावी ।

25

- १ ॥ सामी० २ ॥ दान. ३ ॥ भा सु नथी. ४ ॥ पदि. ५ ॥ हर्षि.
६ ॥ आजू. ७ ॥ मध्य. ८ ॥ मुंकी. ९ ॥ तिमिहीं. १० ॥ कर्षितइ.
११ ॥ तीहं. १२ ॥ तिमिहीं. १३ ॥ इसुंकाइ. १४ ॥ सुपात्रु. १५ ॥ मू.
१६ ॥ ताहरा. १७ ॥ हुं.

अस्युग्रपुण्यपापानामिहैव फलमश्नुते ।

इति सूक्तं त्वयाकारि मतिसार ! यथातथम् ॥

कदाचन न भुञ्चामि तदहं सदनं तव ।

यथेच्छं भाग्यभङ्गीभिरुत्सङ्गीकृतं भुञ्क्ष्व माम् ॥

- 5 तदा कालिहिं जि जागिउ हूंतउ भार्या आगिलह् गमइ स्वप्न-विचार कहइ । प्रतिज्ञा निर्वाह निमित्तु कहइ-^१ 'प्रियतमि । भोगमात्र फलि श्रीदान-व्यसनिहि जि हा माहरउं जन्मु जाइसिइ । मुक्तिफल तपि किसी परि प्रवर्त्तिसु । कदा कालिहिं लोभ-लोलितु मनु नियम-भङ्गु पुण करावि-सिइ । तिणि कारणि श्री-पूर-पूरितु मंदिरु मूकी^२ करी किणिहि देशातरि जाइयइ । तउ श्री प्रहत्इ^३ छूटियइ ।' इसउ भार्यासउं आलेची करी जिनबिब करंडिका ऊपाडी करी श्रृंगार-
- 10 सुंदरी मात्र परिवार हूतउ बाहिरउ नीसरिउ । पच परमेष्टि नमस्कार समरणा करतउ नगरइ-तउ चालिउ । नगरि एकि जाई करी सूतउ । तिहा अपुत्रु राउ विणठउ । प्रधान पुरुषे पांच दिव्य अधिवासिया,^४ जिहा विद्यापति हूतउ तिहा आविया । घोडइ हेषारवु कीधउ । छत्रु आवी माथइ रहिउ । चामर बिहुगमे^५ ढलिवा लागा । पट्टहस्ति गलगार्जिकरण पूर्वु^६ तीर्थजलपूर्ण कलसे करी, राज्याभिषेकु करी, भार्यासहितु ऊपाडी करी, शुडादडि करी, कुंभस्थलि चडावेउ ।
- 15 तउ पाछइ मंत्रि सामंत मडलेश्वर विसर^७ परिवृतु राजसौध ऊपरि आवतउ मनमाहि^८ चींतवइ 'जिम पूनिमनउ चद्रमा मेह-पटल' हूंतउ नीसरिउ राहुग्रस्तु हुयइ, तिम हउ अल्प-धन-पक हूतउ^९ कथमपि हिं नीसरिउ, प्राज्यराज्य महा-पक माहि^{१०} पाडिउ ।' भद्रासनि बइसाली करी महामात्य राज्याभिषेकु करावइ । विद्यापति भणइ-^{११} 'मूरहइ राज्य माहि^{१२} कार्यु नहीं ।' प्रधान कहइ-^{१३} 'इम किम हुयइ । देवता^{१४} तूरहइ राज्य दियइ ।' विद्यापति भणइ-^{१५} 'तथापि हिं
- 20 मू राज्य कार्यु नहीं ।' इसी परि वार वार राज्याभिषेक-निषेधु करतइ हूतइ आकाश-भाषा ऊबली-^{१६} 'अजी भोग-फलु प्रभूतु कर्मु छइ, तिणि कारणि राज्यलक्ष्मी-पाणि-पीडनु करि ।' इसउ निज-भाग्य-देवता-वचनु सामली करी सिंहासनि जिनेंद्र-प्रतिमा बइसाली करी तेहनइ पादपीठि आपणपइ बइसी करी जिनप्रतिमा रहइ राज्याभिषेक तणइ व्याजि आपणपारहइ त्रिसुवना-धिपत्य निमित्तु अभिसिचावइ । जेतलउं अंगी करिउ छइ तेतलउ आपणइ लेखइ करी बीजउ
- 25 समस्तु वस्तु शस्त^{१७} हस्ति तुरगम मांडागारादिकु जिन नामाकितु करइ । सदा तीर्थयात्रादि प्रभावना करावइ । देवगृह करावइ । जिनविंव भरावइ । अभय-घोषणा अमारि-घोषणा करावइ ।

१ अ मूकी	२ अ तउ	३ अ वासियां	४ अ विहु.	५ अ पूर्व.
६ अभा आ शप्ठ ७५२ समूह आवु टिप्पणु करेधु छे			७ अ मांहि.	८ अ पडल.
९ अ हंतउ.	१० अ मांहि.	११ अ मूं	१२ अ मांहि	१३ अ तू
१४ अ आ शस्त शप्ठ नथी,				

लोककन्हा करु न लियइं । कहइ 'अहो ! लोकउ जु राज^१भागु आवइ सु धनु धर्मि हिं जि वचउ ।' तउ पाछइ जिनधर्मनइ एकातपत्रि राज्य प्रवर्त्ततइ^२ हंतइ 'मारि' इसा अक्षर कंदर्पनाम मूकी करी अनेरइ थानकि, न केवलं जीवविषइ को^३ न कहइ अजीव छइं जि द्यूत-माहि सारि तीही आगइ को न कहइं मारि । जिमजिम विद्यापति राजा धनु वेचइ तिमतिम तेहनी भाग्यदेवता राजमंदिरि धनु वरसइ । अनेरइ दिनि समीपगत राज्येंद्र मिली करी तेहना राज्य 5 रहइ लेवा आविया । विद्यापति धर्म मूकी बीजी वात जाणइ नहीं । जिनाधिधायक छइं यक्ष तेहे तीहंरहइं रोग उपजावी करी नासविया । विद्वेषियां^४ तणउं विकटु कटकु देखी करी विद्यापति चित्ति चीतवइ 'अहो ! शक्र-विक्रमवंत शत्रु राजेंद्र छइं, तेई धर्मतणइ प्रभावि भार्जी गया । मूरहइं अल्प परिग्रहता देखी करी महापरिग्रह शत्रु लोक जिणिवा कारणि आपणा सेवक^५ भगी धर्मि निश्चइ साहाय्यु कीधउं । 10

तदहं यद्यमुं सेवे त्यक्त्वा शेषपरिग्रहः ।

तदंतरायभंगेपि भवत्ययमुपक्रमः ॥

इसउं चीतवी करी श्रृंगारसुंदरी-संभवु श्रृंगारसेनु सूनु राज्य बइसाली करी संजमसूरि समीपि संजमु ले करी कल्याणमउ आपणउ आत्मा तपोगि तापि सूझवी करी विद्यापति राजऋषि देवलोकि गयउ । मनुष्य देव भव पंचकि हूयइ हंतइ मुक्ति गयउ । 15

विद्यापतिं कृतपरिग्रहमानयामं श्रुत्वा बुधा भवत संपदि निस्पृहा भोः ।

येन स्वयंवरवधूः शिवसंपदेपा जातस्पृहा क्षिपति वः स्रजमाशु कंठे ॥

इति परिग्रह परिमाण करण व्रतफल विषइ विद्यापति राजऋषि कथा समाप्ता ॥

९. षष्ठ व्रत उपर कथा.

दिवपरिमाणव्रत करणविषइ सिंह कथा लिखियइ ।

20

गतौ संकोचयत्येव यः स्वदिग्विरतिव्रतम् ।

संसारलंघनोत्ताल^१फालारंभः स सिंहवत् ॥

तथाहिः--वासंती नामि नगरी, कीर्त्तिपाल नामि राजा, भीसु नामि तेह तणउ पुत्रु ।

पुत्रही^२ कन्हा अति वल्लभु सिंह नामि श्रेष्ठि । सु पुणु^३ परम श्रावकु जिन-भक्ति-वंतु वर्त्तइ ।

अनेरइ दिनि सभामाहि कीर्त्तिपाल राजा सिंह^४ श्रेष्ठि मुख-कमलु अमर जिम जोयंतउ हंतउ 25

१ ॥ राजु. २ ॥ प्रवर्त्तिइ. ३ ॥ कोइ. ४ ॥ द्वेस्तिया. ५ ॥
सेव तणी. ६ ॥ फला. ७ ॥ ही. ८ ॥ पुण. ९ ॥ सिंह.

- वर्त्तइ । तेतलइ प्रस्तावि प्रतीहार आवी राजेंद्ररहइ वीनवइ-‘महाराज ! तुम्हरहइं देखण-
हार एकु^१ पुरुषु दिव्याकारु द्वारि आविउ छइ ।’ राजा भणइ ‘माहि मेल्हि ।’ तउ पाछइ
प्रतीहारि सुत्तु हूंतउ सु पुरुषु माहि आवी राजेंद्र रहइं प्रणमी करी, आसनी समासीनु वीनवइ
‘महाराज ! नागपुर नामि नगर, तिहां चंद्रु नामि नरेंद्र, रत्नमंजरी नामि राज्ञी । तीहनी गुण-
माला नामि दीकिरी । स ताहरा पुत्र भीमरहइ देवा कारणि स्वामिन् ! तुम्हकन्हइ^२ हउं
पाठिविउ^३ । तिणि कारणि, अहो महीपाल ! स राजपुत्रिका रूप शोभा करी रतिरहइ दत्तजय^४
पत्रिका वर्त्तइ । रूप-लक्ष्मी करी जित-लक्ष्मी-पुत्रु जु छइ भीमु नामि तुम्हारउ पुत्रु तेहरहइं
प्रमाण करउ ।’ दूति इसइ अर्थि वीनविइ हूंतइ सिंहश्रेष्ठि मुख सामुहउ जोयतउ हूंतउ कीर्त्ति-
पाल राजा भणइ-‘सिंह श्रेष्ठिन् ! आपणपा^५ रहइ आगे भेदु को नहीं । तिणि कारणि माहरइ
थानकि थाई, तुम्हे भीमु नागपुरि लेकरी पहुचउ^६ । बाधव ! एउ सबधु करउ ।’ दिग्विरति-
विरति-व्रत-भंग अनइ अनर्थ-दड-विरति-व्रतभंग भयभीतु हूतउ सिंहु अधोमुखु थाई रहिउ ।
राजेंद्ररहइ उत्तर न दियइ । लगार एक कुपित-लोचनु^७ हूतउ राउ भणइ-‘किसउ बांधव’,
एउ सबधु बंधुरु नहीं जु तउ उत्तर कोई न दियइ ।’ आकार इंगितादिकह चिन्हह करी
सकोपु राउ जाणी करी सुधारीतल वाणी राउ जिम शीतलु थाइ, तिणि कारणि सिंहु बोलइ
‘ईहा हूतउ जोयण सउ अधिकैरउ नागपुर हुयइ । इणि कारणि व्रतभंग-भय-वशइतउ हउ
नागपुरि न जाऊ ।’ इसइ भणिइ हूंतइ सिंह ऊपरि कीर्त्तिपाल राउ कोपि चडिउ । जिम घृत
सेकी करी वैश्वानरु ज्वलइ, तिम प्रज्वलिउ । तउ राउ कोपवाशि हूतउ भणइ ‘जइ किमइ
जोयण सय ऊपरि नहीं जाइ, तउ हउ तूरहइ बाधी करी जोयण सहस्र ऊपरि निक्षिपाविसु ।’
तउ सिंहु समुत्पन्नमाति हूतउ पुनरपि भणइ-‘महाराज ! ताहरउ विरहु हउ सही सकउं नहीं,
तिणि कारणि अहकार रहितु हूतउ जोयण सय ऊपरी हउ जाउ नहीं, इसा उत्तर तुम्ह
आगइ कहिउ^८ ।’ इसइ वचनि राउ उपशात कोपानल^९ हूंतउ सरसउं प्रबल बल दे करी
भीम सरसउं^{१०} सिंहु चलावइ । कटक आगइ, कुमार भीम आगइ भणिउ-‘ज काई सिंहु
कहइ तं तुम्हे करिवउ ।’ तउ पाछइ राजाभियोगि अकामूथिकउ सिंहु भीमकुमार सरसउ
चालियउ^{१२} हूतउ कुमार आगइ ससाराऽसारता^{१३} गुप्तवृत्ति करी कहइ ।

25

वहिरंतर्विपर्यासः स्त्रीशरीरस्य चेद्भवेत् ।

तस्यैव कामुकः कुर्याद् गृ-द्र गोमायुगोपनम् ॥

१ ५ भा एकु पुरुषु शब्दे नही	२ ५ तुम.	३ ५ पाठविउ	४ ५
जयदत्त.	५ ५ आपणपा	६ ५ पहुचउ	७ ५ लोचन
९ ५ कहवु.	१० ५ ०नल	११ ५ सउं	१२ ५ चालिउ
१३ ५ आदवा अक्षरे पडी गया छे,			१३ ५ भां

यकृत्शकृन्मलश्लेष्ममज्जास्थिपरिपूरिताः ।

स्नायुस्यूता बहीरम्याः स्त्रियश्चर्मप्रसोषिकाः ॥

तउ भीम कुमारहइं महोपशम वशइतउ भववासना त्रूटी गई । मुक्तिकन्यानुरक्त चिसु हंतउ भीमु कुमार श्री^१अनइ स्त्री तृणही सरीषी न देखइं । जोयण शत मार्गि आविउ हंतउ सिंहु आघउं पीयाणउं^२ करइ नहीं । जेतीवार बीजा महता पूखइं तेतीवार कूडा उत्तर करइ । 5 जउ दिन ५-६ हूया तिहां तउ पाखइ बीजे महते भीमकुमार आगइ कहिउं 'कुमारवर ! राजेंद्रि अम्ह आगइ सिंहखानउं इसउं^३ कहिउं छइ-“ जइ किमइ किहाई गयउ हंतउ सिंहु आघउ न चालइं तउ तुम्हे बलात्कारि सिंहु बांधी करी आघउं पियाणउं कराविजिउ । ” तिणि कारणि जउ तुम्हे भणउ, तउ सिंहु बांधी करी चलावियइ । भीमु कहइ-‘आजु जउ पियाणउं आघउं^४सिंहु न करइं तउ कालि तुम्हे राजादेशु करीजिउ ।’ इसउं मंत्रिवचनु 10 एकांति भीमु सिंह आगइ कहइ । संसार निरास बुद्धि हंतउ सिंहु भीम आगइ कहइ-

न किं चिदत्र संसारे निस्सारेऽस्य शरीरिणः ।

शरीरमपि न स्वीयं स्वीयमस्तीह कस्य चित् ॥

इत्यादि वैराग्य कारकु बहु भणी करी कटक हंतउ रात्रि समइ प्राहरिक लोकि सूतइ हंतइ नीसरिउ, कुमार पुण सरसउ नीसरिउ । किणिहिं गिरिवणोदेसि जाइ करी पादपोप- 15 गमनु अनशनु^५ करिसु । तउ ति महामात्य माहरउं किसउं करिसिइं । किम मूरहइं बांधी ले- सिइं । जु शरीरु लेसिइं, सु हउ पहिलउं मूकी^६ रहिसु ।’ इसउं भणी करी भीम आगइ आघउ जाइवा लागउ । भीमु भणइ ‘मूरहइं तुम्हेइ जि शरणु ।’ इसउं भणतउ सरसू जु चालियउ^७ । गिरिएकि जाई शुद्ध शिलातलि विहुं पादपोपगमनु अनुशनु कीधउं । प्रभाति प्रधान महामात्य कुमार भीम सिंह श्रेष्ठि विहंरहइं अदेखता हंता पादानुसारि नीसरिया । घणी भुइं गया । 20 किणिहिं पर्वति शिलातलगृहीतदिक्ष कृतपादपोपगमन सिंह भीम देखी करी विल्लक्ष वदन थिका प्रणमी करी चाटुकारकरणपूर्वु घणउं खमावइं । पाये^८लागी मनावइं-‘पसाउ करी अम्हारु अपराधु खमिजिउ । ऊभा थाउ, जिम नागपुरि जाईइ^९। एउ वृत्तातु जाणी करी तिलहं जिम घाणइ घाती राउ कीर्त्तिपाल अम्हरहइं पीडाविसिइ । तिणि कारणि तुम्हे कृपासमुद्र अम्ह ऊपरि कृपा करी अम्ह सामुहउं काइं देखउ नही ? काइं^{१०}अम्हसउं बोलउ नहीं ?’ 25

१ भूमां श्री नथी २ भू पया० ३ कुमां आ शण्ड पडी गयो छे. ४ भूमां आ शण्ड नथी, कुमां पथु पाछणथी हांसियामां लभवामां आवेदेो छे. ५ भूमां अन अक्षरेो पडी गया छे. ६ भू मूकी. ७ भू चालिसउ. ८ भू पाप. ९ भू जाइयइ. १० भू काई.

इत्येवमादिकु बहुधा भणी करी महामात्यह विलक्षहं पाछा वली सु वृत्तातु कीर्त्तिपाल मही-
पालरहइं जाणाविउ । सिंह^१ बध्यु, कुमार परिणाविउ^२ । इसउं राउ मनि चीतवतउ हूंतउ,
विहलउ तिहा आविउ । इसइ महाविरुद्धइ मनि हूंतइ^३ राउ ति महापुरुष महासत्त्व सिंह-व्याघ्र-
चित्रक-शूकर-वृक-प्रमुख-दुष्ट-स्वापद-ससेव्य पद देखी करी मनि चीतवइ 'महासप्रभाव
5 ए महासत्त्व, मइ ए पराभवी नहीं सकियइ । किंतु भक्ति सेवा योग्य ए ।' इसउं ध्यायतउ
हूतउ^४ राउ तीह कन्हइ गयउ ।

स्वापदैर्दत्तमार्गं तं मार्गं वीक्षणान्यपि ।

नमंतं चादुमंतं च नेक्षां चक्रतुरप्यमू ॥

માસોપવાસાવસાનિ સુરાસુર-નરાધીશ-સસેવ્યમાન શુદ્ધ્યાનાનલ-દગ્ધકર્મેધન-વિતાન
10 મુક્તિપદ પ્રાપ્ત હૂયા ।

न योजनशतादूर्ध्वं यामीति तव निश्चयः ।

असंख्यैर्यોजनैर्मित्र માં મુક્ત્વા કિમગાઃ શિવમ્ ॥

इसीपरि विलपतउ हूंतउ राउ सिंह अनइ भीम बिहु रहइं संस्कार करी आपणपइ
शोकानल दह्यमान-मानसु हूतउ देवे सबोधिउ, भणिउ^५—'महाराज ! शोकु तीहंनउ कीजइ
15 जि अकृत कृत्य हुयइं । ए महात्मा स्तुत्यपाद' इसीपरि तउ पाछइ, पाछउ वली राउ वासंती
नगरी गयउ ।

संकोच्य सिंह इव सौवगति यथाप श्राद्धाग्रणीर्द्वागिति भीमयुतः ससिंहः ।

उच्चैः पदं प्रमदमंदिरमिद्विशर्म्य भव्यास्तथैव विलसंतु वसंतु तत्र ॥

॥ दिગ્વ્રતાવિપડે સિંહશ્રાવક કથા સમાપ્તા ॥

૧ ખ સિંહ ૨ ખ પરિણાવિવા ૩ ખમા હૂંતइ પછી મનિ શબ્દ છે ૪ ખમ
શબ્દ નથી, ક્રમાં પણ પાછળથી ઉમેરવામા આવ્યો છે. ૫ ખમાં આ શબ્દ નથી.

१०. सप्तम व्रत उपर कथा.

भोगोपभोग परिमाण करण व्रत विषइ धम्म तणी कथा लिखियइ ।

कृती मितीकृताहारः सप्तमव्रतलीलया ।

5

मुच्यते संचितेनापि कर्मरोगेण धर्म्मवत् ॥

तथाहि—श्रीनिवासकमलु श्रीकमलु इसइ नामि नगरु । दूरीकृताऽसत्यु सत्यु इसइ नामि राजा । 5
जेहनउ खड्गु जिसउ शत्रु-कालरात्रि तणउ दर्पणु हुयइ इसउ लेके दीसइ । सु पुण गुणवंतु
कलावंतु लक्ष्मीवंतु भोगी त्यागी जिम स्वर्गि शक्रु राज्य करइ तिम राज्य करइ । अनेरइ
दिवसि राजसभा माहि नैमित्तिकु ए[कु]^१ कहइ—‘महाराज ! इणि वरसि^२ इसउ ग्रहयोगु दुधु पडिउ-
छइ, जिसइ बारहवरस दुर्भिक्षु पडिसिइ ।’ राजा प्रधानहं सामुहउं जोयइ । प्रधान भणइ—‘महा-
राज ! एहना वचननउं संवादु आगइ अनेकि वार अम्हरहइ हूयउ । तउ पाछइ तिणि नैमित्तिकि^३ 10
वचनि करी, जिम वाति करी तृण धूजइ तिम, राजेंद्रनउं मनु धूजिउं । तउ पाछइ राजेंद्रि तृण कण
संग्रहु कीधउ । तथा कण-तृण-संग्रहण-व्यग्रि समग्रि जनि हूयइ हूंतइ तदाकालि^४ का एक
दुर्भिक्ष्यवर्णिका^५ आवी । तउ राउ मनि^६ चीतवइ—‘हा ! निर्धान्य निर्धन जन किहां जाइ-
सिइ, किम थाइसिइ^७ ।’ इसी चिंता करी संतप्तचित्त राजेंद्ररहइं वर्त्तता हूंतउ प्रमोदनिमित्तु
आसाढमासनइ पहिले जि पक्षि दिवससमइ पूर्व वातु वाइउ । सुभक्ष फलहं विषइ छइ फलदु 15
जलदु तेहनउ जिसउ^८ अंकूरु हुयइ, इसउ जलदलवु पूर्व दिसि^९ समुदितु राजेंद्रि दीठउ ।
जिम भाग्यवंत पुरुषरहइं श्री प्रवर्द्धइ तिम सु जलदलवु विस्तरिउ । धीजइ भणित अंगुली
हुई, तिणि करी दुर्भिक्ष्य हेतु जि छइं दुष्ट-ग्रह तीहरहइं तर्जतउ हूंतउ वीहावतउ हूंतउ; बला-
काई भणित दंत हूया, तीहंकरी जोइसी यणां वचन हसतउ^{१०} हूंतउ दर्शनमात्रिहि जि दुर्भिक्षु
भाजी करी गाजतउ हूंतउ, धारा भणित मुशल नीपनां तेहेकरी जनतणां दुक्ख-कण खांडतउ 20
हूंतउ; दक्षिणोत्तर लक्षण विहुं समुद्रहं तणउं जिसउ जलकर्षकु नालु हुयइ इसउं धनुष्कु
ताडी करी सु मेघु वूठउ । जाणियइ किरि दुर्भिक्ष्यरहइं दैवु रूठउ । लेकरहइं तूठउ । इणि
एकहिं जि^{११} वृष्टि करी काल निप्पति हुई, इसउं लोकु तदाकालि बोलतउ सामली करी सज्जन
जिम काजुकरी गुणस्तवन-कीर्त्तिभय वीहतउ जाणे मेहु तिरोहितु हूयउ । निवृत्त-चिंता-संताप
महीपतिरहइं वीजइ दिवसि उद्यानपाल वीनवइ—‘देव महाराज ! तुम्हारइ क्रीडोद्यानि चउमासि 25
रहियाहूंतउ श्रीयुगंधर सूरिवररहइं आजु^{१२} केवलज्ञानु ऊपनउ । उद्यानपालरहइं पारितोषिकु^{१३}

१ ५मा कु पडी गयो छे. २ ५ वरिसि ३ ५ नैमित्तिक. ४ ५मा कालि शब्द
नथी. ५ ५ पर्णिका. ६ ५मा मनि नथी. ७ ५ थाइसि. ८ ५मा जिसइ नथी.
९ ५ दिशि १० ५ हंसतउ. ११ ५० होजि. १२ ५मा आजु नथी १३ ५मां
आ शब्द नथी.

પ્રમૂતુ દાનુ દે કરી, તત રાઝ ઉઘાનવનિ ચાલિઝ । ત્રિહિ પ્રદક્ષિણા દે કરી મુનિવરરહં વાદી
કરી ડચિતસ્થાનિ સમાસીનુ દેસના સામભલ્હ । તત પાઘ્વ પ્રસ્તાવિ રાજા કૃતાજલી હંતઝ પૂઘ્વહ-
'ભગવન્ ! તીંહં નૈમિત્તિકહંનઝ વચનુ કિસીપરિ વિષટિઝં।' કેવલી કહહ- 'પ્રહ દુર્યોગિ કરી
દ્વાદશ વાર્ષિકુ દુર્મિશ્વ્યુ હંતઝ, પુણ જિણ^૧ કારણિ સુ દુર્મિશ્વુ ન નીપનઝં સુ કારણુ રૂંહની મતિ-
૫ રહં^૨ ગોચરુ નહીં ।

તથાહિ^૩-પુરિમતાલ્હ ઇસહ નામિ પુરુ । તિહા પ્રવરુ ઇસહ [નામિ] ગુણહં કરી પ્રવરુ નરુ ઇકુ
હંતઝ । સુ પુણ નવહ યૌવનિ કર્મ્મ વશઇતઝ રોગુ^૪ પીડિતુ હૂયઝ । સુ પુણ રસર્ણિદિઝ જિણી સકહ
નહીં । પાઘ્વ જુ જુ આહારુ આહરહ, સુ સુ આહારુ તેહરહહ આધારુ હૂયહ । તત પાઘ્વ પ્રવરુ
નરુ આપણા મન માહિ ચીતવહ- 'જુ આહારુ શરીરરહં અહિતકારકુ તેહનઝં હઝ પ્રત્યાખ્યાનુ
૧૦ કાંઈ કરઝ નહીં । અનાહાર પ્રત્યાખ્યાનતણઝં ફલ્હ કાંઈ લિઝ નહીં । ઇસઝ ચીતવી કરી,
ગુરુની સાલ્હિ ઇસઝ મળહ- 'જિ સ્તિગ્ધ લ્વણ મધુર આહાર તિ હઝ આહરિસુ નહીં, જિ તિત્ત
કટુક કષાય આહાર તિ હઝં આહરિસુ । ઝ્મોદરતા ત્રિતિ વર્તમાનુ હૂતઝ જેહતણા સંગ વશહ-
તેઝં રૂપ્યાલ્હિકી મુક્તિ પુરુષહરહં સામુદ્ધં^૫ ન જોયહં, સ લ્હી સર્વથા પરિહરઝ । ઇસઝ
અંગીકૃતુ ત્રતુ સુ અલંકૃત પાલતઝ હૂતઝ ધર્મતણા પ્રભાવ વશહ^૬તઝ ઇહ લોકિહિં રોગમુકુ
૧૫ હૂયઝ । અથવા ધર્મરહહ કિસઝં કાંઈ અસાધ્યુ હ્વહ । નીરોગુ હૂયઝ હૂતઝ સુ પ્રવરુ નરુ આપ-
ણપઝ^૭ ત્રતુ અમ્હેલ્હતઝ હૂતઝ, સ્વયંવર પ્રમૂત લક્ષ્મીવરુ હૂયઝ । જાણિયહ તેહની વિમૂતિ
આગહ સ્વર્ગુ અલ્પવિમૂતિ જાણી કરી દાસીતણહ મિપાતરિ તેહનહ ઘરિ દેવતા સેવાવૃત્તિ
કરિવા કારણિ આવી । તથાપિ હિં સુ વિષયાશક્તુ ન થિઓઈ । માર્ગની કોટિકરી જુ તેહનહ
૨૦ ઘરિ ધનુ આવહ સુ ધનુ સુપાત્ર^૮ દાન દયાદાન ડચિતદાન લક્ષણ હ્વહ ગરૂયા^૯ ત્રિહિ માર્ગ
તેહેકરી નીસરહ । અનેરહ વરસિ રંકલોકહંરહહ દુઃપ્રેશુ દુર્મિશ્વુ^{૧૦} નીપનઝ । જિમ નિદાઘ
સમહ જલાસય સુસહં તિમ યદાકાલિ સામાન્ય જન^{૧૧} દાન ધર્મ્મ લિસહ, તદાકાલિ પ્રવરના
દાન ધર્મ્મ ઘણેરઝ ડલ્હસહ ।

ગ્રીષ્મે સરાંસિ શુષ્યંતિ સત્કલ્લોલશ્ચ વારિધિઃ ।

દુષ્કાલે સ્તબ્ધતાં યાંતિ નીચા ડઘાશ્ચ દાનિનઃ ॥

૨૫ તત પાઘ્વ જિમ સંસાર મયમીતહં ઇકુ જુ જિન ધર્મ્મુ સેવિયહ, તિમ દુર્મિશ્વ્ય મયમીતહં જનહં
ઇકુ જુ પ્રવરુ નરુ સેવિઝ । દિગત-સમાગત સાધુ શત-સહસ્ર-લક્ષ-સહસ્ર પ્રાસુકેષ્ણીય પક્વાન

૧ ખ જિણિ ૨ ખમા રૂંહ નૈમિત્તિકરહં આલું વાઝય છે. ૩ ખમા આ શબ્દ નથી.
૪ ખ રોગ ૫ ખ ઠહઝ. ૬ ખમા આ શબ્દ નથી ૭ ખ આપણઝ. ૮ ખમા પાત્ર.
૯ ખ ંયાઈ. ૧૦ ખમા આ શબ્દ પડી ગયો છે. ૧૧ ખમા જન નથી.

दधि दुग्ध घृतादिकहं करी विहरावइ । श्रावक पुण वयनइ अनुसारि पितृ मातृ भ्रातृ समान देखतउ हंतउ घरहिं जि रहावइ,^१ वल्ल भोजनादि आपणपा समू जु करावइ । इसीपरि सुपात्र दानैकव्यसनु पोषी करी अखंडु वतु प्रतिपाली करी कालयोग वशइतउ प्रवरु मरी करी देवलोकि सुरवरु हूयउ । जिसउ इंद्र हुयइ ऋद्धि करी तिसउ इंद्र-सामानिकु हूयउ । शाश्वता-
 हंत यात्रादि सुकृतहं करी आयु पूरी चित्ति चीतवइ—‘प्रधानि श्रावकनइ कुलि हउं उपजिजिउं; 5
 मिथ्यात्वि कुलि राजेंद्र म होइजिउं।’ तउ पाछइ ताहरा नगर समीपि छइ चित्रशालु इसइ नामि विचित्रशालु पुरवरु तिहां छइ शुद्ध-बुद्धि इसइ नामि श्रावकु जिणि इसी^२ दुर्भिक्षवार्त्ताइं धान्य तणउ संग्रहु^३ न कीधो । तेहनइ विमला इसइ नामि गुणहं करी अति विमला श्राविका; तेहनी कुक्षिसंभूतु सु देवु पुत्रु हूयउ । तेह महाभाग तणइ जन्म द्वादश वार्षिकु दुर्भिक्षहेतुक ग्रह^४ निर्जिणी करी सुभक्षु कीधउ । इसउं केवलीवचनु सांभली करी केवलीरहइं वांदी करी राउ 10
 चित्रशालि नगरि जाई सु बालकु उत्संगि करी इसीपरि स्तुति करइ—

दूर्भिक्षपंकमग्नोर्व्याधार वीर नमोस्तु ते ।

राजा त्वमेव मे राज्ये तलाराख्योस्मि तावकः ॥

मूर्तिमानिव धर्मोयमित्थं दुर्भिक्षभंगकृत् ।

इति तस्याभिधा धर्म इति धात्रीभृता कृता ॥

15

तउ पाछइ सु बालकु जातमात्रू^५ हंतउ प्रसिद्धउ हूयउ । अनेराई जि के पाखतियां राजा छई तेहे^६ पुण आपणइ आपणइ राज्य धर्मनी आण प्रवर्त्तावी करी मेह वरसाविया । समस्त राजमंडलतणां कालोपचित वयोचित प्राभृत दिनि दिनि तेहरहइं आवइं जिम मंदर-कंदरागत कल्प-पादपु निरुपद्रव थिकउ प्रवर्द्धइ तिम सु बालकु प्रवर्द्धइ । यौवनि आविइ हंतइ जिम समुद्ररहइं नदी स्वयंवर आवइं तिम सवहीं दिसि तणा जि छई राजेंद्र तीहं नी दीकिरी स्वयंवर 20
 आगत अनेकि सु धर्म बालकु परिणिउ । धर्मु समस्त-मही-मस्तक-विहिताबु देवगुरु-भक्तिवंतु धर्मवंतु नवां कर्म अबांधतउ पूर्व पुण्य-फल-भोग भोगवतउ प्रस्तावि संयमु ले करी केवलज्ञानु अपाडी करी मोक्षि पहुतउ ।

भोगोपभोगविरतिं प्रतिपाल्य पूर्व धर्मो यथा शिवमवाप निरस्तपापः ।

यूयं तथेह भविकाः प्रतिपद्य सद्यः सिद्धिश्रियं वृणुत तिष्ठत लोकमौलौ ॥ 25

॥ भोगोपभोग परिमाण व्रत प्रतिपालन विषइ धर्म राजेंद्र कथा समाप्ता ॥

११. अष्टम व्रत उपर कथा.

अनर्थदंड विरति-व्रत विषह सुरसेन कथा लिखियह ।

अनर्थदंडवीराम^१ व्रतधीरा महोदयम् ।

लभंते सुरसभारभासुराः सुरसेनवत् ॥

- 5 वसुंधराबंधुरा बधुरा इसह नामि नगरी । तिहा वीरशिरोमणी वीरसेन नामि राजा । सुरसेन महा-
सेन नाम बि पुत्र । अनेरह दिनि महासेन तणी जीम रूणी । जिम इधनह करी वैश्वानरु प्रज्वलह
तिम ओषधह करी सु शोफु रोगु वृद्धि गयउ । 'धर्म्मु एकु एहरहइ ओसहु ।' इसउ भणी वैद्यहं
सु मेल्हइ । क्रमि क्रमि तेहनी जीम कुही । माखिए मधुमंडप जिम वंवाली । उमु दुर्गधु इसउ
10 ऊळ्लिज जिसइ मातृ-पितृ-भार्यादिकह बधु-जनहं मेल्हइ । तेह कन्हइ भाडाई वडइ को रहइ
नहीं । तदाकालि सुरसेन भाई भाईनइ स्नेहि दुर्गधु जिणी करी कन्हइ रहइ । तथा च भणितम्-

विसणे भित्त-परिक्खा दाण-परिक्खा य होइ दुकाले ।

विणए सीस-^२परिक्खा सुहड-परिक्खा य संगामे ॥

- सुरसेनु महासेन आगइ कहइ-‘भ्रात ! जा तू रहइ एउ जीभरोगु छइ तां तउ प्रत्या-
ख्यानु करि-हउ काई^३ तउ आहरउ जउ मूरहइ रोगु जाइ । अन्यथा न आहत्तं । तिणि
15 पुण तिमहीं जि कीधउ । पुनरपि सुरसेनु कहइ-‘भ्रात महासेन ! जइ किमइ इणि प्रत्याख्यानि
थिकइ तउं मरिसि तउ अनशनतणउ फल लहिसि ।’ इसउ भणी करी भाई आगइ आधा
थई^४ सुरसेनु वखांचलि करी माखी वीजइ^५ । निश्चल थिकउ^६ पच परमेष्ठि नमस्कार गुणइ ।
नमस्काराऽभिमित्रिति जलि करी महासेननी जीम सींचइ । महासेनकन्हा नमस्कार समरावइ ।
जिम जिम जीम माहि सु नीरु परिणमइ तिम तिम रोगोपशमु हुयइ ।

- 20 निर्व्यथं निर्व्रणं नीरुर्ग निर्दुर्गंधं सुगंधि च ।

सुहर्त्ताते मुखं जज्ञे क्व न धर्मः प्रभावभाक् ॥

- रोगमुक्तु महासेनु देखी करी लोक सहर्षु हूयउ । ति पुण सुरसेन महासेन वे सहोदर धर्म विषइ
अति सादर हूआ^७ । श्रीभद्रबाहु नामि श्रीमदाचार्य मिश्र एकवार तिहा समोसरिया । अवधि-
ज्ञान वलि करी ति महात्मा अनेक भविक-लोकहं तणा सदेह उत्तारइ । सुरसेन महासेन वा-
25 दिवा आविया । त्रिन्हि प्रदक्षिणा देकरी वादी करी धर्म-देशनायतु^८ पानु करइ । देशनावसानि
सुरसेन महासेन जीम-रोग-कारण पृष्ठिउ । मुनि भणइ-‘मणिपुरु नामि पुरु, तिहा जिनधर्माधि-

१ ५भा वीराम श०६ ७५२ चिरमणं आपुं ११५५५ ३रेलु छे २ ५५ सिस्सि. ३ ५५
काई. ४ ५५भा आना ५५ले याई श०६ छे ५ ५५ वीजइ. ६ ५५ थकउ. ७ ५५ हुया.
८ ५५ मृत

वासितु मदनु इसइ नामि सुभट्ट एकु हंतउ। तेहतणा ^१धीरवीर इसां^२ नामहं^३ प्रसिद्ध बि पुत्र
हंता। जिनवचनामृत-पान-व्यसन-भावइतउ मिथ्यात्व-विष-मूर्खा-गोचर न^४ हूयाई। कदाकालिहिं
ति उद्यान वनि गया। वसंताभिधानु मुनि-प्रधानु निज मातुल मुनि भूमिपतितु तेहे तिहां
दीठउ। “किसउं हूयउं” इसी परि आकुलइ धीरि पृच्छतइ^५ हंतइ पुरुषु एकु तिहां-वर्तमानु
कहइ-‘प्रतिमा-वर्तमान मुनि^६ रहइं देखी करी दुष्टु भुजंगमु एकु मुनिरहइं डसी करी बिलि 5
पइठउ, जिम चोरु चोरी करी दुर्गि पइसइ।’ तदा कालि मातुलमोह-वशइतउ वीरु कहइ-
‘रे रांकउ सु सांपु नासतउ^७ तुम्हे मारिउ काइं नही।’ धीरु तेह आगइ कहइ-‘सर्पि जीवतइ
गयइ आ महापुरुष किसइ कारणि जीभ करी पापु बांधइ।’ कोप लगी वीरु बली कहइ-
‘जिणि महामुनि डसिउ तिणि मारिई^८ धर्मू जु हुयइ, किसी परि पापु हुयइ^९। क्षत्रिय
तणउ धर्मू एहू जु जु दुष्टु निग्रहियइ, शिष्टु पालियइ। इसउं किमइ असयु वचनु तु ^{१०}मूरहइं
जिह्वा पातकु आवउ।’ धीरु तेहनउं वाक्यु चीतवतउ हंतउ अपार कृपारस-सागरु मणि-मंत्रौ-
षधी-बलि करी मुनिरहइं जीवाडइ। मुनींद्र जीवनइतउ सुभटरहइं अतिवल्लभ हूया। धीर
वीर वे सुत सर्व-जन-स्तुत शुभधर्म पालता पातकु प्रज्वालता कीर्ति करी आपणपउ ऊजा-
लता सुचिरु कालु नांदिया। धीरु पूर्णायु हंतउ सुरसेन तउं हूयउ। अनालोचित तादृग्वचन
पापकर्मा वीरु ताहरउ भाई महासेनु हूयउ। सर्व वैद्यहं रहइं असाध्यु सर्प-घात-वचनपापइतउ 15
तेहरहइं जिह्वारोगु हूयउ। भवांतरि जु तइं यति जीवाडिउ तेहनइ प्रभावि तू रहइं रोगभंग
लब्धि हुई। तिणि कारणि नमस्काराभिर्मंत्रित जलि करी तइं भाई जीवाडिउ, रोगु नसाडिउ।
इसउं पूर्व^{१०} भवु सांभली करी बिहंरहइं जाति-स्मरण उपनउं। बिहं व्रतु लीधउं। तीव्रु तप-
श्चरण कीधउं। तिणिहिं जि^{११} भवि केवल ज्ञानु उपाडी^{१२} करी मुक्ति पहुता।

अनर्थदंडस्य फलं दुरंतं श्रुत्वा महासेननरस्य भव्याः।

20

शिवं निवृत्तेः सुरसेनपुंसस्तं वर्जयध्वं कुशल लभध्वम् ॥

॥ अनर्थ दंड विरति व्रत विषइ वीर जीव महासेन कथा समाप्ता ॥

१ ॥ तेहं तणा. २ ॥ इसइ. ३ ॥ नामि. ४ ॥ भा न नथी. ५ ॥ पृच्छितइ.
६ ॥ भां मुनि शब्द पडी गयो छे. ७ ॥ नासतु. ८ ॥ भा मारिई. ९ ॥ तउ.
१० ॥ पूर्व. ११ ॥ भां जि नथी. १२ ॥ उपार्जि.

१२. नवम व्रत उपर कथा.

सामायिक व्रत विषइ केसरि नाम श्रावक पुत्र कथा लिखियइ ।

क्रूराचारोपि संसारकारया मुच्यते द्रुतम् ।

केसरीवत् द्रुतकर्मदामा सामायिकव्रतात् ॥

- 5 तथाहि—कामपुरु नामि पुरु । तिहां विजउ नामि राजा, सिंहदत्तु नामि श्रेष्ठि । अनेरइ दिवसि सिंहदत्तु श्रेष्ठि राजेंद्ररहइ प्रणमी करी वीनवइ—‘महाराज ! केसरी नामि माहरउ पुत्रु चोरु छइ, पाखइ मूरहइ दूषणु म देजिउ । हउ तुम्ह आगइ वीनवी करी निरुत्तरु हूयउ^१, राजा केसरी-रहइ देसवटउ दियइ । सु पुण केसरी राजेंद्रतणा भयलगी नगर हूतउ नीसरिउ, देसातरि गयउ । श्रातु हूंतउ किणिहिं वनगहनि स्वच्छ शीतल स्वादु जल सरोवर तीरि बइठउ चीतवइ—‘मइ
- 10 जन्म लगी चेतना सभवि हूयइ हूतइ अचोरिउ पाणी ऊ^२ पीघउ नहीं ! अहो अकार्य ! धिगू^३ मूरहइ आजु मइ सु^४ अचोरिउं पीवउं । [इसउ]^५ मनमाहि चीतवतउ हूंतउ सु चोरु श्रातु कातार-सरोवरी जल पियइ । स्नानु पुण करइ । तउ पाखइ श्रमरहिउ हूतउ सरोवर-पालि-स्थितु चूततरु ऊपरि चडिउ फल खाई^६ तृप्तउ हूयउ^७ हूंतउ मनमाहि चीतवइ—‘हहा मूरहइ किम आजु नउ दिवसु चोरी पाखइ जाइसिइ । इसउं तिणि चोरि चीतवतइ हूंतइ एकु को^८ योगींद्रु
- 15 मत्र-सिद्ध-पादुकु आकाश हूतउ सरोवरी ऊत्तरिउ । पादुका तीरि मूकी [ओरहउ^९ परहउ जोई] करी भूमि लागता पगहकरी सरोवरमाहि पइठउ । तदाकालि तिणि चोरि वृक्ष ऊपरि बइठइ थिकइ^{१०} इसउं चीतविउ—‘एह योगीरहइ गगन गमन विषइ ए पादुकाई जि^{११} कारण, नहीत किम ईह पाखइ भूमि-गतिहिं जि हींडइ । तिणि कारणि ए पादुका चोरउ, दिनु सफल करउं ।’ इसउ चीतवी चूत हूतउ ऊतरी पादुका पादे पहिरी गगनि^{१२} गमनु करइ । तउ पाखइ दिनु
- 20 किणिहिं वनि गहनि रही करी राति समइ ति पादुका पादे पहिरी आपणइ धरि गयउ । जनक सिंहदत्त श्रेष्ठि आगइ कहइ—‘राउ वीनवी करी तइ हउ नगर हूतउ कढावियउ ।’ इसउ भणी करी ता दंडे करी मारइ, जा मरइ । मूयउ बापु मूकी करी जि जि महर्द्धिक घर तीह तीह हूंतउं सारु सारु अपहरइ । इसी परि त्रिन्हि पहर रात्रि सीम स्वेच्छाचारि तेह पुरमाहि विचरइ । रात्रि तणइ चउथइ पहरि पुनरपि दुर्गमारण्य-मंडनि तिणिहिं जि सरोवरि^{१३} गयउ । इसी
- 25 परि राति राति सु चोरु तेऊ जु नगर विविध प्रकारह करी छटइ । पापबुद्धि हूंतउ साधु सती मुख्य^{१४} लोक रहइ सतावइ । तउ पाखइ जिम जमागमु भयकरु हुयइ तिम तिणि नगरि निसा-

१ ५ हुअउ २ ५भा ऊ नथी ३ ५भा धिग धिग जे वार छे ४ ५भा सु मइ
५ ५भा इसउ शब्द पडी गओल छे ६ ५भा काई ७ ५भा आ शब्द नथी ८ ५ काई
९ ५भा आ पाड नथी १० ५ बइठउ थिकउ. ११ ५ पादुकाहिजि. १२ ५ गगन-
विषइ १३ ५ सरोवरोवरि. १४ ५ सतीह मनुष्य.

गमु हुयइ । तेहनउं स्वरूपु नगराधिपति जाणी करी तलारु बोलावह । तलारु विलक्ष्य वदन
हंतउ अधोमुखु होई करी वीनवइ—‘ महाराज ! जे भूमि-गोचरु चोरु हुयइ तउ माहरइ पाडि
हुयइ । एउ खेचरु चोरु माहरइ पाडि नही । तउ पाछइ राउ कोपामि ताप संतप्तु आपणउं
मुखु दुक्खितलोक दर्शनि करी हुई छइ कृपा तेह लगी नेत्रहं हूँता नीसरइ छइ जि अधुजल
तीहंकरी शीतल करइ । तपोधनहंतणा जि छइ तपोधम्म, शीलवती जि छइ युवती तीहंतणा 5
छइ शीलधम्म, तीहंतणइ प्रभावि सु चोरु मूरहइ दृष्टिगोचरु होइजिउ ।’ इसउ भणी करी
अल्प परिवारु राउ आपणपइ पुरी माहि फिरी चोरु जोयइ । जि के देवकुल, जि के आश्रम पद,
जि के जन-समवाय पद, जि के बेर्या पाटक, जि के कलाल पाटक, तिहां सगले जोइउ
जउ न लधो^१ तउ राउ^२ नगर वाहिरि नीसरिउ । वापी कूप तडागारामादि स्थानि फिरिउ जउ
तिहांई न लधो तउ राउ वनमाहि^३ गइउ । तिहां दिव्यु गंधु उपलभी करी^४ गधानुसारि जायतउ 10
हंतउ वन बहुमाध्यि चंडिका-भवनु देखइ । तेहमाहिं चंडिका-मूर्ति चंपकादि दिव्य कुसुम संभार
संपूजित देखइ । धूपोत्क्षेपु करतउ हंतउ पूजारउ राय कहइ आविउ । राइ तेहतणा दिव्य वत्त
देखी करी विस्मयापनि हंतइ पूछिउ—‘ आजु किसइ उच्चवि,^५ किसइ पर्वि, किणि भावियइ इसी
पूजा करावी छइ । इसी विभूषा देवीरहइ करावी छइ । तूरहइ देव दूपावतार तार वत्त किणि
दीवा^६ ’ इसइ राइ पूछतइ हंतइ पूजा कारकु भणइ—‘ महाराज ! मू दुक्खितरहइ देवी चंडिका 15
तूठी । प्रभाति देवी पूजा निमित्तु आवउं अनइ देवी तणां पादहं आगइ वर्त्तमान स्वर्ण-रत्न-
संतान लहउं । तिणि कारणि त्रिहुंकाले देवीरहइ पूजउं । देवी प्रभावि धनद धनजय कारकु
धनु लहउं ।’ तउ राजा चित्ति चीतवइ—निश्चइंसउ रात्रि समइ देवी पूजा निमित्तु चोरु ईहां
आवइ । देवी आगइ सुवर्ण रत्न मूकइ^७ । इसी परि चोर-संचारु तिहां संभावी करी प्रभात
समइ राउ वासर कृत्य करिवा कारणि आपणइ आवासि आविउ । रात्रि समइ सारु^८ परिवारु 20
सहितु भयर्त्तु निज नगरहितु राउ चंडिका देवकुलि आविउ । शरशर सुभट पूर^९ दूर रहावी
करी आपणपइ स्तंभातरितु होई करी देवकुल माहि रहिउ । विहुं पहर राति समइ पादुकासिद्ध
तेह तस्कररहइ तिहां आविया हूँता राउ देखइ । पादुका युगल उतारी, वामि करि लेई, देवकुल
माहि जाई सु चोरु प्रधान रत्नहं करी देवीपूजा करइ । पूजा करी देवी आगइ कहइ—
‘स्वामिनि ! चोरी कारिया स्वेच्छाचारिया मू रहइ प्रभूत धनदा क्षणदा सदा होइजिउ ।’ इसउं 25
भणी पाछउ वली सु महावली जागतउ हंतउ द्वारु रूधी करी रहितु हंतउ राउ तिणि बोलाविउ—

१ भ ०धउ. २ भमा राउ नथी. ३ भमा राउ नगरवाहिरि वनमाहि आवे पाड
छे. ४ भमा आ वाउय पडी गजेल छे ५ भ उत्तवि. ६ भ मुकइ. ७ भ सार.
८ भ पूरइ.

- ‘रे जीवतउ नहीं जाइ ।’ इसी परि राइ धर्षितु हूंतउ बोल्याविउ हूतउ सु चोरु प्रस्तावोचिउ हथियारु पादुका-युगल रायना भालस्थल उद्दिशी करी लाखइ । तेहनइ प्रहारि करी वेदनाक्रांति राइ हूंतइ^१ “एउ हउं जीवतउ जायउ छउ ।” इसउ भणतउ सु चोरु बाहिरउ नीसरिउ । क्षणातरि राइ वेदनाराहिति हूयइ हूतइ “जाइ, जाइ” इसी परि राइ भणतइ हूंतइ पाखतियां
- 5 राहविया हूंतजा जि उद्धट सुभट ति तेह रहइं केडइं धाया । आकाशगति हेतु पादुका-युगल मन्त्रि वचनइतउ ले करी राउ पुणि चोर पूठि द्रवडिउ । सु चोरु गतिवेगि करी दूर-मुक्त शूरपूर पुर ग्रामातर मार्गातर लोक संचार माहि पग गोपविवा कारणि गयउ । भयवशइतउ काई एकु वैराग्यि गयउ हूतउ चीतवइ “आजु माहरउ पापु निश्चइसउं फलिउ ।” कही^२ एक ग्राम तणइ आरामि ध्यान तत्तु उपदिशतउ छइ मुनि तेह तणउ इसउ वचनु सांभलइ-

- 10 सर्वत्र ध्यानसमतारुचिर्मुच्येत पातकैः ।
जनः सद्योपि तिभिरैः कृतदीप इवालयः ॥

- जिम दीवइ कीधइ आलउ धरु तिमिरहं अंधकारहं मोल्हियइ तिम जन लोकु ध्यान वशइ- तउ सर्वत्र^३ समता रुचि-किसउ अर्थु, सर्व भाव विषइ समानबुद्धि-परिणामु, न कही^४ विषइ सरागु, न कही विषइ सदेपु जु जुयइ सु सर्वत्र समतारुचि कहियइ । इसउ समता वर्तमानु
- 15 जनु पातकहं पापहं, सब-किसउ अर्थु, ते तीही जि वार मुच्येत मोल्हियइ । इसउं ध्यान तत्तु सांभली करी सु चोरु तिहाई जि रहितु सार वस्तु ति असार वस्तु, निंदा विरहितु, मध्यस्थ भाव निमगनु, शेष रात्रि आगामिउ दिनु ध्यानस्थितु थाकउ । तिम, जिम परमात्मानइ विषइ मनु स्थिर हूयउ । घातिकर्म क्षयवशइतउ शुद्ध्यानांतरिका वर्तमान हूंत संध्या समइ केवल ज्ञानु उपनउं । तथा च भणित-

- 20 तव तविण जव जविण बहु-विह-कालेण हुंति सिद्धीओ ।
निदहिय-पुन-पावं ज्ञाणेण ततक्खणा सिद्धी ॥
तथा ध्यान समता ऊपहरउ ससारि सुख पुण काइ नथी । तथा च भणित-
जं च कामसुहं लोण जं च दिव्वं महासुहं ।
वीयरायसुहस्सेहं ऽणतभागं न अगघई ॥
- 25 अज्जं वा कल्लं वा केवलनाणं भवेइ का तत्ती ।
समरसतत्ते पत्ते किं अहिअं भणसु मुखे वि ॥

तेतलइ प्रस्तावि राउ पुण सर्वत्र जोयतउ हूंतउ तिहा आविउ । तउ पाखइ एक

गमा सार-सुभट-संभार परिवृतु 'मारि मारि' करतउ राउ तेह कन्हइ आवइ । बीजा गमा वि-
मानाधिरूढ देव विद्याधर तेह महात्मारहइं केवल ज्ञान महिमा करिवा काराणि तेह कन्हइ
आवइ । तउ पाछइ देव-निर्मित हेम-कमलोपरि बइठउ देव-सेवितु सु चोर देखी करी रा-
जादिक मारिवा आवता हूँता ति सगलई सेवा कारिया हूया । तउ पाछइ 'साधु केसरी दंत-
कांति करी चंद्रकांति सुभिक्षु करतउ हूँतउ धर्मदेशना करइ । देशनावसानि राजा पूछइ— 5
' भगवन् ! किहां सु तुम्हारउं चोर चरित्नु, किहां एउ साधु-चरित्नु । तत्रापि हिं किहा एउ केवल
ज्ञान समुदउ ?' । तउ पाछइ केवली कहइ—

राजन्ना जन्मतस्तादृक्पापभाजोप्यभून्मम ।

श्रीरियं मुनिवाग्लब्धसामायिकमनोलयात् ॥

यद्वर्षकोटितपसामप्यच्छेद्यं तदप्यहो ! ।

10

कर्म निर्मूल्यते चित्तसमत्वेन क्षणादपि ॥

इसी परि राउ स्तुति करी पाछउ वली आपणइ नगरि गयउ । अनेक भविक लोक प्रतिबोध
करतउ केसरी केवली वसुंधरातलि विहारिउ ।

पितृघातकरे सर्वजनसंतापकारिणि ।

चोरोपि दत्तनिर्वाणं सेव्यं सामायिकं बुधैः ॥

15

॥ इति सामायिक व्रत विषइ केसरी चोर कथा समाप्त ॥

१३. दशम व्रत उपर कथा.

देशावकाशिक व्रत विषइ सुमित्र मंत्री कथा लिखियइ—

देशावकाशिकं यावत् कुरुते श्रद्धया सुधीः ।

तदन्यत्रात्मनां तेनाभयं दत्तं भवेदिति ॥

20

प्रभावान्तस्य नश्यंति विघ्नाः शुद्धात्मनामिह ।

सुमित्रस्यैव जायंते परत्र च शुभश्रियः ॥

तथाहि—मालव्य देश मंडन^२ चंद्रिका नामि नगरि । तारापीडु इसइ नामि राजा
तिहां राज्य करइ । सुमित्रु नामि तेह तणइ मंत्री । सु पुणि जिन-धर्म-काचकर्पूर-पूर-वासित-
सत-धातु परम सुश्रावकु । शाल-रत्न-दीप-दीपिति जेहतणइ हृदय-मंदिरि जीवाजीवादि वस्तु 25
रफुटइ जि वर्त्तइ । तारापीडु राजा नव तारुण्यवंतु पुण्यकर्म-पराङ्मुखु हूँतउ, सुमित्र

१ 'अभा साधु केसरी सुकेसरी दंतकांति करी चंद्रकांति आ नदतने। गउयउते। पाइ
छे. २ 'अ मंडनदेशि.

પ્રાચીન ગુજરાતી ગદ્ય-સંદર્ભ

- મંત્રિ પ્રતિ મળદ-‘ દેવપૂજા ગુરુપાદ-વદના દાનાદિ વર્મ્મ કરી કિસદ કારણિ ગુધા આપણં જન્મુ નીગમદ । તૂ જિમ વિફલ્હં રૂંહ ધર્મ્મ હં કરી સુવર્ણુ આપણઝ દેહુ કઝણુ દહદ’ । હસી પરિ રાહ મળતદ હૂતદ સુમિત્રુ મત્રી વિકસિત વદનુ હૂંતઝ રાજેંદ્ર પ્રતિ મળદ-‘ મહારાજ ! હસી પરિ અનુચિતુ વચનુ તુમે કાઝ બોલઝ । હઝ તુમ્હરીંહદ ધર્મ્મ ત્રિપદ ઝવસુ કરાવિવા વાઝઝં, તુમે પુણ મ્હીરહદં વર્મ્મોઝમુ રાણિવા વાઝઝ । હા મહા વિધાનો મમ । સુ ધર્મ્મુ કિમ વિફલ્હ હુયદ, જેહ તળા પ્રસાદદતઝ સ્વર્ગ મોક્ષ તળા સુખ પુણ જીવ હેલાર્દ લામદં ।’ અથ^૧ રાજા પ્રાહ-‘મહામાત્ય ! મૂરહદં વિપત્તિ-નિવૃત્તિ સંપત્તિ-પ્રવૃત્તિ લક્ષણુ ધર્મ્મ-ફલ પ્રત્યક્ષુ ઢિલાલિ ।’ મંત્રી પ્રાહ-‘મહારાજ ! તઝ રાજા, અનેરા તાહરા સેવક લોક, ઇઝ પ્રત્યક્ષુ ધર્મ્મતળઝ ફલ કિસઝ ન હુયદ ।’ તઝ રાઝ મંત્રિ પ્રતિ મળદ-‘ એકિ પાચાણિ વિ સ્વડિ કીધદ હૂંતદ એકિ સ્વંડિ દેવતા મૂર્તિ હુયદ, બીજદ સ્વડિ સોપાનુ હુયદ । મળિ^૨ મહામાત્ય ! કિસઝ એકિ સ્વડિ પુણ્યુ કીધઝં, બીજદ સ્વડિ કિસઝં^૩ પાપુ કીધઝ દ્વદ । તિણિ કારણિ સ્વભાવહી જિ તઝ વિશ્વરહદં ભવ્યા-ભવ્યતા વ્યવસ્થાપિવી ।’ હસદ વચનિ રાહ મળિદ હૂતદ મત્રી મળદ-‘ રાજન્ ! પાપાણુ અ-જીવુ, તેહ તળઝ દષ્ટાતુ ન હુયદ,^૪ કાર્દ ઝઝ ધર્મ્મા જીવુ હુયદ તઝ ધર્મ્મ પુણ્ય પાપ હુયદ । તથા જદ સજીવુ પાપાણુ કહિયદ-‘ પુઢવિ ચિત્તમંતમવચાયા ’, ‘ અળેમે જીવા પુઢો સત્તા ’, 10 ‘ અન્નત્થ સત્થ પરિણ્ણ ’ હસા આગમ વચનહતઝ । તઝ તીર્હીં જિ આગમ વચનહતઝ^૫ અ-નેક-જીવરૂપુ સુ પાપાણુ, ન પુનરેક-જીવરૂપુ । તઝ પાઝદ તીર્હીરહદ ભવ્યાભવ્યતા ધર્મ્મા-ધર્મ્મ વિનિર્મિતદ જિ જાણિવી ।’ તઝ રાઝ મળદ-‘ મહામાય ! તદ હઝ વચનિ કરી^૬ નિરુ-ત્તરુ કીધઝ । તથાપિ હિં પ્રત્યક્ષ દષ્ટિ હિં જિ ધર્મ્મિ ફલિ કરી હઝ નિઃસદેહુ ધર્મ્મુ માનઝ । અનેરદ પ્રકારિ માનઝ નહીં ।’ હસી પરિ રાહ અનદ મંત્રિરહદ નિતુ ધર્મ્મવિપદ વિવાદુ હુયદ । 20 તઝ સુ વિવાદુ પ્રસિદ્ધઝ હૂયઝ । એક વાર સર્વ વાસર-કર્મ્મ નીપજાવી કરી પાક્ષિક પ્રતિક્રમણ કરિવા કારણિ સવ્યા સમદ આપણદ આનાસિ આવિઝ । મંત્રી ગૃહાવધિ દેશાવકાશિકુ વ્રતુ કરદ । પ્રતિક્રમણુ ધિવિવત્ સામાચારી કરી શુદ્ધ ધર્મ્મ-ધ્યાન-પરાયણુ પચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર પરાવર્તનુ કરિવા લાગઝ । તદા કાલિ રાહ-પ્રતીહારુ આવી મંત્રી આગદ કહદ-‘ મહામાત્ય ! ગુરુ કાર્ય^૭ કારણિ રાઝ તુમ્હરહદ તેહદ । તઝ મત્રી પ્રતીહાર આગદ કહદ-‘ પ્રગાતસીમ મત્રી ગૃહ 25 વાહિરિ જાઝવા નિયમ-નિશ્ચઝ-ચિતુ હૂંતઝ રહિસિદ ધરિ હિં જિ । પ્રમાતિ રાજાસમીપિ આ-વિસિદ ।’ હસઝ મળી કરી પઢિહારહદ મોકલદ । પચપરમેષ્ઠિ મહામત્ર સંસ્મરણ સુધાસેકિ કરી મનુષ્ય જન્મુ કન્પવૃક્ષુ મત્રી તદા કાલિ વિશેષિ કરી સીંચદ । અથ પુનરપિ પઢિહાર

૧ ખમા અથ નથી ૨ ખા મળદ ૩ ખમા આ શબ્દ પડી ગયોછ ૪ ખા હુદ.
૫ વચનનં. ૬ ખમા આ શબ્દ નથી. ૭ ખમા કાર્ય કરિવા.

आवी करी भणइ—‘मंत्रिन् ! तुम्हारुं कथनु सांभली करी आज्ञा-भंग-करक जिम तुम्ह उपरि राउ रूठउ । वली हउं मोकलिउ । मंत्री न आवइं तउ म आवउ । तउं माहरी सर्वाधिपत्य मुद्रा ले आवि । इणि कारणि हउं मोकलिउ ।’ इसउं प्रतीहार तणउं वचनु सांभली करी हसतउ हूंतउ जिम दुःशील दासी आपणा घरहूंतो बाहिरि कीजइ तिम राजमुद्रा मोकलइ । मंत्री-मुद्रा कौतुकी हूंतउ करि पहिरी करी प्रतीहार हर्षितु हूंतउ आपणां पायकहं आगइ कहइ— 5
 ‘हउं^१ मंत्री हूयउ ।’ ‘मंत्रि-मस्तक-मुकुट शनैः शनैः पाउधारउ’—इसउं भणता भइहं परिघृतु घर हूंतउ प्रतीहार राजमंदिर उपरि चालिउ जेतलइ, तेतलइ दैव जोगइतउ कीहीं एकहं सुभटहं निःकासिताऽसिदंडहं कूटी करी पाडियउ । यम-मंदिरि मोकलिउ । जि नाठा सि नाठा, जि केतलइ रहिया, प्रतीहार तणा जण हूंतो तेहे वैरी पुण मारिया । ‘प्रतीहार मारिउ २’—इसउ कोलाहल उछालिउ । राजा कोलाहल सांभली करी क्रोधांध-लेचनु हूंतउ चित्ति चीतवइ—‘प्रतीहार 10
 अम्हारुं काजु करतउ दृष्टि मंत्री मारिउ । एह मंत्रीतणउं मस्तकु आपणइ हाथि धेदी करी उलालउं दडानी परि, तउ मूरहइ वलवंत पणउं सफल^१ हुयइ; निवृत्ति पण हुयइ ।’ इसउं वोल्-तउ कोपाटोप-संयुक्तु गोपति जिहां ति प्रतीहार घातक घातार्त्त कंठ-गत-प्राण पडिया छइं तिहां आविउ । ‘महामाल्य तणा ए घातक अथवा^२ अनेरा के वैदेशिक सुभट होइसिइं’—इसउं व्यायतउ हूंतउ राउ दीप-दीपिताशावकाशु ति देखी करी बोलावइ—‘कउणि तुम्हे, किसइ कारणि 15
 प्रतीहार मारिउ ।’ तउ पाछइ ति भणइ—‘महाराज ! अम्हे वंठ कंठागत प्राण हूया, अन्हइं किसउं^३ पछइ दैव दराचारु पल्लि जिणि अन्हाग स्वामीतणउ मनोरथ दिफ्ल ~~दिव~~ । नि-

तिणि कारणि आजु कल्याणकारक पुण्य कर्म तणउ फल प्रत्यक्षु^१ मइं दीठउ । चिरकाल सचितु धर्म विपइ मोहु मूरहइ उत्तरिउ ।

मुकृतं जीवितव्यं ते व्रतेनानेन पोषितम् ।

शोषितं त्वत्कृतेनाद्य दुष्कृतं दुर्यशश्च मे ॥

तत्सहस्रापराध मे प्रसीद वद सात्विक ! ।

धर्मं कारय मां तात ! तारयाशु भवार्णवम् ॥

5

इसी परि राइ खमावतइ हूतइ मंत्री भणइ—‘ महाराज ’ जु तूरहइ एवडउ अनुतापु हूयउ, तिणि करी तूरहइ अपराधु को नहीं ।’ तउ पावइ राउ तूठइ हूतइ पुनरपि सर्वाधिकार मुद्रा सुमित्ररहइ दीधी । सुमित्र प्रेरिति हूतइ राइ पूर्णचंद्र गुरु समीपि गृहिधर्म-मुद्रा लीधी ।

10 अथवा युक्तउं छई, राइ अधर्मि हूतइ ससारागदेश-मुद्रा महामाल्यरहइ दीधी । महामाल्य सधर्मि हूतइ प्रत्युपकार करण वाछा करी रायरहइ मोक्षागदेश-मुद्रा गुरुकन्हा दिवारी । तउ धर्म विषइ एक चित्ता हुई हूती तीहरहइ धर्म प्रोत्सर्पणा करता ^२काल जायइ । सु वृत्तातु जाणी करी अनेरइ दिनि शूरसेनु सुमित्र-भयभीतु हूतउ काधि कुहाडउ करी रायनी सेवा करिवा आविउ । राइ सन्मानितु हूतउ भक्तु सेवकु हूयउ । राजा देवार्चा दान सुध्यान

15 तीर्थयात्रा तीर्थ-प्रभावनादि धर्म-कर्मह मंत्री-प्रदर्शितह करी आपणउ जन्मु जीवितु पवित्रु करइ ।

तत्र स्वामिनि बालोपि चंडालोपि न सो भवेत् ।

न यो जिनाधिनाथोक्तधर्मैर्कर्मठतां गतः ॥

इत्थं मंत्री च भूपश्च कृत्वा धर्म विशुद्धधीः ।

महाविदेहे मर्त्यत्वं प्राप्य लेभे शिवाश्रयम् ॥

20

ततः सुमित्रदीपेन गमितेऽस्मिन् प्रकाशताम् ।

देशावकाशिकपथे संचरंतु सुखं बुवाः ॥

इति देशावकाशिक व्रत विपइ सुमित्र मंत्रिवर कथा समाप्त ॥

१३. एकादश व्रत उपर कथा.

पौषध व्रत फल विषइ मित्राणंद नाम मंत्रीश्वर कथा लिखियइ—

तच्च शुद्धोक्तचारित्रव्रतवत्परिपालयते ।
अहोरात्रमथाशेषां रात्रिं यावत् जितेन्द्रियः ॥
भवोरग-गदच्छेदे पौषवत्पौषधव्रतम् ।
आपत्तापभिदे मित्रानंदमंत्रिपतेरिव ॥

5

यथा—पुष्पपुरु इसइ नामि पुरु । जिणि आपणी काति करी भानु जीतउ सु भानु इसइ नामि तिहां राजा । तेह तणइ मित्राणंदु इसइ नामि मंत्री अति विख्यातु हंतउ; जिणि आपणइ बुद्धि-बलि करी बृहस्पति जीतउ । एक वार सभामांहि राजेंद्र मंत्रीद्रहं^१ रहइं पुण्य व्यवसाय विषइ विवादु हुयउ । यथा—राजा कहइ—‘व्यवसाऊ जु सर्व समीहित संपादकु ।’ मंत्री 10 कहइ—‘पुण्यू जु समस्त मत संपूरकु ।’ तउ पाळइ मंत्रि वचनि करी सकोप^२ गोपति मंत्रि-पति प्रति^३ भणइ—‘जइ किमइ व्यवसायु प्रमाण नहीं, पुण्यू जु प्रमाण; तउ महामात्य ! पुण्य-बल-गर्जितु हंतउ तउं^४ माहरउं राज्यु छइ^५ । जि^६ को तूरहइ अनुगमनु करिसि,^७ तेहना प्राण माहरउ खड्गदंडु अपहरिसिइ । जा महामात्य, तुच्छ-मति-मंदिर आपणउं वचनु प्रमाण करि; घरि जाइवउं नहीं, ईहांई^८ जि हंतउ अनेरइ थानकि जा^९ । माहरउ देशु मेल्हि ।’ 15 इसी रायतणी आण लही करी महामात्यु आपणा वचन विपइ सनेठाहु हंतउ तिहांई जि हंतउ पादचारिहिं जि एकल जु देशांतरि चालिउ । जेहे पाए आगइ भुइं छिवी न हुंतीइ तेहे पाए भूमि माथइ^{१०} नहीं, हींडितउ^{११} पुण्य प्रमाण प्रकटिवा तणइ कारणि रायतणी अग्र महिषी छइ मही, तेहनइ माथइ जाणे पगधर[इ]^{१२} छइ । इसी पारि जायतउ हंतउ मध्यं-दिन समइ श्रांतु हंतउ तसियउ^{१३} हूयउ हंतउ जिसउ चंद्रकला कोटिहिं करी घटितु^{१४} 20 हुयइ इसउं महासरोवरु एकु देखइ । मृंग-मृंगारव शब्दहं करी सहित^{१५} छइं कमल तेई भणित मुखर बोलता मुख हूया, चालता छइं लोल कन्डोल तेई भणित हाथ हूया, तेहे करी तृषित लोकरहइं जाणे सु सरोवरु करुणाकर पुरुष जिम हकारइ छइ । तिणि सरोवारि स्नानु पानु करी पालि तरुवर-तलि रहितु आकाशहंतउ अतिवेगि ऊतरतउ आपणपा आगइ आविउ दिव्यु पुरुषु एकु देखइ । “संध्या समइ मनो-नाछितु सैन्यु तू रहइं एउ मणि देसिइ । 25

१ ५ मंत्रीरहइं. २ ५ सकोप. ३ ५ मंत्रि प्रति. ४ ५ भा नथी ५ ५ लहइ. ६ ५ जु. ७ ५ करिसिइं. ८ ५ ईहांई. ९ ५ जाहि. १० ५ माथिइ. ११ ५ हींडिइ. १२ उभा इ नथी. १३ ५ भा तसिउ. १४ ५ भा आ शब्द नथी. १५ ५ तहिं.

- पावइ पूजितु समाराधितु हंतउ प्रभूत लम्बी पुण देसिइ”-इसउं भणी चिंतामणि हाथि दे करी
 ‘किसउ किसउ’ इसउ^१ आश्रयु चित्ति चीतवतइ^२ मत्री तेह आषउ काई अकहिऊ जु करी सु
 पुरुष आकासि ऊपरमिउ । अथानंतरु चपकादि-तरु-कुसुमे चितामणि पूजी करी मित्राणंदु
 सानंदु सभृतु हंतउ चतुरगु सैन्यु करावी करी सन्या समइ गज वाजि रथ पढाति लक्षण
 5 चतुरंग दल सहितु प्रबल निस्वान निस्वनह करी दस-दिसि-मुख मुखर करतउ आपणा पुर^३
 प्रति पावउ आविउ । जिम महोरगु उदिरहइं वेदु घातइ तिम पुररहइं वेदु घाती रहिउ ।
 ‘कउणि पुर वेदु घातिउ’-इसउ भणी करी राइ हेरक मोकलिया हूता, हेरक कटक माहि
 आविया । मित्राणंदि मलिपतिहं देखी करी ओलखिया । भणिउं-‘अहो हेरकउ । भुजागर्व-
 गर्वितु छइ भूपति, सु तुगहे माहरइ वचनि भणउ “पुण्य प्रभावि संग्राप्त सैन्य-संभारु मित्राणदु
 10 मत्रीहु बाहिरि आविउ छइ । जइ किमइ तउ विक्रमाक्रात समुद्रात महीतलु छइ, तउ विहलउ^४
 प्रहारु करिवा निमित्तु छकि ।” इसी परि हेरक आभीपी करी बलात्कारह संभूषि करी
 राजेंद्र कन्हइ मत्रीद्रि मोकलिया । ति पुण हेरक पाछा नगर माहि आवी करी राजेंद्ररहइं
 तिमहिं जि वीनवइ । तउ पावइ राउ अति विस्मय-रस संप्रेरितु हूतउ सुस्थ-चित्तु होई करी
 केतलाई^५ लोकह परिवृतु हूतउ जिहा मित्राणदु मत्रीहु छइ तिहा आविउ । मित्राणंदु पूर्व
 15 प्रतिपन्नता लगी रायरहइ सामुहउ ऊठिउ । “इष्ट विरोधु तां हुयइ जां दर्शनु न होइं सतह
 रहइ ।” प्रणमी करी राउ सिंहासनि बइसालिउ महतइ । महतउ राइ बलात्कारि हिं
 बइसाली करी भणिउ-

वरेण्यं पुण्यमस्त्येव शौर्यादिव्यवसायतः ।

पुण्यभाजां हि जायंते किंकरा व्यवसायिनः ॥

20

भवद्भ्राग्योदयः कश्चिद् यस्मादीदृक् चमूचयः ।

येनाहं तव भर्तापि भृत्यवद् भामि तेऽग्रतः ॥

- इसी परि राउ भणी करी पृछइ-‘भणि मत्रीवर ! ए असभूतिक विभूति तूरहइ किहा हूती
 हुई ? ।’ मत्री भणइ-‘महाराज । पुण्यप्रभावि किसउ किसउ^६ न हुयइ ।’ दिव्य पुरुष
 तणउ वृत्तातु कहिउ । तउ पावइ राउ रुलियायितु थिउ । महामहोत्सवि मत्रीद्र-सहितु
 25 राजेंद्रु साश्रय्य पुरलोक विलोकीतउ हंतउ पुरमाहि आविउ । तेह दिवस लगी चिंतामणि
 प्रभावि पूर्ण मनोवाञ्छित लक्ष्मीकु छइ मित्राणदु मत्री, तेहसउ रायरहइ महामैत्री हुई^७ ।

१ आ गे शब्दे नथी. २ भ चीतवइ छइ ३ भ पुरु ४ भ वहि ५ भ
 केतलाई एकहं. ६ भ भा गे वार नथी ७ भ हुयई

एक वार भानु भूपतिसउं सभामाहि बइठां हूँता महामात्यरहइं उद्यानपाल आवी रायरहइं वधावइ—‘महाराज ! सीमंधरु इसइ नामि यथार्थाभिधानु गणधरु तुम्हारइ क्रीडोद्यानि समो- सरिउ’ । उद्यानपालरहइं सर्वांग-विभूषण बहु द्रविण वितरणु करी भानु भूपतिसउं मित्राणंदु मंत्रीश्वरु मुनिवंदन-निमित्तु उद्यानि पहुतउ । तिहा नेत्रामृत-वृष्टिकारक मुनिवरहइं राजेंद्र मंत्रीद्र वांदा करी देशनामृत-पानविधान-निमित्तु उचित स्थानकि बइठा । देशनावसानि राजेंद्र मुनि कन्हा पूछइ—‘भगवन् ! मित्राणंदरहइं विपत्ति समइ^१ संपत्ति किंसा पुण्यनइ प्रभावि हई^२ ?’ । मुनि भणइ—‘महाराज ! जिसी लक्ष्मी भारि करी भूमि पतित अमरावती हुयइ इसी पद्मपत्रा नामि पुरी हई । स पुण लोकमाहि अति प्रसिद्ध हई । तिहां प्रतापि करी जिसउ ग्रीष्म ऋतु आदित्यु हुयइ इसउ आदित्यु नामि महीपति ह्यउ । राजेंद्ररहइं प्रतिविंब समानु सुदत्तु इसइ नामि श्रेष्ठि ह्यउ । सु पुणु जिणधर्म-धुरंधरु ह्यउ । पर्व-दिवसि पाप-संताप-निर्वाप^३ विषइ महौषधु पौषधु लेकरी बिहुं पहर राति समइ समता-वर्तमानु गृहतणइ एक देशि रहि- उ छइ । तदाकालि को एकु तस्कर अवस्वापिनी-विद्या-विशारदु प्रभूत भूतभैरव सुभट परिवार परिवृतु तेहनइ घरि धाडि पइठउ । चोरनी विद्या करी बीजा लेकरहइं नींद्र वाशि करी मूर्च्छा आवी । पंचपरमेष्ठि नमस्कार महा-मंत्रानुभावि सुदत्त श्रेष्ठि विषइ विद्या न प्रभवियइ । तेह सुदत्त श्रेष्ठि देखतारहइं अदेखता हूँता ति तस्कर गृह-सारु समस्तु हर्षित थिका^४ सुसइ । कपाट फाडिवा लगा, मंजूस ऊघाडिवा लगा, द्रव्य तणइ कारणि भूमिगृह पुण फोडिवा लगा ।

अहो महात्मनस्तस्य धर्मावष्टंभयंत्रितम् ।

जातेऽप्युत्पातजातेऽपि न ध्यानाच्चलितं मनः ॥

अनागतेष्वथागत्य गृह्णन्तु धनपद्धतीः ।

तेषु यातेषु च ध्यानभेदोऽभूत्तस्य न क्वचित् ॥

प्रभात समइ धननाशु देखी करी सकलि गृहजनि शोकु करतइ हूँतइ श्रेष्ठि पोसहु पारी करी दिवस कृत्य विधिसउं करिवा लागउ । पुण्यानुभावि तेहनइ घरि बली^५ घणार्इ जि धन हूयां । अनेरइ दिनि सु अवस्वाप विद्याचोरु सेठिना घरहूँती ज वस्तु चोरी हूँती तेह वस्तु माहिल्लउ एकु अमूलिकु मुक्ताफलनउ हारु ले करी तिणिहिं जि नगरि वीकिवा आविउ । सु हारु सुदत्तु श्रेष्ठि तणइ वाणउत्रि ओलखिउ । सु चोरु धरी करी तलाररहइं आपिउ । सु चोर-धरण-वृत्तांतु सुदत्तु जाणी करी इसउं चीतवइ—

१ अभा रहइ आवे पाड छे, २ अभा हुयइ, ३ अ निर्वापि, ४ अभा थका, ५ अभा घणां.

१न सत्यमापि भाषेत परपीडाकरं वचः ।

लोकेऽपि श्रूयते यस्मात् कौशिको नरकं गतः ॥

- इसउं चीतवी वेगि आवी चोररहइ मेल्हावइ । किसी परि आपणा वाणउत्र ऊपरि कोपु करतउ हंतउ तळार आगइ कहइ—‘ एउ अम्हारउ वाणउत्रु काई जाणइ नहीं । मई 5 पूर्वहि एकि दिनि एउ हारु एहरहइ मूळि दीधउ हूतउ । एउ किसउं इसउं माणसु छइ जिसउ चोरी करइ । एह वात माहि काई छइ नहीं । तुम्हे एउ परहउ मेल्हउ ।’ तळारि चीतविउं—‘ जु धणी जाणइ सु पाडोसी न जाणइं । तिणि कारणि सेठि साचउ, वाणउत्रु कूडउ । अनइ द्वादशवत-धारी श्रेष्ठि कूडउं बोलइ नहीं ।’ तिणि कारणि श्रेष्ठिनइ कथनि तळारि चोरु मेल्हिउ । बुद्धिमंत तणी बुद्धिरहइ असाय्यु काई नहीं । श्रेष्ठि चोरु आपणइ 10 घरि आणी जीमाडी कापड पहिरावी मोकलिउ । कहिउ—‘ वली राखे चोरी करतउ । मइ दया लगी^२ मेल्हाविउ छइ । पुण बीजउ कोइ मेल्हावासि नही^३ ।’ इसउं भणी करी घरि मोकलिउ^४ । श्रेष्ठिनइ उपकारि करी^५ चोरही^६ तणउं मनु भीनउ । तउ पाछइ अकृत्य-करण-भय-तणी जाणिवा वाळा ऊपनी । यदुक्तं—

जो जारिसेण संगं करेइ अचिरेण तारिसो होइ ।

- 15 कुसुमेहिं संयसंता तिला वि तर्गंधया हुंति ॥

- जेतलइ नगर बाहिरउ नीसरिउ तेतलइ उधानमाहि धर्म्मोपदेशामृत वृष्टि करी^७ भव्य पादपवनी सींचतउ शुद्धप्रभाभिधानु प्रधानु मुनि देखइ । वादी धर्म्म-वेशना साभली कृत्या-कृत्य-विवेकु जाणी करी तीही जि कन्हइ दक्षु दिक्षा-ग्रहणु करइ । सुद्ध चारिनु प्रतिपाली करी अंतकालि समाधि सहितु आयु पूरी सौधर्म्म^८ देवलोकि महर्द्धिकु देवु हूयउ । सुदत्तु श्रेष्ठि पुण 20 आपणउं आयु पूरी महाराज ! एउ तुम्हारइ मित्राणंदु मंत्री^९ हूयउ ।

संपत्सु ह्रियमाणासु यद्वभंज न पौषधम् ।

पदे पदे च तेनार्थं विचित्राः प्राप संपदः ॥

स तु चौरः सुरीभूतः स्मरन्नुपकृतीः कृती ।

चिंतार्त्ताय ददौ रत्नं प्रस्तावं प्राप्य मंत्रिणे ॥

- 25 राजा भणइ—‘ भगवन् ! वली तेह देवरहइ मंत्री देखिसिइ ।’ मुनि भणइ—‘ मंत्रिरहइं जदा^{१०} कालि^{११} जीवितातु होइसिइ, तदा कालि तेह देवतणउ दर्शनु मुक्तिहेतु होइसिइ ।

१ अभा आ श्लोक नथी अने ओ पथीनु वाक्य पथु नथी २ अ करी. ३ अ को नहीं मेल्हावइ. ४ अभा आ शब्दो छुटी गया छे ५ अभा नथी ६ अभा हीं नथी. ७ अभा नथी ८ अभा सौधर्म्म ९ अभां मंत्री मित्राणंदु १० अभा यदा. ११ अभा तुम्हे०

जिणि कारणि नंदीश्वरि तीर्थि देववंदना-मनोरथि मंत्रीरहइ ह्यइ हंतइ प्रस्तावञ्च सु देवु विमानु आणी देसिइ । तिणि विमानि चडिया मंत्रीरहइ जायता हंतइ शुद्ध शुक्ल ध्यानानुभावि लवण समुद्र ऊपरि थिका केवल ज्ञानप्राप्ति, आयु क्षिइ, मुक्ति होइसिइ ।' इसउं मुनि वचनु सांभली करी राजादिक लोक महाधर्म-वास-वासित मानस हंतइ सानंद निज निज मंदिरि गया ।

श्रीमित्राणंदमंत्रिदोः श्रुत्वा पौषधसत्फलम् ।

5

सुमेधसः स्थिरध्यानास्तत्कुर्वतु सुपर्वसु ॥

॥ इति पौषधव्रत विषइ मित्राणंदकथा ॥

१५. द्वादश व्रत उपर कथा.

अतिथि-संविभाग व्रत विषइ सुमित्रा नाम परम श्राविका तेहतणी कथा लिखियइ—

तथाहि—एकावयवतोप्येतत्सेवितं श्रद्धयाधिकम् ।

10

सुमित्राया इवोन्नत्यै जायते द्वादशं व्रतम् ॥

श्रीवसंतपुरु इसइ नामि पुरु । अतिविक्रमवंतु^१ इसइ नामि अति विक्रमवंतु^२ राजा तिहां राज्य करइ । तेह तणइ वसु इसइ नामि मंत्रीश्वरु ह्यउ । सदा विकसिति जेह तणइ बुद्धि-कमलि राज्यलक्ष्मी सुखिहिं वसी । जिनदासु नामि राजारहइ अति वल्लभु श्रेष्ठि ह्यउ । सु पुण^३ जिण-धर्म-धुरा-धौरेउ, कल्याण-तणउं निधानु सकल-पौर-जन-प्रधानु वर्तइ । तिणि एतलके सुवर्णरत्न उपाजियां जेहे करी क्षितिमाहि अनेकि मेरु पर्वत अनेकि रोहण पर्वत उपाइयइ ।
“यक्षराजु धनाध्यक्षु” इसी परि जाचक लोकि भणिउ । धनदु जिनदासु एकु संस्तविउ । बाणारसी नगरी वास्तव्यु धनु नामि छइ सार्थवाहु, तेहतणी रत्नवती नामि दीकिरी कलावती लीलवती तिणि परिणी । जिनदासरहइ विश्वासपात्रु लक्ष्मीधरु इसइ नामि ब्राह्मणु जिसउ लहुडउ भाई हुयइ इसउ परम मित्रु ह्यउ । राजेंद्र अतिविक्रमवंतरहइ तिम न मंत्री न पुत्रु न कलत्रु वल्लभु जिम जिनदासु वल्लभु । एह जिनदास मित्ररहइ राउ कदा कालि मंत्रिमुद्रा पुण आपिसिइ—इसी परि वसु सच्चिवेश्वरु मनमाहि संभात्री करी जिनदासरहइ मारिवा विषइ मनु करइ । जिणदासु पुण दक्षतालगी चक्षुर्मनो-विकारादिकहं लक्षणहं करी आपणपा ऊपरि विरुद्धउ जाणइ । तउ पाछइ राजेंद्ररहइ मोकलावी करी तीर्थयात्रा-व्याजांतरि भार्या रत्नावती पीहरइ^४ मोकलइ । वसुमंत्रिद्रि पुण तेह माराविवा काराणि रात्रि तेहतणा घरतणउ मारु आपणां जणहं कन्हा रुंधाविउ । जिणदासु पुण मारु बाधुउ^५ जाणी करी अतिसप्रभाव

15

20

25

१ ५५ अति विक्रम. २ ५५ भा आ शब्द नथी. ३ ५५ पुणि. ४ ५५ परिहरि. ५ ५५ बाधउ.

૧ન સત્યમાપિ ભાષેત પરપીઢાકરં વચઃ ।

લોકેઽપિ શ્રૂયતે યસ્માત્ કૌશિકો નરકં ગતઃ ॥

- હસડં ચીંતવી વેગિ આવી ચોરરહડ મેલ્હાવહ । કિસી પરિ આપણા વાળડત્ર ઊપરિ
કોપુ કરતડ હૂંતડ તલ્લર આગહ કહહ—‘એડ અઘ્હારડ વાળડત્રુ કાઈ જાણહ નહીં । મહં
5 પૂર્વિહિ એકિ દિનિ એડ હારુ એહરહહ મૂલિ દીધડ હૂંતડ । એડ કિસડં હસડં માણસુ ઘહ
જિસડ ચોરી કરહ । એહ વાત માહિ કાઈ ઘહ નહીં । તુમ્હે એડ પરહડ મેલ્હડ ।’ તલ્લરિ
ચીતવિડ—‘જુ ધણી જાણહ સુ પાડોસી ન જાણહ । તિણિ કારણિ સેઠિ સાચડ, વાળડત્રુ
કૂહડ । અનહ દ્વાદશવત-ધારી શ્રેષ્ઠિ કૂહડં બોલ્હ નહીં ।’ તિણિ કારણિ શ્રેષ્ઠિનહ કથનિ
તલ્લરિ ચોરુ મેલ્હિડ । બુદ્ધિમંત તળી બુદ્ધિરહહ અસાધ્યુ કાઈ નહીં । શ્રેષ્ઠિ ચોરુ આપણહ
10 ઘરિ આળી જીમાઢી કાપડ પહિરાવી મોકલિડ । કહિડ—‘વળી રાલે ચોરી કરતડ । મહ દયા
લગી^૨ મેલ્હાવિડ ઘહ । પુણ વીજડ કોહ મેલ્હાવાસિ નહીં^૩ ।’ હસડ મળી કરી ઘરિ મોકલિડ^૪ ।
શ્રેષ્ઠિનહ ઉપકારિ કરી^૫ ચોરહીં^૬ તળડ મનુ મીનડ । તડ પાલ્હ અકૃત્ય-કરણ-મય-તળી
જાણિવા વાલ્હા ડપની । યદુક્તં—

જો જારિસેણ સંગં કરેડ અચિરેણ તારિસો હોડ ।

15 કુસુમેહિં સંવસંતા તિલા વિ તગંધયા હુંતિ ॥

- જેતલહ નગર બાહિરડ નીસરિડ તેતલહ ડવાનમાહિ ધર્મોપદેશમૃત વૃષ્ટિ કરી^૭ મવ્ય
પાદપવની સીંચતડ શુદ્ધપ્રભામિધાનુ પ્રધાનુ મુનિ દેલ્હહ । વાદી ધર્મ-દેશના સાંભલી કૃત્યા-
કૃત્ય-વિવેકુ જાળી કરી તીહી જિ કન્હહ દક્ષુ દિક્ષા-પ્રહણ કરહ । સુદ્ધ ચારિત્રુ પ્રતિપાલી કરી
અંતકાલિ સમાધિ સહિતુ આયુ પૂરી સૌધર્મ^૮ દેવલોકિ મહર્દિકુ દેવુ હૂયડ । સુદત્તુ શ્રેષ્ઠિ પુણ
20 આપણડં આયુ પૂરી મહારાજ ! એડ તુમ્હારહ મિત્રાણંડુ મંત્રી^૯ હૂયડ ।

સંપત્સુ હ્રિયમાણાસુ યદ્વંજ ન પૌષધમ્ ।

પદે પદે ચ તેનાયં વિચિત્રાઃ પ્રાપ સંપદઃ ॥

સ તુ ચૌરઃ સુરીભૂતઃ સ્મરન્નુપકૃતીઃ કૃતી ।

ચિંતાત્તાય દદૌ રત્નં પ્રસ્તાવં પ્રાપ્ય મંત્રિણે ॥

- 25 રાજા મળહ—‘મગવન્ । વળી તેહ દેવરહહ મત્રી દેલ્હિસિહ ।’ મુનિ મળહ—‘મંત્રિરહહં
જદા^{૧૦} કાલિ^{૧૧} જીવિતાતુ હોહસિહ, તદા કાલિ તેહ દેવતળડં દર્શનુ મુક્તિહેતુ હોહસિહ ।

૧ ખમા આ શ્લોક નથી અને એ પછીનુ વાક્ય પણ નથી. ૨ ખ કરી. ૩ ખ કો
નહોં મેલ્હાવહ ૪ ખમા આ શબ્દો છુટી ગયા છે ૫ ખમા નથી ૬ ખમા હીં નથી.
૭ ખમા નથી ૮ ખમા સૌધર્મ ૯ ખમા મંત્રો મિત્રાણંડુ. ૧૦ ખમા ચદા.
૧૧ ખમા તુમ્હેં.

जिणि काराणि नंदीश्वरि तीर्थि देववंदना-मनोरथि मंत्रीरहइ हूयइ हूंतइ प्रस्तावञ्च सु देवु विमानु आणी देसिइ । तिणि विमानि चडिया मंत्रिरहइ जायता हूंतइ शुद्ध शुक्ल ध्यानानुभावि लवण समुद्र उपरि थिका केवल ज्ञानप्राप्ति, आयु क्षिइ, मुक्ति होइसिइ ।' इसउं मुनि वचनु सांभली करी राजादिक लोक महाधर्म-वास-वासित मानस हूंतइ सानंद निज निज मंदिरि गया ।

श्रीमित्राणंदभंत्रीदोः श्रुत्वा पौषधसत्फलम् ।

5

सुमेधसः स्थिरध्यानास्तत्कुर्वंतु सुपर्वसु ॥

॥ इति पौषधव्रत विषइ मित्राणंदकथा ॥

१५. द्वादश व्रत उपर कथा.

अतिथि-संविभाग व्रत विषइ सुमित्रा नाम परम श्राविका तेहतणी कथा लिखियइ—

तथाहि—एकावयवतोप्येतत्सेवितं श्रद्धयाधिकम् ।

10

सुमित्राया इवोन्नत्यै जायते द्वादशं व्रतम् ॥

श्रीवसंतपुर इसइ नामि पुरु । अतिविक्रमवंतु^१ इसइ नामि अति विक्रमवंतु^२ राजा तिहां राज्य करइ । तेह तणइ वसु इसइ नामि मंत्रीश्वरु हूयउ । सदा विकसिति जेहं तणइ बुद्धि-कमलि राज्यलक्ष्मी सुखिहिं वसी । जिनदासु नामि राजारहइ अति वल्लभु श्रेष्ठि हूयउ । सु पुण^३ जिण-धर्म-धुरा-धौरेउ, कल्याण-तणउं निधानु सकल-पौर-जन-प्रधानु वर्तइ । तिणि एतलके सुवर्णरत्न उपार्जियां जेहे करी क्षितिमाहि अनेकि मेरु पर्वत अनेकि रोहण पर्वत उपाइयइ । 15
“यक्षराजु धनाध्यक्षु” इसी परि जाचक लोकि भणिउ । धनदु जिनदासु एकु संस्तविउ । चाणारसी नगरी वास्तव्यु धनु नामि छइ सार्थवाहु, तेहतणी रत्नवती नामि दीकिरी कलावती लीलवती तिणि परिणी । जिनदासरहइ विश्वासपात्रु लक्ष्मीधरु इसइ नामि ब्राह्मणु जिसउ लहुडउ भाई हुयइ इसउ परम मित्रु हूयउ । राजेंद्र अतिविक्रमवंतरहइ तिम न मंत्री न पुत्रु न कलत्रु वल्लभु जिम जिनदासु वल्लभु । एह जिनदास मित्ररहइ राउ कदा कालि मंत्रिसुद्रा पुण आपिसिइ—इसी परि वसु सचिवेश्वरु मनमाहि संभात्री करी जिनदासरहइ मारिवा विषइ मनु करइ । जिणदासु पुण दक्षतालगी चक्षुर्मनो-विकारादिकहं लक्षणहं करी आपणपा उपरि विरुद्धउ जाणइ । तउ पाछइ राजेंद्ररहइ मोकलवी करी तीर्थयात्रा-व्याजांतरि भार्या रत्नावती पीहरइ^४ मोकलइ । वसुमंत्रीद्रि पुण तेह माराविवा काराणि रात्रि तेहतणा घरतणउ 25 मार्गु आपणां जणहं कन्हा रूंधाविउ । जिणदासु पुण मार्गु वाधुउ^५ जाणी करी अतिसप्रभाव

१ ५ अति विक्रम.

२ ५भा आ शब्द नथी.

३ ५ पुणि.

४ ५ परिहरि.

५ ५ वाधउ.

- बहुमूल्य रत्न छे करी लक्ष्मीधर मित्र सहितु कर्मकर-वेपु करी पुरु हूंतउ नीसरिउ । मार्ग
अजाणतो भयवशइतउ निरंतरु जायतउ हूंतउ अरिण्य^१ माहि पडिउ । तिहां जउ अतिश्रातु
तृषाकातु हूयउ तउ वस्त्राचल वद्ध सप्रभाव रत्न-परपरा मित्र-लक्ष्मीधर-करि आपइ । जिसउं
साक्षात्कारि तेह तणउ जीवितव्यु हुयइ तिसी स रत्नपरपरा छइ । तउ पाछइ आपणपइं
5 किणिहिं कूपि पाणी जोयतउ हूंतउ रत्नतणइ लोमि तिणि लक्ष्मीधरि मित्रि पगे धरी ऊपाडिउ
हूंतउ कूपि पडिउ । पढतउ हूतउ 'कउणु इउ' इसइ वचनि करी बोलाविउ हूतउ आपणी
प्रियतमा रत्नवती ओलखी करी भणइ- 'प्रियतमि ! तउ पुण एह कूप माहि किसी परि पडी ।
सु ताहरउ^२ परिवारु किहा गयउ । हा हा धिग धिग ! विधि-विडंबनारहइं ।' साई अवस्था
पतितु कातु संनिधि-सप्राप्तु देखी करी हर्षविषादानु-संकर-सर्कीणु लेचनु करइ । प्रियतम
10 मेलपकइतउ धन्यु आपणपउ, तिहाई^३ मनती हूती भणइ- 'ए हउं रत्नवती ताहरी सुंदरी
प्रिया । तिहा हूती जायती हूती अटवी माहि आवी सगळ सार्थु चोरे छसिउ । सु पारिजनु नासी
करी गयउ । चोरे जेतीवार माहरा शीलभग करिवा कारणि समुद्यसु कीधउ, तेतीवार हउ धाई
करी शील-रक्षाकारणि आकुली हूती कृतात-मुख प्रतिरूप एह कूपमाहि पडी । तुम्हारा
वदनालोक भोक्तव्य कर्महकरी जीवी । कहउ न, तुम्हरहइ एह कूपमाहि किसीपरि पतनु हूयउं ।
15 तिणि सचिवि विद्वेषियइ तुम्हरहइं विरोधइतउ किसउं कीधउं^४ ।' जिनदासु कहइ तिणि
सचिवि मारणोत्सुकि हूयइ हूतइ हउ कर्मकर बोधि एकलउ नीसरिउ । निरंतरि विहारि ईहां
आविउ । तृसिउ हूंतउ एह कूपमाहि पडिउ, पाणी देखतउ पादस्खलना वसइतउ । 'निर्जल
तेह कूपमाहि नाहि-प्रमाणु जल हूयउ, पुण्य प्रभावइतउ । जिसउ^५ खीरु हुयइ इसउं सु
नीरु पी करी ति बे स्वेद खेद तृस उपसमावी करी अतिसुप्रीत चित्त हूया । अथ क्षणातरि
20 तिहा^६ सार्थु एकु आविउ । जिसउ तीहं तणउ पुण्यकुसु हुयइ तिसउ कुंसु रज्जु बांधी करी
पाणी काढिवा कारणि तेह कूपमाहि किणिहिं मूकिउ । सु कुंसु माहि जेतीवार साहिउ तेतीवार
तिणि पुरुषि माहि माणसु^७ जाणी^८ अपर पुरुष आणी ताणी करी बाहिरि, जिम जममुख
हूता काढियइ निम, काढिया । बे जण जेतलइ ति कूया हूतां नीसरिया तेतलइ आगिलइ गमइ
रहितु छइ सार्थु सु "कूया हूंतउ मिथुनु नीसरिउ" इसउ कोलाहल करइ । तेह शब्दइतउ
25 कौतुकी सार्थवाहु पुण तिहां आविउ । भर्तार सहित दीकीरी देखी करी मनमाहि विस्मया-
पन्नु हूयउ । जिणदासु पुण 'सुसुरउ एउ' इसी परि धन सार्थवाहरहइं ओलखी करी चम-
त्कृत-चित्तु हूंतउ प्रणासु करइ । 'किसउ एउ' इसी परि सविस्मय थिका सार्थवाहरहइ

१ अरण्य. २ ताहरु ३ तिहाई. ४ अभा आ शब्द नथी. ५ अ
जिसउ. ६ अभा नथी ७ माणसु ८ जाणी करी.

પૂછતાં હૂંતા જિણદાસિ આપણુ વૃત્તાંતુ મૂલ લગી સગલ્લ કહિહિ । તિણિ સ્વજનિ સંબંધિ હૂયઈ
હૂંતઈ વ્યસન તણં દુહેલં સગલ્લ ગલી ગયહિ । તિ સવ્વે પુટકુટી માહિ સુખિહિં રહિયાં ।
આથમણ મિસાંતારિ જાઈ કરી આદિત્થિ તીહં તણઈ આશ્ચર્ય કારકિં હસઈ ચરિત્રિ કહિયઈ હૂંતઈ
જાણે જોણવા^૧ કારણિ ઉદયમિસિ સંખ્યા સમઈ શશી આવિહિ । અથ ચંદ્રોદય સમઈ જિનદાસુ
દેહ-ચિંતા કરિવા પ્રચુરતરુ વળાંતારિ ગયહિ । તિહાં લક્ષ્મીધરુ સૂતહિ દેહી^૨ જોયઈ, તહ મૂયહિ 5
દેહઈ । અક્ષિતુ^૩ સુ દેહી કરી મિત્રવચ્છલ્લ સર્પ-હંકુ તેહરહઈ જાણી કરી દુક્ખિતુ હૂયહિ ।
તેહ કન્હા સુપ્રભાવ^૪ રત્ન લે કરી પાણી ઓહલી તેહરહઈ પાઈ જીવાહઈ । તહ ક્ષણાંતારિ
સુ જીવિતુ દેહી જિનદાસુ રલિયાયતુ થિહિ ।

ઉપકૃત્યુપકુર્વાણા પ્રિયંતે ધરયા ન કે ।

અપકૃત્યુપકારી યસ્તેન તુ પ્રિયંતે ધરા ॥

10

લક્ષ્મીધરુ જીવિહિ હૂંતહિ જિનદાસરહઈ દેહી કરી લજ્જાવનમ્રમુખુ હૂયહિ । તહ પાછઈ જિનદાસુ
તેહ આગઈ કહઈ—‘મિત્ર ! હંતં તં કૂયા માહિ ન ઘાતિહિ કિંતુ પદસ્થલન લગી હંતં આપહે
કૂયા માહિ પહિહિ । તં આપણા મન માહિ કિસીયઈ લજ મ કરિ । કિસહં કો કુણહી
મરતા પૂઠિ મરી સકઈ છઈ ? । મૂરહઈ અધુના ધનુ સાર્થવાહુ મિલિહિ । હંતં તેહસહં વાણારસીં
નગરીં જાહિસુ । તં ઈહાંઈ હૂંતહિ આપણઈ થાનકિ જા । હસીં પારિ પારિ ઘવિહિ હૂંતહિ સુ લક્ષ્મીધરુ 15
બ્રાહ્મણ સલજ્જુ થિકહિ^૫ વસંતપુરિ ગયહિ । જિણદાસુ ધનસાર્થવાહ સરસહિ લજતહિ હૂંતહિ વા-
ણારસી ઉપરિ ચાલિહિ । જેતલઈ લક્ષ્મીધરુ વસંત પુરિ ગયહિ તેતલઈ જિણદાસ તણઈ વિયોગિ
દુક્ખિતુ અતિવિક્રમવંતુ નામિ મહીરક્ષિતુ દેહઈ । તહ પાછઈ લક્ષ્મીધરુ જાઈ કરી રાય
આગઈ જિનદાસુ અનઈ [મહા]^૬ માત્ય વિહં તણહિ સંબંધુ કહઈ । સુ વૃત્તાંતુ સાંમલી કરી
અતિવિક્રમવંતિ રોજેદ્રિ વસુનામિ મહામાત્યુ ગુપ્તિ કીધહિ । જેતીવાર જિણદાસુ દેહતહ^૭ હૂયઈ 20
જિમ તેતીવાર તેહ તણહિ વહરી મારહં—હસા કોપવશહિતહિ મહા દુક્ખિ ઘાતિહિ ।

અથ ઘડિયા^૮ જોયળી સાંઠિ ચઢી કરી પુરુષ-દ્વય-સહાયુ રાયુ આપણપં વાણારસીં નગરીં
જિણદાસ લેવા ગયહિ । જિમ કો^૯ જાણઈ નહીં તિમ જાઈ જિણદાસુ મનાવી સરસહિ [લે]^{૧૦}
કરી રાહ વસંતપુરિ આવિહિ । જિણદાસુ મન માહિ ચીંતવઈ વસુ પુનરપિ મંઈ^{૧૧} મહામાત્ય
પદિ થાપિવહિ । તહ પાછઈ રોજેદ્ર કન્હા જિણદાસુ સર્વેશ્વર્ય મુદ્રા લહી કરી જણ-નાયકુ^{૧૨} 25
વીનવી કરી મંત્રિપદુ વસુરહઈ અપાવઈ । અનેરઈ દિનિ ઉદ્યાનપાલિ આવી રાહ વધાવિહિ-

૧ ખ જોઈવા ૨ ખ દેહી કરી. ૩ ખ અક્ષતુ. ૪ ખ સ્વભાવ સ્વકીય.

૫ ખ થકહિ. ૬ ક્રમાં મહા શબ્દ પડી ગયેલ છે. ૭ ખ દેહતહ. ૮ ખ અથ ઘાડિયા.

૯ ખ કોઈ. ૧૦ ક્રમાં પડી ગયેલ છે. ૧૧ ખમાં આ શબ્દ નથી. ૧૨ ખ નારાહ.

- बहुमूल्य रत्न ले करी लक्ष्मीधर मित्र सहितु कर्मकर-वेपु करी पुरु हूंतउ नीसरिउ । मार्गु
अजाणतो भयवशइतउ निरंतरु जायतउ हूंतउ अरिण्य^१ माहि पडिउ । तिहां जउ अतिश्रातु
तृषाकांतु हूयउ तउ वस्त्रांचल वद्ध सप्रभाव रत्न-परपरा मित्र-लक्ष्मीधर-कारि आपइ । जिसउं
साक्षात्कारि तेह तणउं जीवितव्यु हुयइ तिसी स रत्नपरंपरा छइ । तउ पाछइ आपणपइ
5 किणिहिं कूपि पाणी जोयतउ हूंतउ रत्नतणइ लोभि तिणि लक्ष्मीधरि मित्रि पगे धरी उपाडिउ
हूंतउ कूपि पडिउ । पडतउ हूतउ 'कउणु इउ' इसइ वचनि करी बोलाविउ हूंतउ आपणी
प्रियतमा रत्नवती ओलखी करी भणइ- 'प्रियतमि ! तउ पुण एह कूप माहि किसी परि पडी ।
सु ताहरउ^२ परिवारु किहां गयउ । हा हा धिग धिग् ! विधि-विडंबनारहइ ।' साई अवस्था
पतितु कांतु संनिधि-संप्राप्तु देखी करी हर्षविषादास्तु-संकर-सकीर्णु लोचनु करइ । प्रियतम
10 मेलपकइतउ धन्यु आपणपउ, तिहाई^३ मनती हूंती भणइ- 'ए हउं रत्नवती ताहरी सुंदरी
प्रिया । तिहा हूंती जायती हूंती अटवी माहि आवी सगळ सार्थु चोरे छसिउ । सु पारिजनु नासी
करी गयउ । चोरे जेतीवार माहारा शीलभंग करिवा कारणि समुधसु क्रीधउ, तेतीवार हउ धाई
करी शील-रक्षाकारणि आकुली हूंती कृतात-मुख प्रतिरूप एह कूपमाहि पडी । तुम्हारा
वदनालोक भोक्तव्य कर्महकरी जीवी । कहउ न, तुम्हरहइ एह कूपमाहि किसीपरि पतनु हूयउं ।
15 तिणि सचिवि विद्वेषियइ तुम्हरहइ विरोधइतउ किसउं क्रीधउं^४ ।' जिनदासु कहइ तिणि
सचिवि मारणोल्लुकि हूयइ हूतइ हउं कर्मकर वेपि एकलउ नीसरिउ । निरतारि विहारि ईहां
आविउ । तृसिउ हूतउ एह कूपमाहि पडिउ, पाणी देखतउ पादस्वलना वसइतउ । 'निर्जल
तेह कूपमाहि नाहि-प्रमाणु जल हूयउ, पुण्य प्रभावइतउ । जिसउ^५ खीरु हुयइ इसउ सु
नीरु पी करी ति बे स्वेद खेद तृस उपसमावी करी अतिसुप्रीत चित्त हूया । अथ क्षणातरि
20 तिहां^६ सार्थु एकु आविउ । जिसउ तीह तणउ पुण्यकुसु हुयइ तिसउ कुंभु रज्जु बांधी करी
पाणी काढिवा कारणि तेह कूपमाहि किणिहिं मूकिउ । सु कुंभु माहि जेतीवार साहिउ तेतीवार
तिणि पुरुषि माहि माणसु^७ जाणी^८ अपर पुरुष आणी ताणी करी बाहिरि, जिम जममुख
हूता काढियइ तिम, काढिया । बे जण जेतलइ ति कूया हूतां नीसरिया तेतलइ आगिलइ गमइ
रहितु बइ सार्थु सु "कूया हूंतउ मिथुनु नीसरिउ" इसउ कोलाहलु करइ । तेह शब्दइतउ
25 कौतुकी सार्थवाहु पुण तिहा आविउ । भर्तार सहित दीकिरी देखी करी मनमाहि विस्मया-
पन्नु हूयउ । जिणदासु पुण 'सुसुरउ एउ' इसी परि धन सार्थवाहरहइ ओलखी करी चम-
त्कृत-चित्तु हूंतउ प्रणामु करइ । 'किसउ एउ' इसी परि सविस्मय थिका सार्थवाहरहइ

१ अरण्य. २ तादरं ३ तिहाई ४ अभा आ शब्द नथी. ५ जिसउ.
६ अभा नथी. ७ माणसु ८ जाणी करी

पूछतां हूँता जिणदासि आपणउ वृत्तांतु मूल लगी सगळ कहिउ । तिणि स्वजनि संबंधि हूयइ
हूँतइ व्यसन तणउं दुहेलउं सगळ गली गयउ । ति सव्वे पुटकुटी माहि सुखिहिं रहियां ।
आथमण मिसांतारि जाई करी आदित्थि तीहं तणइ आश्चर्य कारकि इसइ चरित्र कहियइ हूँतइ
जाणे जोएवा^१ कारणि उदयमिसि संघ्या समइ शशी आविउ । अथ चंद्रोदय समइ जिनदासु
देह-चिंता करिवा प्रचुरतरु वणांतरि गयउ । तिहां लक्ष्मीधर सूतउ देखी^२ जोयइ, तउ मूयउ 5
देखइ । अक्षितु^३ सु देखी करी मित्रवच्छलु सर्प-डंकु तेहरहइं जाणी करी दुक्खितु हूयउ ।
तेह कन्हा सुप्रभाव^४ रत्न ले करी पाणी ओहली तेहरहइं पाई जीवाडइ । तउ क्षणांतरि
सु जीवितु देखी जिनदासु रल्लियायतु थिउ ।

उपकृत्युपकुर्वाणा ध्रियंते धरया न के ।

अपकृत्युपकारी यस्तेन तु ध्रियते धरा ॥

10

लक्ष्मीधर जीविउ हूँतउ जिनदासरहइं देखी करी लज्जावनम्रमुखु हूयउ । तउ पाळइ जिनदासु
तेह आगइ कहइ—‘ मित्र ! हउं तइं कूया माहि न घातिउ किंतु पदस्खलन लगी हउं आपहे
कूया माहि पडिउ । तउं आपणा मन माहि किसीइ लज म करि । किसउं को कुणही
मरता पृष्ठि मरी सकइ छइ ? । मूरहइं अधुना धनु सार्थवाहु मिलिउ । हउं तेहसउं वाणारसीं 15
नगरीं जाइसु । तउं ईहांई हूँतउ आपणइ थानकि जा । इसी परि परि छविउ हूँतउ सु लक्ष्मीधर
ब्राह्मण सलज्जु थिकउ^५ वसंतपुरि गयउ । जिणदासु धनसार्थवाह सरसउ लजतउ हूँतउ वा-
णारसी ऊपरि चालिउ । जेतलइ लक्ष्मीधर वसंत पुरि गयउ तेतलइ जिणदास तणइ वियोगि
दुक्खितु अतिविक्रमवंतु नामि महीरक्षितु देखइ । तउ पाळइ लक्ष्मीधर जाई करी राय
आगइ जिनदासु अनइ [महा]^६ मात्य विहुं तणउ संबंधु कहइ । सु वृत्तांतु सांभली करी
अतिविक्रमवंति राजेंद्रि वसुनामि महामात्यु गुप्ति कीधउ । जेतीवार जिणदासु देखतउ^७ हुयइ 20
जिम तेतीवार तेह तणउ वइरी मारउं—इसा कोपवशइतउ महा दुक्खि घातिउ ।

अथ घडिया^८ जोयणी सांढि चढी करी पुरुष-द्वय-सहायु रायु आपणपइं वाणारसीं नगरीं
जिणदास लेवा गयउ । जिम को^९ जाणइ नहीं तिम जाई जिणदासु मन्नावी सरसउ [ले]^{१०}
करी राउ वसंतपुरि आविउ । जिणदासु मन माहि चींतवइ वसु पुनरपि मइं^{११} महामात्य
पदि थापिवउ । तउ पाळइ राजेंद्र कन्हा जिणदासु सर्वैश्वर्य मुद्रा लही करी जण-नायकु^{१२} 25
वीनवी करी मंत्रिपदु वसुरहइं अपावइ । अनेरइ दिनि उद्यानपालि आवी राउ वधाविउ-

१ ५५ जोइवा. २ ५५ देखी करी. ३ ५५ अक्षतु. ४ ५५ स्वभाव स्वकीय.

५ ५५ थकउ. ६ ५५ महा शब्द पडी गजेल छे. ७ ५५ देखतु. ८ ५५ अथ वाडिया.

९ ५५ कोई. १० ५५ पडी गजेल छे. ११ ५५ आ शब्द नथी. १२ ५५ नाराउ.

- ‘મહારાજ ! તુમ્હારહ ક્રીડોધાનિ તપુ તપતા હૂંતા શકરનામ મહરુપિરહં કેવલ-જ્ઞાનુ ઝપ-
નડં ।’ મહાતુ પ્રીતિ-દાનુ ડધાનપાલરહં દે કરી અતિવિક્રમવતુ નરેશ્વરુ જિનદાસ સહિતુ
ડધાન વનિ પહુતડ । મુનિ પ્રણમી કરી ધર્મોપદેશુ સામથી રાડ પૂછહ-‘ ભગવન ! મારા
મિત્ર^૧ જિનદાસરહં આપડ સહિત સંપદ કિસા કારણ લગી હુઈ ।’ મુનિ મળહ-‘ કૌશાત્રી
નામિ નગરી, તિહા માતૃમ્હતુ ધનદત્ત^૨ નામિ વાણિયડ । સુમિત્રા નામિ તેહની માતા । જયા
નામિ દયિતા । “ દાનુ ઇકુ ગૃહસ્થરહરહ ધર્મુ મુલ્ય-વૃત્તિ કરી કર્તવ્યુ ”-ઈસડ વચનુ
સુમિત્રા તેહ આગહ કહહ । ઇકદા તિણિ મતિમતિ માતાતણડં મનુ દાનામિસુહુ જાણી
કરી માર્યા સહિતિ હૂંતહ માતા આગહ કહિહ-‘ માતા^૩ । સુપાત્રહં અનહ^૪ કૃપાપાત્રહંરહં
યથારુચિ આપણહ હાથિ કરી દાનુ દહ ।’ તડ પાછહ વાસના-પરાયણ હૂતી સુમિત્રા શ્રાવિકા^૫
કૃપાપાત્રહ સુપાત્રહ રહં યથારુચિ દાનુ આપણહ હાથિ કરી દિયહ । જિમ જિમ માતા દાનુ
દિયહ તિમ તિમ હર્ષિતુ^૬ ચિતુ હૂંતડ દત્તુ કહહ-“ દહ, દહ, તાહરહ પસાહ મારહરહ [ધરિ]^૭
ઘણડં ધનુ ધાન્યુ છહ ।” તદનંતરુ દાનફલ નિશ્ચિતુ જાણી કરી સનિયમુ અભિગ્રહુ તિણિ લી-
ધડ । વિધિવત્ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-પાત્રહં અનહ કૃપાપાત્રહં પ્રતિ દાનુ દે કરી તડ ભોજનુ
કરીસુ । તથા ચોક્ત-

15

અમયં સુપત્તદાણં અણુકંપા-ડચિય-કિત્તિદાણં ચ ।

દોર્હિં વિ મુક્ત્વો મળિઝો તિન્નિં વિ મોગાર્થં દિંતિ ॥

- તડ પાછહ પુત્રિ અનહ વહૂં બિહું વહૂ-કૃત મક્તિ અનુમત હૂંતી નિવારિતારતિ સમાધિ-સહિત નિજુ
અમિગ્રહુ પૂરતી હૂંતી, સ કેતલુ ઇકુ કાલુ વોલહ । અનરહ દિનિ નૈમિત્તિકે દારુણિ દુર્મિશ્કિ
કહિયહ હૂતહ જયાનામિ વહૂ આપણા મર્તાર દત્ત આગહ કહહ-‘ ધુરિહિં દારુણુ દુર્મિશ્કુ દીસહ,
તાહરડ ઘરુ પુત્ર પૌત્રાદિ પરિવાર સંપૂરિતુ વર્તેહ । તિણિ કારણિ આપણી જળણી, હે કુટુંબા-
ધાર ! દાન હૂંતી નિવારિ ।’ અથાનતરુ દત્તિ માતા દાન હૂંતી નિવારી । અથવા સ્ત્રી-વશંગત
નિસત્ત્વ સત્ત્વ કિસડં કિસડં ન સમાચરહં । સુમિત્રા પુણ તદા કાલિ ઇસડ અમિગ્રહુ મનમાહિ
કરહ-‘ જે મૂરહ પ્રાણ મુક્તિ હુયહ તોઈ ભોજન માત્રહીં તળહ દાનિ અકીધહ હૂંતહ હડ ભો-
જનુ કરડ નહીં ।’ આઠ ઉપવાસ જડ સુમિત્રારહં હૂયા, તડ પાછહ દુર્યશોવાદ શંકિત હૂંતી
જયા તેહનડ વૃત્તાતુ દત્ત આગહ કહિડ । તડ પાછહ વધુ-વર્ગુ સહિતુ દત્તુ સુમિત્રારહં
પારણા કારણિ મહા નિર્વધુ કરહ । તડ સુમિત્રા પારણા કરિવા^૮ કારણિ ઉપવેશિતિ હૂંતી ચિત્તિ

૧ ખમા મિત્રરહં ૨ ખમા દત્ત શબ્દ નથી, ૩ ખા માત ૪ ખમા આ શબ્દ
નથી ૫ ખા સુધ્રા ૬ ખા હર્ષિત ૭ કમા આ શબ્દ છુટી ગએલ છે ૮ ખમા કિસડ
એક ૭ વાર લખેલુ છે. ૯ ખમા આ શબ્દ પડી ગએલ છે.

॥ इति अतिथि संविभाग व्रत विषय सुमित्रा कथा समाप्त ॥

૧ ખમાં માજઈ નહીં આવું વાક્ય છે અને તે જ વધારે શુદ્ધ લાગે છે. ક્રમાં પૂજઈ પછી નહિં હી આવો શબ્દ પ્રથમ લખેલો પણ પાછળથી છેડી નાખવામાં આવ્યો છે. ૨ ખમાં આ શબ્દ નથી. ૩ ખ જુ દાનધર્મ્મુ. ૪ માહાત્મ્યઈ. ૫ ખમાં માત્ર અય નિરંતર આવું વાક્ય છે. ૬ ખ આપણપડં. ૭ ખમાં સ્કરી કરી.

प्रकीर्ण कथा.

१६. एक क्षुल्लक शिष्यनु उदाहरण.

- यथा—गच्छि एकि लघु क्षुल्लकु एकु वरसालइ बाहिरि वालकहं माहि वाहलइ त्रेपणउं
पेट हेठइ देई अनइ तरिवा लागउ । महात्मा आविया, चेला तरता देखी करी वढई^१ति ।
5 तेतलइ गुरु आविया । गुरि कहिउ—‘महात्माउ चेळउ लहुडउ, भोलउ, भागडउ । म^२अ-
डवडाउ ।’ ते ती वार चेळउ परहंसिउ । गुरे भणिउं—‘म वच्छ ! उगउ रहि । कौ काई
नही कहइ ।’ तउ चेळउ घणेउ परहंसिउ । गळसरण भरिवा लागउ । गुरे माथइ हाथु
देई करी आपणपा आगइ कीधउ । वसति आविया । गुरे इरियावही थिर थिका आखरि आ-
खरि अर्थु चीतवता हूता पडिकमी गमणागमणउ आलेइउ । तउ पाछइ वर्ति ए पुणि आले-
10 इउं । चेला आगइ गुरे कहिउं—‘वच्छ ! इरियावही पडिकमतां छप्पन्नसइं त्रीस मिथ्या-दुष्कृत
पद जाणी करी सवहीं जीवहंरहइं मिच्छामि दुक्कडु दीजइ ।’ तउ पाछइ चेळउ गुरु वचन
तणइ अनुसारि इरियावहीनउ अर्थु चीतवतउ सवहीं जीवहंरहइं मिच्छामि दुक्कडु देयतउ
इरियावही पडिकमतउ शुक्लध्यानाधिरोहइतउ केवल ज्ञानु उपाडी अनेक भविकलोक प्रतिबोधी
करी सिद्धि गयउ ।

15

१७. समाधि विषये जिनदत्त कथा.

- समाधिगुण प्रकटीकारकु जिनदत्त श्रेष्ठि कथानकु लिखियइ—वैशाली नामि नगरी ।
तिहा छत्रस्थु श्रीमहावीरु एकवार उद्यानवनि वर्षाकालि देवकुलमाहि काउसग्गि रहिउ । तिणि
नगरी परम श्रावकु जिनदत्तु नामि हूतउ । श्रेष्ठिपद-भ्रष्टु हूतउ जीर्णश्रेष्ठि इसइ नामि सु
विल्यातु हूयउ । भिक्षा भ्रमण तणइ अमावि करी श्रीवीरु उपोषितु जाणी करी वादी करी
20 घरि आविउ । इसी परि नितु नितु करतइ वरसालउ तिणि लाधिउ । आपणा मनमाहि चीत-
वेवा लागउ—‘जइ किमइ आजु माहरइ घरि श्रीमहावीरु पारणउ करइ तउ हउं तारिउ हुयउं ।’
इसउं ध्यायतउ हूंतउ विशुद्ध भावि हर्षित चित्तु घर बारि रही करी चीतवइ [जइ]^३ इहां
श्रीमहावीरु आवइ जगम कल्पद्रुम जिम, तउ हउं मस्तकि बझांजलि हूंतउ भगवतरहइं संमुख

१ अ चिढई. २ अ वडवडा. ३ इहां आ शब्द नथी.

સમ્યક્ત્વ તથા શ્રાવકના વાર વ્રત ઉપર કથાઓ

જાડં, ત્રિન્દ્રિ પ્રદક્ષિણા દે કરી સપરિવારુ થકડ^૧ વાંડડં । તડ પાછડ ઘર માહિ પાડધારાવંડ^૨ ।
 જંગમ નિધાનુ જિમ^૩ [જિન]^૪ પ્રધાનહં પ્રાસુકેષણીયહં પાનાનહં કરી ભક્તિવસડતડ
 ભવસિંધુ તારણડં પારણડં કરાવડં । ^૫પુનરપિ નમસ્કરી કરી કેતલઈણકિ પગ ભગવંતરહડં
 અનુગમનુ કરડં । પાછડ આપણપડં^૬ ધન્યુ માનતડ હૂંતડ આપણપડં રોષુ ઝગરિડં ધાન્યુ હર્ષિતું
 થિકડ જીમિસુ । ઇસી પરિ મનોરથમાલ્યા જિનદત્તરહડં મનમાહિ કરતા હૂંતા અમિનવ શ્રેષ્ઠિનહ
 ઘરિ મિક્ષાનિમિત્તુ શ્રીમહાવીરુ આવિડ । અમિનવ શ્રેષ્ઠિ ચેડી હસ્તગત કોમાસહં કરી પારાવિડ ।
 સુપાત્ર દાન પ્રમાવિ પંચ દિવ્ય તીહાં હૂયાં । તિહાં રાજાદિક લોક મિલિયા । અમિનવુ શ્રેષ્ઠિ
 પ્રશંસિડ । ભગવંતુ શ્રીમહાવીરુ પારણડં કરી અનેરહ થાનકિ વિહરિડ । જિનદત્તુ દેવદુંદુભિ
 નિનાદુ સાંભલી કરી ચિંતવિવા લાગડ—‘ ધિગ્ મૂરહડં ! અધન્યુ હડં જુ માહરહ ઘરિ ભગ-
 વંતુ ન આવિડ ।’ ઇસી પરિ મહાવિષાદુ કરતડ જિનદત્તુ લોકિ જાણિડ । કિં વહુના; રાજેંદ્રિ 10
 પુણિ જાણિડ । ધન્યુ જિનદત્તુ જુ^૭ ઇસીપરિ ભાવના ભાવડ । તદા તિણિ નગરી કેવલી
 આવિડ । રાજાદિકે લોકે વાંદી પૂઢિડ—‘ ભગવન્ ! જિનદત્તુ પુણ્યવંતુ; કિંવા અમિનવુ
 પુણ્યવંતુ ? ।’ કેવલી કહડ—‘ જિનદત્તુ પુણ્યવંતુ ।’ લોકુ કહડ—‘ ભગવન્ ! ભગવંતુ અમિનવિ
 પારાવિડ, જિનદત્તિ ન પારાવિડ ।’ કેવલી તેહની ભાવના મૂલ લગી કહી કરી કહડ—‘ભાવ-
 ઇતડ જિનદત્તિ પારાવિડં; દ્રવ્યતડ પુણિ અમિનવુ; અચ્યુત દેવલોક-યોગ્યુ પુણ્યુ ઉપાર્જિડં । 15
 જહ દેવદુંદુભિ નિનાદુ સાંભલત નહીં તડ તેતીહીં જિ વાર કેવલજ્ઞાનુ ઝપાડત^૮ । ભાવરહિતિ
 અમિનવિ પુણિ સુપાત્રદાન પ્રમાવિ સુવર્ણવૃષ્ટ્યાદિકુ ફલ લાધડં । સમાધિ રહિતુ જીવુ ઈહિક્ક^૯
 જુ ફલુ લહડ । સમાધિ સહિતુ પુણિ સ્વર્ગ મોક્ષાદિકુ ફલુ લહડ । તડ પાછડ જિનદત્તની
 પ્રશંસા કરી રાજાદિક લોક ઘરે ગયા ।

॥ સમાધિ વિપડ જિનદત્ત કથા ॥

૧ ખમાં આ શબ્દ નથી. ૨ ખ પાડધારડ. ૩ ખમાં નથી. ૪ કમાં આ શબ્દ પડી ગયો લાગે છે. ૫ આ બે અંક વચ્ચેના પાડ ખ પ્રતિમા છુટી ગયો છે. ૬ ખમાં નથી. ૭ ખ માં નથી. ૮ ખ ઝપાડ્ઝાત. ૯ ખ ઇહલોકિ.

१८. शास्त्राभ्यास विषयक कथा.

एकि गच्छि गगातटि वास्तव्य वि भाइ संयमधर हूंतो विहरइं । तीहं माहा एकु बहुश्रुतु हूतउ सूरि हूयउ । पाठक शिष्यहं तथा सूत्रार्थ वाक्यकह सदा सेव्यमानु हूतउ विश्रामु कदाचित्त ल्हइ नहीं । रात्रि समइ पुणि सूत्रार्थ चिंतन प्रच्छनादिकह करी विश्रामु न ल्हइ ।
 5 तेहनउ बीजउ भाई मूर्खु सदा सुखी रहइ । आचार्यु तेहनउ सुखु देखी दुर्वुद्धि-बाधितु हूंतउ चित्ति चींतवइ-अहो ! माहरउ भाई सुखिउ । ज्ञान-विज्ञान हीनता करी किणिहिं ऊद्वे-गियइ नहीं । हउं पुणि पलास-कुसुम जिम^१ निष्फलि ज्ञानि करी दुक्खितु हूयउ । तथा च किणिहिं तेह सरीखइ पडिति पढिउ-

मूर्खत्वं हि सखे ममापि रुचितं तस्मिन् यदष्टौ गुणाः
 10 निश्चितो बहु भोजनोऽन्नपमना नक्तं दिवा शायकः ।
 कार्याकार्यविचारणैधवधिरो मानापमाने समः
 प्रायेणामयवर्जितो दृढवपुर्मूर्खः सुखं जीवति ॥

इसउं पुणि न चींतवइ—

नानाशास्त्रसुभाषितामृतसरैः श्रोत्रोत्सवं कुर्वतां,
 15 येषां यांति दिनानि पंडितजनव्यायामखिन्नात्मनाम् ।
 तेषां जन्म च जीवितं च सफलं तैरेव भूर्भूषिताः
 शेषैः किं पशुवद्विकविकलैर्भूभारभूतैर्नरैः ॥

इसी परि ज्ञान प्रदेषवशइतउ तिणि ज्ञानावरणीउ कर्म निवडु प्रमादु लगी बाधउं । सु ज्ञानातिचारु अणबालेई चारिउ पाली मुयउ । चारित्रि प्रभावि देवलोकि देवु हुयउ ।
 20 चवी करी भरतक्षेत्रि किणिहिं आहीर कुलि पुत्रु हुयउ । अनुरूप कन्या परिणीउ । तेहनी दीकिरी जाई । सुरूप-तरुण-पुरुष-लोचन-मनोहारिउ जूवनु^२ सप्राप्त हुई । गाडानइ धुरि स दीकिरी वइसारी तेहनउ पिता नगरि चालिउ । आहीरह सरिसउ^३ धी विक्रय करिवा कारणि । तेहनउ रूपु देखता हूता अनेरा आहीरह तणा मनह जिम गाडां पुणि अपमार्गि जायता भागा । धी रेडायी । तउ विलक्षथका आहीर तेहना पिता आगइ कहइ—“ अशकटा
 25 शकटापिता ।” इसउ उपहास वचनु वली २ कहइ । एहनउ किसउ अर्थ—जेहनइ शकटु न

१ ५ भा नथी २ ५ जौवतु ३ ५ वइसाली ४ ५ सरसउ.

हुयइं स अशकटा; अथवा ए कन्या नामि करी शकटा नही इति अशकटा । तथा—अशकटा
 पिता, अशकटानउ पिता जनकु अशकटापिता । अथवा शकटापित—शकट प्रापित हूँता अम्हे
 इणि, अशकटापित—शकट रहित कीधा । इसउ अर्थु सांभली करी लघुकर्मता लगी वैराग्य
 प्राप्तु हूँतउ दीकिरी कहीइसउं^१ परिणावी करी धनु तेहरहइं दे करी व्रत-संप्राप्तु ह्यउ । कही
 आचार्यकन्हइ योग वहता हूँता, आदर परायण पढता हूँता, जहिंवार उत्तराध्ययन सिद्धांतनउं 5
 चउथउं अध्ययनु “असंखउ” इसइ नामि पढिवा आरंभिउं, तेतीवार पूर्वभव^२वद्दु ज्ञानावरण कर्म
 उदइ आविउं । बि दीह आंबिल करी पढतउ थाकउं तेहरहइं वृत्त तोई आन्त्रियां नही । किंबहुना
 एकूपदु आविउं नही । बीजइ दिनि अनुज्ञा समइ गुरु कहइ—‘किसानी अनुज्ञा तूरहइं दीजइ?’ सु
 कहइ—‘ भगवन् ! किसउ तपु एहनउ ? ’ गुरु भणइ—‘ जां आवइ नही तां आंबिल तपु । ’
 तउ सु भणइ—‘ भगवन् ! मूहरइं अनेरइ तपि करी सरिउं^३ । सिद्धानि पुणि अनेरइं सरिउं । 10
 जां एउ नही आवइ तां आंबिलइ जि करिसु । ’ तउ पाछइ निश्चल चित्ति^४ हूँतइ वारह वरिस
 आंबिल समाधि पूर्वक कीधां; तउ तेह कर्मनउ क्षउ हुयउ । सुखिहिं सगद्ध श्रुतु पढिउं ।
 श्रुतभक्ति करी इहलोकि परलोकि सुखभाजनु ह्यउ ।

१९. गौतम अष्टापद गमन कथा.

तथा—चंपा विहार करतइ श्रीमहावीरि साल महासाल राजन्नाषिइं सरसउ श्रीगौतमस्वामि 15
 गणघरेंदु पृष्ठचंपा मोकलिउ । तिहां गागलि राजा, पिठरु गागलि तणउ पिता, यशोमती
 माता । निजमातुल साल महासाल अनइ श्री गौतम वांदिवा आविउ । वं.दी धर्मु सांभली
 पुत्रु राजि बइसाली मायवाप सहिति गागलि श्रीगौतम कन्हइ दीक्षा लीधी । श्रीमहावीर वांदिवा
 चपा आवता भावना भावतां मार्गि पांचहीं रहइं केवल-ज्ञानु ऊपनउं । समवसरणि श्रीगौतम
 स्वामि त्रिहि प्रदक्षिणा दे करी पाछउं जोयइ, तउ पांचइ केवलि-सभा ऊपरी जायता देखइ । 20
 तउ भणइ—‘ओरहा आवउ; श्रीमहावीरु वांदउ । ’ भगवंतु भणइ—‘ गौतम ! केवलि आशातना
 म करि । ’ तउ गौतमि खमाविया ।

अथ श्रीगौतमस्वामि जनमाहि भगवंत श्रीमहावीर तणउं वचनु सांभलिउं—

उसहस्स भरहपिण्णो तिउल्लुक्क-पयासनिग्गय-जसस्स ।

जो आरुहुं वंदइ चरमसरीरो य सो साह ॥

25

- जु तपोलब्धि करी अष्टापदि चडी श्रीऋषम जिनरहइ वांदइ सु चरम सरिरी-तिणिहिं जि भवि मुक्तिगामी हुयइ । तउ जेतलइ अष्टापद यात्रा मनोरथु गौतमस्वामि मनमाहि करइ तेतलइ भगवति यात्रा विष्णु आदेसु दीधउ । तउ गौतमु अष्टापदि चालिउ । जिनवचनु पूर्वभणितु सांभली करी अनेराई कौडिन्य दिन सेवालि नाम पांच पाचसइ तापस 'मुक्ति-निमित्तु'^१ तिहा चालिया । तीहमाहि कौडिन्यु कुलपति पांचसइ तापस सहितु एकोपवासकारा पारणइ आर्द्र-मूल-फलाहारी, पहिली मेखला गयउ । दिन्नु कुलपति पाचसइ तापस सहितु त्रिउ उपवासकारी पारणइ शुक्ल-मूल-फलाहारी, बीजी मेखला चडिउ । सेवाली कुलपति पाचसइ तापस सहितु त्रिउ उपवासकारी पारणइ शुक्ल-सेवालाहारी, बीजी मेखला गयउ । त्रिन्हइ कुलपति ऊपहरा चडिवा असकता हूता पूर्वहिं तिहांइ जि रहिया छइ । तीहरहइ तिहा र-
- 10 हिया हंतां श्रीगौतमस्वामि मूर्तिमतु जिसउ पुण्यरासे हुयइ तिसउ उपचित-सर्व-देहावयवु कायकांति करी दीपित-दसदिसावकासु आविउ । ति तापस सबइ गौतमरहइ देखी करी चित्ति चीतवइ-‘अम्हे तपि करी सोसिय-काय ईहां चडी नहीं सकता, एउ इसउ उपचिति देहि करी यथाकामभोजी^२ संभावीतउ किसी परि चडिसिइ । ’ इसउ तीहं त्रिहुं तापसहं रहइ चीतवता हूता श्रीगौतमु गणनायकु रविकिरण अवलंबी करी अष्टापदि पर्वति चडिउ । तीह-
- 15 रहइ^३ मनि महातु विस्मउ ऊपनउ । तउ पाछइ मनमाहि चीतवइ-‘जइ किमइ पाछउ वल-तउ अम्हमाहि आविसिइ तउ अम्हे एहना शिष्य होउसिउ^४ । श्रीगौतमस्वामि दक्षिणद्वारि सस्थित संभव, अभिनंदन, सुमति, पद्मप्रभ नाम चत्तारि जिन वादइ । पश्चिमद्वारि सस्थित सुपार्श्व, चंद्रप्रभ, सुविधि, शीतल, श्रेयास, वासुपूज्य, विमल, अनंत नाम आठ जिन वदइ । उत्तरद्वारि सस्थित धर्म, शांति, कुथु, अर, मल्लि, मुनिसुव्रत, नमि, नेमि, पार्श्व, वीर नाम
- 20 दस जिन वादइ । पूर्वद्वारि सस्थित ऋषम, अजित नाम बि जिन वांदइ । चउवीसइ जिन निज-निज-वर्ण-प्रमाण-लांछन-सहित देव-दानव-विद्याधर नरेश्वर-माहित विधिसउ वांदतउ सस्तवतउ हंतउ विशिष्ट भावना भावतउ सगळ दिवसु सीम देवगृह सिंहनिषद्यायतन नाम प्रसिद्ध माहि रहिउ । संध्या समइ देवगृह बाहिरि शुद्ध शिलातलि बइठउ समाधिसउं प्रतिक्रमणु करी स्वाध्याउ करइ । तेतलइ प्रस्तावि चैत्यवंदना-निमित्तु समागतु धनदयक्षु श्री
- 25 गौतमस्वामि देखी करी भावइतउ वांदी आगइ बइठउ । श्रीगौतमस्वामि तदाकालि साधुगुणस्तव संसूचकु पांचसइ ग्रथ प्रमाणु पुडरीकाध्ययनु वखाणिउ । धनद तणउ इद्र-समानिकु पुंडरी-काव्ययनु सांभली करी मुखि अणावइ । अर्थु हियामाहि धरइ । सम्यक्त्वु तदाकालि तिणि उ-पाजिउ । सु आयुः क्षयि मरी करी दश पूर्वधरु श्रीवज्रस्वामि हुयउ । वजिइ दिनि प्रभात

समइ पुनरपि चउवीस जिन वांदी करी श्रीगौतमस्वामि तीणि हिं जि मार्गि आवतउ हूंतउ तापसहं माहि आविउ । तापसे वांदी करी वीनविउ—‘ भगवन् ^१ ! पसाउ करी अम्ह रहइं दीक्षा दियउ ।’ गौतमस्वामि योग्यता जाणी करी सर्वे दीक्खिया । पारणावसरि पूछिया—‘ वच्छउ ! किसी इच्छा तुम्हरहइं छइ ^२’ तेहे चीतविउं—अम्हारी आत्र भूख करी दाधी छइं, जउ मा-
 गिउं भोजनु लाभइ तउ मनोवांछितु काइं न मागियइं—इसउ चीतवी करी परमान्न भोजन 5
 मागिउं । श्रीगौतमस्वामि पात्रु प्रतिलेखना पूर्वु ले करी विहरिवा पहुतउ । किणिहिं संनिवेशि कुणही कुटुंबी ^३ तणइ आपणइ भावि परमान्नु नीपनउं हूतउं तेतलइ प्रस्तावि तेह तणइ घरि श्रीगौतमस्वामि आविउ । तिणि कुटुंबी आपणपउं धन्यु मानतइ हूंतइ भावि करी श्री गौतमु परमान्नु पात्रपूरि विहराविउ । खीरि थोडी, टीला पुणि एतलीं खीरि अम्हरहइं नीपजइं नही । अथवा अर्चितनीय महिमा महात्मा तणउ छइ । इसउं चीतवी करी पारणा करिवा 10
 गौतमि अनुज्ञात हूंत वइठा । अखीण महाणसी लब्धि तणइ प्रभावि जांसीम आपणउ अंगू- ठउ बाहिरउ काढइ नही तासीम पात्रु ठालउं थाइ नही; तिणि कारणि भगवंतु गौतमु तीहं रहइं परीसइ । तउ पाछइ जि त्रिहुं उपवासे करी, पारणउं करतां सेवाली तापस तीहंरहइं पार- णउं करतां गौतम गुण अनुमोदतां शुक्ल ध्यान-धाग वर्तमानहं हूतां केवलज्ञानु उपनउं ।
 जे विहुं उपवासे पारणउं करता दिन्न तापस तीहं रहइं मार्गि आवतां—जेह तणउ गौतमु 15
 ण्यु इसउ लब्धिपात्रु छइ सु गौतम तणउ गुरु किसउ छइ—इसी परि चितवतां शुक्लध्यान धाराधिरोहइतउ केवल ज्ञानु उपनउं । जि एकि उपवास पारणउं करता कौडिन्य तापस तीहं रहइं समवसरणु देखी श्रीमहावीर देशनाध्वनि सांभली करी शुक्लध्यान लाभइतउ केवलज्ञानु उपनउं । श्रीगौतमस्वामि श्रीमहावीरु वांदी करी पाछउं जोयइ तउ सबइ तापस केवलि सभा ऊपरि जायता देखी भणइ—‘ वच्छउ आवउ, श्रीमहावीरु वांदउ ।’ भगवंतु भणइ—‘ गौतम ! केवलि 20
 आशातना म करि ।’ तउ गौतमस्वामि खमावी यथास्थानि पहुतउ । श्रीमहावीरि मुक्ति पहुतइ हूंतइ गौतमस्वामि छिन-गुरुस्नेह बंधनु हूंतउ केवलज्ञानु उपाडी वारे ^३ वरसे पाछइ मुक्ति पहुतउ ।

॥ श्री गौतम कथा समाप्त ॥

૨૦. વિદ્યા વિષયે કાશ્યપ અને બ્રાહ્મણ કથા.

વિજ્ઞાણ કાસવસંતીયાઈ દગસૂયરો સિરિં પત્તો ।
પદિઓ મુસં વયંતો સુયનિન્હવળાઈય અપેચ્છા ॥

કાશ્યપુ નાવી તેહરહઈં કિણિહિં વિદ્યાધરિ તૂઠઈ હૂંતઈ વિદ્યા દીધી । તેહનઈ પ્રભાવિ તેહની માંડી આકાશિ થિકી તેહ સરસી ચાલઈ । અનેરઈ દિવસિ દગસૂકરુ-મળિયઈ બ્રાહ્મણ તિણિ દીઠી । તડ તિણિ બ્રાહ્મણિ તેહની સેવા કીધી । વિદ્યા તેહ કન્હા બ્રાહ્મણિ લીધી । વિદ્યા પ્રભાવિ તેહની ધોયતી આકાશિ થિકી તેહ સરસી ચાલઈ । તડ લોકુ આગેઈ બ્રાહ્મણરહઈં ભક્તિ કરતડ, તે ડ આશ્ચર્યુ દેહી કરી ઘણેરડં તેહ બ્રાહ્મણરહઈ ભક્તિ-પૂજા-સત્કાર-બહુમાન કરિવા લાગડ । ઈસીપરિ બ્રાહ્મણુ કાશ્યપની વિદ્યા કરી શ્રીપ્રાપ્તુ હૂયડ । અનેરઈ દિવસિ અનેરઈ ૦ કિણિહિં પૂઘિડ સુ બ્રાહ્મણુ-‘મગવન્ ! મહંતુ તુમ્હારડ પ્રભાવુ, સુ તપતળડ પ્રભાવુ કિંવા વિદ્યાતળડ પ્રભાવુ ?’ । બ્રાહ્મણુ મળઈ-‘વિદ્યાતળડ પ્રભાવુ ઇડ ।’ ‘એ વિદ્યા કિહાં હૂંતી લીધી ?’ વિપ્રુ મળઈ-‘હિમવંત ગિરિ વર્તમાનિ ગુરૂયઈ ગુરિ તૂસી કરી આપી ।’ ઈસા કથન સમકાલિહિં જિ આકાશિ હૂંતી ધોયતી ભૂમિ પડી । પાઘઈ સુ બ્રાહ્મણુ લઘુતા પ્રાપ્તુ હૂડ ।

૨૧. લોભાલોભ વિષયક કથા.

૧૦ અત્ર મહાપરિપ્રહારમ નિવૃત્તાનિવૃત્તહં વિહું શ્રેષ્ઠિહિં તળડ કથાનકુ ગુણદોષ-વિકાસિકુ કહિયઈ । નારિક્યુ નામિ નગરુ । તિહાં નદ નામક વિ શ્રેષ્ઠિ વાણિજ્ય-કલા-કુશલ હૂયા । તીંહંમાહિ ઇકુ ગૃહિ-ધર્મ-પરાયણુ વ્યવસાય સુદ્ધિ જુક્તુ હૂંતડ આપણાં ગુણહકરી ધર્મનંડુ ઈસી લ્યાતિ પ્રાપ્તિ હૂયડ । બીજડ લોભામિમ્મતુ કૂટ વાણિજ્યકલા લગી લોભનંડુ ઈસી લ્યાતિ પ્રાપ્તુ હૂયડ । અનેરઈ દિવસિ સરોવારિ સ્વળીતઈ પૂર્વ સગોપિત સુવર્ણમય કુસા નીસરિયા । ૨૦ લેહમઈ બુદ્ધિ વસઈતડ મહતઈ સ્વનકહંરહઈં આપિયા । તેહે પુણિ તિ કુસા લે કરી ધર્મનંદિ રહઈ દિલાલિયા । કહિડ-ઈંહવહઈ અમ્હરહઈ ઘૃત તેલ ધાન્યાદિ વિસાહળડં આપિ ।’ તિણિ પુણિ અતિભારાદિ કારણિ કરી સુવર્ણમય જાણી કરી મળિડ-‘પ્હે મૂરહઈ કાજુ નહીં ।’ તડ પાઘઈ તેહે તિ લોભનદિરહઈ દિલાલિયા । તિણિ પુણિ તિ સુવર્ણમય જાણિયા । પાઘઈ શીત્રુ હાટમાહિ લાંચી કરી તીંહરહઈ વિસાહળડં ઘળડ દીધડ । તીંહં કન્હા કુશાની ઉત્પત્તિ

पूछी करी कहइ—‘मूरहइं लोहमाहि काजु छइ । तुम्हे कुशा मूर्हीजिरहइं देजिउ । हउं तुम्ह-
रहइं घणउं विसाहणउं देसु । ’ तउ पाछइ ति ओडु हृष्ट तुष्ट हूँता तीहींजिरहइं नितु नितु
कुशा आणी दियइं । विसाहणउं लियइं । अति लोभ वसइतउ अल्प मूल्य वडइं सुवर्ण कुशा
लियतउ तूसउ न थाइं । पुत्रहं पूछताई हूँतां कुशानउ परमार्थु कहइ नहीं । अनेरइ दिवसि
कुशा ग्रहण विषइ शिक्षा पुत्रहंरहइं देकरी प्रत्यासनप्राप्ति मित्रनइ विषइ प्रेमु वहतउ वीवाहि 5
गयउ । खनके कुसा वि आणी करी श्रेष्ठिपुत्रहं हाथि आपिया । तेहे कोप वसइतउ आस्फाली
करी फोडिया । सुवर्णमय झलहलता देखी करी लोकु घणउ मिलिउ । तेतलइ श्रेष्ठि पुणि गाम
हूँतउ आविउ । सु वृत्तांतु जाणी करी श्रेष्ठि अति विषादवंतु हूयउ । रीस वसइतउ श्रेष्ठिइं
आपणाई जि पग पाहाणि आहणी भागा । किसइ कारणि, जइ ए न हुउतइ तउ हउं गामि
न जायतइ । धिग हुउ ईहंरहइं । इति पाद-निंदा करतउ आर्त्त-रौद्र-ध्यान परु हूयउ । राज 10
पुरुषहं कुशवृत्तांतु राजा आगइ सांभालिउ । राजेंद्रि खनक पूछिया । तेहे सगळ वृत्तांतु कहिउ ।
तदनंतरु धर्मनंदु पडिहार कन्हा तेडाविउ । लोभनंदु निग्रहाविउ । कृत-प्रणाम धर्मनंद आगइ
राजेंद्रि कहिउ—‘कुशा किसइ कारणि तइ न लीघाई । सुवर्ण तणा किसइ कारणि न कहियाई ।
तिणि भाणिउं—परिग्रह-प्रमाण-व्रत-भंग-भय-वसइतउ तथा चोरित-वस्तु-ग्रहण-नियमइतउ न
लीघाई । असत्य-वचन-भाषण-नियमइतउ न कहियाई । तओ राजा श्रेष्ठिगुण-रांजितु हूँतउ 15
धर्मनंदनी प्रशंसा करइ—‘अहो पाप भीरुता ! अहो निर्लोभता ! अहो विवेकिता !; श्रेष्ठिन् !
तउं सर्व ही पूज्यु ।’ इसी परि वार वार सभामांहि वर्णवी करी वल्लालंकार-सत्कार-करण-पूर्व
आवासि धर्मनंदु पाठविउ । लोभनंद आगइ राजा कहइ—‘रे पश्यतोहर ! अज्ञान खनक किसइं
कारणि तइं मुसिया ? ’ इसउं भणी करी सर्वस्व-हरणु विडंबनादिकु करी महाकाष्टि लोभनंदु
राजेंद्रि मेल्हिउ । धर्मनंदु लोभ-वर्जितु इह परत्र कीर्त्ति सुपुण्य भाजनु हूयउ । लोभनंदु 20
लोभाभिभूतु इह परत्र अकीर्त्ति अधर्म भाजनु हूयउ ।

२२. जीवित मरण आशंशा विषय कथा.

जीविताशंशा मरणाशंशा विषइ धर्मघोष धर्मयश इसा नामहं करी प्रसिद्ध छइं महर्षि तीह
रणी कथा लिखियइं—

इही जि भरतक्षेत्र माहि कौशांची नामि नगरी हूँती । तिहां अजितसेनु नामि राजा ।
रिणी नामि राणी । अनेरइ वरसि बहु श्रुत गुण विश्रुत धर्मवसु इसइ नामि आचार्य संजम 25

गुण समाहित तिणि नगरी वृद्धावासि रहिया । तीहं तणा वि शिष्य एकु धर्मघोषु वीजउ धर्म-
यशु बिहं तीह महासत्तह सलेखना करिवा आरंभी । तिहा विगतभया इसइ नामि यथार्थ नाम
प्रवर्तिनी हंती । तिणि सधु पूछी करी अणसणु लीधउं । चमत्कारकारिणी तेहरहइं प्रभावना
संधि करावी । तिणि देवलोकि गई हती पुनरपि तेह तणा कलेवररहइं सज्जनानन्दकारिणी
5 पूजा पौरजनह करावी । सु पूजाडंबरु देखी करी धर्मघोषु ऋषि मनमाहि चीतवइ-‘ धन्य
धन्य ए प्रवर्तिनी, जेह जीवतीही मृतहीरहइ इसी प्रभावना हुई । एह पुरीमाहि किमइ हउं हिवडा
अणसणु करउं तउ मूरहरइ पुण इसी परि प्रभावना हुयइ ।’ इसउं चीतवी करी धर्मघोषि
अणसणु लीधउं । बीजउ धर्मयशा मुनि चीतवइ-लोकि जाणावियइ किसउ छइ, हउं आपहे
एकाति जाई साधना करउं । तथा च भणितं—

10 किं परजण बहु जाणावणाइ वरयप्पसनिखयं सुकयं ।
इय भरहचक्कवही-प्रसन्नचंदो य दिठंता ॥

इसउ चीतवी करी गुरुनी अनुमति ले करी उज्जयिनी अनइ वच्छगा नदी अंतरालि
गिरिकंदरि जाई करी पादपोषगमनि अनशनि राहउ । जिम सिंहु निर्माकु हुयइ तिम थाई एकाकी
सुस्थिर चित्तु हुयउ । एतलइ प्रस्तावि उज्जयिनी नगरी-मंडनु चडप्रद्योत-नंदनु धारिणी कुक्षि
15 संभवु पालकु इसइ नामि अविनिपालकु हूयउ । तेहनउ लहुडउ भाई गोपाल इसइ नामि
युवराजा लघुकर्मभावइतउ सु सुगुरु-पादमूलि दीक्षा-ग्रहणु करइ । पालक तणा अवन्तिवर्द्धन
राष्ट्रवर्धन इसा नामह करी विख्यात वि पुत्र हूया । ति पुत्र राज्य अनइ यौवराज्य थापी करी
पालकि पुण दीक्षा लीधी । धारिणी नामि राष्ट्रवर्द्धन तणी भार्या रूपि करी जिसी मभार्या
हुयइ तिसी हुई । अवतिसेनु इसइ नामि तेह तणउ पुत्रु हूयउ । अनेरइ दिनि उद्यानवनि क्रीडा
20 करती धारिणी अवतिवर्द्धनि ज्येष्ठि निजनेत्र कौमुदीसमान रूप दीठी । तउ पाछइ सकासु
थिकउ दूतिकासुखि प्रार्थिवा लागउ । धारिणी भणउ-‘ महाराज ! जे आपणी लाज नहीं तउ
किसउं भाई तणी लाज नहीं ।’ तउ पाछइ अवतिवर्द्धन कामातुरि हंतह आपणउ भाई राष्ट्र-
वर्द्धनु कूडु करी मारिउ । अथवा कामी किसउं किसउ न करइ ।

25 - सन्मार्गे तावदास्ते प्रयवति पुरुषस्तावदेवेन्द्रियाणां
लज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समालंबते तावदेव ।

भूचापाकृष्टमुक्ताः श्रवणपथयुषो नीलपक्षमाण एते

यावल्लीलावतीनां न हृदि धृतिम्रस्रो दृष्टिबाणाः पतंति ॥

तदाकालि धारिणी गर्भ-धारिणी आसन्न-प्रसव हती निजशील-रत्न-सर्वस्व-रक्षा कारणि राष्ट्रवर्द्ध-
नाम मुद्रा सहित हती नासी करी तेतीहीजवार वेगिकरी कौशावी नगरी गई । राय तर्ण

यानशाला माहि रही हूँती महासती तीहंकन्हइ दीक्षा लीधी । दीक्षा-विघ्नकाराणि गर्भु कहिउ
 नहीं । पाछइ प्रवर्तिनी गर्भि जाणियइ हूँतइ प्रच्छन्नवृत्ति सराहवी । प्रस्तावि जिम मेरुभूमि
 कल्पतरु प्रसवइ तिम तिणि पुत्रु जाइउ । साध्वीरहइ पुत्रु अनर्थु जाणी करी जिम को जाणइ
 नहीं तिम राजगृहांगणि नाम मुद्रांकितु पुत्रु तिणि मेल्हिउ । प्रभात समइ अजितसेनु राजा
 जिसउ मणिपुंजु हुयइ इसउ सु बालकु कांतिमंतु देखी करी अपुत्र छइ आपणी राणी तेहरहइ 5
 हर्षितु थिकउ पुत्रु करी आपइ । गूढ-गर्भा राणी हूँती इसी परि प्रकाशी करी पुत्रजन्म महोत्सवु
 अजितसेनु राजेंद्रु करावइ । मणिप्रभु इसउं नामु यथार्थु नामु करइ । प्रवर्तिनी पूछी हूँती
 धारिणी भणइ—‘मृतु पुत्रु जाइउ सु हवडाई जि लाखी करी हउं आवी । अथ पुत्रप्रेमभाव-
 इतउ राणीसउं धारिणी प्रीति करइ । अजितसेनि दिवंगति हूँतइ मणिप्रभु राजा हूयउ । सु
 अवंतिवर्द्धनु अनुज राष्ट्रवर्द्धनरहइ धारिणी तणइ काराणि मारी करी राष्ट्रवर्द्धन युवराजेंद्र अनइ 10
 धारिणी बिहूँ हूँतउ अण्डु हूयउ हूँतउ अति वैराग्य भावइतउ भाईनउ पुत्रु अवंतिसेनु राज्य
 बइसाली करी दीक्षा लियइ । अनेरइ दिनि अवंतिसेनि उज्जयिनी नायाकि कौशांबीनायकु मणि-
 प्रभु दूतमुखि भणाविउ—‘मूरहइ क्रमागतु दंडु दे करी सुखिहिं निर्भयथिकउ राज्य भोगवि ।’
 तउ पाछइ मणिप्रभु भणावइ—‘सव्याजु ताहरउं राज्य हउं लेसु ।’ इसउं भणी करी तिणि दूतु
 पाछउ मोकलिउ । तउ पाछइ दूतमुखइतउ सु अवंतिसेनु राजेंद्रु सांभली करी जिम कलकलतउं 15
 घृतु जलबिदु-पाति झाल मेल्हइ तिम कोपि करी प्रज्वलतउ हूँतउ सर्वाभिसारि मणिप्रभ उपरि
 कटकी करइ । त्वरित-गति आवी कौशांबी-विद्वंसबुद्धि हूँतउ स बिहुगमा वेदु घाती रहिउ ।
 मणिप्रभु पुण संग्राम-सज्ज सुभटवज्ज करी परसुभट तृणसमानइ अवमनतउ हूँतउ कोइमाहि
 प्रगुणु थाई रहिउ । तदाकालि नगर लोकु परकटक भयातुरु हूयउ । निखातोत्खात चिंता करी
 व्याकुल हूयउ । विहारोच्चार-भूमिरहइ संकीर्णता-भावइतउ यतिलोकु असमाहितु हूयउ । 20
 पदि २ संयम-विराधना आत्म-विराधना च होइवा लागी । तउ पाछइ जिणि धर्मघोष मुनि
 अनसणु कीधउं हूँतउं तेहरहइ सुख-तप सुख-संयम वार्तारहइ पूछणहारु को हूयउ नहीं ।
 जीविताशंसी सु धर्मघोषु मुनि पूजा प्रभावना तणा अभावइतउ आर्तच्यानि वर्तमानु हूँतउ मूयउ ।
 जिम पापाणु लांखियइ तिम कोट उपरवाडइ उलालीकरी लांखिउ । अथ धारिणी मणिप्रभु
 वृत्तांतु मूललगी कही करी प्रवर्तिनीरहइ वीनवइ—‘ए सहोदर भाई वे अज्ञान भावइतउ राज्य- 25
 काराणि विद्वइं छइ । जु उ तुम्हे भणउ तउ हउं वारउं ।’ तउ पाछइ प्रवर्तिनी अनुज्ञातु हूँती
 धारिणी साध्वी मणिप्रभ आगइ सर्व स्वरूपु कही करी भणइ—‘तूरहइं वडा भाईसउं युद्ध
 करिवा न वृक्षियइं ।’ इसी परि भणिउ हूँतउ अभिमान लगी जउ निवर्तइ नहीं तउ पाछइ
 धारिणी अवंतिसेन कन्हइ शीघ्रु गई । अवंतिसेनि प्रणमी करी पूछी हूँती धारिणी सगळ वृत्तांतु

- केहइ—'वच्छ ! आपणा अनुज लहुडा भाईसउ किसउं झुझु ।' तउ पाछइ संग्राम संरंसु
 मूकी करी मणिप्रभ मिलिवा निमित्तु अवंतिसेनु ससेनु हूंतउ चालिउ । मणिप्रभु पुण अवंतिसेनु
 मिलिवा आवतउ साभली करी सागहउ आविउ । जेतीवार दृष्टिमेलावउ हूयउ तेतीवार वे
 5 महाप्रवेशक महोत्सवपूर्वु नगरी माहि आविया । केतलाई दिवस प्रेमानुबध वश हूता तिहा रही
 करी अवंती ऊपरि चालिया । तीहं समा मंत्रित हूती व्रतिनां पुण सरसी चाली । मार्गि जायतां
 हूतां वच्छगा नदीनइ तटि कटक वसिया । ति महासती गिरिकदर हूतउ उत्तरतउ चढतउ
 लोकु अस्तोकु देखी पृछइ । लोक मुखइतउ धर्मयश मुनि तिहां पादपोषगमनि अनसनि
 वर्तमानु साभलइ । तेहे राजेंद्रह आगइ कहिउं । तउ पाछइ राजेंद्र सहित हूती व्रतिनी गिरि-
 10 कंदरि पहुती । मुनि नमस्कारिउ । महिमा महात करावी । राजेंद्र चालणहार हूता व्रतिनी पुण
 सरसी तेडइ । व्रतिनी मणइ—'अहे अनसनी मुनि मूकी करी नहीं आवउ ।' तउ पाछइ राजेंद्र
 पुण रहिया । नितु नितु महात्मारहइ वादइ पूजइ । रास भास गीत नाच पूजा करावइ । महा
 सती आराधनामृतपानु करावइ । पंच परमेष्टि महामंत्रु समरावइ । इसी परि धर्मयश महऋषि
 रहइ निस्पृहवृत्ति भाविहि हूतइ धर्मानुभावि शून्यहि स्थानि महिमा हूयउ । समाधि सहितु सु
 15 महाभाग स्वर्गसुख भाजनु हूयउ । जिणि धर्मघोषि महऋषि पूजा तणी स्पृहा कीधी तेहरहइ
 अपभ्राजना हुई ।

छिन्नोर्वीरुहपातवन्निजवपुः कृत्वा मनोऽप्यस्पृहं

येनैवं मुनिपुंगवेन विदधे प्रायो व्रतं निस्तुषम् ।

शून्येऽभून्महिमाऽस्य धर्मयशसोऽन्यस्याऽन्यथाऽन्यत्र तु

20

श्रुत्वेति क्रियतां तदित्यममुपानुच्चैर्गतिं कथ्यताम् ॥

॥ इति जीवितपरणाशंशा विषइ धर्मयश कथा ॥

२३. एक वृद्ध डोसीनुं उदाहरण.

- ग्रामि एक अति दरिद्रताकरी दुखित डोकारि एक हूंती । हंसउ इसइ नामि तेहनउ
 दीकिरउ एकु हूंतउ । सु आजीविका काराणि ग्रामलोक तणा वाळरू चारतउ । अनेरइ दिनि
 25 संध्यासमइ उद्यानवन हूंतउ वाळरू ले आवतउ हूंतउ सु सर्पि डसिउ, मूर्च्छा आवी, तिहा ई
 जि महाविषवेग सगलु हूतउ हेठउ ढलिउ । जिम काष्ठु निश्चेष्टु हुयइ तिम थाई महीपीठि

पडिउ । किणिहिं एकि ग्राममाहि आवी करी डोकरी आगइ कहिउ—ताहरउ दीकिरउ सर्पिं
 डसिउ । वाहि रि अचेतनु थाई पडिउ छइ । तउ पाछइ स डोकरी तेतीहीं जि वार मंत्र तंत्र यंत्र
 पंडित मेली करी रोयती हूँती दीकिरा कन्हइ आवी । मांत्रिक तांत्रिकादिक सु बालकु मृतकु
 इसउं जाणी करी जिम गया हूँता तिमहीं जि पाछा आविया । डोकरी पुण स एकलियं जि शोक
 शंकु संकीलित-चित्त हूँती तिहां रही । पुत्र तणइ कर्णमूलि होई करी जिम दिगंगना रहइं पुण 5
 रुदनु आवइ तिम करुणस्वरि उच्चैस्वरि “ हा पुत्र ! हंस, हंस ” इसी परि अश्रांत स्वांत बोला-
 वती हूँती किणिहिं एकि महासंतापि संतापितांग हूँती सकल रात्रि अतिक्रमावइ । “ सुप्त वत्स !
 हंस, हंस, ऊठि ” इसी परि पुत्र आगइ भणती तेह डोकारिरहइं जिम एक गमइ पूर्वदिसि-
 मुख-शोभावतंसु हंसु सहस्रकर ऊगिउ; तिम तेहनउ पुत्रु बीजइ गमइ हंसु पुण ऊठिउ । तउ 10
 पाछइ कमळवण जिम तिणि समइ विहसइं तिम तेह डोकारितणां नयन पुण विहसियां । सु
 बालकु जीविउ इसउं सांभली करी ग्रामलोके सगले धाई तिहां आविउ । प्रभात समइ मांत्रिक
 तांत्रिकादिक पुण तिहां आविया । मनमाहि आश्चर्यु करता हूँता तेह डोकारि आगइ इसउं कहइ-
 ‘ तइं एहरहइं किसउं कीधउं ? ’ वृद्धा भणइ—मइ “ हंस हंस ” इसी परि एहनइ कर्णि मूलि
 जपती रोयती थिकी रात्रि नीगमी । गारुड मंत्र माहि “ हंस हंस ” ए बीजाक्षर छइ ।
 तीहंनइ प्रभावि विषु उपशमिउं । इसउं गारुडिके जाणिउ । 15

॥ इति वृद्ध डोकारि एकनउ उदाहरणु ॥

श्रावक व्रतादि अतिचार

[लेखन समय-विक्रम संवत् १४६६.]

॥ सर्वज्ञाय नमः ॥

नाणंमि दंसणांमि य०—ज्ञानाचारि दर्शनाचारि चारित्राचारि तपाचारि वीर्याचारि
 5 पंचविध आचारि जु को अतीचार पक्ष-दिवस माहि सूक्ष्म बादर हूउ ते सवि हु मनि वचनि
 काई करी मिच्छामि दुक्कड ॥ १ ॥

१. तत्र ज्ञानाचारि आठ अतीचार—काले विणए—ज्ञान थिरावली, पडिकमणसूत्र, उपदेश
 माला, कालवेला तथा काजु अणउधरिइ पढिउ, विनयहीन पढिउ, उपधानहीनु पढिउं, बहुमान-
 हीन पढिउं । अनेरा कन्हइ पढी अनेरु गुरु कहिउ । देववदण वांदणइ, पडिकमणइं सज्जाउ
 10 करतां, पढतां, गुणतां कुडउ अक्षर कान्हइ मात्रि ओछओ आगलु भणिओ । कूडउ अर्थ
 बेकूडा कहिया । ज्ञानोपगरण पाटी, पोथी, ठवणी, कमली, सांपुडां, सांपुडी, दस्तरी, वही,
 ओलीयां प्रति पग लागु, थूकु लागउं । थुंकिइ अक्षर मांजउ, सीसइ दीधउ । कन्हि छतइं
 आहार नीहार आशातन हुई । ज्ञानवतसिउ प्रद्वेक्षितु प्रज्ञापराधि विणासिउ । विणसतउ उव्वे-
 खिउ । हुंती शक्ति सारसंभाल [न] कीधी । ज्ञानवतसिउं प्रद्वेष मत्सर चींतविउ । आसातन
 15 कीधी । पढतां गुणता अंतराय नीपजावउ । प्रज्ञाहीनइतउ वितरिकिउ । आपणा जाणवानु
 गर्व चींतविउ । ज्ञानाचार विषइ जु को अती० ॥

२. दर्शनाचारि आठ अतीचार—निस्संक्रिय—देव, गुरु, धर्म तणइ विषइ निस्कपणउं
 न कीधउं । तथा एकात निश्चय न कीधउ । धर्मसबाधिया फलतणइ विषइ निसदेह बुद्धि धरी
 नही । तपोधन तपोधनी मलि (१) मलिन देखी दुगळ नीपजावी । मिथ्यात्वी तणी प्रभावना
 20 देपी मूढ दृष्टिपणउ कीधउ । सधमाहि गुणतणी अनवृहणा अस्थिरीकरण, अवात्सल्य, अप्रीति
 अभाक्ति आशातन, साधर्मिकसिउ कलह कर्मबध कीधु । देवद्रव्य, गुरुद्रव्य, साधारणद्रव्य
 भाक्षितु उपेक्षितु । प्रज्ञापराधिइ विणासिउ । विणसतउ उव्वेखिउ । हुंती शक्ति सारसंभाल न
 कीधी । अपवित्र घोति विण मुखकोस पाखइ देवपूजा कीधी । बिंब प्रति वासकुंपी धूपधाणा
 कलसतणउ ठवकउ लागउ । बिंब हाथ विछूटउ । माल नेचा तणउ द्रव्य वहिल्लउ न पिउ ।
 25 देहरइ पोसालइ मल श्लेष्मा लाहिउ । हासां खेड कतूहल विकथा कीधी । जिनभवनि चुरासी
 आसातन, गुरुप्रति तेत्रीस आसातन महि ज काई हुइ । ठणहरी हारविउ, हाथ पाडिउ ।
 पडिलेहवु धीसारिउ । पडिलेहतां आलस कीधउं । अनेरु जु को० ॥

३. चारित्राचारि आठ अतीचार-पणिहाण जोगजुत्तो०-ईर्या समिति, भाषा समिति, एषणा समिति, आदानभिक्षेप समिति, परिष्ठापनिका समिति-पाच समिति; मनोगुप्ति, वचन-गुप्ति, कायगुप्ति-त्रिणिगुप्ति; चारित्रनउ योग गुणवंत प्रति सदैव जोईइ वशेष सामाइकि पोसइं लीधइं । निश्चउ पालतां ज काई खंडन विराधन हुइ, पक्षदिव० ॥

४. विशेषतश्चारित्राचारि तपोधनतणइ धर्मि-वयछक कायछकं-व्रतषट्कि पहिलइं प्राणाति- 5
पात विरमणव्रति सूक्ष्म बादर त्रस स्थावर जीवसंघ संघट परिताप उपद्रव हूउ । बीजइं मृषावाद विरमणव्रति क्रोध, लोभ, भय, हास्य लगइं जूठउं बोलिउं । त्रीजइ अदत्तादान व्रति-“स्वामि जीवादत्तं, तिथ्यरदत्तं तहेव य गुरुहिं”-स्वामि अदत्त, जीव अदत्त, तीरथंकर अदत्त, गुरु अदत्त चिहुं अदत्तमांहि अणमोकल्याविउं कांइं लीधउं । चउथइ मैथुन परिहारव्रति-‘वसहि कह०-’ नव ब्रह्मचर्य गुप्ति तणइं विषइ खंडन विराधना हुई । पांचमइ परिग्रह विरमण व्रति-‘इच्छा 10
मुच्छा गहिय०’-धर्मोपगरण ऊपरि इच्छा मूर्खा गृद्धि आसक्ति धरी, अधिक उपगरण पर्वतिथि पडिलेहुं नहि । छठइ रात्रिभोजन विरमण व्रति असूर पाणी वावरिउं । पात्रइं पात्राबंधि छांटु रहिउ, खरहंटु रहिउ, लेप ओषड संनिधि लागी हुइ । अनेरु छठइ व्रति ज को०॥ काय षट्कि गांम तणइं पइसारि नीसारि पग पडिलेहा नही । माटी मीठा पाषाण चातलीनु खेरउ चंपा- 15
णउ । अपकाय सूक्ष्म बादर मध्यम ठाधारी फोसणा लगां । जलावगाहुउ । ऊल्लु हाळिउ, लोटउ ढलिउ । ठार हरतण धूंहरिनी विराधना हुई । तेउकाय बीज देवा ऊजेही लागी । विहरतां जंवाड हालिउं छांटा लगा, तेउकाय विराधना हुई । वाउकाय ऊघाडि मुखि बोलिउं, फूंक दीधी, महावाय वाजतइ कल्प कांबलीना ब्हेहडा ऊडिया हुई । वनस्पतिकाय नीलि फूलि सेवाल हरीका बीका फलफूल तणा संघइ ह्या । त्रसकाय बेंद्री, तेंद्री, चउरेंद्री पंचेंद्री जीव दूहविउ हईं । परिताप उपद्रव हुउ । काक बक बीहावियां । ढोर लंडंडिया, विलाडां त्रासवियां हईं । 20
कायषट्कि विषईउ अनेरु० ॥

५. अकल्पनीय पिण्ड शय्या वस्त्र पात्र भोगवियां । शय्यातर पिंड लागउ । उपयोग कीधा पाखइ विहरिउ । दात्री दोष त्रस बीय संसक्त पश्चात् कर्म पूर्व कर्म शंकेत पिंड भोगविउ हुई । गृहस्थनुं भाजन भांजिउं । वली पाछुं नापिउं । सूतां सुखार्थ अधिक उपकरण घातिउं । देशतः सर्वतः स्नान वांछिउं । मुषि भीनु हाथ लगाडिउ । सय(री)रनउ मल फेडिउ । नख रोम समा- 25
रिया । अनेरी राढा विभूषा कीधी हुइ पक्षदिवस मांहि० ॥

६. आवसइ सज्जाए०-आवशक उभय काल पडिकमणुं सावधान पणइं न कीधउं । दिवसमांहि च्यारे वार सज्जाउ न कीधउ । पडिलेहण असूर सवारइ भणी कीधी, अस्तोवस्तइं

कीधी । धर्मध्यान शुक्रध्यान कीधउं नही । आर्त रौद्रध्यान ध्यायिउं हुइं । विहरतां ४२
 दोषाहार सुधउ जोउ नही । असूज्जतउं भातपाणी लीधउं । हुंती शक्ति पर्वतिथि उपवासादिक
 न कीधउ । उपाश्रय पइसतां नीसरतां निसीही आवसीही प्रमुख दसविध चक्रवाल सामाचारी
 न साचवी । वइसतां अणुजाणह जस्सगहो संडासा कीडीनां नगरां सोधियां नही । केवली
 5 भूमि बइठा । सथाराविधि भणी नही । संथारा ऊत्रेणु अणपडिलेहियां वावरियां । उधउ
 मुहपत्ती चोलपटउ सघटिउ । स्त्रीतिर्यची तणा संघट हूया । साधु सामाचारी विषइ जु को
 अतीचार पक्ष दिवस माही० ॥

७. विशेषतः श्रावकतणइ धर्मि सम्यक्त्व मूल बार व्रत । सम्यक्त्व तणा पांच अतीचार—
 संका कख विगंछा०—संका श्री अरिहत तणा बल अतिशय, ज्ञान, लक्ष्मी, गभीर्यादिक गुण,
 10 शाश्वती प्रतिमा, चारित्रीयानां चारित्र, जिनवचन तणउ संदेह कीधउ । आकंक्षा ब्रह्मा, विष्णु,
 महेश्वर, क्षेत्रपाल, गोगउ, आसपाल, पाद्रदेवति, ग्रहपूजा इत्येवमादिक ग्रामि, गोत्रि, देशि,
 नगरि जूजूयां देव देहरांडां प्रभाव देधी रोगि आतंकि इहलोकि परलोकार्थ पूज्यां, पूजिवा
 विमासिवां । बौद्ध, सांख्यादिक, संज्ञा(न्या)सी, भरडा, भगवत लिंगिया, योगी, दू(द)रवेस, अनेराइ
 दर्शनीयानउं कष्ट, मत्र—चमत्कार देधी परमार्थ जाणिया विणु मूलाव्या मोहिया । कूशाख
 15 सीख्या सांभल्यां । सिराध, संवत्सरी, होली, बलेव, माही पूनिम, धण तेरसि, आज्ञा पडवे,
 आदित्यवार, ऊत्रायणि, नवेदकी जाग भोग ऊत्तराणां [कीधा]। पीपलि पाणी घालियां । घरि बाहरि,
 कूइ, तलावि, नदी, समुद्रि कुडि पुण्यहेतु स्नान कीधां । अजाणतां अनेराइ व्रत व्रतूलां कीधां,
 कराव्यां । विचिगिच्छा, धर्म संबंधीया फल तणुं सदेह कीधु । जिन अरिहंत धर्मना आगार,
 20 विश्वोपकार, मोक्षमार्ग दाता, इअशा गुण भणी नइ पूज्या । इहलोक परलोक संबंधीया भोग
 वांछते पूजा कीधी । रोगि, आतंकि, कष्टि आविइ खण वचन भोग मानिया । महात्माना भात
 पाणी मल शोभा निंदा कीधी । कुचारित्रीया देधी चारित्रीया ऊपरि अभाव हूउ । मिथ्यात्वी
 तणु प्रभाव प्रभावना तपु देखी प्रशंसा कीधी । प्रीति मांडी । दाक्षिण्य लगइ तीहनउं धर्म
 मानिउ । श्री सम्यक्त्व विषइउ अनेरु जु को पक्ष दिवस० ॥

८ पहिलइ प्राणातिपाति व्रति पाच अतीचार—बहबंध छविच्छेप०—द्विपद चतुष्पद
 25 प्रति रीस वसि गाढइ घाउ घालिउ । गाढइं बधनी वांधियां । घण भारि पीडियां । निर्लीछन
 कर्म कीधउं । चारि पाणी तणी सार सभाल वेलां न कीधीइ । लहिणइ देणइ कणहूं उहाडिउ,
 लघाविउं । तीणइ भूषिइ आपणि जिमिया । सुल्यां धान वस्तु रूडइ सोधी न वावरियां ।
 अणगलि पाणी छाडिउ । गलणउ रूडउ न कीधउ । इधण अणसोधिं ज्वालिं । साप, खजूरा,
 वीची, सल्लह्ला, जूया, गोगीडा मूआ । फेडाता दूपाणा । रूडइ न लांखियां ।

कीडी, मंकोडी, ऊदेही, घीमेली, कात्रा, चूडेलि, पतंगीया, डेडिर, अलसलां, ईली प्रमुख जि के जीव विणासिया, चांप्या, दुहव्या हालतां चालतां पाणी छांडतां अनेराइ काजकाम करतां निद्रंधसपणउं कीधउं । जीव रक्षा न कीधीइ । प्राणातिपात व्रत विषइं अनेरु ज को पक्ष दिवस० ॥

९. बीजइ मृषावाद व्रति पांच अतीचार—सहस्सा रहस्स दोरे०—सहसात्कारि कुणहं प्रति 5
अयुक्तउं आल दीधउं । स्वदार मंत्र भेद कीधउ । अनेराइ कुणहइनउ मंत्र आलोच मर्म प्रकासिउ । कुणहिरउ उपाय पाडिउ । उपायि पाडिवा कूडी बुद्धि दीधी । कूडउ लेख लिखिउ । जूठी साषि भरी । थांपणि मोसउ कीधु । कन्या, दोर, भूमि संबंधि लहिणइं देणइ व्यवसाय वाद विढवाडि करतां जूठउं बोलिउं । अनेरु ज को पक्ष दिवस० मृषावाद व्रति० ॥

१०. त्रीजइ अदत्तादानि व्रति पांच अतीचार—तेनाहडपयोगे०—घरि बाहरि क्षेत्रि खलइं 10
पीयारउं अणमोकलविउं लीधउं, वावरिउं । चोर पच्चाई वस्तु वउहरी । चोर धाडीत प्रति संकेत कहिउ । संबल दीधउं । तीहनी वस्तु लीधी । विरुद्ध राज्यातिक्रम कीधउ । नवां पराणां सरस विरस जीव निर्जीव वस्तु तणा भेल कीधा । कूडइ तूलि मानि मापि वुहरिउं । लेखइं पलेखइं कुणहूं बरांसाविउ । साटइ लांच दीधी । कूडउ करु विश्वासघात अनेरीइ पर-वचना क(की)धी । अदत्तादानव्रति अनेरु पक्ष दिव० ॥ 15

११. चउत्थइ स्वदार संतोष परखी विरमणव्रति पांच अतीचार—अपरिगहिया इत्तर०—अपर-
गृहीता गमन, इत्तर परिगृहीता गमन, विधवा वेत्या परखी कुलांगना स्वदार सउकि तणइ विषइं दृष्टिविपर्यास कीधउ । सराग वचन बोलियां । विकल्प चींतविउ । अनंगक्रीडा हुइ । पराया वीवाह जोडीया । कामभोग तणइ विषइं तीव्राभिलाष कीधउ । अष्टमी चतुर्दशी पर्वतिथि तथा अनेराइ नियम भागा । चउत्थइ परखी विरमण व्रति अनेरु जु को अतीचार 20
पक्ष दिवस० ॥

१२. पांचमइं परिग्रह परिमाण व्रति पांच अतीचार—धण धन खित्त वत्थु०—धन, धान्य, क्षेत्र, वास्तु, रूप्य, सुवर्ण, कुप्य, द्विपद, चतुःपद—नवनिध परिग्रह तणा नियम अपरांति वृद्धि देखी मूर्छा लगइ समासण नीपजावी । माता, पिता, पुत्र, कलत्र तणइ लेषइ कीधउं । परिग्रह परिमाण लेइ पढिउं नहि । पढी वीसारिउं, अलीढउं मेल्हिउं, नियम वीसारिया । 25
परिग्रह परिमाण व्रति अनेरु जु को० ॥

१३. छठइ दिगु व्रति पांच०—गमणसउ परिमाणे०—ऊर्ध्वदिसि, अधोदिसि, तिर्यगादिशि जायवा तणउ नियम जु कोइ अणाभोगि भागउ विस्मृति लगइ अधिक भूमि गया । पाठवणी आधी मोकली । छठइ दिगव्रति अनेरु जु को० अती० ॥

१४. सातमइ भोगोपभोग व्रति भोजनत—पाच, कर्मतः पनर—एवं वीस अतीचार—सचित्ते पडिबद्धे०—सचित्त तणा नियम अपराति सचित्त प्रतिबद्ध, अपक आहार, दुपक आहार, तुच्छोपधी तणां भक्षण, उला, ऊंवी, पहुक, पापडी, सलेया धान, बावीस अभक्ष, बत्रीस अनतकाय मांहि ज काई भक्षण नीपजाविउं । असूर वियाळं कीधउं । उदय विण जिमिया ।

5

‘ सचित्त दव्व विगइ वाणह तंबोल वत्थ कुसुमेसु ।

वाहण सयण विलेवण बभं दिसि नाणुमत्तेसु ॥ ’

ए चउद नियम दिन प्रति संमारिया संक्षेपिया नही । विस्मृति लगइ भागा । ‘इंगाली वणसाडी, भाडी फोडीसु वज्जए कम्मं ’ । एवं पांच कर्म, पांच वाणिज्य, पांच सामान्य । बहुरगिणी लीहाला आगरणि ईट वाहक रंसण वृक्षच्छेद कीधा । गाडां वाहण दंताल हल नीपजाविया । भाडां कीधा, भूमि फोडी, संख नख चीड चमर पोर मुक्ताफल दंतादिक आगारि बउहरिया । लाख गुली छण अरणेटउ आभूया मणसिल हरियाल संख सुहागउ सुलियां धान, वस्तु अनंतकाई, मीण मुहूडां प्रभृति मधु मांखण विस द्विपद चतुष्पद लोह विषादिकतणा विणज कीधा । यत्र घाणी घरट् कोल्ह वाहिया । बलद कीधा । नाक फोडियां फोडावियां । कर्ण कंधल बेद कीधा, आंक पाड्या । दव लगाडिया । कूया वावि सरोवर द्रह सोसिया । दास कमारां छोरुनां कुद्रव्य सातिया । मासी(झी) कसाई तेली बागुरीसुउं विवहार कीधा । दाण वउलावी गाम लीधां । आकरा कर कीधा । स्वान कुर्कट माजार पोसिया । एहे पनर खरकर्मि बहु सावध अनेराइ जि काई अतीचार० ॥

१५. आठमइ अनर्थदाडि व्रति पाच अतीचार—कंदप्पे कोकहए०—अनर्थदंड कहीइ जि काज पाषइ सुहियां पाप लागाइ । मुखि हास्य खेड कुतूहल अंगि कुचेष्टा कीधी । निरर्थक लोक रहइ करसण गाडा बाही गाम गामंतरां कमवायनी बुद्धि दीधी । कण कुवस्तु ढोर लिवारियां । अनेरु पापोपदेश दीधउ । खांडां, कटारां, कुसि, कुहाडा, रथ, ऊषल, मूसल, घरट्टी यात्रिक काजु करी मेळी मेलिहवा मागियां आलियां । अंगोहलि न्हाणूइ दातणि पगधोअणि खलि पाणी अधिक छाडियां अथवा झीलिया । जूरमिया । हींडोले हींचिया । नाटक पेषणां एवविध जोयां । पुरुष स्त्रीना हावभाव शृंगाररस वपाणिया । राजकथा, देशकथा, पराई ताति कीधी । कर्कश वचन बोलियां । भइसा हुड कूकडा मनक्ष क्षुभता कलह करता जोयां । लोकतणी उपार्जना सुख कीर्ति देखी अदेपाइ चितवी । खाधि लगइ पराइ वस्तूनां मूल अधिक उछां धरियां । अथवा अनेरीइ परिहाणि कीधी । लूण माटी कण कपासिया काज विण चांपिया । आलिई वनस्पति खूटी । वाउ अगीठां कष्ट विण कीधा । छासि पाणी रस घीउ तेल गुल

आमल वेतस बेरजी आदिक तणा भाजन ऊघाडां भेल्लियां । मांहे कुंथूआ कीडी माखी मंकोडा उंदिर धिरोली प्रमुख जीव विणठा । सूडा सालही क्रीडा हेतु अनेराइ जीव बंधि राखीया । रागद्वेष लगई एकरहई रिद्धि परिवार बांधियां, एकि रहई मृत्यु हाणि विमासियां । अनर्थदंड विषइउ अनेरु जु को अतीचार० ॥

१६. नुमइ सामायक व्रति पांच अतीचार—तिविहे दुप्पणिहाणे—सामाइक लीधई मनि आहट 5
दोहट चितविउं । वचनि सावद्य बोलिउं । सयरु अणपडिलेहउं हलाविउं । छती वेलं सामाइक लीधउं नही । ऊघाडइ मुखि बोलिउं । ऊंघ आवी । विकथा कीधी । वीज दीवा तणी ऊजेई लागी । कण कपासिया माटी तणा संघट्ट हूया । खी तिर्यंची आभडी । मुहपत्तीऊ संघट्टी । सामाइक अणपूगउं पारिउं । पारिवउं वीसारिउं । सामायिक व्रति अनेरु जु को अतीचार० ॥

१७. दसमइ देसावगासिक व्रति पांच अतीचार—आणवणे पेसवणे—नियमी भूमिका माहिला 10
गमा कांइ बाहिर थकउं आपणकन्हई अणाविउं । आपणपा कन्हलि थकउ बाहिर मोकलिउं । अथवा रूप दिखाडी, काकरउ लांखी, साद करी, आपणपउं छतउं जणाविउं । दसमइ देसा-वगासिक व्रति अनेरु जु को अतीचार० ॥

१८. इग्यारमइ पौषधोपवासव्रति पांच अतीचार—संथारुच्चारविही—पोसह लीधई संथारा 15
तणी भूमि बाहिरलां थंडिल स दीसई सोधियां, पडिलेहियां नही । थंडिल वावरतां, मातरां परिठवतां चींतवणी न कीधी । ‘अण(णु)जाणह जस्सगहो’ न कहिउं । परिठविया पूंठिई वेसिरई भणिउं नही । पोसालमांहि पइसतां निसीही, नीकलतां निसीही (१) आवसीही कहिवउं वीसरिउं । पुढवि अप तेउ वाउ वनस्पति त्रस कायतणा संघट्ट परिताप उपद्रव कीधा । संथारा पोरिसि तणउ विधि भणिवउ वीसारिउ । अविधि संथारिउं । पारणादिकतणी चिंता नीपजावी । कालवेला देव न वंदाणा । पोसउ असूर लीधउ । सवारहि पारिउ । पर्व- 20
तिथि पोसउ लीधउ नही । पौषधोपवासि व्रति अनेरु ज को अतीचार पक्ष० ॥

१९. बारमइ अतिथि संविभाग व्रति पांच अतिचार—सचित्ते निक्खमणे—सचित्त वस्तु हेठि 25
ऊपरि छतां तपोधन तपोधना प्रति असूझतउं दान दीधउं । देवा तणी बुद्धिं असूझतउं फेडी सूझतुं कीधउं । पराइ वस्तु धणीनेई अणकहि अथवा आपणी भणी दीधी । अणदेवातणी बुद्धिई सूझतुं फेडी असूज[तुं] कीधउं, आपणउं फेडी पिरायउं कहिउं । विहरवा वेला टली रहिया । असूर करी महात्मा तेडिया । मच्छर लगइ दान दीधउं । गुणवंत आविइ भक्ति न साचवी । सीदातउ साधर्मिक, अनेराइ धर्मक्षेत्र छती शक्ति उधारियां नही । दीण क्षीण प्रति अनुकंपा दान न दीधउं । अतिथि संविभागव्रति अनेरु ज को पक्ष दिवस० ॥

२०. संलेखणा तणा पांच अती०—इहलोए परलोए—इहलोकि धर्म तणा प्रभावल्गई राजारिद्धि वांछिया । परलोकि देवेन्द्र अहमिंद्र पदवी वाळी । सुखि जीविवानी, दुखि मरिवातणी वांझा कीधी । कामभोगनी प्रार्थना कीधी । अनेरु संलेषणा व्रत अतिचार पक्ष दि० ॥

२१. तपाचारि बार भेदः—छ बाह्य, छहिं आभ्यंतरी—अणसणमूणोदरिया—उपवासादिक कीधा नही । उणोदरी व्रत साचवि नही । द्रव्य सखेप विगइ परिहार आसनादिक कायक्लेश कीधु नही । संलीनता अगोपाग संवृत कीधां नही । पाटलु डिगलु फेडिउ नही । पच्चखाण पारिवां वीसारियां । आंबिल नीवी एकासणां प्रमुष पच्चखाण भागउ । वमन हूउं । बाह्य तपि अनेरु ज को अतीचार० ॥

२२. आभ्यंतरी तपाचारि—पायछित्तं विणउ—गुरुकन्हइ सुधी आलोअण लीधी नही । गुरुदत्त तप सघद्ध कीधउं नही । देवगुरु धर्मवंत प्रति विनउ साचवीउ नही । वृद्ध ग्लान तपस्वी प्रति वेयावच्च कीधउ नही । वाचना प्रच्छना परावर्तना अनुप्रेक्षा धर्मकथा लक्षण स्वाध्याय कीधउ नही । धर्मध्यान शुक्लध्यान ध्यायां नही । आर्त रौद्र ध्यान ध्यायां । कर्मक्षय निमित्त विशेष कायोत्सर्ग कीधउ नही । अनेरु जु को अतीचार पक्ष दि० अभितरि तपि हुओ ॥

२३. वीर्याचारि त्रिनि अतीचार—अणिगूहिअ बिल विरिउ०—पढवइ गुणवइ विनय वेयावच्चि देव पूजा सामायकि पोसहि दान शील तप भावनादिकि धर्मकृत्य मन वचन कायतणउं छतउं वल छतउं वीर्य गोपविउ । रुढां खमासण दीधा नही । वांदणाना आवर्त विधिइ साचविया नही । वइठा पडिक्कमणं कीधउं । वीर्याचारि अनेरु ज को अतीचार पक्ष दिव० ॥

२४. पडिसिद्धाणं करणे—जिन प्रतिषिद्ध जीवहिंसा, मृषावाद, अदत्तादान, मैथुन, परिग्रह, क्रोध, मान, माया, लोभ, राग, द्वेष, कलह, अभ्याख्यान, पैशुन्य, रति, अरति, परपरिवाद, माया मृषावाद, मिथ्यात्व शिल्प कीधा हुइं । कृत्य प्रतिक्रमण विनय दानादिक कीधां नही । जीवाजीवादिक सूक्ष्म विचार सहहियां नही । आपणी कुमति लगइ उत्सूत्र प्ररूपणा कीधी । ए विहु प्रकारि अनेरु जु को अतीचार पक्ष दि० ॥

२५. एवं कारइ श्रावकतणइं धर्मि सम्यक्त्व मूल बार व्रत चउवीससउ अतीचार मांहि जु कोइ सूक्ष्म वादर जाणतां अजाणता पक्ष दिवस मांहि [हूउ] ते सविहु मनि वचनि काइ मिच्छामि दुक्कडु ॥

उपदेशमाला ग्रंथमांनी केटलीक कथाओ

[कर्ता—सोमसुंदर सूरि; समय विक्रम संवत् १४५७—१४९९.]

१. परशुरामनी कथा.

[धर्म छे ते आत्म साक्षिए करेलो होय ते ज सुंदर फळ आपनार होय छे, अन्यने जणाववानी खातर करेलो धर्म सुफलप्रद थतो नथी, ए उपर ग्रंथकार दृष्टांतो सूचवे छे.— 5
संपादक]

मूल गाथाः—किंपरजणबहुजाणावणाहिं वरमप्पसाक्खिअं सुकयं ।

इअ भरह चक्रवट्टी पसन्नचंदो अ दिट्ठता ॥ १९ ॥

विवरणः—किंपर०—परजन अनेरा लोक तेहनी विद्या प्रामी तीणइं करी परशुराम नामिइं प्रसिद्ध हूउ । तीणइं अन्यायिणी भणी बेटा सहित आपणी माता रेणुका मारी । अनंतवीर्यइ आवी तेहनउ आश्रम विणासिउ । परशुरामिइं अनंतवीर्यनउं मस्तक छेदिउं । अनंतवीर्यनु बेटउ कार्तवीर्य गजपुरि राजा हूउ । तीणइं बापनइं वहरिइं आवी यमदग्नि मारिउ । परशुरामिइं कार्तवीर्य मारी राज्य लीधउं । इसिइ कार्तवीर्यनी एक कलत्र तारा साधान थकी नाठी । तापसनइ उडवलइ गई, मूंइहरइ राषी, तिहां बेटउ जायु । सुभूम नाम दीधूं । परशुरामि सात वार निःक्षत्रिणी पृथ्वी कीधी । इसिइ अवसरि परशुरामि नैमित्तिक पूछिउ । माहरं केहनइं हाथिइं मरण हूसिइ । ए क्षत्रीनी दाढ भरी थाल मूंको; जीणइं आविइं दाढ फीटी खीर थाइसिइ; ते खीर जे जिमिसिइ तेहनइं हाथिइं मरण । पछइ परशुरामि सतूकार मंडावी ते थाल सिंहासन उपरि मूंकिउं । इसिइ मेघनाद विद्याधरि आपणी बेटीनु वर नैमित्तिक कन्हइ पूछिओ । तीणइ सुभूम वर कहिओ । तेह भणी ते विद्याधर सुभूमनी सेवा करइ, विद्या सी-ष(ख)वइ । सुभूम माय कन्हइ पूछइ—मात! भूमि एतलीइजि छइ । माताई रोतीइं पाछिल सघलु वृत्तांत कहिउ । पछइ सुभूम असि(भि)मान लगइ । जणाविवइं किसिउं तेहे भलउ कहिउ, विरुउ कहिउ तेऊ काई नहीं. (आ कथा आगळ ऊपर फरी आववानी छे तेथी अहिं प्रस्तुत प्रसंगना सूचन पुरती ज आपेली देखाय छे.—संपादक)

(१.) वरम०—सु सुकृत पुण्य आत्म साक्षिकइज भलं । जिहां आपणउं मन साक्षि दिइ—ए रूडउं कीधउं मिइं; तेह ज पुण्य सफल । एह उपरि भरथेश्वर चक्रवर्ति प्रसन्नचंद्र राजर्षिनु दृष्टान्त जाणिवु । भरथेश्वर चक्रवर्ति गृहस्थवेषि अन्तःपुरमाहि आदर्श भवनि रूप शोभा जोता अनेरे संसार भावि वर्ततउ गणिउ । तीणइं पुण मुद्रिका पडीइं आंगुली निःश्रीक देषी बीजां आभरण उत्तारतइं शरीरनी असारता चित्तवतइं वैराग्य भावथी केवल ज्ञान प्रामिउं । 25

(२.) अनइं प्रसन्नचंद्र राजर्षि काउसगि रहिउ । आतापना लेतउ महाध्यानि वर्ततउ श्रे-
णिक महाराइं विस्मयथिकइं मोक्ष ऊपार्जितउ भणी वांदिउ । तेणिं पुण तेणी वेलाइं सुमुख
दुर्मुखनां वचन साभली आपणा बाला बेटानइं पराभव जाणी सीमाला रायसिउं मनि युद्ध
करतइ रौद्रध्यान वर्ततइ सातमी नरक पृथ्वी जोगि ऊपार्जिउं । एह भणी बीजा लोकनुं जा-
5 णिउं काई प्रमाण नही । आपणउ आत्मा जिहा साक्षि दिइ ते कर्त प्रमाण ।

२. बाहुबलीनी कथा.

हिवाइं धर्मानुष्ठान करतां शुभ ज भाव करिवउ, क्रोध अहंकारादि दूषित अशुभ भाविइ
काज न सरइ, तेह ऊपरि बाहुबलिनु दृष्टान्त कहइ छह—

मूलगाथाः—धम्मो मएण हुंतो न वि सीउन्हवाय विज्झडिउ ।

10 संवच्छरमणसिओ बाहुबली तह किलिस्संतो ॥ २५ ॥

विवरण—धम्मो०—जइ अहंकारिइं कीधइं धर्म हुइ, तो न वि सीओ०—तउ बाहुबलि रा-
जर्षि, सीउ०—एवढां सीत टाढि उण्ण छय वाय करी, विज्झडिउ—आहणिउ, संवच्छर—वरस
दीस, अणसिअउ—आहारपाणी रहित उपवासी काउस्सगि रहिउ । कलि०—क्लेश दु ख न
प्राप्त, तत्काल जि केवलज्ञान ऊपार्जित । बाहुबलिनइ मनि दीक्षा लीधी पृठिइं इशुं अभिमान
15 हूउ—जउ हवडां श्री आदिनाथ कन्हलि जाइसु तो माहरि लघु ९८ भाईए दीक्षा लीधी छइ
ते बादवा थारिं । तेह भणी केवलज्ञान ऊपना पाखइ नहीं जाउं । केवलज्ञान ऊपना पृठिइं के-
वली को केहनइ वांदइ नहीं, इसी व्यवस्था छइ । ईणइ अभिमानिं बाहुबलिनइ वरस दीस
केवलज्ञान न ऊपनु । जेती वारइ श्री आदिनाथनइ आदेसिइ ब्राह्मी सुदरी महासती ए विहु
वहिने आवी कहिउं—वाधव । हाथीथिकु उतारि । तिहारेइ तीणइं चीतविउं—अभिमान ज हा-
20 थीउ । ते मूकी जेतलइ पग ऊपाडिउ तेतलइं केवलज्ञान ऊपनू ।

३. सनत्कुमार कथा.

सनत्कुमार चक्रवर्तिनउ रूप एक वार इदि वखाणिउं । ते जोवा चि देव ब्राह्मणनां रूप
करी आव्या । तेहे रूप वखाणिउं । चक्रवर्तिं गर्वि गयो । तेतलइं चक्रवर्तिनइ शरीरि कर्म लगइ
25 सात महारोग सक्रम्या । तिसिं ते ब्राह्मण रूप जोवा तेब्ब्या । सभामाहि विशेष आभरण शोभा

करी चक्रवर्ति गर्विउ बइठउ छइ । तिहां ते देव सरोग सरीर देषी कालमुहा थआ । ताहरइ सरीरि आज लगइ क्षाणि क्षाणि सात रोगे करी रूपनी हाणि हुइ छइ । इसिउं तेह देवे क-
हिउं । अम्हे देव तम्हारुं रूप ज जोवा भणी आव्या हूता । पहिलुं जिसिउं इंद्रिं ताहरुं रूप
वर्णविउं तेहवूं ज हूतउं । हिवि क्षाणि क्षाणि विणसइ छइ । जे काई जाणि ते करि; इम कही
देव स्वर्गि गया । एतलई वचनमात्रिइं चक्रवर्ति बूझउ । राज्य छांडी दीक्षा लीधी । सातसइ 5
वरस रोग अहियासिया । तेह ज बिहुं देवे वैद्य रूप करी परीक्षा कीधी पुण न क्षुमिउ ।
तपनइ महात्मइं थूकिं आपणी आंगुली सुवर्णमय करी लब्धि देषाडी पुण चकित्सा करा-
विवा ऊपरि मन न हवुं । रोग आफणी विलय गया । पछइ लाख वर्ष दीक्षा पाली सनत्कुमार
ऋषि सनत्कुमारनामइं त्रीजइ देवलोकि पहुतु ।

४. जासासानी कथा .

10

वसंतपुरि अनंगसेन सोनार [५००] स्त्री मेली, एकनइं बाहरि नीसरवा न दिइ । एकवार
मित्रिइं किसइ पगराणि धरि तेडउ, निवरुं देखी, सविहुं स्त्रीए स्नान विलेपन करी आभरण
पहिरियां, हाथि आरिसा लेई वइठी, तेतलइं ते सोनार आविउ । तीणइं रीसाविइं एक स्त्री
मर्मि आहाणी मूई । बीजी ए बीहतीए तेह भणी आरीसा लेई नांख्या, ते सोनार मूंओ । ले-
कापवाद बीहती बीजी सघली जमहर करी मूई । एकि पालिइं एकिं ऊणा पांचसइ चोर 15
थयां । जे स्त्री पहिलुं मूई ते एकिं गांमि कहिनु बेटउ थयो । सोनारनु जीव तेहनी बहिन
हूओ । ते पाछिला भवनइं अभ्यासिं उक्कट रागिइं रोती रहइ नहीं । एक वार भाईनउ हाथ
गुह्य देशि लागु, रोती रही । पेलइं ते उपाय जाणिउ । वली वली तिम करतउ देखी माय बापे
काढिउ । तेहइ चोरमाहि मिलिउ, मूलगु चोर थउ । एक वार तेहे चोरे घाडि गए ते स्त्री
यौवनवय प्राप्त दीठी, ते स्त्री आफणी आवी तेह चोरमाहि मिली पांचसइंनी कलत्र हवी । 20
एक वार तेहनीं दयां लगइ चोरे बीजी स्त्री आणी । तीव्र राग लगइ तीणीइं नवी स्त्री सांसई
नहीं, भोल्ही कूइ पाडी । ते वात जाणी तेहनइं भाई पल्लीपतिइं चिंतविउं । इसी तीव्र रागि
किसिउं; ते ए माहरी बहिन नहीं । इसिइ श्रीमहावीरि सर्वज्ञ पाउधारिया सांभली समोसरणि
आवी पृछिउं—भगवन् ! ते पापिणी ए माहरी बहिन न होई? । परमेश्वरि कहिउं—ए तेह ज ।
इसिउं सांभली वैराग्य लगइ वृझिउ । बीजाइं जीव घणा वृक्ष्या । इति कथा ॥ 25

५. मृगावतीनी कथा.

कोशांबी नगरीइ श्रीमहावीरनइ समोसरणि चंद्र-सूर्य आपणे मूलगे ज विमाने आविया ।
 तीणइं अजुआलइ मृगावती महासतीइ वेला न जाणी । बीजी चंदनबाला प्रमुख महासती
 वेलाइं ज उपाश्रइ आवी । चंदनबाला प्रवर्तिनी पडिकमणउ करी सज्जाय करी पोरिसी भणी
 5 संथारइ पुढी छइ, तिसिं चंद्रसूर्य गयां । पूठिं घाइसिउं अंधारु प्रसिरिउ देखी मृगावती उपा-
 श्रयिं आवी चंदनबालानइ पगि लागी । चंदनबालाइं शिक्षा दीधी तेहनइं । कुलीननइ एवढी
 रात्रि एकलां बाहीर रहिवु न बूझीइ, पछइ मृगावती आपणउ दोष सम्यग् पडिवजी ।
 आज पूठिइ वली एहवु अपराध नहीं करू । इसिउं कहती चंदनबालानइ पगि पडी तेतलइं
 चंदनबालानइं निद्रा आवी । मृगावतीनइं क्षमावताइंज केवलज्ञान उपनूं । इसि अंधारइ
 10 संथारा दूकडओ साप जातउ दीठउ । चंदनबालानु हाथ परहउ कीधउ । चंदनबाला जागी ।
 पछइ पूछइ-तले का माहरु हाथ हलविउ ? । मृगावतीइं कहिउं-साप जाइ छइ, तेह भणी ।
 चंदनबाला साप न देखइ । मृगावतीनइ कहिउ-तुं किम देखइ ? । तुझनइं काई ज्ञान छइ ? ।
 तीणइं कहिउं-केवलज्ञान । पछइ चंदनबाला पश्चात्ताप करती मृगावतीने पगे लागी । खमावतां
 तेहनइं केवलज्ञान उपनूं । जिम मृगावतीनइ शिक्षा देतां कषाय न उपनु, इस बीजाइ जेहनइं
 15 कषाय न उपजइं ते उत्तम ।

६. चिलातीपुत्र कथा.

20 राजगृह नगरि धनश्रेष्ठिनी बेटी सुंसुमा, तेहनु पालणाहार चिलातीपुत्र नामि दास ।
 ते विरूई चेष्टा करतउ देखी श्रेष्ठि बाहिरु काडिउ । पालिं जई पल्लीपति चोर थयो । एकवार
 घणा चोर मेली राजगृहि धनश्रेष्ठिनइ धरि पइठउ । बीजा चोर लक्ष्मी लेई गया । तीणइ
 सुंसुमा बेटी ऊपाडी । मार्गि जाता केडां वाहर दूकडी देखी सुंसुमानुं मस्तक छेदी लीधु ।
 धनश्रेष्ठि पांच वेटा सहित वाहरइ आवतु हूतउ ते पाछउ वलिउ । चिलाती पुत्रि आगलि
 माहात्मा काउस्सगि रहिउ दीठउ । खाइउ उगामी धर्म पूछिउ । माहात्माइ धर्म कहिउ ।
 उपशम १, विवक २, संवर ३-त्रिहु पदे धर्म कही आकाशि अडिओ । चिलाती पुत्र त्रिहु
 25 पदनु अर्थ विमासतु खांडउं अनइ श्री मस्तक परहु मूकी तेह ज महात्माना पगलेई

काउसगि रहिउ । लोहीनी गंधिइं वज्रतुंड कीडी नीकली । तेहे खाजतउ अढाई दिन महा कष्ट सही आठमइ देवलोकि पुहुतउ ।

७. ढंढणकुमार कथा.

जिम चिलाती पुत्रि आपणी प्रतिज्ञा निर्वही तिम अनेराइ विवेकीया निर्वहइ—तेह ऊपरि ढंढणकुमारनउ दृष्टांत कहइ छइ—

5

मूलगाथा—पुण्णिय फलिय तह पिउघरम्मि तण्हा छुहा समणुबद्धा ।

ढंढेण तहा वि सढा विसढा जह सफलया जाया ॥ ३९ ॥

विवरण—पुण्णिय०—ढंढणकुमारना बाप श्रीकृष्णनुं घर फूलिउं, धन धान्य लक्ष्मी करी समृद्ध दातार छइ । कृष्णनुं घर लक्ष्मी करी फूलिउं हुइ, पुण दीजइ भोगवीइ नहीं; तेह भणी फलिउं न कहीइ । इहां वि वांनां छइ । एहवइ बापनइ घरि छतइ, तण्हा छुहा०—तृषा अनइ भूष, समणुबद्धा—निरंतर, ढंढे०—ढंढणकुमारि, तहावि०—तिम किमइ सही, विसढा०—निर्माय-पणइं, जह स०—जिम सफल हुई ।

10

कथा कहीइ—ढंढणकुमारि पाछिलिइ भवि पांचसइं हल ऊपरि रायनइं अधिकारीइं छतइ मध्याह्नवेला भात चारि पाणी आवियां पूठिइं एकेकु चास आपणइ क्षेत्रि दिवरावतइ पनरसइं जीवनइं अंतराय कीधुं । ते कर्म ढंढणकुमारनइं भवि श्रीनेमिनाथ कन्हइ दीक्षा लीधा पूठीइं उदय आविउं । नव बारी द्वारिका नगरीइं माहि सूझती भिक्षा न लहइं । तउ अभिग्रह लीघउ—परायु आणिउ आहार मइं न लेवु । आपणी लब्धिइं जउ सूझतउ आहार लहउं तउ लिउं; नही तरि न ल्युं । इसिउ अभिग्रह पालतां घणउ काल गउ । एकवार श्रीकृष्णि श्रीनेमिनाथ कन्हइ पूछिउं—एतला महात्मा माहि कुण गाढउ दुष्करकारक ? । परमेश्वरिइं कहिउं—ढंढणकुमार । पछइ कृष्ण महाराय भक्ति लगइ नगरनी सेरीमाहि ढंढणकुमार वांदिउ । ते देधी एकइं श्रेष्ठ मोटा भणी मोदक विहराविया । ढंढणकुमारि श्रीनेमिनाथ भगवन पूछिआ—माहरु अंतराय कर्म क्षय गउं ? । परमेश्वरिं कहिउं—ए कृष्णनी लब्धि, ताहरी लब्धि नहीं । पछइं नमाह मांहिं मोदक परठवतां कर्म क्षय गउं । केवल ज्ञान ऊपनूं । जिम ए ढंढणकुमार महात्मानइं आहारनइं विषइं प्रतिबंध न हूओ, अनइ काज सरिउं; तिम सवि हुं माहात्मानइं आहारादिकना प्रतिबंध ऊपरि अधिकार नहीं ।

15

20

25

वमता भुईं पाडिया । कोलाहल सांभली भद्रा तिहां आवी कहइवा लागी—रे पापीयाओ ! ए किशुं कीधुं^२ न जाणु ए महा तपस्वी ते जीणइं हुउं रायनी बेटी तृणानीं परइं रोलवी रात्रि सघ-ली भोगवी । एहनइं यक्ष सानिध्य करइ । पगिं लागी क्षमावु नहीं तु ए तुम्हनइ विगोसिं, चेटक मूंकसि । पछी भयभीत ब्राह्मणे पगि लागी मनाव्यु । महात्मा कहइ—पहिलुइं अनइं हवडांइं माहरइं मनिं नहीं कोप, यक्षजनउं कर्तव्य । पछइ ब्राह्मणे सर्व अन्न पान ते ऋषिनइं घातिउं । यक्षना हर्षनइ कारणि महात्माइ षाधुं । यक्ष गंधोदक पुष्पवृष्टयादि महोत्सव करइं, ते देषी घणा जीवनइं धर्मनउ प्रतिबोध हूओ ॥

5

१०. वयरस्वामि कथा.

पाडलीपुरि धन सार्थवाहनइं धरि रही महासतीनइं मुखि श्रीवयरस्वामिना गुण सांभली सार्थवाहनी बेटी इसी प्रतिज्ञा करइं—आणइं भविं श्रीवयरस्वामि टाली बीजानउं पाणिग्रहण न करउं । इसिं एकवार श्रीवयरस्वामी तीणइ नगारि पाउधारिया । धन सार्थवाह अनेक सुवर्ण रत्ननी कोडि सहित आपणी कन्या लेई श्रीवयरस्वामि कहइ आविउ । भगवंति ते सार्थवाह बूझविउ । तेहनी बेटी बूझवी दीक्षा लेवरावी, लगारइ मनि लोभ नांणिउं ॥

10

११. नंदिषेण कथा.

नंदग्रामिं दालिंद्री निर्नाम ब्राह्मणनु बेटओ नंदिषेण तेह जातमात्रनां माय बाप सूआं । माउलानइ धरि काजकाम करइ । माउलानइं सात बेटी छइं । माउलइ ते सातइ नंदिषेणनइं ओडवी; पुण कहि—वरि अहो प्राण छांडुं, पाणि ए नंदिषेणनइं नहीं परणउं । इस्युं आपणउं दौर्भाग्य देषी नंदिषेणि दीक्षा लीधी । पांच सईया गच्छनां वेयावच्च मिइ ज करिवां—इसओ अभिग्रह लीधओ । निरंतर छट छट पारणउं करइं । एक वार इंद्रिं तेहनी प्रशंसा कीधी । ते अणसदहता देव २ परीक्षा करिवा आव्या । नंदिषेणनइं छटनूं पारणउं करिवा वइसतां एक देवइं महात्मानइं रूपिं आवी कहिउं—एक माहात्मा गाढओ अतीसारीओ ग्लान बाहिरि वनमाहिं छइ । तउं तउ एवडउ अभिग्रह लेईनइं निश्चित थिकु खावा वइसइ छिं ! तु नंदिषेण

15

20

८. स्कन्दक शिष्य कथा.

श्रावस्ती नगरीइ जितशत्रु रायपुत्र स्कन्दक । तीणइ आपणी बहिन पुरदरयशानु भर्तार
 दडकरायनु पुरोहित पालक धर्मनिंदा करतउ जीतउ । पछइ स्कन्दक कुमारि पांचसइ पुरुक्ख
 सहित श्री मुनिसुव्रत स्वामि कहलि दीक्षा लीधी । आचार्य हूआ । बहिन बहिनेवी बूझविवा
 5 कुंभकारकृत इसिइ नामिइ नगरि आविआ । पालकि गुरु रहिवानइ थानकि भूमिमाहि हथियार
 सतावियां । दंडकिरायनइ कहिउं—ए आचार्य चारित्र भागउ पाचसइ योधी सुभट लेई आविउ
 छइ । तुहारु राज्य लेसिइ । न मानइ तु जोइ, हथीआर सुइमाहिं सातिआ छइ । ते काढी
 देषाडिआं । पछइ राजां तेहजनइ आदेश दीधउ—तउं जिम जाणिं तिम करि । पछइ तीणइ
 पालकिं अभ्यि पांचइसइ महात्मा घाणइ घाली पीलिआ । क्षमा लगइ केवलज्ञान उपार्जी
 10 मोक्षि पुहुता । बेहडइ श्रीस्कन्दकसूरि एक चेलानइ इसिउं कहिउ—एकनइ पच्छइ घातजे ।
 पहिलुं मुक्षर (?) नइ पीलि । तीणइ दुष्टि पहिलुं चेलु ज पीलिउ । ते हू मोक्षि गयु । पछइ
 आचार्य पीलिआ । ते रीस लगइ अग्रिकुमार देवता हूआ । ते हे पालक सहित देस सघल्लइ
 बालिउ । तिहां दंडकारण्य हूउ । जीम श्रीस्कन्दकाचार्यना शिष्य प्राणे जाते कुपिआ नहीं तिम
 बीजे ऊ महात्माए कोप न करिवु ।

15

९. हरिकेशीमुनी कथा.

पाखिल्लइ भवि पुरोहित ब्राह्मणनउ जीव जातिमदिइ करी हरिकेश बल मातग थउ ।
 जातिस्मरण प्रामी वैराग्य लगइ महात्मा थवो । महा तपनइ प्रमाणि देवताए सेवीइ । एकवार
 वाणारसी नगरी बाहिरि यक्षना भवन दूकडउ काउसगि रहि छइ । इसिं रायनी बेटीइ भद्रा
 यक्ष पूजिवा आवीइ दीठउ । मल्लि देह भणी थूकिउ । यक्षिइ रीसाविं तेहनुं मुख वांकु
 20 कीधउ । शरीर महापीडा ऊपजावी । राजाइ अनेक उपाय उपचार कराव्या पनि गुण किमिहि
 न हुइ । तु पछइ यक्ष प्रत्यक्ष होई बोलइ—तउ ए साजी थाई, जउ एह ज ऋषिनु पाणि
 ग्रहण करइ । राजा मानिउ । यक्षिइ महात्मानउं सररी अधिष्टीनइ परिणी विडंबी रातिइ महात्मा
 छांडी नाठओ । राजा ऋषिपत्नी भणी भद्रा पुरोहितनइ दीधी । केतलइ कालिं तीणइ पुरोहितिं
 याग माड्या । ब्राह्मण घणा मिल्या छइ । दैवयोग लगइ तेह ज मातग ऋषि भीक्षानइ अर्थि तीणइ
 १५ यज्ञि पाटकि आविउ । मातंग मइल्ल कुरूप देखी ब्राह्मण मारवा लगा । यक्षइ रीसावइ लोही

वमंता भुइं पाडिया । कोलाहल सांभली भद्रा तिहां आवी कहइवा लागी—रे पापीयाओ ! ए किशुं कीधुं ^२ न जाणु ए महा तपस्वी ते जीणइ हुउं रायनी बेटी तृणानीं परइं रेलवी रात्रि सघ-ली भोगवी । एहनइं यक्ष सानिच्य करइ । पर्गिं लागी क्षमावु नहीं तु ए तुम्हनइ विगोसिं, चेटक मुंकासिं । पछी भयभीत ब्राह्मणे पगि लागी मनाव्यु । महात्मा कहइ—पहिलुंइं अनइं हवडांइं माहरइं मनि नहीं कोप, यक्षजनउं कर्तव्य । पछइ ब्राह्मणे सर्व अन्न पान ते ऋषिनइं घातिउं । यक्षना हर्षनइं कारणि महात्माइ घाधुं । यक्ष गंधोदक पुष्पवृष्ट्यादि महोत्सव करइं, ते देषी घणा जीवनइं धर्मनउ प्रतिबोध हूओ ॥ 5

१०. वयरस्वामि कथा.

पाडलीपुरि धन सार्थवाहनइं घरि रही महासतीनइं मुखि श्रीवयरस्वामिना गुण सांभली सार्थवाहनी बेटी इसी प्रतिज्ञा करइं—आणइं भविं श्रीवयरस्वामि टाली बीजानउं पाणिग्रहण न करउं । इसिं एकवार श्रीवयरस्वामी तीणइ नगारि पाउधारिया । धन सार्थवाह अनेक सुवर्ण रत्ननी कोडि सहित आपणी कन्या लेई श्रीवयरस्वामि कहइ आविउ । भगवंति ते सार्थवाह बूझविउ । तेहनी बेटी बूझवी दीक्षा लेवरावी, लगाइ मनि लोभ नांणिउं ॥ 10

११. नंदिषेण कथा.

नंदग्रामिं दालिंद्री निर्नाम ब्राह्मणनु बेटओ नंदिषेण तेह जातमात्रनां माय वाप मूखां । माउलानइ घरि काजकाम करइ । माउलानइं सात बेटी छइं । माउलइ ते सातइ नंदिषेणनइं ओडवी; पुण कहि—वरि अहो प्राण छांडुं, पाणि ए नंदिषेणनइं नहीं परणउं । इस्युं आपणउं दौर्भाग्य देषी नंदिषेणिं दीक्षा लीधी । पांच सईया गच्छनां वेयावच्च मिइ ज करिवां—इसओ अभिग्रह लीधओ । निरंतर छठ छठ पारणउं करइं । एक वार इंद्रिइं तेहनी प्रशंसा कीधी । ते अणसद्दहता देव २ परीक्षा करिवा आव्या । नंदिषेणनइं छठनूं पारणउं करिवा वइसतां एक देवइं महात्मानइं रूपिं आवी कहिउं—एक माहात्मा गाढओ अतीसारीओ ग्लान बाहिर वनमांहिं छइ । तउं तउ एवडउ अभिग्रह लेईनइं निश्चित थिकु खावा वइसइ छिं ! । तु नंदिषेण 15 20

- કવલ પરહુ મુંકી ગ્લાનનહ કારણિં પાળી વહિરવા ગિઓ । દેવ પાળી અસૂણતુ કરઈ । ત્રીજી વારહ ફિરતહ સૂણતું પાળી લાધડું । તે લેઈ ગ્લાન માહાત્મા કન્હલિ ગઓ । તે માહાત્મા અનેક કર્કશ વચન બોલઈ, તુ નંદિષેણ આપણો જ દોષ મનમાહિ ખિંતવતઓ તે માહાત્માનું શરીર વલ્લ ધોતઈ તેહનહ ષાંધિ ચડાવી નંદિષેણ ઉપાશ્રય ભળી ચાલિઓ । ગ્લાન માહાત્મા દુર્વચન
- 5 બોલતડ મહા દુર્ગંધ વિષ્ટા મૂંકહ । નંદિષેણનહં સરીરિ રેલા વહઈ, તુ હૂ નંદિષેણ મનિ હશું ચીંતવઈ—કિમ એ માહાત્માનહં સમાધિ કરિસુ, કિમ એ સાજડ થાસિં । દેવ તેહનું મન દેષી હર્ષિઓ । દેવતાનું રૂપ પ્રકટ કરી અશુચિ પરહું સંવરી કુસુમવૃષ્ટિ કરતડ ક્ષમાવઈ । ઇંદ્રની પ્રશસાનું સ્વરૂપ કહી સ્થાનર્કિં જાહ । નંદિષેણ વેયાવચ્ચનડ અભિપ્રહ પાલતઓ ૧૨ સહસ્ર વર્ષ મહા તપ કરી બેહડઈ નિઆળું કરહ—હું આવતઈં મર્વિં લીવલ્લભ હુયો, હસડં કહહ । તિહાં
- 10 થિકુઓ મરી સસુદ્ર વિજયાદિક દસભાઈ દશાઈ માંહિં દસસુ ભાઈ વસુદેવ નામિં હૂઓ । મહા સોભાગી તીણઈં ૭૨ સહસ્ર કન્યાનાં પાણિગ્રહણ કીધા । એ તપનું ફલ ॥

૧૨. ગજસુકુમાલ કથા.

- દ્વારકા નગરીઈં શ્રીકૃષ્ણદેવની માતા દેવકીનહં આપણા છ બેટા માહાત્મા સમાન રૂપ અને થિં વાધ્યા ત્રિહું સંઘાડે વિહરવા આવ્યા દેષી, સ્નેહ ઉલ્લસિઓ । શ્રીનેમિં સુખિઈં સ્વરૂપ જાળી
- 15 એક બેટઓ આપણાહ હાર્થિં લાલ પાલ—હસી હચ્છા ડપની । શ્રીકૃષ્ણમહારાયહ હારિણેગમેષી દેવ આરાધિઓ । તેહનહં વચનિં દેવકીનહ બેટડ હૂઓ । ગયસુકુમાલ નામ દીધડું । અપાર રૂપવંત ભળી સોમલ બ્રાહ્મણની બેટી પરણાવિઓ । પછઈં શ્રી નેમિનાથનહ વચનિં વૈરાગ્ય લગહ દીક્ષા લેઈ તીણહ જ દિનિં મસાણ મૂર્મિં કાડસ્સાગિ રહિઓ । સાંજનહ સમહ સોમલ બ્રાહ્મણિ દીઠઓ । એણહ પાપીહ માહરી બેટી પરણીનહ મૂંકી । એહ ભળી તેહનહ મનિ રીસ ડપની ।
- 20 ગયસુકુમાલનહં માથહ માટીની પાલિ કરી ઠીવ ભરી ચહિના અગાર ઘાતી નાઠઓ । ગયસુ-કુમાલનિં મનિ કોપ ન ડપનુ । સરીર બલિડ અનહ કર્મહ બલિડ । કેવલજ્ઞાન ડપનું । ગય-સુકુમાલ મોક્ષિં પુહતુ । હમ અનેરે માહાત્માએ ક્ષમા કરવી ।

१३. सिंहगुहावासी मुनि कथा.

पाडलीपुरि श्रीसंभूतिविजय सूरिना शिष्य वरसालइं चतुर्मासानु अभिग्रह लिइं । एक सीह
नी गुफां, बीजओ सापनइ बिलि, बीजओ कूआनइ विचिलइ भारवटिं, चउथओ श्रीस्थूलभद्र
पूर्व परिचित कोशानइं धरि रहइं । चउमासउं करी ते च्यारिं गुरु कन्हइं आविया । गुरे पहिलां
त्रिहुनइं 'दुष्करकारक आवु' इम कहिउं । श्रीस्थूलभद्रहइं बि वार 'दुष्कर दुष्कर कारक 5
आवउ' इम कहिउं । सीहगुफावासी महात्मानइं मनि ईर्ष्या ऊपनी । बीजइं वरसि श्री
स्थूलभद्रनीं परिइं अभिग्रह लिइं । गुरे वारी, तुइं कोशानी वहिन उपकोशानइं धरिं गयु । तेहनां
रूप देखी क्षुभिओ । वेरया कहइ—अम्हारइ अर्थ जोईइं । तेहनइं वचनिइं वरसालामांहिं नेपाल
देसिं जई गाढइं कष्टिं रायकन्हइं रत्नकंवल लेई आविओ । रत्नकंवल कोशारहइं आपिउं ।
कोशाइं अशुचि खालमाहिं घालिउं । माहात्माइं वारी । वेरया वलतुं इम कहइं—तुं आपणपउं 10
नथी जोतओ । अह्वारां शरीर अशुचि खाल सरीखां तेहमांहिं आपणउं चारित्र रूपीउं रत्न
नीगमइं छइं । तेहनइं वचनि वूझ्यो । घणउं मनि झरइं । आवी गुरुने पगि लागी खमावइं ।
आलेखण लिइं ॥

१४. पीठ महापीठ कथा.

महाविदेह क्षेत्रि चक्रवर्ति महात्मा श्रीवइरनाभ आचार्य १४ पूर्वधर हूआ । तेहना लहुडा 15
भाई बाहु सुबाहु पीठ महापीठ ११ अंगना धारक हूआ । तिहमांहिं बाहु पांचसइं महात्मा-
नइं भात पांणी आंणी दिइं । सुबाहु वीसामण करइं । बीजा तप सज्जाय करइं । एक वार
गुरु बाहु सुबाहुना साचा गुणनी प्रशंसा करइं । पीठ महापीठ मनि मत्सर धरइं । पांचइ जण
चारित्र पाली सर्वार्थसिद्धि विमानिं ऊपना । तिहांथी च्यवी वज्रनाभ गुरुनो जीव श्री आदि-
नाथ हूआ । बाहु सुबाहुना जीव भरत बाहुवलि हूआ । पीठ महापीठना जीव ईर्ष्यानइं कर्मि 20
श्री ब्राह्मी सुंदरी हूआं । इम ईर्ष्या लगइं जीव हीनपणउं प्रामइं ॥

१५. तामली तापस कथा.

ताम्रलिप्ती नगरीइ तामलि श्रेष्ठि वैराग्यइं तापसी दीक्षा लिइ । नदीनइं तटिं साठि वर्ष सहस्र तप करिं पारणइं भिक्षा चिहुं भागिं करइ । एक भाग मत्स्यादिक जलचररहइ दिइ । बीजो भाग गोघ्रास-स्थलचररहइ दिइ । त्रीजो भाग काकादिक खेचररहइ दिइ । चउथु भाग २१ वार पाणीइ धोई पारणुउ करइं । एवडइ तपनइं क्लेशिइ अल्प कषाय भणी अनइ अनुकंपा पर भणी ईशानेंद्र थिओ । सम्यकव लाधुं । छ जीव दया सहित जउ एवडउ तप करत [तचो] मोर्क्षि ज जाओत, जओ अल्पकषाय न हुंत तओ एटलइं न लहत, दुर्गति ज प्रामत ॥

१६. अवन्ति सुकुमाल कथा.

उज्जयनी नगरीइ भद्रा सार्थवाहीनइ धरि यानशाला श्रीआर्यसुहस्तिस्मरि उत्तरिया । रातिइं नलिनीगुल्म-विमाननउं अध्य[य]न गुणतां भद्रानइ वेटइ अवंतिसुकुमालि साभलिया । जातिस्मरण ऊपनूं । पाव्लिइ भविं ते नलिनीगुल्म-विमानि देव हुंतओ । ते सांभरिउं । बत्रीस कलत्र मुंकी गुरुकन्हइ आवी दीक्षा लीषी । कंथेरिना वनमांहिं जई तत्काल पादपो-पगमन अणसण लीधु । अति सुकुमाल भणी मारगि जातां काटा काकरा डामसीं करी पगे लोही नींकलिउं । तेणी गंधिइ घणा बालक सहित सीआलणी आवी तेह महात्मानू सरीर १५ षाधू । लगारइ हालिउ नहीं । मरी नलिनीगुल्म-विमानि देव ऊपनु । इम अनेराइ महात्मा धर्मनइ कारणि सरीर छाडइ ॥

१७. मेतार्यमुनि कथा.

राजगृह नगरि मेतार्य महात्मा भिक्षानइ कारणि सोनारनइ धरि पइठओ । इसिं सोनार श्रेणिक महारायनिं देवपूजानइं कारणि अष्टोत्तर सु सुवर्णना जव घडइ छइ । ते मेहली भिक्षा २० विहराविवानइं कारणि घरमांहिं गिओ । तेतलइ ते यव क्रौंच पक्षीइ-कूकडइ चुणिया । सोनार भिक्षा लेई आविओ । यव न देखइ । मेतार्य महात्माणी शका करइ । महात्मा दया लगइ पक्षीइ चुणिया इम न कहइ । सोनारिं महात्मा घरमांहिं घाली नीलइ वार्धि मस्तक गाढउ

बांधिउं । आंषि नीकली पडी । महा दया लगइं कष्ट सहितओ केवलज्ञान ऊपार्जी मोक्षि पहुतओ । जिम ए महात्मा सोनार ऊपरि न कुपिओ तिम अनेरे ए न कुपिवुं ॥

१८. वज्रविनी (बीजी) कथा.

श्री वयरस्वामि जातमात्रे छ मसवाडा रोई सुनंदा माता ऊमजाडी । तेणइं धनगिरि महात्मा-तेहना बापनइं बालिक आपिओ । तीणइं गुरुनइं समोपिओ । माहा सतीनइं उपाश्रयि 5 वाधइं । महासती गुणती सांभलतां तेहनइं ११ अंग आवडयां । माइं तेह पाछो लेवानूं कंदल कीधउं । तेह भणी गुरु रायसमक्ष लहुडाइंरहइं दीक्षा दीधी । एक वार महात्मा विहर- रवा गिआ छइं । चेळ उपाश्रयि छइं । गुरु बहिर भूमिं जै आविआ । चेळ महात्मानि वीटि- मांडी तेह आगलि इग्यार अंगनी परिवाडि देतो दीठओ । गुरे जाणिउं एहनइं ११ अंग आवडइं । महात्मा रषे एनइं अवज्ञा करि-इम महात्मानिं जणाविउं । पछइं गुरु ढूकडइं 10 गामिं विहार करिवा लाग्वा । महात्माए पूछिउं—भगवन ! अम्हनइं वाचना कुण देखिय । गुरे कहिउं—वयर चेळ देखिय । ते वचन तेहे सुशिष्ये साचउं ज सुणि पडिवाजिउं । संदेह न आनिओ । गुरु चाल्या पूंठि वयर चेलानइं गुरुनी पिरिं विनय करिवा लाग्वा । चेलाइं ११ अंगनी परिवाडि दीधी । गुरु विहार करी आविआ । महात्मा पूछिआ—तुम्हनइं वाचना हई । तेणे कहिउं—अम्हनइं वाचना घणी सांचरी । ए ज चेळ वाचनाचार्य करी आपओ । गुरे 15 कहिउं—चेळइं योग नथी वाहिया, ए तुम्हनइं जणाविवा भणी कीधउं ॥

१९. संगमसूरि कथा.

कुलहरि पुर नगरि श्रीसंगमसूरि गुरि दुर्भिक्ष भणी गच्छ देशांतरि विहार कराविओ । आपणपइं अजंगम भणी क्षेत्र अनइं उपाश्रय नव भाग करी तीणइं ज क्षेत्रि रहिया खरउं चारित्र पालिइं । केतलइं कालि दत्त नामिइं शिष्य गुरुनी सुद्धि जोवा आविओ । तीणइं ज 20 उपाश्रयि गुरु देषी जाणइं गुरु ओसन्ना थया । तेह भणी आपणपइं ढूकडइं जूइं उपाश्रयि रहिओ । गुरु सार्थि विहरवा गओ । घरे फिरिओ; दुर्भिक्ष भणी विशेष वस्तु काई लाभइं नहीं । पछइं ते देषी एक मोटइं घरि गिआ । तिहां बालक व्यंतरी-गृहीत निरंतर रोतुं । गुरे चापडी बजावी बालक रोतउं राषिउं । माय वापे हरिषे मोदक विहरान्या । ते मनमाहि चीतवइ

- મૂંરહં મોકલી અનહં એ ગુરુ સારહં વિહરિસિંય । સાંજનહ પઢિકમણહ ગુરે કહિહં તહં ધાત્રી-
પિંહ મોગવિહ, તે આલોહં । મનમાહિ ચીતવહ એ ગુરુ માહરા સૂક્ષ્મહ દોષ દેષહં । આપણા
નિત્યવાસાદિક મોટાહ દોષ દેષતઓ નથી । હસિહ ચીતવતુ પઢિકમી આપણહ ઉપાશ્રયિ
ગિઓ । ગુરુભક્તા દેવતા મહા અંધકાર પ્રબલ વાયુ વર્ષા વિકુર્વિઓ । ગુરુકન્હહ આવહં
5 અંધારહ દેષહં નહીં । ગુરુ લલ્લિહ કરી આંગુલી દીવાની પરિં જલહલતી દેસ્વાડી દયા લગહ ।
તે કુશિષ્ય ચીતવહં—ગુરુનહ દીવઓ છહ । પછહ દેવતા પ્રકટ થઈ કહિહં—રે પાપીયા
કુશિષ્ય ! હસ્યા ચારિત્રિયા ગુરુ પરાભવતુ દુર્ગતિં જાહસિ । દેવતાનહ વચનહ બીહતહ ગુરુ
ખમાવિયા । પ્રાયશ્ચિત્ત પઢિવજિહં ॥

૨૦. પ્રદેશી નૃપ કથા.

- 10 શ્વેતંબિકા નગરી, પ્રદેશી રાજા નાસ્તિક । તેહનહ ચિત્ર નામિં મુહંતઓ સુશ્રાવક ।
એકવાર શ્રીપાર્શ્વનાથના સંતાનીયા કેશી ગણધર વનમાંહિં પાઝધારિયા । ચિત્રગુપ્ત મુહુતહં
ઘોઢા સ્થેલાવિવા વિશ્રામ લેતહં રાજાહં ધર્મ દેશના કરતા ગુરુ દીઠા । કુતિર્ગિં ગુરુ કન્હહં ગિઓ ।
નાસ્તિકમત પ્રરૂપતઓ ગુરે અનેક હેતુ—દૃષ્ટાત દેષાડી જીવ અનહં પરલોક સ્વર્ગ મોક્ષાદિક
પદાર્થ મનાવિઓ । ગાઢઓ સુશ્રાવક રાજા કીધઓ । એક વાર રાજાહં પર્વતિહં પોસહ
15 લીધઓ છહ । પારણાનહ દિહાઢહ સૂર્યકાંતા તેહની કલત્રહં—અન્ય પુરુષ અપરિ આસક્તીહ
વિસ—દીધહ । રાજા મરી નહ દેવલોકિં સૂર્યાભિમાનિ દેવ હૂઓ । આમલકલ્પાં નગરીહં આર્વ
શ્રીમહાવીર તણહં સમવસરણિં વત્રીસ વદ્ર નાટિક કીધહં । જઓ તે પ્રદેશી રાયનહં કેશી
ગણધરનુ સંયોગ ન હુંત તઓ નરગિં જ જાઓત ॥

૨૧. કાલિકાચાર્ય કથા.

- 20 તુરુમિળી નગરીહ દત્ત બ્રાહ્મણિં મુહુતહ રાજ્ય આપણહ વસિં કરી આગિલ જિતશત્રુ રાજા
કાઢી આપણહ રાજ્ય અધિષ્ઠિહં । ધર્મની બુદ્ધિ ઘણા યાગ યજ્ઞા । એક વાર દત્તના માઝલા શ્રી
કાલિકાચાર્ય ગુરુ ભાણેજ રાજા મળી તીણહ નગરિ આવિયા । માંસુ મળી દત્ત ગુરુ કન્હહં ગયુ ।
માનુ ફલ પૂછિવા લાગુ । ગુરે કહિહ—જીવદયા લગહ ધર્મ હુહ । દત્ત કહહ—યાગનુ ફલ

कहु । गुरे कहिउं—हिसा दुर्गतिनु हेतु हुइ । पेछं कहइ—आवडउं कां कहु; यागनूं फल
 कहु । गुरे मरण आंगमीनइं कहिउं—यागनूं फल-दुर्गति कहीइं । दत्त कहइं—
 हूउं नरगि जाएसि । गुरे कहिउं—कुण संदेह; सातमइं दिहाडइं कुंभीमाहिं पचीतओ
 नरगि जाएसि । किसिउं अहिनाण ^२ । सातमइं दिहाडइं ताहरइं मुखि विष्टा
 पडिस्त्रि—ए अहिनाण ! दत्त कहिउं [तउं] मरी किहां जाएसि ? । गुरे कहिउं—देव- 5
 लोकि जाइसु । तउ दत्तइं रीसाविइं गुरु पाषती जण मूक्या । चीतवइं छइं—सातमइं दिहाडइं
 गुरु ज मरस्त्रि । इसिउं चीतवी घरमाहिं पइंसी रहिओ । राजाइं मार्ग चोषलाविया । तिहां
 पुप्प प्रकर कराविया । एकइं मालीइं गाढइं काजि उपनइं विष्टा [मार्ग] माहि करी उपरि
 फूलनूं डालूं लांषिउं । ते दत्त आठमा दिहाडानी आंतिं सातमइं ज दिनिं गुरु मारिवा नीसरिउ । 10
 घोडानु पग विष्टा उपरि पडिओ । विष्टा ऊखली तेहनइं मुहुडइं पडी । बीहनु पाछओ बलिओ ।
 सामंत मंडलीके तेह उपरि विरक्त हूते बांधि कुंभीमाहिं पचीतु नरकिं गिओ ! सामंते वली
 आगिल्ल जितरात्रु राजा थापिउ । तीणइं श्री कालिकाचार्य पूज्या । चारित्र आराधी देवलोक
 पुहुता । जिम कालिकाचार्ये साचउं बोलिउं तिम अनेरइं ऊं धर्म साचउं ज कहिवुं ॥

२२. महावीर पूर्वजन्म कथा.

श्री महावीरनु-जीव श्री आदिनाथनइं भरतेश्वरनउ वेढओ मरीचि नामि हुंतउं । श्री आदिनाथ 15
 कन्हइं मोकली दीक्षा लिवरावीओ । एक वार ग्लान थिओ । मनमाहि जाणिउं—को सरवाईओ
 करउं । पछइं कपिल क्षत्रीरहइं धर्म कहइं । बूझ्या । पंठि श्री आदिनाथ कन्हइं दीक्षा लेवा
 मोकलइं । ते पूछइं—तूं कहइं किसिउं धर्म नथी, श्री आदिनाथ कन्हइं कां मोकलइं । पछइं
 मरीचि कहिउं—कपिल धर्म इहांइं छइं; परइं छइं । इसिउं माइउं गोईउं वचन-बोलिउं,
 तीणइं करी मरीचि कोडाकोडि सागरोपम भमिओ । पछइं श्रीमहावीर थिओ ॥ 20

२३. बलदेवमुनि कथा.

श्रीकृष्णदेव परलोकि पुहुता पृठि बलदेवि दीक्षा लीधी । एक गामि भिक्षा जातओ हुंतओ
 कूआनइं कांठइं एक स्त्री बलदेवनूं रूप देषी मोही । जेह साहामूं जोती घडानइं थानकि

आपणा बालकनइं गलइं दोर बांधइ । बलदेव निवारइ । इसिउं चितवइं—ए माहरूँ रूप अनर्थ हेतु । गाममाहिं आविवानु अभिग्रह लिइ । बाहरिथी भिक्षा लिउं, नहींतरि नहीं । तेहनइं तपि घणा जीव बूझ्या । एक मृगलु जातिस्मरणनु धणी तेह ऋषिनी सेवा करइ । इसिं एक रथकार काष्ठ लेवा आविओ । वनमाहिं उतरिओ छइ । बलदेव माहात्मा मास क्षपणनइं पार-
 5 णइं तेहनी भोजननी वेलां गिओ । रथकार हर्षिओ । दान देवा लागओ । मृगलओ मनमाहिं चीतवइं—ए भाग्यवंत रथकार, इसी अनुमोदना करइं छइं । इसिं प्रस्ताविं अध—छेदी वृक्षनी डाल वायुइं करी त्रिहुं ऊपरिं पडी । त्रिण्हिइ मरी पांचमइ देवलोकि देव उपना ॥

२४. वारत्तक ऋषि कथा.

सुंसुमार नगर, धुंधुमार राजा, तेहनी बेटी अंगारवती । तीणइ परिव्राजिका एक वादि
 10 जीती । तीणइं रीसाविइ तेहुं रूप चित्र पट्टि लिखी चंडप्रद्योतनइं दिखाडीउं । चंडप्रद्योत मोहिओ । बलिइं मागइ । कटक करी सुंसुमार पुरि आवी गढ रोहिओ कीधओ । धुंधुमार राजा नैमित्तिकपांइ निमित्त जोवराविउ । तीणइ सेरीमांहि आवी बालक बीहाविआं । बालक नासतां नागदेवतानइ भवनि पइठां । तिहां वारत्तक महात्मा काउसगि छइं । तीणइं घाईसिउं कहिउ—रे म बीहु, ते वचन लेई नैमित्तिकइ रायरहइं कहिउ—तुम्हरहइ जय छइं । धुंधुमार
 15 राजा रातिइ धाडउ दीधउ । चंडप्रद्योत धरी जीवतु उ घरि आणिउ । अंगारवती परिणाविओ । ते एक वार तीणइ पूर्वी—ताहरइ बापिह थोडइं कटार्कि किम हु जीतओ । तीणीइं कहिउं—महात्मानइ वचनिं । मारगि जातउ वारत्तक माहात्मा देषाडिओ । चंडप्रद्योते—‘नैमित्तिक माहात्मा ! वादिउ’ इम कही हासइ नमस्कार कीधओ । माहात्मारहइ साभरिउ—मिइं वरांसइं बालक रहइ कहिउ ‘म बीहउ’ तेहुनु दोष ए जे राय हसइ ॥

२५. चन्द्रावतंसक कथा.

तीणइं ए उपवासी हुतइ रातिइं ‘जा ए दीवउ उज्जालइ तां मइं काउसगि रहिवु’-- इसिओ अभिग्रह लीधओ अनइ काउसगि रहिउ । जेतलइं शामलु थाइ तेतलइ दासी ‘माहर-
 रउ स्वामी अंधारइं किम रहस्यि’ ईणइ अभिग्राइ वली वली दीवइ तेळ सींचइं । दीवउ सघलीइ

रात्रि प्रज्वलिओ । राजा सघली रात्रि काउसग्गि ज थाकउ । अनइ दीस उगतइ दीवउ ओल्हाणउ ।
राइं काउसग्ग पारिओ । सुकुमाल शरीर भणी प्राण ग्यां । मरी देवलोकि पुहुतओ । दढाईं लगईं
इम काज सरिउं ॥

२६. सागरचंद्र कथा.

द्वारकां नगरीइं बलदेवना बेटानु बेटओ सागरचंद्र कुमार । तेहन्हइं नारदिं चित्रामि 5
लिखी कमला देषाडी । तेहन्हइं अनुराग हूउ । ते कन्या आगईं नभस्सेन कुमारहइं दीधी
छइं । इसिं सांवकुमारिं पाछलि आवी सागरचंद्रनी हासइं आंखि ढांकी । सागरचंद्रि कहइउं
'कमलामेला मूंकि ।' सांविइं कहिउं 'हुं कमलामेला नहुं, हुं कमलामेलानुं मेलणहार ।' सागर-
चंद्र वचन छल लेईं कहइं—हिवि कमलामेला मेलि । इसिं सावकुमारि विवाहनी बेलां विधानइं
बलि कन्या अपहरी । वनमांहिं आंणी । सागरचंद्र परणाविओ । श्री नेमिनाथनइं मुखिं धर्म 10
सांभली सागरचंद्र सुश्रावक थिओ । एकवार पर्वदिनि मसाण दूकडओ काउसग्गि रहिओ
नभस्सेनि दीठओ । रीस लगईं सागरचंद्रनइं माथइं माटीनी पालि बांधी खइरना अंगार घाल्या ।
धर्मनी दढाईं लगईं सागरचंद्र मरी देवलोकिं गिओ ॥

२७. दृढप्रहारि मुनि कथा.

दृढप्रहारि पल्लीपति धाडि सहित एकिं गांमि पडिओ । एक ब्राह्मणनइं घरि क्षीरनुं भोजन 15
ब्राह्मणी अनइं बालक वाहावतां हूतां लीधउं । तेतलइं ब्राह्मण स्नान करिवा गिओ हूंतओ ते
आविओ । तीणइं रीस लगईं भोगल लेईं केतलाइ चोर विणासिया । पछइं दृढप्रहारि रीसविइं
खर्किं करी ते ब्राह्मण विणासिओ । तेतलइं तेहनइं घरिं नव प्रसूत गाइं छइं ते धाई, तेहइं
विणासी । पछइं साधान ब्राह्मणी गालि देती आवी, तेहइं विणासी । तेहनु गर्भ फडफडतओ
पडिओ । ते देषी पश्चात्तापिं पूरिओ पाछओ बलिओ वनमांहिं गुरुनइं वचनिं वैराग्य लगईं 20
दीक्षा लीधी । अभिग्रह लीधु—जे मिं ईणइ ज गांमि रहिवु । जां लगइ ए पाप सांभरइं तां
अन्नपांणी मिं न लेवुं । इसिउं पछइं तीणइंज गांमि छ मसवाडा निरंतर लोकनां आक्रोश मा-
रिवां कूटिवां सही, क्षमा लगईं निराहार थिकु पाप मल धोइं, केवलज्ञान ऊपार्जी मोक्षि पुहुतओ ॥

૨૮. સહસ્રમલ્લ કથા.

5 એક રાયનહ વીરસેન નામિહં પાયક । તીણહ તેહ રાયનહ વહરી ગાઢઓ દુર્જેય કાલસેન
 ઇસિં નામિં જીવતઓ બાંધી આંણી રાયનહં આપિઓ । રાજાહ હર્ષિહં અનેક લાષ ગાંમ દીધાં ।
 સહસ્રમલ્લ ઇસિહં નામ દીધહં । તીણહં સહસ્રમલ્લિં શ્રીસુદર્શનસૂરિ ગુરુ કન્હહ દીક્ષા લીધી ।
 જિનકલ્પ પડિવજિઓ । કાલસેનિં વનમાંહિ કાઠસાગિ રહિઓ દીઠઓ । રીસ લગહં તીણહં
 અનેક પરિં કદર્થાવિઓ । તેહ મહાત્માન્હહ ક્ષમા જ આવી । કદર્થતાં પ્રાણ ગિઆ । મરી
 સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનિં દેવ હૂઓ એકાવતારી ॥

૨૯. સ્કંદકુમાર કથા .

10 શ્રાવસ્તી નગરી કનકકેતુ રાયનુ બેટઓ સ્કંદકુમાર । તીણહ વૈરાગ્યહ શ્રીવિજયસેન
 સૂરિ કન્હહ દીક્ષા લીધી । બાપ મોહલગહં આપણા પુરુષ પાંહ સદૈવ હ્વત્ર ધરાવહં । પછહં તે
 મહાત્મા જિનકલ્પી થઈ કાર્તીનગરીહ ગિઓ । તિહા તે મહાત્માની બહિન ઘણા કાલની
 પરિણી સુનંદા નામિં રાણી છહં । તે મહાત્મા દીઠઓ । સ્તેહ લગહ વડી વાર સાહસુ જોહુ ।
 મહાત્માનહં મનિ લગારહ મોહ ન આવિઓ । અજાણતહ બહિનેંધી રાહ ઇર્ષ્યા લગહ તે મહાત્મા
 મરાવિઓ । તેહવુ વૃત્તાત જાંણી બહિન ગહિલી થઈ । મંત્રીશ્ચરિ ઘણે ઉપક્રમિ કરી સાજી
 15 કીધી । મહાત્મા એહવા નિર્મોહ હુહં ॥

૩૦. બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી કથા.

20 કાંપિલ્યપુરિ બ્રહ્મરાજા ચુલ્ળી રાણી । તેહનહં ચહદ સ્વપ્ન સૂચિત બ્રહ્મદત્ત બેટઓ
 લહુહઓ છહ । ઇસિં બ્રહ્મરાજા પરલોકિ પહુતઓ । તેહના મિત્ર દીર્ધ રાજાન્હહ રાજ્યની સાર
 કરિવા રહિયા હુંતા ચુલ્ળીસિહ સંવધ હૂઓ । તે જાણી બ્રહ્મદત્ત તેહ દેષતાં કાગ કોહલાદિ-
 કસિહં સંવંધ કરાવહ । સ્વદ્વિહ વિનાસહ । અન્ય જાતીયસિહં સંવધ-એ ન્યાય હું સાસહું નહીં ।

चुलणीइं ब्रह्मदत्त एक कन्या परिणाविओ । लाषनउं धवलगृह कराविउं छइं । चुलणीइं तिहां ब्रह्मदत्त राषिओ । इसिं पइभक्त धनु मुहुंतइं नगर बाहरिथिकी लाष घर लगाइ सुरंग खणावी मूकी छइं । आपणा वरधन बेटान्हइं जणावी छइं । ते बेटओ ब्रह्मदत्तनओ अंग-ओलगू कीधओ छइं । चुलनीइं रात्रिं तीणइं लाष घरि आगि लगाडी । ब्रह्मदत्तइं वरधनु मित्रनइं वचनइं भुंइं पाहू देई सुरंग प्रकट कीधी । कन्या सूती मूकी वे जण नीकलियां । सणंगनइं मुहुडइं 5 धनइं मुहुतइं वे तेजी घोडा राष्या छइं, तेहे चडी वे जण देशांतरि गया । भाग्यलगइं ब्रह्मदत्तिइं ६४ सहस्र कन्यानां पाणि ग्रहण कीधां । राज्य प्रामिउं । दीर्घराय संग्राम मांहि विणासी दिग्विजय करी छ खंड साधी कांपिल्यपुरि चक्रवर्ती हवओ ॥

३१. कनककेतु राजानी कथा.

तेतलिपुर नगरि कनककेतु राजा राज्यनइं लेभिं जे जे आपणा बेटा जन्मइं ते ते 10 विनंगी राज्यन्हइं अयोग्य करी मूकइं; नाक कांन आंखि हाथ पगादिक अवयवनइं छेदवइं करी । तेह रायनी एकइं पद्मावती राणीइं आपणओ जातमात्र बेटओ प्रच्छन्न तेतलिसुत मुहतान्हइं आपिओ । ते मुहुंतानइं तीणिइं ज अवसरिं पोटिल भायाइं बेटी जाई । ते राणीइं आंगी रायन्हइं देखाडी । मुहुंतइं ते रायना बेटान्हइं कनकध्वज नाम दीधुं । कनककेतु राजा मूआ पूंठि ते राजा हूओ । तेतलइं मुहुतओ तेहनइं सर्व राज्यनओ धणी मान हूउ ॥ 15

३२. कोणिक राजानी कथा.

राजगृह नगरि, श्रेणिक राजा, चिल्लणा पइरांणी । तेहनइं एक वार गर्भि पुत्र उपनओ । पाछिला भवनां वैरानुसंवंध भणी गर्भनइं महात्मइं भरतारनां आंत्रडां पावानु डोहल्ल उपनु । अभयकुमार मुहुतइं कारिमां आंत्र खवरावी डोहल्ल पूरिओ । जातमात्र बेटओ अकरडइं नखाविओ । तिहां तेहनी आंगुली कूकडइं लगारेक करडी । श्रेणिक महाराइं 20 पाछओ अणाविओ । अशोकचंद्र नाम दीधउं । तेहनी आंगुली कुही, ते रोइं । आंगुली श्रेणिकराय पिरु वहती मोह लगइं मुहुडइं घातइं । ते बेटओ रेतओ रहइं । आंगुली साजी थई । आंगुली कुही भणी तेहन्हइं बीजउं नाम कोणी इसिउं प्रसिद्ध हूउं । इसिइं अभयकुमार मुहुतइं दीक्षा

લીધી । પૂઠિહં શ્રેણિક મહારાય કોળીન્હઈં રાજ્ય દેવા વાંઘતહં પહિલુ જ સમ્યક્ત્વની પરીક્ષા દેવતાનઓ આપિઓ હાર ૧ કુંડલ ૨ અનહ અવધિજ્ઞાની સેચનક હાથીઓ—પતલાં વાંનાં હલ્લવિહલ્લ બેટાન્હ[ઈ] આપિઆ । કોળીનહં મનિ મચ્છર ડપનુ । સામંત સઘલાહ આપણહં વાસ કરી બાપ કાષ્ટપજારિ ઘાતી રાજ્ય લીધડ । બાપન્હઈ નિત્ય પાચ પાંચસહં નાડીએ મરાવહં ।

5 ઈસિં કોળીરાયનહ બેટઓ જાયુ છઈ । તે સ્થોહ લેઈ કોળીરાય જીમવા વડઠઓ । બેટહ માંણામાંહિ મૂંત્રિઓ । તે પન્હું કરી જિમવા લાગહ । કોળીરાય ચિલ્લણા માયન્હઈં કહઈં—માત ! દીઠઓ તહં માહરુ બેટા ડપરિ સ્નેહ । ચિલ્લણા માત રોતી કહઈ—સિઓ તાહરુ સ્નેહ । તાહરા બાપન્હઈ તું ડપરિ એવડડ સ્નેહ હૂંતઓ, તાહરી કુહી આંગુલી પિરૂ વહતી આપણહ મુલ્લિં ઘાતતઓ । તે વાત જાળી કોળીરાયનહં મનિ પશ્ચાત્તાપ ડપનુ । કુઠાર લેઈ

10 વાપનીં અઠીલ ભાજવા ગિઓ । રત્નવાલે આવતઓ દેધી શ્રેણિકન્હઈ કહિડ । શ્રેણિકિ મહારાયિ ચીંતવિડં—ન જાળીહં એ વલી કુળહી કદર્થના મારસિં । એહ મળી તાલપુટ વિસ રાઈ મૂંબો । આગહ આઝુષા બાઘ્યા મળી પહિલી નરક પૃથ્વીહ ગિઓ । કોળીરાયન્હઈ મહા પશ્ચાત્તાપ હજ્ઞઓ । પઢ્હં કોળીરાય હલ્લ વિહલ્લ ભાઈનહ કીધહં ચેડા મહારાય સાર્થિ મહાયુધ કરી પાપ ડપાર્જીં ૬ નરક પૃથ્વીહ ગિઓ ॥

૩૩. ચાળાક્ય કથા.

ચાળાક્ય બ્રાહ્મણિં ચંદ્રગુપ્ત ક્ષત્રીપુત્ર રાજ્ય યોગ્ય મળી સંગઠિઓ છઈં । અનહં એક પર્વતક રાજા મિત્ર કીધઓ છઈં । તેહનહ બલિં ચાળાક્યહ કટક કરી પાડલિપુરિ આવી નંદરાય કાઢી રાજ્ય લીધડ । પર્વતક અર્ધ રાજ્યનુ લ્લેગહાર મળી એક નંદરાયની બેટી લક્ષણે કરી વિષકન્યા જાળીનહં પરણાવિઓ । ચન્દ્રગુપ્ત વિસના ઉપચાર કરતઓ વારિઓ । તિમ અનેરાહ આપણાં

20 કાજ સરિયા પૂઠિં મિત્રન્હઈ અનર્થ કરહ ॥

૩૪. આર્યમહાગિરિ કથા.

શ્રી આર્યમહાગિરિ સૂરિ જિનકલ્પ વિચ્છિત્તિં ગહ હુતહ વિશેષ વૈરાગ્ય લગહ શ્રી આર્યસુહસ્તિ સૂરિન્હઈ ગચ્છ સમોપી* નિ સંગ થિકા જિનકલ્પની તુલના કરહ છઈં । અનહ જે ગામમાહિં

* ‘ સમોપી ’ શબ્દ ઉપર પાછળથી ઘણ વાચનારે ‘ આપી ’ આવુ દિપ્પશ્યુ, ઉપરના હાસિયામા ધરેલું છે.

गच्छ रहइ ते गाम बाहरि रहइ—इम गच्छनी निश्रा रहइ । एक वार पाडलिपुरि आव्या । क्षेत्र ६
भागि करी पांच दिन एकेकइं भागि वहिरवा जाइं । छांडीती भिक्षा लिइं । एकवार श्री आर्यसुहास्ति
सूरि अभिनव श्रावक वसुभूति श्रेष्ठिनइ घरिं तेहनां कुटंब बूझविवा पुहता छइं । धर्म कथा
कहइं छइं । इसिं श्री आर्यमाहागिरि सूरि भिक्षावृत्ति तीणइ ज घरि पुहता । श्री आर्यसुहास्ति-
सूरि तेहन्हइं घांइंसिउं अभ्युत्थान कीधउं । श्री आर्यमाहागिरि सूरि पाछा वलिआ । वसुभूति 5
श्रेष्ठिं पूछिउं—भगवन् ! ए कुण महात्मा ? । श्री आर्यसुहास्ति सूरिं कहिउं—ए अम्हारा गुरु ।
गरूआ जिनकल्पनी तुलना करइं छइं । बीजइं दिहाडइं भक्ति लगाइं घरि २ उज्झित भात
पाणी कराविउं । श्री आर्यमाहागिरिइं दीठउं । तेहेनुं गुरे न लीधुं । अनइं श्रीसुहास्ति सूरिन्हइं
आवी कहिउं—तुम्हे विरूउं कीधउं । अम्हारइं भिक्षा असूझती कीधी । कालि जे अभ्युत्थान
कीधउं तीणइं कीधइं । आज पूठिइं आपणपइं एकइं क्षेत्रि न रहिवुं । इम कही गुरे अनेरइ 10
क्षेत्रि विहार कीधओ । गच्छनिश्रा मूकी अनिश्रित तप कीधओ । इम अनेरे करिवुं ॥

३५. मेघकुमार कथा.

राजगृह नगरि श्रेणिक महारायनइं धारिणी रांणीनइं गर्भिं बेटओ ऊपनु । अकालि मेघनु
डोहलु ऊपनु । अभयकुमारिं देवता आराधी डोहलु पूरिओ । बेटओ जायु । मेघकुमार नाम
दीधउं । यौवनवइं तीणइं आठ कन्या परणी, मेलही, श्री महावीर कन्हइं दीक्षा लीधी । ते स्थ- 15
विर महात्मानइ सीषविवा आपिओ । सांकडइं उपाश्रयि संथारवानी वेलं मेघकुमारनु संथार-
ओ वारणइं आविओ । तिहां अनेक महात्मानां पग हाथ दंडासणां वाजइं; रज माहिइं आवइं ।
सुकुमाल सरीर भणी निद्रा लगाइं न आवी । राती दोहिली विहांणी । मन भागउं । इसिउं
चितविउं—श्री महावीर पूछीनइं वली गृहस्थवासिं जाइसु । विहाणइं स्थविर साथिइं समोसरणि
श्री महावीर कन्हइं आविओ । कुलीन भणी वचन ऊचरी न सकइं । श्री महावीरइं बोला- 20
विओ—हे मेघकुमार ! राति तूहरइं दोहिली विहांणी । पुण ए किसिउं दुःख ! । तइं एह
भवथी पाछिलइं त्रीजइ भवि हाथीइं छतइं अनइं दवनइं तापिं तृषाक्रांत हूंतइं पांणि कारणि
सरोवरमाहि पइठइं कादवमाहिं पइठइं, कादवमाहिं कालिइं वइरी हाथीआनां मारिवां कूटिवां
७ दिन सहियां । मरी वली हाथीउ ज हूओ । दव देखी जाति स्मरण ऊपनूं । त्रिणि स्थं-
डिल कीधां । एकवार दव लागइं ७ सइं हाथिणी सहित तिहां जई रहिओ । दवने त्रासवे 25

જીવે તે સ્થાનક ભરાણડં । ઇસિં કાન સંજૂઆલવા હાથીં પગ ડપાડિઓ । ઇસિં સસલુ એક અળમાતઓ પગનહ થાનકિં આવી રહિઓ । તુ તેહની દયા લગહ ત્રિણિ દિન પગલુ ડપાડિઓ જ થકુઓ । મરી શ્રેણિ કરાયનુ બેટડ હૂઓ । ઇસ્યા પાણિયા ભવ સાંભલી મેઘકુમારન્હં જાતિસ્મરણ ડપનું । અભિગ્રહ લીધુ । આજપૂઠિં મહાત્માનાં હાથ પગ દડાસણાં લાગઓ મનિ કરી દૂહવળ ન આંણડં । અભિગ્રહ પાલી ગુણરત્ન સંવત્સરાદિક તપ કરી સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનિ પુહતો ॥

૩૬. સત્યકિ વિદ્યાધર કથા.

- ષેઢા મહારાયની બેટીં સુજ્યેષ્ઠા દીક્ષા લીધી । અગાસં આતાપના લિં છં । ઇસિં પેઢાલ વિદ્યાધરિં આવી અધકાર વિકુર્વીં ભ્રમર રૂપિં તેહની યોનિં વીર્ય મૂકિં । બેટઓ ડપનુ ।
- 10 તેહનું સત્યકિ ઇસિડ નામ દીધું । મહાસતીમાહિં વાધં । કાનજટં ઘણડ સિદ્ધાત પઢિઓ । એક વાર કાલસંદીપકિ મોટં વિદ્યાધરિં શ્રી મહાવીર પૂણિઆ-ભગવન્ ! મૂંહન્હં કહિનુ મય ? વીરિં કહિડ-સત્યકિનઓ । તીણં અવજ્ઞા કરી તે સત્યકિ વાલક આપણં પગિ પાડિઓ । સત્યકિ તેહ ડપરિ રીસાવિઓ । સત્યકિન્હં પેઢાલિં વિદ્યા દીધી । રોહિણી વિદ્યા સાધવા લાગઓ । કાલસંદીપક ડપસર્ગ કરતઓ વિદ્યાં જ વારિઓ । આગં તે રોહિણી વિદ્યા છં મંબે
- 15 સાધી હુંતી, પુણ થોઢા આઝા મળી સીજતીહ પઢિવજી નહિ । ઇસિં કહિડ હુંતડ-તુ આવતં મંબે સીજિજે, તેહ મળી તત્કાલ સીધી । નિલાડનં મારિં તેહનં સરીરિ પડી । તિહાં ત્રીજડં લેચન હું । તીણં મહાસતીનડ વ્રત મંગ કીધડ તેહ મળી પેઢાલ બાપ મારિઓ । તીણં કાલ સંદીપક વિદ્યાધર નાસતઓ તેહનું વિકૃર્વિડં માયારૂપ ત્રિપુર બાલી લવળ સમુદ્રિ પાતાલ કલર્શિ પડંસતઓ મારિઓ । સત્યકિ શ્રીમહાવીરકન્હં સમ્યક્ત્વ પ્રામિડં । ગાઢડ દેવ
- 20 ગુરુ ભક્ત હુંડં । પુણ તુ ડ વિપયનુ વાહિઓ રાયની લોકની રૂપવંત છી મોગવહ । બલીઆ મળી, એકવાર ચંડપ્રયોતિં સમામાહિં કહિડ-કો એન્હં મારસિં । પડહ વજાવિઓ । ઓમાનામિ નગરનાયકા મારિવડં પઢિવાજિડ । ઇસિં સત્યકિં રૂપચાતુર્યનુ વાહિઓ ઓમાનં ઘરિ વસંડં । ઓમા પૂણિડ-એ વિદ્યા તુમ્હથી કેતીય વારં અલગી થા ? । તીણં વીસસિં હુંતં કહિડ-કામસેવાની વેલ અલગી થા । તે વાત ઓમા ચંડપ્રયોતનં જણાવી । તેહના
- 25 ડદર ડપરિ કમલપત્ર છેદી દેપાડિડ-તુંહન્હં રાખસિડ, તેહજન્હં મારિસિડં । ઇસઓ વીસાસ

ऊपजाविओ । ओमा रायन्हइं विषय सेवानी वेलां जणावी । राजा आपणा सनद्ध बद्ध प्रच्छन्न आगइं पुरुष राषिआ छइं । तेहे ओमा—सत्तिकि वे रायनइं ओदसि विणासिआं । सत्तिकिनइं शिष्य नंदीश्वर विद्याधरिं रीसाविइं नगर ऊपरि शिला विकुर्वीनइं लोक पाइं तेह बिहुंनी तीणइं ज अवस्था स्थानकिं २ मूर्ति करावीनइं पूजावी । लोके वीहते तिम कीधउं । सत्यकि मरी नरगि गिओ ॥

5

३७. चंडरुद्रनी कथा.

उज्जयनी नगरीइ श्रीचंडरुद्र गुरु प्रकृतिइं गाढओ रीसाल भणी महात्मा थिकु अलगउ एकलउ ज बइंसिइं । इसिं एक व्यवहारीयानु बेटओ नव परंणीत तेवड तेवडे मित्रे परिवरिओ आवी महात्मा वांदइं । मित्रे हासइं कहिउं—एहन्हइं दीक्षा दिओ । महात्माए कहिउं गुरु कहलि जाओ । ते गिआ । गुरे नव परंणीतनइं माथइ लोच कीधु, दीक्षा दीधी । मित्र 10 विलषा थिआ, घरि गया । नव दीक्षित चेळ गुरुप्रतिं कहइं—भगवन् ! अनेथि जईइ । माहरा संसारीयां आवतां हुस्यि । रातिं गुरुनइ वडा भणी खांधि चडावी चालिओ । अंधारइं ऊंचा नीचइं पग पडइं । गुरु रीसाविआ । माथइ दांडइं आहणइं । लोही नीकलइं । ते सुशिष्य मनमाहि चितवइं—ए गुरुआ गुरुन्हइं माहरइं कीधइं एवडउं कष्ट आविउं । इम चींतवतां केवलज्ञान ऊपनूं । मारगि पाधरओ हींडवा लागु । गुरे पूछिउं—अंधारिं पाधरु किम हींडइ 15 छइं ? काइं अतिशय ? हा भगवन् ! । किसिओ—प्रतिपातीओ अप्रतिपातीओ ? । भगवन् ! अप्रतिपातीओ । पछइ गुरुन्हइं पश्चात्ताप लागु । खांध थिकु उत्तारी खमावतां गुरुन्हइं केवलज्ञान ऊपनूं । जिम तीणइं शिष्यि विनय कीधउं तिम अनेरे शिष्ये विनय करिवु ॥

३८. अंगारमर्दकनी कथा.

श्रीविजयसेनसूरिने शिष्ये महात्माए सुउणामांहिं सूअर पांचसइं कलभे परिवरिओ 20 दीठओ । प्रभाति स्वपन गुरुनइं कहिउं । गुरु तेहनु अर्थ कहइं—आज को एक अभव्य गुरु सुशिष्ये परिवरिओ आविस्यि । इसिंइ रुद्रदेव नामिं अभव्य आचार्य पांचसइं सुशिष्ये परिवरिओ आविओ । गुरे ते महात्मानइं परीक्षा देपाडवानइं कारणि मात्रा लेवानी भूमिकां लीहाला नंखाविआ । महात्मा मात्रउं लेवा ऊठिआ । जेतीवारइं लीहाला चंपाइ, तेती वारइं

- પશ્ચાત્તાપ સહિત મિચ્છામિ દુક્કડ દિહ । તિસિં રુદ્રદેવ આચાર્ય ઝઠિઓ માત્રાનહં કારણિ ।
 લિહાલ ચપાણા કસકસાટ કરહ । ઘાહસિહં કહિહં—અરિહતનાં જીવડાં મરહં છહ । તે
 વાત સામલીનહ મહાત્માપ ગુરુ અમવ્ય જાણિઓ । શ્રી વિજયસેનસૂરિહં તે વાહરિ કાઢિઓ ।
 5 પાંચહ સહં શિષ્ય તપ કરી દેવ લોકિ પુહતા । તિહાંથી ચવી વસંતપુરિ દિલીપરાયનાં પાંચહસહં
 બેટા હૂઆ । એકવાર ગજપુરિ નગરિ કનકચ્વજરાયની બેટીનહ સ્વયંવરા મંડિપિં ગિયા । તિહાં
 તે અંગારમર્દકાચાર્યનુ જીવ ઝટ થિઓ ભાર વહતઓ વાહવતઓ દીઠઓ । કરુણા લ્યાહ પાંચ-
 સહ રાયના બેટાનહ જાતિસ્મરણ ડપનૂ । પાણિલ ભવનુ અમવ્ય ગુરુ જાણી મૂકાવિઓ । તીણહં
 વૈરાગ્યિ પાંચસહં દીક્ષા લીધી । થોડહં કાર્લિ મોક્ષિ જાર્લિય ॥

૩૧. પુષ્પચૂલા કથા.

- 10 પુષ્પમદ્ર નગરિ, પુષ્પકેતુ રાજા, પુષ્પવતી રાણી । તેહનહ પુષ્પચૂલ પુષ્પચૂલા હંસિં નાર્મિ
 બેઠઓ બેટી યુગલ જાહુ । તેહ બિહંહ પરસ્પરહ મહામોહ દેષી રાજાહં બિહિં માહોમાહિં
 પરણાવિયાં । તે અસમંજસ દેષી પુષ્પવતી રાંણી દીક્ષા લેઈ મેરી દેવલોકિ પુહતા । તાહરાં છોરુ
 પહવુ પાપ કરી નરગિ મ જાઝ—પહ બળી પુષ્પચૂલા રાંણીનહં સુઝણા માંહિ નરગ દેષાડહં । તે
 બીહતી પુષ્પચૂલ રાયનહં કહહં । રાજા સર્વદર્શની કનહહ નરગનૂ સ્વરૂપ પૂછહં । તે કહહં
 15 પુણ સુઝણાસિહં મીલહ નહીં । પછહ શ્રી અનિકાપુત્રિ સૂરિ નરગનઝ સ્વરૂપ કહિહ । જિસિહં
 રાંણી સુણામાહિં દીઠહં તિસિહં જ મિલિહ । વલી દેવતાંહ રાંણીરહહ સુણામાહિં દેવલોક
 દેષાડ્યાં । તેહહં અનેરા દર્શનીકહિનાં કહિયા મિલિયા નહીં । શ્રી અનિકાપુત્ર સૂરિનાં કહિયાં
 મિલિયા । વૈરાગ્ય ડપનહ પુષ્પચૂલા રાંણીહ દીક્ષા લીધી । રાયના કદાપ્રહ લગહં રાયનહં આવાસિં જ
 રહી દીક્ષા પાલહ । હંસિં શ્રી અનિકાપુત્ર સૂરિ જવાબલ પરિક્ષીણ બળી તીણહં જ નગરિં રહિઆ ।
 20 બીજા મહાત્મા વિહાર કરાવિઆ । ગુરુ વહિરી ને સકહ । પુષ્પચૂલા મહાસતી સૂઝતુ આહાર
 આળી દિહ । એક વાર વરસતહં મેધિં માતપાળી લેઈ આવી । ગુરે કહિહં—તુ કિમ આવી ? ।
 ભગવન્ ! અચિત્ત પાળીમાહિં આવી । ગુરે કહિહ—એ વાત કિમ જાળી । તીણહ કહિહં—તુમ્હારા
 પ્રસાદ લગહ મૂવનહ કેવલજ્ઞાન ડપનૂ, તીણહ કરી અચિત્ત પાળી જાણિહ । પછહં ગુરે
 પૂછિહં—મૂવનહ કેવલજ્ઞાન કિમ હુસ્થિ । તીણી મહાસતીહં કહિહં—ગંગા નદી ડતરતા હસ્થિ ।
 25 તે જાળી ગુરુ ગંગા નદીહ જઈ વેડીહ ચડિયા । એક વહરી દેવતા જીણહં પાસહં ગુરુ વહસહં
 તીણહં પાસહં વેડી વોલહં । જઓ ગુરુ વિચાલહ વહઠા તુ વેડી સઘલીહં વૂડવા લાગી ।

अनार्यलोके गुरु पांणीमांहि लांषिया । देवता हेठलि त्रिसूल धरिउ । गुरुनइं मनि दया—
माहरी सरीरनइं खारिं करी आहा पांणीना जीव विणसइं छइं । इसिउं चिंतवता केवलज्ञान
ऊपनूं मोक्षि पुहुता ॥

४०. सुकुमालिकानी कथा.

वसंत पुरि सहस्रयोधी रायना बेटा बि ससग भसग इसिं नांमि । तेहे दीक्षा लीधी । 5
गीतार्थ हूआ । तेहे आपणी बहिनि सुकुमालिका अपार रूपवंति दीक्षा लेवरावी । तेहनां रूप
जोवा अनेक तरुणा पुरुष आवइं । बीजी महासती राषी न सकइं; ते बिहिं भाई राषइं । एक
बारणइ रहइं; एक भिक्षा लेई आवइं । इसी परिं भाई रहइं । एवडओ क्लेश देखी वैराग्य ल्हाइं
सुकुमालिका अणसण लीधउं । एकवार क्षीण सरीर भणी गाढी मूर्छा आवी । भाईए बिहुं
महात्माए मुई जांणीनइं वनमांहिं परिठवी । तिसिं सार्थ सहित एक सार्थवाह तिहां आवी 10
उत्तरिओ । महासतीन्हइं वनने टाढे वायुए करी मूर्छा वली । सार्थवाहिं खीरत्न भणी लीधी ।
आपणी कलत्र कीधी । आपणइं नगरि लेई गिओ । केतलइं एक कालि ससग भसग
बेई महात्मा फिरता तेह सार्थवाहनइं घरिं वहिरवा आव्या । ते स्त्री महात्मानइं पगे पडी
वांघा । ओलषी तेह महात्माए सार्थवाह बूझवीनइं मूकावीनइं वली दीक्षा लेवरावी । तप
करी देवलोकि पुहुती ॥

15

४१. मंगू आचार्यनी कथा.

मथुरा नगरी, मंगू इसिं नांमि आचार्य । तीणइं नगरि वारू आहार रसवती भिक्षा लभइं ।
तेह भणी जिहानइं रसिं वाहिओ ते आचार्य तीणइं नगरि नित्य वासिं रहिओ । केतले दिने मरी
नगरना खाल ढूकडइं यक्षनइं भवनिं अधिष्ठायक व्यंतग हूओ । विभंगज्ञानि पाछिल्लु भव जाणी
पश्चात्ताप करइं । यक्षना भवन आगलि महात्मा बहिर्भूमि जाइं । तेहन्हइं पापाणमइ यक्षनी 20
मूर्ति मुहुडइं जीभ काढी देपाडइं । महात्मा पृच्छइ । ते यक्ष कहइ—हउं तुम्हारु गुरु, जीभनइं
दोषिं व्यंतर थिओ । तुम्हे रक्खे जीभ वाहो, एहवो अनर्थ रषे प्रांमओ । इम कही
अदृश्य थिओ ॥

४२. बे शुकोनी कथा.

कादचरी अटवीहं वटवृक्ष २ सूडा सगा भाई हूता । एक सूडओ भीले लीधओ ।
 पर्वत पालि मांहिं वाधिओ तेह भणी गिरि-शुक कहिवराह । बीजओ सूडओ तापसे लीधओ
 तेहना तपोवनमाहिं वाधिओ तेह भणी ते पुष्प-शुक कहीई । एकवार वसंतपुरनु स्वामी विप-
 5 रीत शिक्षित घोडइ अपहारिओ । अटवी मांहिं आविओ । गिरिशुक रायन्हइं कहइ-भो ! धाओ,
 घोडा आभरण सहित राजा जाइ छइ, तुम्हे लिओ । ते वात सांभली राजा गाढओ बीहनु ।
 राजा चाली उक्तावल्ल तापसनइं आश्रमि गिओ । तिहा पुष्पशुक कहइ-भो तापसो ! ऊठओ,
 तुम्हारइं अतिथि राजा आविओ, आसन माडओ, परहुणार्इ करओ । तापसे आसन मांडिउं,
 वन फल वारू भोजन कराविउं । राजा सुस्थिओ थिकु पूछइ-तुम्हे बिं सूडा सरिषा ज देपु
 10 छु, अनइ एवडउ वोलवानू आंतरं काइ । पुष्पशुक कहिवा लागओ-राजन् ! ए संसर्गनु
 विशेष । नही तु अम्हे बेहू सगा भाई । सांभलि, अम्हारूं स्वरूप—

माताप्येका पिताप्येका मम तस्य च पक्षिणः ।

अहं मुनिभिरानीतः स च नीतो गवाशनैः ॥ १ ॥

गवाशनानां स गिरः शृणोति, अहं तु राजन् ! मुनिपुंगवानाम् ।

15 प्रत्यक्षभेदद्रचनापि दृष्टं, संसर्गजा दोषगुणा भवन्ति ॥ २ ॥

इसिउं सूडानूं वचन सांभली राजा हर्षिओ । वली आपणइं स्थानकि पुहुतु । प्हवा बेहु
 सूडानइं उदाहरणि दृष्टाति संसर्गज दोष गुणनू स्वरूप जाणत ॥

४३. शैलकऋषि कथा.

शैलपुर नगरे, शैलक राजा, मडूक बैटान्हइ राज्य देई पाचसइं परिवारिओ दीक्षा दिइ ।
 20 गीतार्थ हूओ । आचार्य पदि स्थापिओ । एकवार तेहनइं सरीरि रोग ऊपनु । मडूक राज बेटइं
 आपणइं नगरि रापी पडीगाविओ । साजो थिया पछी रस सुख लंपट पणइ प्रमादिओ हंतु
 तीणइज नगरि रहु, विहार न करइ । बीजे शिष्ये सविहु छांडिओ । पथक इसिं नार्मि शिष्य
 एक कन्हलि रहिओ । आगइ राज्यावस्थाइ ते तेहनइ मुहुतओ हूतओ । एकवार चउमासानइ
 दिहाडउ ते गुरुवार करी साझनइं समइ गाढी निद्रा सुतओ छइ । पथक शिष्यइ चउमासी
 25 पडिकमणउ करतइं पगि लागी गुरु कन्हइ खामणउ कीधउं । गुरु जागिओ, रीसावओ—रे कुण-

इ पापीइं जगाडिओ । पंथक शिष्य कहइं—भगवन् ! आज चउमासा भणी पगि लागी खामणउं
कीधउं । वली एहवओ अपराध नहीं करउ । इसिउं कहितओ पगि लागी खमावि । इसिं गुरु-
रहइं चेत वलिउं; इशुं चीतवइं—एह सुशिष्यनी एवडी क्षमा, इसी गुरु भक्ती, अनइं मूं पापी-
यानु एवडओ प्रमाद; इसिउं निर्विवेकपणउं ! । इशुं चीतवइं वैराग्य प्रांमिउं । पंथकन्हइं कहइं
वत्स ! तिइं आज संसारमाहिं पडतओ उद्धरिओ—इसिउं कही घणओ काल विहार करतओ 5
खरूं चारित्र पाली पांचसइं परिवारि परिवरिओ । ते श्री शैलकाचार्य श्री शत्रुंजय ऊपरि
सिद्धि गिओ ॥

४४. नंदिषेण कथा.

श्रेणिक महारायनु बेठओ नंदिषेण चारित्रावरणीय कर्म छता भणी देवता वारी तु
दीक्षा लेई गीतार्थ हूओ । एकाकीआ पणानी तुलना करतओ एक वार वरांसइं गणिकानइं घरि 10
वहिरवा पइंठओ । धर्मलाम दीधओ । गणिका कहइं—अम्हारइं अर्थलाम जोईइं । तेतलिं
नंदिषेणिं कर्मनइं वाहिइं अभिमान लगइ आपणी लब्धि नेवनूं तृणउं काढी सुवर्णनी वृष्टि वार
कोडि पाडी जावा लागु । गणिका धरिओ; द्रव्य देई जावा न दिउं । पछइं नंदिषेण तेह
गणिकानिं वचनिं भेदिओ तेहनइं धरि रहिओ । दिहाडी दिहाडीना दस दस प्रतिवोधी दीक्षा
लिवरावइं—इशु अभिग्रह लीधु । वार वरस रहिओ । एकवार ९ मिल्या पुण दससु न मिलि । 15
भोजनवेला अतिक्रमइं । नगर नायका हसिउं—दसमा तुम्हेऊ ज हूआ । हविं भोजन करओ ।
तिसिं कर्म क्षयिं गिइं हूतइं वृद्ध्यो । ते नगरनाइका छांडी खरूं चारित्र आराधी
मोक्षि पुहतु ॥

४५. कंडरीक पुंडरीक कथा.

पुंडरीकिणी नगरीइं कंडरीक पुंडरीक वेइ भाई राजा छइं । एकवार गुरुनी धर्म देशना 20
सांभली पुंडरीक वृद्ध्यो, दीक्षा लेवा वाछइ । लहडओ भाई कंडरीक कहइं—हुंड दीक्षा लेइसि ।
पछइं पुंडरीक राज्यचिंता करइ । मन पाषइं रहिओ । कंडरीकिं दीक्षा लीधी । वर्ष १ सहस्र
दीक्षा पाली । एकवार परीपह थिकु भागओ । कर्मि करी विषय-इच्छां वाहिओ । राज्य वांछ-
तओ आपणइं नगरि आविओ । वनमांहिं वृक्षनी डालिं उपकरण विलाई वइंठओ । पुंडरीक

રાજા વાંદિવા આવ્યુ । તીણહં લક્ષણે કરી કંડરીક ચારિત્રિ થિકુ ભગ્ન-પરિણામ જાણિઓ ।
 રાજ્ય તેહ-હં આપીડ । દીક્ષાનુ વેષ તેહનુ આપણપં લેઈ રાજા પુંડરીક ગુરુભણી ચાલિઓ ।
 કંડરીક અતિલોભ લગહ સ્નિગ્ધ મધુર ઘણઓ આહાર જિમિઓ પેટિ વ્યથા ઝપની । ગૂઢ
 વિશ્વચિકા હૃદૈ । દીક્ષા છાંડી ભણી પરિવાર-હં અગમતઓ હૂંતઓ વૈદ્યાદિકે કુળહં સાર ન
 5 કીધી । તે ઝપરિ રૌદ્રધ્યાનિ વર્તતઓ મરી ૭ નરક પૃથ્વીહં ગયુ । પુંડરીક ગુરુક-હં જઈ
 નિષ્કલંક ચારિત્ર પાલિસું—ઈશુ ચીંતવતઓ મારગિ ભૂષ તૃષા પરીષહ સહતઓ શુભ ધ્યાનિ વર્ત-
 તઓ સુકુમાર દેહ ભણી તીણજ્ઞ ઢિહાડં મરી સર્વાર્થ સિદ્ધિ દેવ હૂઓ । ઈસિ પરિ શુભાશુભ
 કર્મના વિપાક કહિયા ॥

૪૬. શશિરાજાની કથા.

- 10 કુસુમપુરિ નગરિ, શશી સૂરપ્રભ બે ભાઈ રાજા હુંતા । એક ભાઈ શ્રીવિજયઘાષ સૂરિની ધર્મદશના
 સાંભલી સૂરપ્રભ વૃદ્ધો । વડા ભાઈ શશી-હં કહઈ—બાંધવ ! આપણપે ધર્મ કીજઈ । શશી
 હસીનં કહઈ—કુણિહં ધૂતારઈ તડ વિપ્રતારિડ । લાધા સુખ છાંડીનઈ પરલોકનાં અદૃષ્ટ
 સુખનઈ વિષં કુળ અજાણ રૂપ કરઈ । સૂરપ્રભ કહઈ—બાંધવ ! સંદેહ મ આંણિ । જગમાંહિ ધર્મ
 છઈ, ધર્મ પાપના ફલ દેસીઈ છઈ । એક જીવ સુખીયા, એક જીવ દુઃખીઆ દીસઈ છઈ ।
 15 એક સરોગ, એક નીરોગ । એક જીવ સુરૂપ, એક કુરૂપ । એક સધન, એક નિર્ધન । इत्यादिक भाव
 પુણ્ય પાપજ થિકા હુઈ । ઈસિ પરિ અનેક પ્રકારિ વૃક્ષવિઓ પુણ શશી બુદ્ધઈ નહીં ।
 સૂરપ્રભિ દીક્ષા લીધી । તપ કરી પાંચમઈ બ્રહ્મ દેવલોકિ દેવ હૂઓ । શશી અવિરત હૂતઓ
 મરી ત્રીજી નરક પૃથ્વીઈ નારકી હૂઓ । ભાઈ દેવિ સ્નેહ લગહ તિહા જઈ પાણિલા ભવનઓ
 વૃત્તાત તેહ-હં જણાવિઓ છઈ । શશી પશ્ચાત્તાપ કરઈ—મિં સરીરનઈ સુખિ વાહિઈ તપ અનઈ
 20 અનેરીઈ વિરતિ ન કીધી । બાંધવ ! તે સરીર માહરૂ કદાર્થ કષ્ટ સહવિરાવિં, જિમ આહા હંડ
 નરકનાં દુઃખ છૂટડ । એ વાત કહઈ છઈ—

नरयत्थो ससिराया वहुं भणइ देहलाहणा मुहिओ ।

પહિઓમિ ભણે માઝ અતો મે જાણે તં દેહ ॥

को तेण जीवरहिण संपथं जाइएण हुज्ज गुणो ।

જો ડસિ પુરા જાયં તો નરણ નેવ નિવડંતો ॥

नरय०—नरकि रहिओ शशी राजा बहु अनेक प्रकारिं भाईन्हइं कहइं, दह०—
भाउअं—बांधव ! आपणा शरीरनउं जे छइं लालवुं तेणइं करी सुखिओ हूंतओ, पडिओमि
भवे—नरकनां दुक्खमाहिं पडिओ छउं, तो मे जा०—तेह भणी माहरुं सरीर, जाएह—कदर्थी
पीड सहिवरावि, इम कहइं छइं । भाई देव तउं कहइं छइं—को ते०—तीणइं ताहरइं जीविं
रहित सरीरिइं ? जाइए०—कदर्थिइं हूंतइं कुण गुण हुइं—सिओ लभ हुइं । काई न हुइं । 5
जइ सि०—जओ पहिलउं जीवतां हुंतां ते सरीर तप चरित्र कष्ट सहिवरावत, तो तु नरक
माहिं न पडत । इसिउं कही सूरप्रभदेव भाइनुं दुःख फेडिवानइं विषइं असमर्थ हूंतओ
वली पाछओ देवलोकि गिओ ॥

४७. श्रेणिक अने नापितनी कथा.

राजगृह नगरि, श्रेणिक राजा, चिल्लणा पट्टराजी । तेहन्हइं एक स्तंभ आवासनु 10
डोहलु ऊपनु । ते अभयकुमारिं देवता आराधी तेहपाहिं सर्वर्तुक वनसहित एक स्तंभ
आवास करावी डोहलु पूरिओ । इसिं एक मातंगनी कलत्रन्हइं अकालि आंवानु डोहलु ऊपनु ।
तीणइं मातंगिं अवनामिनी विद्यानइं वलिं सर्वर्तुक वनना आंवानी डाल नमाडी आवा लेई
डोहलु पूरिओ । ते आंवानु चोर अभय कुमारिं वृहत्कुमारीनी कथा कही बुद्धिनइं वलिं प्रकट
कीधु । तेहन्हइं श्रेणिकराइं कहिउं—जइ विद्या दिइं तु मूंकुं । तीणइं मानिओ । श्रेणिक सिंहासनिं 15
बइठओ विद्या पढइं । घणी वार मातंगिं विद्या कही पुण आवइं नहीं । अभयकुमारिं कहिउं—
मातंगन्हइं सिंहासनि बइसारी विद्या लिओ, तु आवइं । पछइं मातंग सिंहासनि बइसारी वे
हाथ जोडी श्रेणिक महाराय आगलि ऊभु विद्या लिइं । एकवारनी पढी ते विद्या आवी । इम
अनेरे ऊ विद्या लेते विनय करिवु ।

एक नापित विद्यानइं वलि आपणओ छरपलु आकाश मंडलि राषइं । ते कन्हइं एकइं 20
त्रिदंडीइं ते विद्या लीधी । त्रिदंडीओ विदेशी जई तीणी विद्याइं आपणां त्रिदंड आकाश मंडलिं
राषइं । ते देशी विस्मय हूंतु लोक तेहन्हइं पूजा भक्ति करइं । एकवार लोके पूछिउं—ए विद्यानुं
तुम्हारइं गुरु कुण ? तीणइं लजतइं नापित न कहिओ । इम कहिउं—हिमवंतवासी माहरु
विद्यानु गुरु । तीणइं गुरुनइं ओलविवइं करी त्रिदंड खडखडाट करतउं भुइं पडिउं । लोके सहए
हसिओ । तेह भणी बीजे गुरुनओ निहव न करिवु ॥

૪૮. મેતાર્યમુનિની પૂર્વ કથા.

- ઉજ્જયિની નગરીઈ ચંદ્રાવતંસકરાયનઈ બેટઈ સાગરચંદ્રિં આપળા ઓરમાઈ ભાઈ ગુણ-
 ચંદ્રન્હઈ રાજ્ય દેઈ દીક્ષા લીધી । એકવાર ઉજ્જયિનીથી આવિઓ મહાત્માએ ઇમ કહિઉં—રાય
 5 અનઈ પુરોહિતના બેટા* બેડ ઉજ્જયિનીઈ મહાત્માન્હં ઝુચાટઈ । તે સામલી સાગરચંદ્ર મહાત્મા
 ઉજ્જયનીઈ ગિડ । રાયનઈ પુરોહિતના બેટા બિહુન્હઈ શિક્ષા દેઈ બલિઈ દીક્ષા લીધી । પુરોહિત-
 નડ બેટડ બ્રાહ્મણ ભળી લગારેક જાતિમદ કરઈ । બેઈ જળ ચારિત્ર પાલી દેવલોકિ ગિયા ।
 જે પહિલડ ચ્યવિઈ તે બીજઈં બૂઝવિવડ—ઈમ સકેત કરઈં । પહિલડ પુરોહિતના બેટા*નડ જીવ
 ચ્યવિડ । મેઈણિનઈ ગર્ભિં અવતરિઓ । રાજગૃહ નગરિં તે મેઈણિ એક સેઠનઈં ઘરિં બુહરઈ વિ-
 10 ણજઈં । સેઠિણિનઈ ઘોરુ જીવઈં નહીં । મેઈણિ પ્રીતિઈ આપળઓ બેટઓ જાત માત્ર સેઠિણિન્હઈં
 આપિઓ । સેઠિણિની બેટી જાતિ માત્ર આપળપઈં લીધી, તે વાત સેઠ ન જાણઈ । તે બેટાનૂ મેતાર્ય
 નામ લીધૂ । સોલ વરસનુ મિત્ર દેવિ બૂઝવિઓ, બૂઝઈ નહીં । ઇસિઈ આઠ વ્યવહારીયાની કન્યા
 વરિઓ । ફૂલકે હુતે દેવતા મેઅણિનડ સરીર અધિધી—એ માહરુ બેટઓ અસિરીષી કન્યા કાંડ
 પરણઈ—ઈમ કહિતઈ શાલિકા થકડ ઉપાડી મેઈણિ ઘરિં આણિઓ । દેવતા કહઈં—તુ બૂઝિ ।
 મેતાર્ય કહઈ—તઓ બૂઝડં જઓ મૂહનઈ મહત્વિ ચડાવઈં । તે વાત દેવતાઈં પઢિવજી । પછઈ
 15 દેવતાઈ મેઈણિનઈ ઘરિં એક વોકડઓ લીંડીનઈં થાનકિ રત્નઈજ મૂંકતઓ વિકુર્ચિઓ । મેઈણિ
 રત્ને થાલ ભરી ત્રિણિ દિહાડા રાયનઈ મેટ કરઈં । અભયકુમારિ મત્રીશ્ચરિં કારણ પૂછિડ,
 કહઈ—માહરા બેટારહઈ રાયની બેટી દિઓ । પછઈ તેહ પાઈ રાજાઈ નગર પાશ્વતી સોનાનુ
 ગઢ અનઈ વૈભારગિરિ પર્વતિં પાજ કરાવી । પછઈ ક્ષીરસમુદ્રનૂ પાળી અળાવી મેતાર્ય નહ્વારાવી
 સૂઝાડી આપળી બેટી રાજાઈ લીધી । તે અનઈ વલી બીજીઈ આઠ વ્યવહારીયાની કન્યા પરળી ।
 20 હવડા મજન્હઈ વિપય સુખ ભોગવિવા દિં । પછઈ જે કાઈં તુ કહિસિય તે કરોસિ—ઈમ કહી
 દેવતાન્હં મનાવી ૨૪ વરસ ગૃહસ્થવાસિ રહી દીક્ષા લીધી । જિમ સોનારિ ઉપસર્ગ કરતઈં
 કેવલજ્ઞાન ઉપાર્જીનઈ મોક્ષિ પુહુતુ તે વાત આગઈં કહી— ॥

४९. हरिकेशि मुनिनी पूर्व कथा.

मथुरा नगरीइं स्वामी शंखराजाइं दीक्षा लीधी । ते गीतार्थ हूओ । भिक्षावृत्ति हस्तिनागपुरि आविओ । सोमदेव पुरोहित कन्हलि मार्ग पूछिओ । तीणईं द्वेष लगइ व्यंतराधिष्ठित अग्निमय सेरी देषाडी । महात्मा तीणइंज मार्गि गयु । व्यंतरु महात्मानइं प्रभावि नाठओ । सेरी शीतल थई । सोमदेव पुरोहितनइं मनि धर्मनु प्रभाव देषी पथात्ताप थिओ । महात्माने पगि लागु खमावइं । तीणइं महात्मानु उपदेश साभली दीक्षा लीधी । चारित्रि खरउं पालइं । पुण लगारेक ब्राह्मणपणानी जातिनओ मद करइं । मरीनइं देव हूओ । तिहां थिकु च्यवी नीचगोत्र कर्मनइं उदयइं गंगातटि बलकोष्ट नामि मातंगनु ठाकुर तेहनी कलत्र गौरी तेहनु वेढओ हरिकेशी बल आंवानइं स्वप्ने करी सूचित । एकवार ते वसंतोत्सवि बालकमाहि रमतओ बढवाडिओ भणी बाहरि काढिओ । एकिं स्थानकि तीणइं सविप साप लेके मारिओ दिठओ । निर्विष जीवतु मूकीओ दीठओ । हल्कर्म भणी इसिओ विचार ऊपनइं--जीव सघलाइं आपणे ज दोप दुःखिआ थाइ; आपणे ज गुणे सुखिआ थाइ । इसिउं चिंतवतां महात्मा मिलिआ । धर्म सांभलिओ । वैराग्य ऊपनूं । दीक्षा लीधी । देवन्हइं सेवनीय थिओ । जिम यज्ञ पाटाकि धर्मनु महिमा देखाडी ब्राह्मण बूझवी केवलज्ञान ऊपार्जी मोक्षि पुहुतु--ए वात आगइ पहिलइं 'सइं न कुलं इत्थ पमाणं' ईणइ गाथा कथा कही छइं *॥

५०. धूर्त ब्राह्मणनी कथा.

उज्जयनी नगरीइं अघोरशिव इसि नामि धूर्त ब्राह्मण चर्मकार देशि गिओ । चोररहइं मिलइं । इसिउं कहइ--हूं मुनिवेष लेई तपस्वी थाउं छउं । तुह्म्यो मुजन्हइं वपाणियो जिम सुखि लोक वंचाईं । चोरे मानिउं । पछइं ते ब्राह्मण परिव्राजकनु वेष करी त्रिहुं गाम विचालइं वनमांहिं थई रहिओ । चोर लोक देपतां वखाणइं तेहनइं । ए मासोपवास करइं तापस--इम कही तेहनइं पूजा करावइं । लोक तेहनइं घरि तेडी जिमाडइ । महा तापस भणी मानता आपणा घरनी लक्ष्मीनूं स्वरूप तेहन्हइं कहइं अनइं आगामीया लाभदिकनउं स्वरूप पूछइं । पछइं ते लोकनी लक्ष्मी हेरीनइं रात्रिनइं समइं बीजां चोर साथिं लोकनां घर मुंसइं । एकवार तेह माहिलओ एक चोर साहिओ । तीणइं मारीतइं बीजाइं चोर सघलाइं कहिया । लोके सघलाइं धरिया मारिया । परिव्राजक भणी आपि काढी मूंकिओ । पछइं ते वेदनाक्रांत

हंतओ लोके निंदीतु पश्चात्ताप करइं । मरी नरगि गिओ । इम अनेरु ऊजि को वचइं ते इम शोचइं—पश्चात्ताप करइ ॥

५१. दुर्दुरदेवनी कथा.

- राजगृह नगरिं श्रीमहावीर समोसरिया । बांदिवा सपरिवार श्रेणिक महाराय चालिओ ।
- 5 इसिं नगरनइं पोलीह आपणा सेवक सेइआ ब्राह्मणन्हइ कर्मनइ विशेषि कोडिया थियान्हइं द्वार-
देवता आगलि जे बली ठूकी छइ ते यथेष्ट जीमाडीनइ—‘तुं पोलि रहिजे, किहाइ अनेथि, म
जाइसि’ इम कहिनइ पोलिइ राषिओ । पोलिओ समोसरणि गिओ । सेइआ ब्राह्मणरहइ
गाढी त्रस लागी । पोलि मूकी अनेथि पांणी पीवा जवराइं नहीं । तृषाइं जि मरीनइ ठूकडा बांविं
डेडक ऊपनु । एक वार पाणीहारिनइ मुखि—श्रीमहावीरनइ अम्हे समोसरणि जाइसिउं—
- 10 इसि वात पाणीहारि कहिता साभळता तेह डेडकन्हइं जातिस्मरण ऊपनूं । ते डेडकू समोसरण
भणी चालिओ । वाटइं श्रेणिक महाराय असवार घोडानइं खुरि चंपाणु । श्रीमहावीरनइं ध्यानि
मूंओ । प्रथम देवलोकि दुर्दुरांक नामि देव थिओ । श्रीवीरनइं समोसरणि आविओ । इसिं
इंद्रइ श्रेणिक राजा सम्यक्त्व द्ढाई आश्री प्रशंस्यो छइ । ते परीक्षा जोवानइं कारणि तीणइं
देविं कोडिआनूं रूप कीधुं । परमेश्वर ठूकडओ आवीनइं बइठओ । आपणा सरीरनी रसी
- 15 परमेश्वरनइं पर्गि लगाडइ । इसिं अवसरि परमेश्वरनइं छीक आवी । तीणइं देवइ कहिउं—पर-
मेश्वर मरि ! । पछइं श्रेणिक महारायन्हइं छीक आवी । तेतलइ ज देवइ कहिउं—चिर जीवि ।
इसिं अवसरि महामत्रीश्वर अभयकुमारनइं पुण छीक आवी । तीणइं देविं कहिउं—जीवि भावइं
मरि ! । तीणइं अवसरि बली कालिक सूरिआ खाटकीनइं छीक आवी । तीणइं तेह—
न्हइ कहिउं—मा जीवि, मा मरि ! । इसिइ श्रेणिक राजा ते कोडिआ ऊपरि रीसाविओ ।
- 20 ईणइ पापीइ श्रीमहावीरनइं मरि कहिउं, तेह भणी आपणा अग ओलगून्हइं कहिउं—कृष्टि मारिज्यो
इसि आपणा सुभटरहइ आदेश दीधु । समोसरणनइं द्वारि नीकलता ते अदृश्य थइ गिओ ।
सुभटे धराणु नहीं । श्रेणिक महाराय श्रीवीर पूछया—भगवन् ! ए कुण ? । श्रीवीरिं तेहनु
पाछिल वृत्तात सघलुऊइ कहिओ—ए ताहरी अल्ल ऊपरि भक्तिनी परीक्षा जोवानइं काजइं
कोडीआनूं रूप देषाडिउं । रसी काइ लगाडतु हतु ? । परमेश्वर कहइ—ते गोशीर्ष चंदन लग्गा-
- 25 डतु हंतु । श्रेणिक महाराय कहइ—तखरहइ ‘मरि’कां कहिउं ? । परमेश्वरइं कहिउं—एणइं

भक्तिइं करो कहिउं । तुलन्हइं संसारमाहिं छतां शरीर कष्ट छइं, मूआ पूठिं मोक्षि गिआं
अनंत सुख छइं; एह भणी 'मरि' कहिउं । अनइं तुलन्हइं इहां जीवतां सुख छइं, मूआ
पूठइं तु नरगि जाएसि; तेह भणी तुलनइं 'चिरंजीवि' कहिउं । महामंत्रीश्वर अभयकुमार
मरी अनुत्तरि विमानि जास्यि; तेह भणी 'जीवि, भावइं मरि' कहिउं । कालकसोरिआनइं
'म मरि म जीवि'जे कहिउं—ए पापी घाटकी जीवतु घणा जीवनी हिंसा करस्यि अनइं मूआ 5
पछी तु सातमीइं नरगि जास्यि ॥

५२. कालसौकरिकना बेटानी कथा.

राजगृह नगरि कालसौ अरिओ खाटकी दिनप्रति पांचसइं भइंसा मारइं । तेहनु बेटओ
सुलस अभयकुमार सुहतानी संगतिं जीवदयानु मनि निश्रओ आणइं । कालसौअरिओ कृष्ण
लेइया वर्ततओ मरी सातमइं नरगिं गिओ । कुटुंब परिवार सहू मिली सुलसन्हइं कहइं—तुं 10
आपणा बाप खाटकीनूं काम करि । सुलस कहइं—पाप लागइं, तेह भणी हूं न करउं । कुटुंब
कहइं—पाप ताहरूं थोडउं थोडउं अम्हे विहिचि लेसिउं । पछइं तेहे १ भइंसु दोरे बांधी पा-
डिओ । सुलस हाथि कुठारु आपिओ—तुं पहिल घाउ दि; पछइं अम्हे सहू करिसिउं । सुलस
फरसी लेई आपणु ज पग आंहाणिओ । कहिवा लागु—कुठार माहरा हाथर्थी पडिओ, मूहन्हइं
गाढी पीड, तुम्हे थोडी थोडी वहिंची लिओ, विलंब म करु । कुटुंब कहइं—तुं भोज्य थिओ, 15
पीडा कहिनी कुणहिं लेवराइं छइं ? इसिउं सुलस कहइं—पीड लेई नथी शकता, पाप किन
लेसिओ ? । इम कही कुटुंब परिवार सहू प्रीछव्युं । सुलस खरी जीवदया पाली देवलोकि दुहतु ॥

५३. आजीवक जमालिनी कथा.

आजीवगणनेया रज्जसिरीए पहिऊण य जमाली ।
हियमप्पणो करंतो, नय वयणिज्जे इह पडंतो ॥

विवरण—आजीव०—बाह्य वेष मार्त्रि ज जीवहं एह भणी आजीवग निन्हव कहीहं ।
 ते निन्हवना गण—समूहमाहि नेता—नायक मूलगु । रज्जसिरि० श्री महावीरनउ जमाई जमालि
 एवडी राज्यलक्ष्मी छांडी दीक्षा छेई सिद्धांत पढीनहं । हियमप्पणो०—जओ आपणउं हित करत,
 परमश्वरनूं वचन ऊथापत नही, आपणइं अहंकारिं न वाहात, तओ; नय वयणिज्जे०—वच-
 5 नीयताइ लोकमाहिं अनहं शासनमाहिं न पढेत—निधपणउं न लहत ।

कथा—कुंडपुर नगरिं श्री वीर वर्धमाननु जमाई जमालि मोटो राजा राज्य छांडी पचसइं
 सहित दीक्षा छिहं । तेहनी कलत्र अनोषा श्री महावीरनी बेटी सहस्र परिवार सहित दीक्षा
 छिहं । जमालिह ११ अंग पढियां । श्री वीर पूछी परिवार सहित श्रावस्ती नगरीहं गिओ ।
 तिहां त्रिंदुरु वनमाहि कोष्ट यक्षनइं भवनिं उत्तरिओ । एकवार तेहन्हइं ज्वर चढिओ । आसणिं
 10 बइंसी न सकइं । सथारु घतावइ । महात्मान्हइं संधारु घाततां जमालि पूछइं—संधारओ घा-
 तिओ ? । महात्मा कहइं—घातिओ । जमालि आविओ, देषइं अध घातिओ; कहइं—तुम्हे कांइ
 कूडु बेळिउ ? । महात्मा कहइं—परमेश्वरि कहिउ छइं “ कीजता साहसुं कीधउं कहीहं । ”
 ते वात सामली जमालि कहिवा लागु—ए वचन परमेश्वरनूं कूडउं । महात्मा कहइं—गामिं
 जावा लागु पुरुष गामि गिओ कहीइ । थोडइं कटकइं भागइं भाजन भागुं कहीइ । छेहडइं
 15 मार्त्रि फाटे वल्ल फाटउं कहीइ । तिम अधूरइ ऊ कार्य कीधइ काज कीधूं ज कहीइ । इसी
 अनेक युक्ति करी प्रीछवइं, पुण प्रीछइं नहीं । पछइं महात्मा छांडी श्री महावीर पासिं गिआ ।
 अनुधा महासतीइन्हइं जमालिनु कदाग्रह लागु । दक कुंभार श्रावकनइं उपाश्रइं महासती
 रही छइं । वार करता काबली आडी बांधी । तीणइं कुंभारिं कांबली भणी अंगारुउ नांखिओ ।
 कांबलीइ छिद्र पडिउ । महासती कहइं—श्रावक ! क्षारी कांबली कांइ बाली ? । श्रावक दक
 20 कहइं—श्री महावीरनइ मतिं बली कहीइ, पुण तहारइं मतिं बळवा लागी छइ, परी बली हूइं तु
 बली कहीइ । तीणइं वचनिं महासती बूझी । मिच्छामि दुक्कड दिइ । महासती जई जमालिनइं
 वृक्षवइं पुण बूझइं नहीं । निन्हव थिओ । तप घणाइ कीधा तु ऊ अनतउ संसार ऊपार्जिओ ।
 महासती श्री महावीर कन्हइ जई चारित्र आराधी सुगतिं गई । इसी परी जमालिं विपरीत
 प्ररूपक निन्हव इसी वचनीयता ग्रामी मरी क्लिषिणीओ देव हूओ । इम जीव उन्मार्गिं
 25 वर्तता महत्वथी पडइ ॥

योगशास्त्रमांनी केटलीक कथाओ.

[कर्ता—सोमसुन्दर सूरि]

१. द्रव्यमोह उपर बे भाईनी कथा.

आगइ एकइ गामि बि भाई हुंता । पहिली मेघनी वृष्टिइं एक भाई नदीनइ तीरी
काष्ठादिक काढिवा गिउ । इसिइ पूर वही गिउं छइ नदीनइ तटि एक सोनीया भरी कडाहि 5
दीठी । ते लेई कादम खरडिया भणी निवरइ द्रहमाहि घोवा लागउ । तेतलइं ते हाथ हुंती
विछूटी । द्रहमाहि पडी । तेहनी मूर्छाईं करी पेलउ गहिलउ थिउ । इमइ जि कहइ “ आहां
घोतां गई २ । ” पाछउ घरि आविउ । जि को बोलावइ तेहन्हइं “ घोतां गई २ (घोतां
गई) ” इम जि कहइ । पछइ सगे ते ओरडी माहि घाती केतलइ दीहाडा भूषिउ राषिउ ।
भूषइं करी ते गहिलपणउं गिउं । बडा भाई आगलि सोनईआ भरी कडाहिनउ वृत्तांत कहिउ । 10
तेहन्हइं ते वात सांभलतां मोहइं करी गहिलपणउं थिउं । इम जि कहइ—“ तइं कांइं धोई ”
जि को बोलावइ तेह आगलि ईम जि कहइ “ तइं कांइं धोई ” । पछइ सगे ते हू ओरडी
माहि घाती भूषइं सूकविउ । तेहइनउं गहिलपणउं इम गमिउं । इमं जीव अणछतीइं वस्तइं
मोहइं करी गहिलउ थाइ । पछइ मरी दुर्गतिइं जाइं ॥

२. हिंसाना फल उपर सुभूम अने ब्रह्मदत्तनी कथा.

श्लोक—श्रूयते प्राणिघातेन, रौद्रध्यानपरायणौ ।

सुभौमो ब्रह्मदत्तश्च, सप्तमं नरकं ययौ ॥ १ ॥

व्याख्या—श्रूयते० सिद्धान्तमांहि इसिउं साभलीइ । प्राणीया जीवनी हिंसाइं करी
रौद्रध्यान—परायण हुंता आठमउ चक्रवर्त्ति सुभौम अनइ वारमउ चक्रवर्त्ति ब्रह्मदत्त—ए वेई
चक्रवर्त्ति सातमी नरक पृथ्वीइं गया । 15

अत्र कथा—पहिलं सुभौम चक्रवर्त्तिनी कथा कहीइ छइ ।—देवलोकि बि देव मित्र
हुंता । एक देव वैश्वानर इसिइं नामिइं महासम्यक्त्वधारी । वीजउ देव धन्वन्तरि इसिइं नामिइं
महामिथ्यात्वी तापसभक्त । वेई आपणउ २ धर्म वषाणता इम कहइ—धर्मनी परीक्षा कीज-
सिइ । इम कही ते वेई देव पृथ्वीमंडलिमाहि आवइं । इसिइं अवसरि मिथिला नगरीनउ पद्मरथ

- राजा राज्य छांडी श्रीवासुपूज्य वारमउ तीर्थकरदेव ते कन्हलि दीक्षा लेवा जातउ नवउ देषी पहिलउ तेहनी परीक्षा करिवा लाग़ा । अनेक अन्न पाणी विशेष सरस दिषाडिया । भूषिइ तरसिइं तीणइं महात्माइ ते न लीधा । सत्त्वथिकउ चलिउ नहीं । पछइ वली तेहे देवे एकइं मार्गि काकरा कांटा विकुर्च्या । एकइ मार्गि डेडकी विकुर्वी । ते महात्मा देडकीनउ मार्ग छाडी
- 5 काकरा काटानइ मार्गि चालिउ । पग लेहिइ शर्जर हूआ तु हू क्षुमिउ नहीं । पछइ तेहे देवे गीत नाटक खयादिक रूपि करी क्षोभवी जोइउ, पुण ते न क्षुमिउ । पछइ तेहे देवे नैमित्तिकना रूप करी ते महात्मान्हइ कहिवा लाग़ा—अम्हे नैमित्तिक शास्त्रनइ बलिं वात जाणउं । तम्हारउं आऊषउ घणउ छइ । हिवडां यौवन वयि छतइ भोग भोगवि । पछइ वडपणि तप लेंयो । हिवडा तून्हइं सौख्यनी वेला । तेहे वचने महात्मा क्षुमिउ नहीं । वलतउं महात्माइ कहिउ—
- 10 जइ मून्हइ घणउं आऊषउं, तउ घणउ काल चारित्र पालिसु । घणउ पुण्य हुसिइ । अनइ यौवन वयि जे तप कीजइ ते तप श्लाघ्य । जरा आवी पुठिइ शेष श्लाघ्य न हुइं । तेहनी द्ढाई देषी हर्ष्या । जिनशासन प्रशंसवा लाग़ा । पछइ जमदग्नि इसिइं नामिइ जूनउ तापस वनमाहि जटाधारी घणा काल्ळाइ तप तपतउ ध्यानि रहिउ दीठउ । तेहनी परीक्ष्यानइं कारणि चिडकलउ चिडकलीनउ रूप करी ते बेई देव ऋषिना कूंचमाहि अंगीसलउ करी
- 15 रहिया । इसिइ चिडकलइं मनुष्यनी भाषाइं चिडकली प्रतिइ कहिउं—हउं हिमवत पर्वति जाउं छउं । चिडकली न मानइ । कहइ—तउं वलतउ नहीं आवइ । चिडकलउ गौहत्या बालहत्या स्त्रीहत्या ब्रह्मदत्यादिकना सम करइ । जउ वलतउ न आवउं तउ हुं एहे पापे लीजउ । चिडकली ते एकू सम न मानइ । चिकली कहइ—जइ न आवं तउ एह ऋषिनइ पापि लीजइ, ए सम जु करइं तु जावा देउं । ते वात सांभली ते जमदग्नि ऋषि रीसाविउ । हाथ
- 20 कुचि माहि घाती ते बेई साहीनइ कहिवा लाग़उ—अरे कहउ हु सिइं पापी^१ । चिकली कहिवा लाग़ी—हे ऋषि ! तु कोप म करि । आपणा शास्त्र जोइ—‘अपुत्रस्य गतिर्नास्ति’ अपूत्रीयान्हइ गति नथी । तउ अपूत्रीउ, तून्हइ गति किहा छइ । ते वचन सांभली ऋषि ते वात साची मानी क्षुमिउ । मनि इम जाणइ—पाणी ग्रहण करी पुत्र उपजावउ । तप मूंकी कोष्टकि नगरी जितशत्रु रायनइ घणी बेटी सांभली कन्या मागिवा चालिउ । धन्वन्तरि देव
- 25 ते रिषि क्षुमिउ देषी जिनधर्म साचउ मानतउ श्रावक हूउ । जमदग्नि ऋषि जितशत्रु राय कन्हलि जई कन्या मागी । राजा कहइ—माहरइ सउ कन्या छइ, जे तह्मनइ वाछइ ते लेई जाउ । पछइ ते ऋषि कन्यानइ अत पुरि गिउ । कन्याए ते जटाधारी दूबलउ असंस्कृत देह देषी थूंकी २ गई । ऋषि रीसाविइ तपनइ बलि ते सघलीइ कुत्सित कूबडी कीधी । रीसाविउ पाछउ वालिउ । आंगणइ धूलि माहि रमती रायनी वेटी एक दीठी । तेन्हइ बीजुरउ देषाडिउं ।
- 30 पेलीइं वीजउरा भणी हाथ अघउ कीघउ । ऋषि कहिउ एमून्हइ वाछइ । इम बोली ऊपाडी

लेई चालिउ । राजाईं शापभइं वीहतइं ते कन्या, सहस्र गाइनउं गोकुल, दास दीकोला सहित
 ऋषिन्हइं दीधी । बीजी सउ कन्या साली भणी थाकता तपनइं वलिइं साजी कीधी । इम तप
 सघलउइ नीगमिउं । पछइ ते बालिका वनमाहि लेई आश्रमस्थानक करी तिहां लाली पालीनइ
 यौवन वय प्राप्त करी पाणिग्रहण कीधउं । ऋतुकालि तेन्हइं कहिवा लागउ—एक वस्तु मंत्रिइं
 साधी तून्हइं आपउं । जिसिइं तान्हइ वारू ब्राह्मण बेटउ हूइ । रेणुका कहइ—मंत्रिइं करी वि 5
 वस्तु साधउ । जिसिइं एकइं क्षित्रिय बेटु हूइ । कांइं, क्षित्रिय बेटानी वस्तु माहरी बहिनी हस्ति
 नागपुरि परणी छइं तेन्हइं आपिसु । पछइ तीणइं ऋषिं वि वस्तु साधी आपी । पछइ रेणुकाइं
 माहरउ बेटउ शूर थाइ—तेह भणी क्षत्रिय चारु पाधउ । ब्राह्मण चारु बहिनिन्हइं हस्तिनाग
 पुरि मोकलिउ । ते तीणइं पाधउ । रेणुकानइं राम इसिइं नामिइं बेटउ हूउ । बहिननइं कृतवीर्य
 इसिइं नामिइं बेटउ हूउ । तिसिइं एक विद्याधर अतीसारीउ तीणइं आश्रमि आविउ । ते 10
 रामिं पडीगिउ । तेहनी सार कीधी । तीणइं विद्याधरि हर्षिइं थिकइ परशुविद्या आपी । ते रामिं
 साधी । तीणइं करी परशुराम भणी प्रसिद्ध हूउ । देवताधिष्ठित कुठार ते हथीयार लीधइं
 हींढइ । रेणुका बहिननइं मिलिवा हस्तिनागपुरि गई । तिहां बहिनेवीसिउं तेहनइ संबंध
 मिलिउ । तिहां वली बेटउ जायउ । वेटा सहित जमदग्नि ऋषिं रेणुका पाछी आणी । परशु-
 रामिइं रीसाविइं हुंतइं वेटा सहित ते मा मारी । पछइ अनंतवीर्य राजा रीसाविउ ते आश्रम 15
 आवीनइ विणासिउ । ऋषि मारिउ । पछइ परशुरामिइं कुठारनइं वलि आपणउ भाई कृतवीर्य
 मारी हस्तिनागपुरनउं राज्य लीधउं । इसिइं कृतवीर्य रायनी राणी एक साधान नाठी । वनमाहि
 तापसे आपणइ अड्डइ भुइंहरामाहि घाती राषी । तिहां तीणइं चउद स्वप्न सूचित बेटउ
 जायउ । तेन्हइ सुभूम इसिउं नाम दीधउं । तेतलई परशुरामि क्षत्रिय ऊपरि वापनइ वइरि
 फिरी २ सातवार निःक्षत्रियाणी पृथ्वी कीधी । क्षत्रियनी दाढ लेई २ स्थाल भरी मूकिउं । 20
 इसिइं एकइं नैमित्तिकि परशुरामन्हइं कहिउं छइ—जीणइ पुरिषि आविइ ए दाढ खीर रूप
 थासिइ, अनइ ते जिमसिइ, तेहनइ हार्थि तून्हइं मरण छइं । पछइ ते वयरी ओलखवानइं
 कारणिं परशुरामिं सत्तूकार मंडाविओ । क्षत्रियनी दाढनउं स्थाल सिंहासन ऊपरि मांडी मूंकिउं
 छइ । इसिइं अवसारि बैताव्यपर्वति मेघनाद विद्याधरि आपणी वेटीनइ कारणि नैमित्तिक कन्हलि
 वर पूछिउ । नैमित्तिकिं सुभौम कहिउ । ते विद्याधर आपणी वेटी लेई आविउ । सुभौम पर- 25
 णाविउ । तिसिइ सुभौमिं भुइंहरामाहि छतइ माइ कन्हलि पूछिउं—पृथ्वी एतलीइ जि छ ? इसिउं
 माइं कहिउं—हे वत्स ! ताहरउ वाप मारी हस्तिनागपुरनउं राज्य परशुरामिइं लीधउं । तेहनइ
 भयइं आपण वे भुइंहरामाहि नासी रहिया छउं । ते वात सांभली सुभौम रीसाविउ । भुइंह-
 रामाहि हुंतउ वाहरि नीसरिउ । मेघनाद विद्याधर सहित हस्तिनागपुरि सत्तूकारि गिउ ।

क्षत्रियनी दाढ क्षीररूप थई । तेह जि जिमवा लागउ । परशुरामना रषवाल मारिवा धाया ।
 मेघनादि विद्याधरि ते त्रासव्या । परशुरामि ते वात जाणी आविउ । सुभौमनी दृष्टि तेहनउ
 कुठार ओल्हाणउ । सुभूमि परशुराम भणी थाल मूकिउं । ते थाल फीटी चक्र थिउ । तीणइं
 परशुराम पूरउ कीधउ । परशुरामनइं वहरि एकवीसवार निब्राह्मणी पृथ्वी कीधी । चक्र रत्ननइ
 वलि छइ खंड साधी चक्रवर्त्ती हूउ । लोभनउ वाहिउ धातकीखंडनूं भरतक्षेत्र साधिवा भणी
 चर्मरत्न ऊपरि कटक चडावी लवणसमुद्रमाहि चालतउ देवताए मेलिहउ । समुद्रमाहि बूडउ ।
 मरी हिंसानइ प्रमाणि सातमी नरक पृथ्वी गिउ ॥

- बीजी ब्रह्मदत्तनी कथा लिपीइ छइ । कांपील्यपुरि ब्रह्मदत्त इसिइ नामिं वारमउ चक्रवर्त्ती
 हूउ । राज्य करता इसिइ अवसरे पावलि दीर्घरायनइ भयइ एकला फिरता अटवीमाहि
 10 तृष्णाक्रान्त ब्रह्मदत्तनइ एकइं ब्राह्मणइं पाणी पायउ हुतउं, ते ब्राह्मण चक्रवर्त्ति कन्हलि आविउ ।
 चक्रवर्त्तिइं घर २ प्रतिइ भोजन वज्र १ दीनार दक्षिणा दिवराविउ । इम काल जातइं एकवार
 तीण जि ब्राह्मणिं चक्रवर्त्तिन्हइ कहिउ—जेतउ भोजन कर, ते भोजन मून्हइं दिवारि । चक्रवर्त्तिइं
 कहिउ—ते भोजन बीजान्हइं जरइ नहीं । ते ब्राह्मण कहइ—तउं किसिउ कृपण छं, जिमण देई
 न सकं । पवइ चक्रवर्त्तिइं ते ब्राह्मण सकुटुब आपणउं जिमण जिमाडिउ । धरि आविउ ।
 15 रात्रि तीणइ आहारि करी काम विह्वल सघलाइ थिया । परस्परिइ पशुनी परिइ प्रवर्त्तिया ।
 प्रभाति हूइ लाजता परस्परिइ एक एकन्हइ मुहडउ देषाडी न सकइं । ते ब्राह्मण चक्रवर्त्ति
 ऊपरि रीसाविउ । नगर बाहिर नीकलिउ । तीणइ एक पशुपाल गोला धणुहडी करी पीपलनां
 पान काणां करतउ दीठउ । पवइ ते पसूआलन्हइ गर्थ मानी इसिउं कहिउं—राजा मार्गिं
 हाथीइ चडिउ जे जाइ, तु गोला मूकी तेहनी आपि काढिजे । पवइ लोभ लगइ पसूआलिइं
 20 ते वात पडिवजी । किहाएक छानउ थई रहिउ । इसिइ रेवाडीइं जातइ धनुहडीइ करी
 समकाल वि गोला मूकी चक्रवर्त्तिनी बेई आंषि काढी । राजपुरुषे पशूआल धरिउ । तीणइं
 मारीतइं ब्राह्मण देषाडिउ । रीस लगइ सकुटुब ते ब्राह्मण मारी, बीजा ब्राह्मण सघलाइनी
 आपि काढी थाल मरी मू आगलि मूकउ—इम आदेस दीधउ । तिवारइं बीजाइ ब्राह्मणनी
 आंषि काढीती देवी दया लगइ मंत्रीश्वरे लेसूआ गुंदानी कुलीआ स्थाल भरी चक्रवर्त्ति आगलि
 25 मूकीइ । ते ब्राह्मणनां लोचननी बुद्धिइ मईतु हर्षाई । इम सोल वरस रौद्रध्याननि प्रवर्त्तीनइ
 मरी सातमी नरक पृथ्वी गिउ । तीणइं सर्वायु सातसइं सोलोत्तर वरस सघलउं आऊषउं
 भोगविउ । ए हिंसानां फल कहिया ॥

३. कालक सूरिआ खाटकीनी कथा.

राजगृह नगरि श्री महावीर समोसरिया । श्रेणिक महाराय अभय कुमार मंत्रीश्वर
समोसरणि आविया । कालक सूरिउ पाटकी समोसरणि आविउ छइ । इसिइ अवसरि श्रीमहा-
वीरनइं छीक आवी । तिसिइ अवसरि दर्दुरांक देव तीणइं इम कहिउं—परमेश्वर ! तउं मरि ।
तिसिइ श्रेणिकरायन्हइं छीक आवी । तिहां देविं कहिउं—चिरं जीव । एतलइ अभयकुमार- 5
न्हइं छीक आवी तेहन्हइं इम कहिउं—जीव भावइ मरि । एतलइ कालिसूरिया पाटकीन्हइं छीक
आवी । देविइं कहिउं—म जीवि म मरि । तिसिइ धर्मदेशनानइ प्रांति ते देवता परमेश्वर वांदी
गिउ । अदृश्य थिउ । श्रेणिक महाराइं श्री महावीर पूछिया—ईणइं देविइं तुम्हन्हइं मरि काइ
कहिउं ? परमेश्वर कहइं—ईणइं भक्तिइं कहिउं । जेह भणी, अम्हन्हइं आहां संसारमाहि रहियां
सयरनी अबाधाइं करी छइ; मूआ पूठिइं केवलां मोक्षनां सुखइ जि छइं । तेह भणी भक्तिइं 10
' मरि ' इसिउं कहिउं । तुम्हन्हइं जे ' जीवि ' इसिउं कहिउं । ते एह भणी—तुम्हन्हइं जीवतां
आहां सुख छइं; मूआ पूठिइं नरगि जाएसि । तीणइं करी दुःख । अभयकुमारन्हइं धर्म करतां
जीविवउं मरिवउं वे रूडां । कालसूरियान्हइं पाप करतां पांचसइं भइंसा मारतां ए जीविउं
विरूउं, अनइ मूआ पूठिइं सातमी नरकपृथ्वी जाइसिइं; तेह भणी एहन्हइं जीविवउं मरिवउं
वेई विरूआं । ए वात सांभली श्रेणिक महाराय परमेश्वरनइं वीनवइ—स्वामी ! तइं ठाकुर छतइं 15
नरकि काइं जाउं ? परमेश्वरि आइस दीघउं—तइं पहिलउं आगइं नरगनउं आऊषउं वांघिउं,
पछइ सम्यक्त्व पामिउं । ते सम्यक्त्वनइं बलिइं आवती चउवीसीइं श्री पद्मनाभ पहिलउ तीर्थकर
थाएसि । तउ तेह भणी मनमाहि खेद म करसि । वली श्रेणिक महाराय कहइ—काई उपाय कोई
छइ, जीणइं कीधइं नरगि न जाउं ? स्वामी वली कहइ—ताहरइ घरि जे कपिला दासी छइ ते जइ
भक्तिपूर्वक महात्मान्हइं दान दिइ, अथवा कालसूरिउ पाटकी दिनं प्रति पांचसइं भइंसा विणा- 20
सइ छइ ते जइ न विणासइं तउ तून्हइं नरक टलइ । ए वात सांभली श्रेणिक महाराय हर्षिउ,
उठिउ । कपिला दासी प्रतिइं इसिउं कहिउं—तउं महात्मानइं भक्ति दान दइ । कपिला कहइ—केती
वारइं तुं मून्हइं सर्व सुवर्णमय करइ, अथवा तउं मून्हइं जइ नितोलइ मारइं तउ एह अकृत्य
हुं न करउं ।

रूसउ सेणीराओ अहवा रूसउ जिणवरो वीरो ।

कपिला न देइ दाणं इह भवे परभवे चेव ॥१॥

पछइ राजाइ कालसूरिउ पाटकी बोलाविउ । तेहन्हइं कहिउं—भावइ तेतलउ द्रव्य
मागि, पाणि जीवहिसा परही मूंकि । कालसूरिउ पाटकी कहइ—ए आपणी कुलक्रमागत हिंसा

- आवी ते मूकउ नहीं । एहमाहि सीउ दोष छइ, जे घणा जीवलोक वाछइ । पछइ राजाई ते अंधकूपमाहि घाती अहोरात्र राखिउ । राजाई परमेश्वर वीनविया-एक अहोरात्र ए मह हिंसा करतउ राषिउ । परमेश्वरि कहिउं-ईणइं कूआमाहि माटीना पाचसइं भइंसा करी विणासिया, तउ ए जिमिउ । श्रेणिक महारायनइं मनि ते वात जाणी खेद थिउ । चींतविउ-नरग जावा-
- 5 नूं कर्म अन्यथा न हुइ । पछइ ते कालसूरीउ मूकिउ । पाच पाचसइं भइंसानउ विणास सदैव करतां तेहनइं पोतइ पापनउ ढिग बाधिउ । छेहडइ दारुण रोग आविया । तीणइं पीडिउ-आक्रन्द करइ । जे जे सुखकारीया पदार्थ ते ते दुःखमय देषइ । सुलस आपणा बापन्हइ समाधि बांछतउ अभयकुमार मंत्रीश्वर कहइ बुद्धि पूछिवा गिउ । अभयकुमार कहइ-ताहरइ बापि जीवहिंसादिक अतिमोटां जि पाप कीधां तीणइं करी सातमी नरकपृथ्वीइं जाइसिइ । तेह
- 10 भणी तेनरगनी लेख्या साह्यी आवी । हिव जे जे विपरीत भक्ति करिसि ते ते रूडी भणी मानिसिइ । ए वात जाणी सुलसिइ कालसूरिउ कइआ तीषा रस जिमाडइ । उन्हा दुर्गन्ध विरूआ पाणी पाईइ । दुर्गन्ध विष्ठादिके विलेपीइ । उभा कांटाना झाषरां ऊपरि सूआरिउ । अनेरउं इ जिम जिम विपराति करइ तिम तिम ते रूडउं मानइ । इम जि करतां मरी सातमीइ नरगि गिउ । सुलसि मनि चींतविउं-बापन्हइं पापनउं फल देषी हुं हिव हिंसा नहीं करउं । पाणीवार ब्रूआ पुंठिइं सगा
- 15 सणीजा कुटुब मिली सुलसन्हइं कहइं-तउं बापनउ पद अंगी करि । महिषनइं पहिलउ घाय तउ मूकि । पछइ आपहणी अम्हे मारिसिउ । सुलस कहइ-जिम मारा प्राण मून्हइं वल्लभ तिम सवि हउ जीवन्हइं आपणा २ प्राण वल्लभ । तेह भणी आजीविकानइं कारणि एवढउ पाप कुण उपाज्जइ । सगा कहइं-जीव मारतां जे पाप लागिंसिइ ते अम्हे थोडउं २ विहची लेसिउ । इम कही बलात्कारिइ महिष मारवा भणी सुलस हाथि कुठार आपिउ । सुलसि ते
- 20 कुठार उपाडी आपणी जि जाघ छेदी । मूर्छा आवी पडिउ । मूर्छा वाली पछउं कहिवा लागउ-अहो स्वजनो, माहरइ पगि गाडी पीडा ते तुम्हे थोडी २ विहंची सघलाइ लिउ, जिसिइ हउं पीड रहित थाउ । सगा सणीजा कहइं-सुलस तुं भोलउ थिउ ! कहिनी पीड कुणहइं किम लेवराइ छइ ^१ वली सुलस कहइ-एतली पीडमात्र तुम्हे लेई नथी सकता, माहरउं पाप तुम्हे किम लेअत ^२ । कुटुंबनइ कारणि पाप करी एकलउ हउं नरगि दुःख सहउं,
- 25 तुम्हे आहां जि राहिसिउ । तेह भणी कुलक्रमागतइ आवी हिंसा हउं नहीं करउं । बाप जइ आंघलउ हुइ तउ वेटइ आघलइ हवउ ^२ बाप जइ कुइ पडी मूंउ, तउ वेटइ कूइ पडी मरिवउं ? इसिइ अवसरि अभयकुमारि मंत्रीश्वरि आवीनइ सुलस प्रशंसिउ । धर्मनइ विषइ स्थिर कीघउ । सम्यक्त्वमूल वारवत आराधी सुलस देवलोकि पहुतउ ॥

४. वसुराजानी कथा.

शुक्तिमती नगरी, तिहां क्षीरकदम्बक इसिहं नामिहं उपाध्याय ब्राह्मण । तेह कन्हलि त्रिणि छात्र शास्त्र पढइं छइं । एक तेहजि उपाध्यायनउ बेटउ पर्वतक, बीजउ रायनउ बेटउ वसुनामिं, त्रीजउ ब्राह्मण पुत्र नारद । एकवार ते त्रिणिइ पाढनइं श्रमिहं थाका आवास ऊपरि सूता छइं । तिसिइ चारण-श्रमण महात्मा वि आकाशें जातां परस्परिइ ईसी वात कहइ—ए 5 त्रिहुंमाहि एक स्वर्गि जाइसिइ, वि नरगि जाइसिइ । क्षीरकदम्बक उपाध्याय ते वात सांभली-नइ तेहनी परीक्षा करइ । पीठाना कूकडा करी ते त्रिहुं छात्र-हइं आपइ । इसिउं कहिउं—जिहां कोइ न देषइ तिहां मारी आवउ । वसु पर्वतक वे मारी आविया । नारद कूकडउ आपउ छेई आविउ । गुरु प्रतिहं कहइ—

यतः—आदित्यचन्द्रावनिलोऽनलश्च द्यौर्भूमिरापो हृदयं यमश्च । 10

अहश्च रात्रिश्च उभे च सन्ध्ये धर्मो हि जानाति नरश्च चिन्हम् ॥१॥

ते स्थानक नथी जिहां कोइ न देषइ । ए मून्हइं देषइ, हउं एहनइं देषउं । वली ज्ञानी देषइ । तेह भणी मइं जाणिउं गुरे मराविउ नथी । एह भणी आषउ जि आणिउ । गुरइं जाणिउं—दयावंत भणी ए स्वर्गि जासिइ । माहरउ बेटउ रायनउ बेटउ वसु ए बेई नरगामी । तीणइं वैराग्यइं उपाध्याय अनइ अभिचंद्र राजाई विहु जणे दीक्षा लीधी । पर्वतक उपाध्यायनइ 15 पदि बइठउ । अनेक छात्र भणावइ । रायनइ पाटि वसुराजा हूउ । सत्यवादी भणी लोकमाहि तेहनी क्षाति हुइ । एकइं आहेडीइं वनमाहि फिरतइं एक स्फटिक शिला देषाडी । ते राई छानी अणावी आपणा सिंहासण हेठलि मंडावी । राजानउं सिंहासन आकासि रहिउं देषी लोकमाहि गाढेरी प्रसिद्धि—ए सत्यनउ महिमा, इसी वात विस्तरी । एकवार नारद मित्र भणी मिलिवा पर्वतक कन्हलि आविउ । तिसिइ पर्वतक छात्र आगलि ‘अज्ञैर्यष्टयं’ ए वेदना पद 20 मांहि अज शब्दि बोकडा कहीइं, तेहे याग करिवउ, इसिउं कहितउ साभली नारदि वारिउ । जउ गुरे अज शब्दिइं त्रिवरसी अचित्त धान्य कहिया छइं । पर्वतक अहंकारि चडिउ न मानइं । पछइ इम कहइ—जे कूडउं कहितउ हुसिइ तेहनी जिहा छेद कीजसिइ—इसी प्रतिज्ञा करइ । वली कहइ ईणइं विषइ साषीउ वसुराजा प्रमाण । इसिइ वसुराजा पर्वतकनी माताइ जई इसिउं मनाविउ । जाउ तम्हारा वेदानउ पक्षपात करिसिउं । बीजइ दीहाडइ पर्वतक अनइ नारद वे 25 समुदाय सहित राय कन्हलि आन्या । वसुराजाइं पर्वतकना वचननी कूडि सापि दीधी । देवताए कुपीए ते शिला सिंहासन सहित चूर्ण कीधी । वसुराजा पडिउ, मरी नरगि गिउ । देवताए रीसावे हुंते तेहना आठ पिरीआ मारिया । नारद सत्यवादी भणी पूजिउ ॥

५. ऋषिद्वय कथा.

एक लोकिक ऋषि कौशिक नामिह सत्यवादी भणी लोक माहि प्रसिद्ध थिउ । वनमाहि तप तपइ छइ । एकवार चोर गाम मुसी ऋषि आगलिह नीकल्या वन माहि नाठा । तेह केडइ वाहर आवी । तेहे सत्यवादी भणी ऋषि पुबिउ—चोर केहीं गया । ऋषिं
 5 कहिउं—एह वनमाहि पइठा छइ । ते वात जाणी ते वाहरू सन्नद्ध बद्ध थई वनमांहि पइसी, चोर बिणासी बल्या । ते ऋषि एहइ परपीडा करीहं वचनिइ इसिइ बोलिवइ नरगि गिउ । जीणइ वचनिइ जीव उगारइ तेहवउ माइउ गोइउं बोलतां पुण्य जि हुइ । जिम एक लोकिक ऋषि वनमाहि तप तपतउ हुंतउ । आहेडीना त्रासिव्या हिरण तेह ऋषि आगलिह गया । केडइ आहेडी आविया । तेहे ऋषि पूबिउ—मृगला केहीं गया । ऋषिं दया
 10 लगइ इसिउं कहिउं—

“या पश्यति न सा ब्रूते, या ब्रूते सा न पश्यति ।

अहो व्याध ! स्वकार्यार्थी किं मां पृच्छसि मुहुर्मुहुः ॥ ”

जे आधि देषइ ते बोलइ नहीं । जे जीम बोलइ ते देषइ नहीं । इम कही ते आहेडी वीयारिया; मृगला उगारियां । एहइ मां गोइ वचनिइ बोलिवइ, जीव रक्षा हेतु भणी, ऋषि
 15 स्वर्गि पहुतउ ॥

६. बे चोरनी कथा.

वेणातटि नगरि, मूलदेव राजा । एकवार लोके विनविउ—स्वामी ! को एक चोर नगर छसइ छइ, पुण चोर जाणीइ नहीं । राजां कहिउं—थोडा दिहाडा माहि चोर प्रगट करिसु । तम्हे असमाधि म करिसिउ । पछइ राजां तलार तेडी हाकिउ । तलार कहइ—मइ
 20 अनेक उपाय कीधा पुण ते चोर बराइ नहीं । पछइ राजा आपणपइ रात्रिइ नीलउ पटउल्ल पहिरी नगर बाहरि जे जे चोरने स्थानके फिरतउ, चोर जोतउ, एकइ स्थानकि जई सूतउ । तेतलइ मडिक चोरिइ दीठउ, जगाडिउ, पूबिउ—कउण तउ ? तीणि कहिउं—हु कापडी भीषारी । मंडिक चोरि कहिउ—आवि तउ मू साथिइ जिम तून्हइ लक्ष्मीवंत करउं । राजा तेह केडा लागउ जाइ । मडक चोरिइ नगरमाहि पइसी, एक सोठिनइ घरि खात्र दीधउ । सर्वस्व लेई
 25 पोटर वाधी रायनइ माथइ देई जूनउं उद्यान तेह भणी चालिउ । तिहा एक गुफानउं बार ऊघाडी मोस लेई माहि पइठउ । दिव्य रूप धारिणी आपणी बहिनिहइ तीणइ कहिउ—परहुणाना

पग पखालि । अन्यात कूआनइ कांठइ आसण माडी ते रायना पग धोवा लागी । सुकुमाल
 लक्षणोपेत रायना पग देधी सानुराग थकी रायनइ कहइ—जइ मझरइ परिणं तु एक वात
 कहउं । राइं कहिउं—परणिखु । पछइ ते कहइ—आगइ जे पोटलउ ऊपाडी आवइ तेहनइं पग
 धोवानइं मिसिइं पाछलि तेहनइं कूइ लांषउ । ताहरइ रूपि मोही कहउं छउं—तम्हे जाउ ।
 राजा ऊठी जावा लागउ । तीणइं छीइं वाहिविउं परहणउ नाठउ । एतलइं मंडिक चौर 5
 कंकलोहनउं खांडउं लेई केडां घाइउ । राजाइं एक टुंठउ आपणइ वखि आच्छादी थांभउ
 आंतरइ देई रहिउ । टुंठउ आहणी पाडी चोर पाछउ वलिउ । राजा नीकली पाछउ अवासि
 आविउ । बीजइ दीहाडइ राजाइ रवाडी जातइं तूनारानउं काम करतउ ते चोर दीठउ ।
 रात्रिं दीठानइं अनुसारिइं ओलषिउ । राजाइं तेडावी अतिहिं मान देई वहिनि मागी ।
 चौरि जाणिउं हउं राजाइं लाघउं । पछइ पेलइं अवसर जाणी वाहिन रायनइं परिणावी, 10
 मान्य हुई । राजाइं तेहनी वहिन पाहिइं वख आभरणादि सर्व अणाविउं । मउडइं २ सहू
 लेई पछइ ते मंडिक चोर अनेके विडंबनाए विडंबी २ विणासिउ । सगउ सालउ छतउ इ
 पणि सांसहिउ नहीं । इम अनेराइ चोरीना दोषइं सगाइ अनर्थ प्रामइं ॥

७. रोहीणेय चोर कथा.

राजगृह नगरि, श्रेणिक राजा, अभयकुमार मंत्रीश्वर, तिसिइ वैभारगिरि पर्वति 15
 लोहखरउ चोर रहइ । राजगृह नगरनी सर्वलक्ष्मी स्यादिक चोरी आणइ । तेहनइ रोहिणी
 कलत्रनउ वेटउ रोहिणीउ इसिइ नामिइं छइ । इसिइ लोहखरइं मरतां तेहन्हइं इसी शीप
 दीधी—जे समोसरणि वइठउ त्रैलोक्यना लोक आगलि वषाण करइ तेहनउं वचन काने म
 सांभलसि । रोहिणीउ ते वापनउं वचन पालतउ राजगृह नगर निरंतर मुसइ । एकवार
 स्वामी श्री महावीर वैभारगिरि दूकडा समोसरिया । रोहिणीउं राजगृह जातउ जोइ । तउ 20
 बीजी वाट एकू नहीं तेह भणी समोसरण आगलिइं जि कान आगुलीए ढाकी जावा लागउ ।
 तेतलइं पगि कांठउ भागउ । आंगुली कानतउ काढी कांटा काढतां श्रीमहावीरनउं वचन
 सांभलिउं । तिसिइ स्वामी देवनां लक्षणनी गाथा बोली तीणइ सांभली,—

अणमिसनयणा मणकज्जसाहणा पुप्फदामअमिलणा ।

चउरंगुलेण भूमिं न छिवंति सुरा जिणा विति ॥

- ते गाथा घणउ इ वीसारिवा हींइइ पुण वीसरइ नही । हिव निरतर नगरमाहि चोरी करइ । एकवार श्रेणिक रायन्हइं नगरने लोके वीनविउं—स्वामी, चोरे नगर मुसीइ छइ । ते वात सामली राजाईं तलार ऊपरि कोप कीधउ । तलार कहइ—स्वामी सिउं कीजइ, चोर धराइ नहीं । पछइ अभयकुमारइं तलारन्हइं बुद्धि दीधी । केतलउंइ कटक गढमाहि राषि केतलउं इ
- 5 गढ बाहरि राषि—इम माहि थकउ त्रासविउ चोर बाहिरिळां सुभटइ नग्रही पडिसिइ । ते बुद्धि तलारे कीधी । तीणइं दीहाडइ रोहिणीउ गामि गिउ हुंतउ । रातिं आविउ । अजाणतउ नगर माहि पइसतउ माहिले सुभटे आकुलाविउ । किरण देई बाहिरि पडिउ । तलारे धरी अभयकुमारन्हइं आपिउ । अभयकुमार कहइ—एह कन्हलि चोरीनी वस्तु काई दीसइ नहीं । तेह भणी अणविचारिइ निग्रह किम कराइ । पछइ पूछिउ—तउं किशंनउ, किम निर्वहइ ?
- 10 रोहिणीइ कहिउ—सालिग्रामि दुर्गचंद्र इसिइ नामिइं कुलबी । काज विशेषिइ अहां आविउ । ऊमनउ भणी देवकुलि सूतउ । निद्रा आवी । घणी रातिइ जागिउ । आपणा गाम भणी जातां तलारे साही तुम्हन्हइ आपिउ । पछइ राजाईं सालिग्रामना लोक तेडाविआ । पूछिया—तेहे कहिउं अम्हारइ गामि दुर्गचंद्र कुणुंबी छइ, भलउं माणस । अभयकुमारिइ चीतविउं—ए रोहिणीउ चोर तउ एहु इ जि । देषउ केवडु एहनउ प्रपंच । जां लगइ आपणइं मुखिइं चोरी
- 15 न मानइ, तां एहन्हइ निग्रह कराइ नहीं । तेह भणी मद्य पाइउ । अचेत थिकउ सतभूमिक आवासि दिव्य शय्याइं देवदूष्य वल्ल आभरण पहिरावी पडढाडिउ । पाषती च्यारि देवांगना समान इसी दासी अलंकरी विभूषी राषी । बीजीइ देवलोकनी रचना कीधी । मद्य परिणमिया पूठिइ तत्काल रोहिणीउ जागिउ । देवागना—रूप-धारिणी दासी कहइं—अम्हारइं भाग्यइं करी इणइ देवलोकि तउ अवतरिउ । आहां इसी स्थिति छइ—पहिलउं आपणा पाखिल भवना पुण्य
- 20 पाप सहू कहीइ । पछी देवलोकना आचार करावीइ । ते सामली रोहिणीउ शकाणउ । हउं देव थिउ कि ना । श्रीमहावीरनउ वचन संभारी तउ साचउं कहिसु, ईमइ नही कहउं । पछइ जोअइ, सविहुनी आखि मेषोन्मेष करती देषइ । फूलनी माल कुरुमाणी देषइ । सविहुना पग भुइं लागता देषइ । पछइ जाणिउ, सही ए अभयकुमारनउ कपट छइ । तेह आगलि कूडउं इ जि कहिवा लागउ । मइ पाखिलइ भवि सुपात्रि दान दीधा, प्रासाद कराव्यां, बिंब भराव्या,
- 25 तप तपिउ इत्यादि । परिवार वली कहइ—काई पाप कीधउ हइ ते हू कहीइ । रोहिणीउ कहइ—जउ पाप कीधा हुइ तु एवडा सुख किम लाभइ । ते वात अभयकुमारि सामली मंत्रीश्वर श्रेणिक राजान्हइ कहइ—ए चोर तु हुइ जि पुण प्रगट न थाइ ता निग्रह न कराइ । इसिउं नीतिशास्त्रि छइ । पछइ राजाइ रोहिणीउ छोडिउ । आपणइ स्थानकि गिउ । चीतविवा लागउ—एकइ गाहइं मून्हइ मरणादिक सकट टलिउ । अभयकुमारनी बुद्धिनइ ग्रहि न पडिउ । जइ

श्रीमहावीरनां घणां वचन सांभलत, तउ मून्हइं घणा गुण हुअत । धिग् पडउ । एतलउ काल ईणइं पापीइं वापिइं हुं वंचिउ । इसिउं चींतवतु श्रीमहावीरनइ समवसरणि गिउ । दसविध धर्म सांभलिउ । वैराग्य ऊपनउं । जेहनी वस्तु चोरी हती ते तेहनी वस्तु सघलीइ पाखी आपी । पछइ श्रेणिक महाराइं दीक्षानउ महोत्सव कीघउ । पछइ रोहिणीइं छमासी तप लगइ तप करी छेहडइ पादपोपगमन अणसण लेई समग्र पाप धोई देवलोकि गिउ ॥

5

८. सुदर्शन श्रेष्ठी कथा.

चंपा नगरीइं दधिवाहन राजा । तेहनइ अभया राणी । तिहां ऋषभदास श्रेष्ठि । तेहनइ अर्हदासी कलत्र । तेह सेठिनु भइंसिनउ चारणहार सुभग नामिइं पीडार । एकवार माहमासि वाहरि ऊघाडउ एक महात्मा काउसगि रहिउ दीठउ । तीणइं सांजइं चींताविउं एवडी टाढि रातिइं किम सहिसिइ । इम चींतवतउ पाखिली रातिइं सवाहरे महात्मा कन्हलि 10 भइंसि लेई आविउ । तेतलइं दीस उगतइ महात्माइं काउस्सग पारिउ । ‘ नमो अरिहंताणं ’ कही आकासिइं उपडिउ । पेलइं आकासि गामिनी विद्याभणी ‘ नमो अरिहंताणं ’ ए पद हीइ थाहराविउं । पछइ सेठिइं पूरउ नउकार सीषविउ । एकवार भइंसि चारवा ग्यां मेघ वूठउ । विचालइ नदी पूरी आवी । पाछा वलतां भइंसि नदी तरी उत्तरी अनइ सुभगि नउकार कही आकाश गामिनी विद्यानी बुद्धिइं झांप दीथी । नदीमध्य पडिउ । कादममांहि घुतउ, खीलउ 15 एक तेहनइ मर्मि लागउ । मरी तेह जि ऋषभदास श्रेष्ठिनइ घरि सुदर्शन इसिइं नामिइं बेटउ हूउ । व्यवहारीआनी बेटी मनोरमानउं पाणिग्रहण कराविउ । सुदर्शन श्रेष्ठिनइं कपिल परोहित मित्र छइ । तीणइं आपणी कपिला कलत्र आगलि सुदर्शन श्रेष्ठिना गुण वषाणिया । रूप वर्णवतां तीणइं अनुरागि लीणी इ जि छइ । एकवार निवरइ कहइ—तुम्हारउ मित्र मांदउ छइ; मिलिवा तेडइ छइ । इसी परि माया करी आपणइ घरि ओरडामाहि घालिउ । वाहिरलां किमाड 20 दीधां । आपणउ अभिप्राय प्रकासिउ । सुदर्शन श्रेष्ठि शील राषिवा भणी इसिउं कहिउं—हउं नपुंसक छउं । इसिउ कूडउ उत्तर करी वाहरि नीकलिउ । कपिला अपार लजी । एकवार तीणइं नगारि इंद्रमहोत्सव हुइ छइ । तिहां अभया देवि राणी अनइ कपिला वेई सुखासाणि वइठी जाइं छइ । तिसिइ सुदर्शन श्रेष्ठिनी कलत्र मनोरमा छए बेटे सहित जाती कपिलाइं दीठी । अभया राणी पृथ्वी— ए कुण, कहिना ए पुत्र ? अभया राणीइं कहिउं—ए सुदर्शन श्रेष्ठिनी कलत्र, अनइ एहना पुत्र । कपिलाइं 25 कहिउं—एहना बेटा किम ? सुदर्शन श्रेष्ठि नपुंसक छइ । अभयादेवी हसीनइ कहइ—ते नपुंसक पर ली

- आश्री छइ, स्वकलत्र आश्री ते महापुरुष छइ । तिवार पुंठिइ कपिलाइ आपणउ पाछिल्ल वृत्तांत सघल
इ जणाविउ । अभया राणीइ कहिउं—बापडी तउं मोलवी वीआरी । इम कही हसिउं । कपिला
विषवादी कहिउं—जइ तु अपार डाही सुजाणि तु जाणीसिइ जउ तेहन्हइ क्षोभविसि । अभया
राणीइ अहंकारि चडीइं प्रतिज्ञा कीधी—जइ तेहनइ न क्षोभवउ तउ प्राण छांडउं । एकवार
5 कौमुदी-महोत्सवि राजा रात्रिइं वनमाहि रहिउ । सुदर्शन श्रेष्टि रायन्हइ भेट करी चउमासा
भणी तीणइ दिहाडइ परमेश्वरनी पूजा स्नात्र महोत्सव करी साझनइ समइ पोसह लेई नगरनइ
चाचरि काउसग करी रहिउ छइ । ते वात जाणी अभया राणी सीसकनउ मिस करी कौमुदी-
महोत्सवि न गई, धरि जि रही । इसिइ पडिता दासी देवतानी मूर्ति राणीन्हइ पूजाविवानइं
मिसिइ वली २ लेई जाती आवतीइं पाहरीन्हइ इम बांस उपजावी । तीणी रात्रि सुदर्शन
10 श्रेष्टि काउसगि रहिउ आड ऊपाडी वलि आच्छादी पालषि घाती आणिउ । अभया राणीन्हइ
आपिउ । तीणइ रात्रि सघलीइ अनेकपरि क्षोभविउ । रोम मात्रइ क्षुभिओ नहीं । पखी अभया
राणी नखरे आपणउं हीउ विदारी आक्रंद करइ । पाहरी आविया । तेहे सुदर्शन श्रेष्टि
बांधिउ । रायनइं आपिउ । राजाइ बि त्रिणि वार पूछिउ । अभया राणीनी दया हीयामांहि आणी
बोल्इ जि नहीं । राजाइ तलारन्हइ आपी सूलीइ घताविउ । मनोरमाइं आपद जाणी शासन
15 देवता उद्यसी काउसग कीघउ । एतलइ सुदर्शन श्रेष्टिनइ सूली फीटी सुवर्णमइ सिंहासन
थिउ । । प्रहार फीटी हारादिक आभरण थिया । ते वात जाणी राइ आवी श्रेष्टि क्षमाविउ ।
आपणइ गजेंद्रि बहसारी प्रवेश महोत्सव कीघउ । अभया राणी गल पासउ घाती मुई ।
वनि व्यंतरी थई । पडिता नाठी पाडली पुरि देवदत्ता नगर नायिकानइ धरि जाई रही । सुद-
दर्शन श्रेष्टि वैराग्यइ दीक्षा लीधी एकल प्रतिमा धरतउ आपणपइ पाडलीपुरि आविउ । भिक्षावृत्तिइं
20 फिरतउ अजाणतउ देवदत्ता गणिकानइ धरि पहुतउ । पडिताइ ओलषिउ । पखइ दीहाडउ
सघलउ २ तीणइ देवदत्ताइं क्षोभविउ पाणि क्षुभिउ नहीं । साजइ मूकिउ उद्यान वनि गिउ ।
तिहा काउसगि रहिउ । अभया व्यंतरीइ दीठउ । तीणइ रात्रि सघलीइ उपसर्ग कीधा । उपसर्ग
करताइ जि शुक्लध्यान लगइ केवलज्ञान उपनउ । धर्मदेशना कीधी । अभया व्यंतरी, देवदत्ता,
पंडिता ए त्रिणइ बूझवी ते ऋषि मोक्षि पहुतउ ॥

९. अभयकुमार कथा.

मगधदेसि, राजगृह नगरि, श्रेणिक राजा । तेहनउ बेटउ अनइ मंत्रीश्वर अभय-
कुमार । ते चतुर बुद्धिनिधान । वापनउ राज्य वृद्धिवतउ करइ । इसिइ श्रेणिकराजा कहइ—

वत्स ! तउं राज्य लइ । अभयकुमार पापमए बीहतउ राज्य न वांछइ । इसिइ अवसारि
 एकवार स्वामी श्री महावीर राजगृहि नगरि समोसरिया । अभयकुमारि जई पूछया—भगवन् !
 ईणइ कालि जे राज्य छांडि दीक्षा लेसिइ ते छेहिलउ राजर्षि कुण हुसिइ ? । परमेश्वरि आइस
 दीधउं—आ छेहिलउ राजर्षि उदयन राजा आगइ हूउ । तीणइं राज्य छांडी दीक्षा लीधी ।
 हवइं कोई मोटउं राज्य छांडी दीक्षा नहीं लिइं । अभयकुमारि पारिणामिकी बुद्धिइं इसिउं 5
 चीतविउं—जइ बापनइं आप्रहइं हउं राज्य लेसु तउ मून्हइं दीक्षा नहीं हुइ । तेह भणी
 माहरइ राज्यइं कांई काज नथी । तु बापिइं इसिउं वचन लीधउं—माहरा कहिया पाषइ
 तइ जावउं नहीं । इसिइ माह मासना दिहाडा छइं । सांझनइ समइ श्रीमहावीरना समवसरण
 थिकी चिल्लणा राणी नगर भणी आवइ छइ । एक महात्मा सरोवरनी पालिइं काउसगि रहिउ
 दीठउ । चिल्लणा राणीइं चीतविउं—ए महात्मा आखी रातिनी ताढि किम सहिसिइ । 10
 इसिउं चीतवती घरि आवी । रात्रिइं सिय्याइं पउढी नीद्रमाहि एक हाथ सउडि बाहिरि
 रहिउ । तिसिइ जागी, हाथ ताढउ लागउ । तिसिइ ते महात्मा सांभरिउ । घाइंसिउं गाढइ
 इम कहितां आविउं—ते किम थासिइ । इसिउं बोलती श्रीश्रेणिक राइं सांभली चीतववा लागउ
 —एहनइ हीयइ अनेरउ कुण हुं छइ । ए अंतःपुर सघलउं इ विरूउं । इम चीतवतां पाञ्चिली
 रात्रिइं अभयकुमारि आवी जुहार कीधउ । तेहन्हइं राजाइं रीसाविइं इसिउ आदेस दीधउ— 15
 वत्स ! ए अंतःपुर सघलउं इ बालि । इसिउं कही राजा समोसरणि जई आपणइं मुखिइं श्री
 महावीर कन्हलि पूछिवा लागउ । एतलइं अभयकुमारि चीतविउं—ए चिल्लणादिक राणी सघलीइ
 महासती छइं । राजा किशइ भणी कुपिउ बलावानउ आदेश दिइ । कांई ईहइं कीधउं जोईइ ।
 इसिउं चीतवी अंतःपुर ढूकडी एक जूनी हस्तिशाला लगाडी । राणी सघली एक अवासमाहि
 घाती, ताल देई, अभयकुमार समोसरण भणी चालीउ । एतलइं श्रेणिक महाराइं श्री 20
 गहावीर पूछया—भगवन् ! चिल्लणा राणी सती कइ असती ? श्रीमहावीरि आइस दीधउं—चेडा
 महारायनी सातइ बेठी महासती । ते वात सांभली श्रेणिक राजा पाछउ बलिउ । अभयकुमार
 साहमउ मिलिउ । राजाइं पूछिउं—अंतःपुर लगाडिउं ? अभयकुमारि कहिउं—हा स्वामी !
 श्रेणिकि रीसाविइं कहिउं—तउं आगिमांहि कांई न बलिउ । स्वामी ! तुम्हारउ आदेस वाट
 जोतउ हुंतउ । राइं कहिउं—जा बलि । हउं स्वामी ! सीली आगिमाहि पइसी आपणउं काज 25
 साधिसु । इम-वोली समोसरणि जई अभयकुमारि दीक्षा लीधी । तेतलइं श्रेणिकराजा आवी
 जा जोइ, जूनी-हस्तिशाला बली वइठी देषइ । अंतःपुर समाधिइं जि छइ । बली श्रेणिक
 महाराइं चीतविउं—राषे अभयकुमारि जई दीक्षा लीधी हुई । बली समोसरण भणी धाइउ ।
 जेतलइं समोसरणि आवइ तेतलइं अभयकुमारि थोडीसी बेला चारित्र पाली सर्वार्थसिद्धि विमानि
 उपनउ । एकावतारी हुसिइ । अभयकुमार इह संतोषिइं करी इह लोकि सुखीउ हूउ, अनइ 30
 परलोकि इ सुखीउ हुसिइ ॥

१०. चुलनीपिता श्रावकनी कथा.

वाणारसी नगरीहं जितशत्रु राजा । तिहां चुलनीपिता गृहस्थ । तेहनइ शामा कलत्र । तेहनइ धरि आठ कोडि द्रव्य निधान गत, आठ कोडि घरनइ मंडाणि, आठ कोडि व्यवसायि, एवं २४ कोडि द्रव्यनउ स्वामी । तेहनइ आठ गोकुल । एकेकइ गोकुलि दस २ सहस्र गाइ । तीणइ मानि बीजउ परिग्रह जाणिवउ । तीणइ अवसरि तीणइ नगरीइ कोष्ट वनमाहि श्रीमहावीर समोसरिया । परमेश्वर वांदिवा जितशत्रु राजा प्रमुख अनेक लोक समोसरणिपहुता । चुलणी पिता गृहस्थ ई वांदिवा गिउ । एक जि वार धर्मदेशना सांभली बूधउ । श्रावकनां सम्यक्त्वमूल वार व्रत पाडिवजइ । परमेश्वर वांदी धरि आवइ । शामा कलत्रन्हइं समोसरणि मोकलइ । तेह इ परमेश्वर कन्हइ बारवतरूप श्रावकधर्म पडिवजी धरि आवइ ।

चुलनीपिताइ घरनउ भार वडा बेटामाहिं मूकी पोसह लेई घर पाछलि पोषधशाला कासगि रहइ । बि वडुर रात्रिहं एक मिथ्यात्वी देवता रौद्र रूप करी खड्ग काढी आविउ । ते इसिउं कहइ—रे एउ व्रत परहउं मूकि, नहि तउ तूं आगलि इ जि ताहरउ वडउ बेटउ मारी तेहनउं मास तेलनी कडाइमहिं पची खाइसु । तेहनउं रुधिर पीयसु । इम एकवार—बीजीवार—त्रीजी-वार कहिउं । चुलनीपिता क्षुभइ नहीं । पछइ वडउ बेटउ चोर्टि धरी आणी देषाडिउ, तिम जि कीधउं । तऊ चुलनीपिता थोहउं इ क्षुभिउ नहीं । वली तीणइं देविहं कहिउं—अजी ए व्रत ब्राडतउ नथी ताहरउ विचिलउ बेटउ इम जि करउ छउं । इम तीणइं त्रिणि वार कहिउं । तऊ क्षुभिउ नहीं । विचिलउ बेटउ तिम जि विणासिउ । त्रीजउ बेटउ तेऊ तिम जि विणासिउ । तऊ ते क्षुभिउ नहीं । पछइ तीणइ दुष्टि देवि इसिउ कहिउ—हव ताहरी माइन्हइं इम करउं छउं । इम कही भद्रा इसिइ नामिह तेहनी माता धरी रोती आणी देषाडी । देविइ इसिउं कहिउं—आ ताहरी माता, तउं देषतां मारिसु । नहींतर ए व्रत परहउं छांढि । ते वात सांभली चुलनीपिताइ चीतविउं—ईणइ त्रिणि बेटा आगइ दुष्ट-मारि मारिया । एतलइ ए सतुष्ट न थिउ । जो ए पूज्य वडी माता तेहन्हइ अनर्थ करइ छइ । ते राषउं । इसिउ चीतवतउ चुलनी-पिताइ कलकलाट कीधउ । देव अट्ठय थिउ । कडाहि प्रमुख माया सघली संहरी गिउ । ते कलकल सांभली आवास माहि सूती ऊठीनइ भद्रा माता तिहा आवी चुलनीपिता प्रतिहं

कहइ—वच्छ ! तइं कलकलाट कांइ कीधउ । चुलनीपिता कहइ—कूणइ दुष्टि देवताहं त्रिणि बेटा विणासिया । तूहइन्हइं अनर्थ करिवा लागउ । ते देषी मइं कलकल कीधउ । भद्रा माताइ कहिउ—कूणहइं मिथ्यात्वी देवताहं तउं क्षोभाविवानइ कारणि ए इसी माया कीधी । तइं कल २ जे कीधउ ते पोसह विराधिउ, ते विरूउं कीधउं । मिच्छामि दुक्कड दिउ । बेटा आपणे

स्थानके समाधिइं छइं । मून्हइं कुणहइं कांई विरूउं नथी कीधउं । ए तीणइं देवताइं तूं क्षो-
भविवानइं काजिइं बीकइं जि देषाडिउं । तेवार पंठिइं चुलनीपिताइं मिच्छामि दुक्कड देई आ-
घउ परउ पोसह पालिउ । पछइ तीणइं श्रावकनी इग्यारइ प्रतिमा आराधी । पछइ संलेखना
करी अणसण लेई मरीनइ सौधर्म देवलोकि अरुणप्रभ विमानि विहु पल्योपमनइ आउषइ देव
हूउ । तिहां थिकउ च्यवी महाविदेह क्षेत्रि मनुप्य हुई चारित्र पाली मोक्षि जासिइ । एकावतारी 5
हुसिइ । संसारमांहि साहसिकन्हइं आपणा सयरनउं कष्ट अनइ लक्ष्मीनी हाणि ली गृहस्थनइं
अनइ छोरुनउ मोह गाढउं । तेहनउ दुःख सहितां दोहिलउं । चुलनीपिताइं आपणा त्रिणि
वेटा विणासीता देधीनइ पोसह विराधिउ नही, ए वात गाढी दोहिली ॥

९. शालिभद्र कथा.

मगधदेशि, राजगृह हुंकाडउं शालिग्राम । तिहां धन्या डोकरि । तेहनइ संगमउ 10
बालक बाछरू चारइ । एकवार किसिइ उत्सवि लोकना बालक खीर जिमता देषी माता
आगलि खीरनउ आडउ मांडिउ । अणहुंति भणी माता रोवा लागी । दया लगइ पाडोसणिइं
दूध सालि घी खांड परमान्ननी सामग्री मेली आपी । माताइं परमान्न रांधी संगमानइं परीसिउ ।
दृष्टि लागवानइं भइ माता परही थई रही । तिसिइ अवसरि एकमासोपवासी महात्मा
आविउ । तेहन्हइं संगमइं हर्षिइं दान दीधउं । तेह पुण्यनइं प्रमाणिइं संगमउ मरी राजगृहि 15
नगरि गोभद्र व्यवहारिउ सुभद्रा कलत्र तेहनइ वेटउ ऊपनउ । सालि क्षेत्रनइं सुणइं सूचित
तेह भणी शालिभद्र नाम दीधउ । यौवन वय प्राप्त हूउ । व्यवहारिआनी बत्रीस कन्या
परिणाविउ । गोभद्रश्रेष्ठि दीक्षा लेई अणसण पाली देवलोकि गिउ । मोह लगइ ३२ वधूसहित
शालिभद्रन्हइं नवनवा भोग पूरइ । नित्य नवनवा आभरण वस्त्र माल्यादिक दिव्य भोग
दिइ छइ । तिसिइ नेपाल देसना वणिजारा रत्नकंवल लेई आन्या । बहुमूल्य भणी श्री 20
श्रेणिक महारायइं एकू न लीधउं । सुभद्राइं सवे लीधा । राजाइं एक रत्नकंवल लेवा भणी
अभयकुमार मांत्रि मोकलिउ । सुभद्रानइं धरि पहुतउ । एक रत्नकंवल आपउ । सुभद्राइं
काहिउं— ते फाडी पगल्लहणां कीधां । जूना रत्नकंवल घणाइ छइं । मूल पाषइ लिउ । ते
वात सांभली श्रेणिक महाराय चमत्करिउ । सुभद्रानइं वचनिइं शालिभद्र देषिवा भणी अवासि
आविउ । चउथी भुइं सिंहासणि वइठउ छइ । सुभद्रा सातमी भुइं शालिभद्र तोडिवा गई । 25

- कहिवा लागी-वत्स ! श्रेणिक महाराज आविउ छइ । तउं हेठलि आवि । शालिभद्र इम कहइ-एक एहइ क्रियाणउं तम्हे जाणउ तिम लिउ । हुउ काई न जाणउं । सुभद्रा कहिउ-श्रेणिक महाराय, ए क्रियाणउ नहीं । वत्स ! ए राजा, आपणउ स्वामी । जेहनी छत्र छायां आपणि वसीइ । तीणई वचनिइ शालिभद्रनइ मनि वैराग्य उपनउं । माहरां पुण्य ओछां ।
- 5 हुउ सेवक कहिवराउ, ए स्वामी कहीइ । इसीउ चीतवतउ ऊतरी रायनइ प्रणाम करइ । राजाईं षेल्ह बइसारिउ । रायनइ धामिं ते कुरुमाइ सुभद्रानइ वचनिइ मूंकिउ । वली वधू सहित सातमी भूमिका जाइ । राजा सुभद्राईं भोजन करिवा राषिउ । स्नानि हुंतइ रायनी मुद्रडी वाविमाहि पडी । सुभद्राइ वाविनउ पाणी बाहिरलइ पालि कढाविउं । राजा जल्हलता आभरण देपइ । तेह माहि ढीहाला सरीषी आपणी मुद्रडी देषइ । राजाइ पूछिउ-
- 10 ए किसिउं । दासीए कहिउं- ए अम्हारा स्वामीनउ नीमाल । तीणईं श्रेणिक महाराय वली गाढउ चमत्करिउ । राजा भोजन करी आपणइ आवासी पहुतउ । एतलइ शालिभद्र दीहाडा दीहाडानी इकेकी कलत्र अनइ शिष्या मूंकिवा लागउ । शालिभद्रनी बहिन धना व्यवहारीयानइ घरि परिणी छइ । तिसिइ ते धनानइ स्नान करावतां अश्रुपात करती दीठी । पूछिउ-इम कांइ ? माहरउ भाई शालिभद्र दीक्षा लेसिइ । किम जाणीइ ? दीहाडइ
- 15 इकेकी परिहरइ । धनईं हसतईं कहिउं-छांडवइ वात आवी तउ एकइ वारईं कांइ न छांडइ । एहउं राक कांइ जे इकेकी छांडइ । तेतलईं धनानी बीजी कलत्रईं कहिउं-स्वामी ब्राडती सोहिलउं हुइ तउ तम्हे कांइ न ब्राडउ । धनईं कहिउं तुम्हारउं जि वचन जोतउ हुतउं । जउ तुम्हे इम कहिउ तउ मइ निश्चइ दीक्षा लेवी । धनउ इम कही दीक्षा लेवा चालिउ । आठइ कलत्र धना साथिईं दीक्षा लेवा चाली । श्रीशालिभद्रिइ ते श्रीश्रेणिकरायना
- 20 महोत्सवपूर्वक श्रीमहावीर कन्हलि दीक्षा लीधी । बेई महात्मा छइ अष्ठम दसम पाषषमण मास-पमण चउमासी उपवास लगइ तप करता सयरि महाकाला दुवर्ण दुर्बल हूआ । एकवार श्रीमहावीर साथिइ मासक्षणनइ पारणइ राजगृह नगरि पहुता । विहरवा जाता स्वामीइ आयस दीधउं-हे शालिभद्र ! आज तुम्हारी मातानईं हाथिइ पारणउ हुसिइ । ते वात सांभलीनइ ते बेई महात्मा सुभद्रानइ घरि पहुता । तिहा कुणहइ ओलप्या नहीं । ते महात्मा पाछा वल्या । नग-
- 25 रनी पोलिइ तिसिइ शालिभद्रनी पाछिला भवनी माता महीयारीइ धन्याइं दीठा । तेहनईं हर्ष लगइ थान आविउं । तीणइ दहीनउं दान दीधउ । बोधिबीज उपाजिउ । ते बेउ श्रीमहावीर कन्हलि आवी पूछइ-भगवन् ! माइनईं हाथिइ पारणउ किम ? परमेश्वरि आयसि दीधउं-वत्स शालिभद्र ! ए ताहरा पाछिला भवनी माता जाणि । ते वात सांभलीनइ विहु ऋषिन्हइ वैराग्य उपनउ । पारणउ करी स्वामी पूछी वैराग्य लगइ वैमारगिरि पर्वत चडी सिला उपरि पादपोषगमन

अणसण लीधां तेहे विहु ऋषे । तेतलइं श्रीश्रेणिक राजा अनइ सुभद्रा वत्रीस वधूसहित समो-
सरणि वांदिवा आग्या । वांदी स्वामी कन्हलि पृच्छिउं—धनउ शालिभद्र महात्मा किहां^२ परमेश्वरि
सघळउ वृत्तांत कहिउ । सुभद्रानइ श्रेणिक महाराय वैभारगिरि चडिया । तेहे शालिभद्रनउं कष्ट
देपी सुभद्रा वधूसहित इम किमइ रोवा लागी जिम पक्षियाइ रोयाविया । पछइ श्रेणिक महारायि
परीछवी रोती वारी । तेहे वेई ऋषि वांदी थानकि पहुंती । राजाइ पाळउ घरे आविउ । ते 5
वेई ऋषि अणसण पाळी सर्वार्थसिद्धि विमानि पहुता, एकावतारी हूआ । ए पात्रदाननउं फल ॥

१०. कामदेव श्रावक कथा.

चंपा नगरी, तिहां कामदेव गृहस्थ । भद्रा कलत्र । तेहनइ छ कोडि सुवर्ण निधान गत,
छ कोडि व्यवसायि, छ कोडि घरनइं मंडाणिः एवं १८ कोडि सुवर्णनउ धणी । तेहनइ दस 10
गोकुल दस २ सहस्र गाइनां । तिसिइ श्रीमहावीर समोसरिया । धर्मदेशना सांभली कामदेव
श्रावकिं सम्यक्त्व मूल चार व्रत पडिवज्यां । जेतलउ घरि आगइ परिग्रह छइ तेतला अधिक
परिग्रह करिवा नियम लीधउ । पांचसइं हल ऊपहरां क्षेत्रनउ नियम । पांचसइं देशांतरि
मोकलिवा योग्य शकट । पांचसइं घरि काजकाम करिवा योग्य शकट । परद्वीपि व्यवसाय
मोकलिवा च्यारि वाहण । घरना विसाहणा आणिवा योग्य च्यारि वाहण मोकला । सुगंधगंध 15
काषायिकादि बहा टाली बीजा अगट्टहणा नीम । नीला जेठी मधु टाली दातणनउ नीम । क्षीरा-
मलक टाली बीजा फलनउ नियम । सहस्रपाक शतपाक टाली बीजा तेलनउ अभ्यंग कराविवा
नीम । सुगंध गंध चूर्ण टाली बीजा ऊगटणानउ नीम । आठ ऊंविया कलश टाली अधिका स्ना-
ननउ नियम । श्वेत पट्टकूल युग्मटाली बीजा वस्त्रनउ नियम । चंदन अगरु कुंकुम कर्पूर
टाली बीजा विलेपननउ नियम । जाइना फूल अनइ अष्टदलादिक कमल टाली बीजा पुष्पनउ
नियम । काननां आभरण नामांकित मुद्रिका टाली बीजा आभरणनउ नियम । सिलारस अग- 20
रुना धूप टाली बीजा धूप नियम । घेवर टाली बीजा पकान नियम । द्राक्षादिक खाद्य टाली बीजा
तूखडी नीम । नीपनी काष्ठ पेया टाली बीजा पेया नीम । सुगंध कलम शालि टाली बीजा ओदन
नीम । उडद सुग मसूर टाली बीजा विदल नीम । शरत्काळना घी टाली बीजा घी नीम । त्व-
स्तिक मंडूकी पालंक शाक टाली बीजा फलशाक नियम । वट पूरणादिक टाली बीजा धान्यशाक
नीम । आकाश पाणी टाली बीजा पाणी नियम । चतुर्जार्तिक टाली बीजा तंबोल नीम । ए इत्या 25

- श्रीमहावीर कन्हलि नीम लेई आपणइ घरि गिउ । भद्रा कलत्र परमेश्वर कन्हलि मोकली ।
 तीणइ श्रावकनउ धर्म पडिवजिउ । धर्म पडिवज्या पृठिइ पनरमइ वरसि कुटुंबनउ भार वडा पुत्र-
 न्हइ आरोपी आपणपइ पोसह लेई रहिउ छइ । इसिइ अवसरि मिथ्यात्वी एक देवता वि
 5 वहर रात्रिनइ समइ राक्षस सर्प हाथीआ सिंघना रूप करी ते क्षोभाविउ पुण एकउ रोममात्रड
 क्षुभिउ नहीं । पछइ देव आपणउ रूप प्रकट करी प्रशंसा करिवा लागउ—भो ! कामदेव, धन्य
 तउं, जिसिउ इद्र महाराइ वखाणिउ तिसिउ जि धीर छं । माहरउ अपराध खमि । इम कही
 देवलोकि गिउ । कामदेव श्रावकिइ आपणी प्रतिन्या पूंठिइ काउसग्ग पारिउ । बीजइ दीहाडइ
 पोसह पारी कामदेव श्रावक श्रीमहावीर वादिवा समोसरणि पहुतउ । परमेश्वरि वार पर्वद
 देषतां वषाणिउ । श्रीगौतमादिक प्रतिड कहिउ—जउ गृहस्थ हुता एवडा उपसर्ग सहइ तउ
 10 महात्माए निस्संग हुते विशेषि सहिवा । पछइ कामदेव श्रावकिं श्रावकनी इग्यार प्रतिमा
 आराधतां दुर्बल देह हुंतउ सलेखना करतउ अणसण लेई समाधि मृत्यु हुंतुं सौधर्मइ देवलोकि
 अरुणप्रभि विमानि चिहुं पल्योपमनइ आउषइ देव ऊपनउ । तिहां थकउ च्यवी महाविदेहि क्षेत्रि
 ऊपजी मोक्षि जासिइ ॥

११. आनन्द श्रावक कथा.

- 15 वाणिजक नाम ग्रामि, जितशत्रु राजा, आणंद इसिइं नामिइं गृहस्थ । तेहनइ शवनंदा
 कलत्र । तेहनइ च्यारि कोडि द्रव्य निधानगत, च्यारि कोडि द्रव्य व्यवसायगत, च्यारि कोडि
 इम घरनइ मंडाणिः—एव १२ कोडि सुवर्णनउ स्वामी । दस २ सहस्र गाइना गोकुल च्यारि ।
 ते गामथिकउ ईशान कृण्णना गमा कोल्लाक ग्रामि आणंदना सगासणीजा घणा कुणबी वसइ ।
 इसिइ अवसरि एकवार श्रीमहावीर तिहां समोसर्या । दुतिसिपलासि वनि जितसिपु राजा आनन्द
 20 गृहस्थ वांदिवा पहुता । धर्मदेशना सामली आणदि श्रावकि श्रीमहावीर कन्हलि वार
 व्रत पडिवज्या । वार कोडि सुवर्ण, च्यारि गोकुल ऊपहिरउ नीम । बीजा नियम
 सघलाड परिग्रह संवधीया कामदेव सुश्रावकनी परि जाणिवा । पछइं शवनदा कल-
 त्रइ वार व्रत पडिवज्यां । आनंद श्रावक धर्म पडिवजी घरि आधिउ । चऊद
 वरस तिसिउ श्रावक धर्म पालिउ । धर्म जागरिका करता प्रतिमा आराधिवानउ मनोरथ ऊपनउ ।
 25 कोल्लाग्रामि पौषधशाला करावी । वडा बेटान्हइ कुटुवनउ भार आरोपी सर्व स्वजन मोकलावी

पौषधशालां जाइ महातप करतउ श्रावकनी इग्यार प्रतिमा आराधइ । ते तप करतां अपार दुर्वल देह हूउ । धर्मजागरिका करतां अणसणनउ मनोरथ उपनउ । पछइ संलेखना करी पौषधशालां जई चउविहार अणसण लिइ । अणसण लीधइ अवधि ज्ञान उपनउ । इसिइ अवसरि स्वामी श्रीमहावीर वली दूतिपलासि वनि समोसरिया । श्रीगौतमस्वामि छटनइ पारणइ भिक्षावृत्तिइ ग्राममाहि पहुता । भिक्षावृत्ति करी पाछा वलतां कोलाग गामि घणा लोक जाता देषी 5 पूछिउं—लोक किहां जाइं छइं ? । लोके कहिउं—आणंद श्रावकनइं अणसण छइ तिहां वांदिवा जाइं छइं । ते बात जाणी श्रीगौतमस्वामि आनंद श्रावक वंदाविवा तिहा पहुता । श्रीगौतमस्वामि आव्या देषी आणंद अपार हर्षिउ । इसिउं कहइ—भगवन् ! हउं ऊठी सकतउ नथी, तुम्हे दुकडा पाउधारउ, जिम तुम्हारा पग माथइं करी स्परसउं । गौतमस्वामि दूकडां जई बइठा । आनंद श्रावकिं त्रिधा शुद्धिइं माथउं पगि लगाडी वांदिया । आनंदिइं पूछिउं—भगवन् ! 10 गृहस्थनइं अवधिज्ञान उपजइ ? । श्रीगौतमस्वामि आइस दीधउं—हा उपजइ । वली आनंदि श्रावकि कहिउं—तम्हारा प्रसाद लगइ मून्हइं अवधिज्ञान उपनउं छइ । पूर्व दक्षिण पश्चिम दिसिइं लवण समुद्रमांहि पांचसइं जोअण देषउं छउं । उत्तर दिशिइ हिमवंत पर्वत लगइ । उंचउं सौधर्मा देवलोक लगइ । हेठउं पहिली नरक पृथ्वी लोळआ नरगावासा लगइ देषउं । एतलइं श्रीगौतमस्वामिइं घाईसिउं इम कहिउं—गृहस्थनइं एवउउं अवधिज्ञान न उपजइं । हिवइं 15 तेहभणी तुं मिच्छामि दुक्कड दइ । आणंद कहइ—साचीइ वस्तु कहियानउं मिच्छामि दुक्कड हुइ ? श्रीगौतमस्वामि कहिउं—न हुइ । पछइ आणंदि कहिउं—तउ भगवन् ! तुम्हे मिच्छामि दुक्कड दिउ । तीणइं बातइं श्रीगौतमस्वामी शंकाणा । श्रीमहावीर कन्हलि पूछिवा गया । भात पाणी आलोई पूछिउं—भगवन् ! आणंद मिच्छामि दुक्कड दिइ कइ हुं दिउं ? परमेश्वरि कहिउं—वत्स गौतम ! तम्हे इ जि मिच्छामि दुक्कड दिउ । आणंदन्हइं एवउउं अवधिज्ञान साचउं इ जि 20 उपनउं छइ । तिवार पूंठिइं श्रीगौतमस्वामि आणंद कन्हलि जाई मिच्छामि दुक्कड दीधउं ॥

યોગશાસ્ત્રાન્તર્ગત

ગૃહસ્થ-ધર્મના ગુણોનું વર્ણન

[મૂલ-શ્લોક-કર્તા હેમચન્દ્રસૂરિ; ગુજરાતી-વિવેચન-કર્તા સોમસુન્દર સૂરિ]

ગૃહસ્થ ધર્મ યે યોગ્ય હુઈ તે વાત કહઈ છઈ । જેહ ભળી યોગ્ય સ્થાનાર્કિ ધર્મ
5 સ્થાપિડ શોભા પામઈ, વૃદ્ધિ હેતુ હુઈ । જિમ ઝજલડ દૂધ, દક્ષણાવર્ત ઝજલડ શંખ તીળઈ
ઘાલિડ અતિહિં શોભા પામઈ, શ્લાઘ્ય થાઈ । તેહ જિ દૂધ રૂડડ ઇ મધનઈ ધુંભલઈ ઘાલિડ
લોકમાહિ નિંચ થાઈ, તિમ ધર્મ ઇ અયોગ્યનઈ દીધડ શ્લાઘ્ય ન હુઈ । તેહ ભળી ધર્મ
સ્થાપિવા યોગ્ય યે પુરુષ તેહનડ સ્વરૂપ કહઈ છઈ ॥ દસે શ્લોકે કરી—

ન્યાયસમ્પન્નવિધવઃ શિષ્ટાચારપ્રશંસકઃ ।

10 કુલશીલસમૈઃ સાર્દ્ધં કૃતોદ્વાહોઽન્યગોત્રજૈઃ ॥ ૧ ॥

૧. ન્યાય૦—સદાચાર આપણા કુલનહઈ યોગ્ય સુવસ્તનડ વ્યવસાય તીળઈ કરી
જેહનઈ વિધવ લક્ષ્મી હુઈ તે ધર્મનઈ યોગ્ય હુઈ । જીળઈ સ્વામિદ્રોહ મિત્રદ્રોહ વિશ્વાસઘાતકી
ચોરી અન્યાયિ કુવ્યવસાયિ કરી જે લક્ષ્મી ઝપાર્જી હુઈ, તેહ લગઈ લોકમાહિ વપ વધાદિક
અનર્થ પામઈ । સશંકાતડ હીંડઈ । પરલોકિ ઇ નરકાદિક દુઃખ પામઈ । અન્યાયની ઝપાર્જી
15 લક્ષ્મી આગલિ પરિણામિઈ સોજાના માતપણાની પારિં રૂડી ન હુઈ । ન્યાયોપાર્જિત લક્ષ્મી-
નડ ધળી નિ સ્યકપણઈ હીંડઈ । દિઈ, લિઈ, વેચઈ, વાવરઈ, પહિરઈ, ઓઢઈ । ન્યાય લગઈ તે
લક્ષ્મી વૃદ્ધિવંતી થાઈ । ગૃહસ્થનઈ જઈ લક્ષ્મી ચોષી, તડ આહાર વસ્ત્ર સન્તાનાદિક સહ
ચોષડ । ધર્મ ઇ તેહનડ ચોષડ થાઈ ॥

૨. શિષ્ટાચાર૦—શિષ્ટ ઉત્તમ તેહનડ જે આચાર—લોકપ્રવાદથિકડ વીહવડ,
20 દીન દુસ્થની દયા, પિરાયા ઉપકાર, થોડાઈનડ અળવીસારિવડ, દાક્ષિણ્યપણડ, આપડ
આવી ધીરપણડ, પ્રાણાતિહ ધર્મનડ અળલોપિવડ, કુમાર્ગનડ અળાચરિવડ, દુઃખિ આવિઈ
દીળપણાનડ અળકારિવડ—ઇત્યાદિક જે બઈ સદાચાર, તેહનડ પ્રશસક—અનુમોદક, તેહ
ઝપરિ ઇચ્છાવત ॥

૩ તથા કુલશીલ૦—જે કુલ—વાપ પિતામહાદિકનડ વશ કહીઈ । અનઈ
25 શીલ—મધમાસ રાત્રિભોજનાદિકનડ નિષેધરૂપ ઇ આચાર । एहे બિહુ વાને કરી જે સમાન

सरीपा हुइं । कुलिइं करी, आचारिइं करी जे सरीपा छइं । अन्यगोत्रजैः—अनेरइ गोत्रि जे छइं तेह्रासिउं । कृतोद्वाहो—एह्रासिउं जेहनइ लोकसमक्ष विवाह कीधउ छइ । तेहउ धर्म योग्य कहीइ । जीणइं धर्म-कुलनी आन्याइं जे स्त्री आणी हुइं ते धर्म न छाडइं । कुलि आचारिइं असरीपासिउं जेहनइ विवाह कीधउ हुइ ते धर्मयोग्य नहीं ॥

पापभीरुः प्रसिद्धं च देशाचारं समाचरन् ।

5

अवर्णवादी न क्वापि राजादिषु विशेषतः ॥२॥

४. पाप०—इह लोकि अनर्थहेतु चोरी परस्त्री-लपटपणउं जूरमिवादिक; परलोकि अनर्थहेतु मद्यपान मांसभक्षण कुव्यवसायादिक, तेहथिकउ जं भीरु वीहइ, ते धर्म योग्य । जे पुण धीरठपणइं इसिउं कहइ—स्यां पाप, कुणइं दीठां । जिम एवडा लोक थासिइं तिम अम्हेऊ थाउं लगा । सातमी नरक पृथ्वी ऊपहरी आठमी तु काई छइ नहीं । सातमी तु 10 अम्हे आंगमी छइ । इस्या जे वोल्हं, अनइ समाचरइं; ते धर्मयोग्य न हुइं ॥

५. प्रसिद्धं च देशाचारं०—जे उत्तम मनुष्यमाहि प्रसिद्ध देशनउ आचार भोजना-च्छादनादिक लोकव्यवहार जे न समाचरइं ते धर्मयोग्य नहीं; जे समाचरइ ते धर्मयोग्य । देशाचार उलंघतां देशना लोकसिउं विरोध हुइ । ते एकलउ पडइ ॥

६. अवर्णवादी०—क्वापि कहिनउ इ जघन्य उत्तम मध्यम लोकनउ, एकइनउ अवर्ण- 15 वाद दोषनउं बोलिवउं न करइं । पिराया दोष बोलतां ते वहरी थाइ । अनइ नीचैर्गोत्र कर्म ऊपार्जइ । यत उक्तं—

“परपरिभव-परिवादादात्मोत्कर्षाच्च वध्यते कर्म ।

नीचैर्गोत्रं प्रतिभवमनेकभवकोटिदुर्मोचम् ॥”

राजादि०—राजा मंत्रीश्वर पुरोहित शेठी प्रमुख मोटानउ अवर्णवाद विशेषिं न बोलिइं । 20 ते बोलतां इहलोकि इ लक्ष्मीनी हानि, जीवितव्य विनाशादिक दोष ऊपजइं । तेहभणी कहिनउ दोष न बोलइं ते धर्मयोग्य ॥ तथा—

अनतिव्यक्तगुप्ते च स्थाने सुप्रातिवेश्मिके ।

अनेकनिर्गमद्वारविवर्जितनिकेतनः ॥ ३ ॥

७. अनति०—जेहनउं घर गाममाहि अतिव्यक्त अतिप्रकट स्थानकि घर छतइ चोर 25 धाडिकादिकन्हइं धुरि जि पराभवनीय ते थाइ । तथा, अतिहि गुप्तइ प्रच्छन्न स्थानकि जेहनउं घर न हुइं अति प्रकट न हुइं ते धर्मयोग्य । अतिगुप्तइ स्थानकि घर

છત્તડં ઇ પરહુણડ પહી સાધુ દીન દુસ્થિતાદિક કો છત્તડં ઇ ન જાણહ, તિમ તેહનહં લામ કાંઈ નહીં । પાષતી ચડપધેર ઘરે છતે આગિ પલેવળાદિક ઉપદ્રવ ડપનહ નીસરતા પહસતાં દોહિલડં થાહ ॥

૮. સુપ્રાતિવે૦—જિહા રૂડા સુસીલ સદાચાર પાડોસી હુઈં તિહા જેહનડ ઘર હુઈ તે ધર્મયોગ્ય । જેહનહપાડોસિ વેશ્યા નટ વિટ માઝી વાગુરી પુર્લિંદ માતંગ ઘળા મિથ્યાત્વી—પહ્હડ કુપાડોસ હુઈ તેહ્હઈં તેહના વચન સાંમલતા, તેહની ચેષ્ટા દેષતાં, તેહસિડ વ્યવહાર કરતા, તેહના સંસર્ગ લગઈ ગુણવંત્ત્હઈ ગુણની હાણિ હુઈ । લહુડા બાલક તેહ વચન ચેષ્ટાદિકે કરી કુમાર્ગ સીષહ । તેહમળી સુપાડોસિ જેહનડં ઘરુ હુઈ તે ધર્મયોગ્ય ॥

૯. અનહ, અનેક ઘળા નીકલવાના પહસિવાના દ્વાર બારળા છહ્ એહડ નિકેતન—
 ૧૦ ઘર જેહનડં ન હુઈં । જીળઈં ઘરિ ઘળા બારળા હુઈં તિહા અનેક દુષ્ટ લોકને પ્રચ્છન પહસિવે નીકલિવે કરી ઘરનાં માળસ રૂયાદિક તળડ વિળાસ હુઈ । અનહ દ્રવ્યાદિકની હાણિ હુઈ । એહ મળી થોડા બાર, અનહ સુસ્થાનકિ, સુપાડોસિ, અતિ પ્રકટ નહી, અતિ ગુપ્ત નહી, હસિડં જેહનડં ઘર હુઈ તે ધર્મયોગ્ય ॥

કૃતસઙ્ગઃ સદાચારૈર્માતાપિત્રોશ્ચ પૂજક ।

૧૫ **ત્યજન્નુપપ્લુતં સ્થાનમપ્રવૃત્તિશ્ચ ગર્હિતૈ ॥ ૪ ॥**

૧૦. કૃતસ૦—સદાચાર રૂડા આચારના ઘળી મનુષ્ય ઉત્તમ તેહસિડ સંગતિ પ્રીતિ મૈત્રી છહ્ જેહનહ, તે ધર્મયોગ્ય । જેહનહ જૂઝારી ધૂર્ત નટ વિટ માંડ મદ્યાદિકસિડં પ્રીતિ હુઈ તેહના છતાઈ ગુણ જાઈ । જેહ મળી કુસર્ગ લગઈ, પુળ સુસર્ગ લગતાં દોહિલડ । પાળીનહં જિમ નીચડં જાઈવડં સોહિલડં, પુળ ઉચડં જાઈવડં દોહિલડં । યત ઉક્ત શ્રીઆવશ્યકે—

૨૦ “ અંવસ્સ ય નિવસ્સ ય દુણ્હપિ સમાગયાહ મૂલાહ ।

સસગ્મીહ વિળ્હો અબો નિંવત્તળં પત્તો ॥ ”

એહ મળી જે ઉત્તમાસિડ સંગતિ કરહ તે ધર્મયોગ્ય ॥

૨૧ તથા, માતાપિ૦—જે માહવાપ્ત્ત્હઈ ભક્તિ કરઈં, ત્રિકાલ પ્રણામ નીપજાવઈં, માતા પિતા પાર્હિં ધર્મ કરાવહ, માતા પિતાનહં આદેસિહ ચાલહ, રૂડા આહાર વસ્ત્રાદિક માહ-
 ૨૫ વાપ્ત્ત્હઈ પહિલડં દિહ—હમ જે માહવાપ્ત્ત્હઈ ભક્તડ હુઈ તે ધર્મનહ યોગ્ય । જેહે માપે વાપે જાયડ લાલિડ વધારિડ તેહ્હઈ જે અકૃત્તજ્ઞ, જે ભક્તડ ન હુઈ તે ધર્મયોગ્ય નહીં । જે માહવાપ ધર્મ કરાવહ તે પુત્ર ડરળ થાઈ । ફેલહ ડરળ ન થાહ, હસિડં સિદ્ધાન્તમાહિ કહિડં છહ્ ॥

१२. त्यजन्तु०-जीणं गामि नगरादिकि उपप्लव उपद्रव देषइ, स्वचक्र परचक्रनइ भइं करी, दुर्भिक्षिइं करी, मरगीं करी, परस्परिं लोकमाहि कुमेलिइं करी, अस्वस्थ देषइ ते स्थानक छांडइ त्यजइ; ते धर्मनइ योग्य । तेहउं स्थानक जइ न छांडइ तउ आगिला ऊपार्ज्या धर्म अर्थ सुखनउ विनाश हुइ । नवां काई ऊपार्ज्याइं नहीं । तीणइं करी इहलोक परलोक बेई भव विणसइं ॥

5

१३. अप्रवृत्ति०-जे गर्हित निन्ध देशआश्री कहइ-जिम सौवीरदेसि कृषिकर्म करसण करइ ते निन्ध । लाउदेसि आसवा । जातिआश्री निन्ध-ब्राह्मणनइ मधपान, तिल लूणादिकना क्रयविक्रय । कुलआश्री निन्ध-सोलंकीनइ मधपान निन्ध । तिम अनेरे कुलि जे कर्म न कीजइ ते जु करइं ते निन्ध हुइ । तिहां जे न प्रवर्त्तइं-कुलनइं अयोग्य, देसनइं अयोग्य जे न करइं; ते धर्मयोग्य ॥ तथा-

10

व्ययमायोचितं कुर्वन् वेष्टं वित्तानुसारतः ।

अष्टभिर्धोगुणैर्युक्तः शृण्वानो धर्ममन्वहम् ॥ ५ ॥

१४. व्ययमायो०-जे गृहस्थ व्यय वरउ इहलोक अनइ धर्म आश्री आपणा आयोचित-आयपदनइं मानिइं व्यय करइं; ते धर्मयोग्य । जउ तेहनइ जउ व्यवसायनउ लाभ घणउ हुइ काई धर्म वरउ न करइ, तउ केवलउं पापविभागीउ जि थाइ; अनइ लोकमाहि निन्ध पणउं ग्रामइ । अनइ उपाज्जन थोडी हुइ अनइ वरउ घणउ करइ तउ थोडे दीहाडे दारिद्र्य आवइ । सुख धर्म सह चूकइ । तेह भणी मूलि इसिउं कहिउं-

15

“ आयादद्धं नियुंजीत धर्मे समधिकं ततः ।

शेषेण शेषं कुर्वति यतस्तुच्छसमोहिकम् ॥ ”

जेतउ व्यवसाय करतां लाभ हुइ तेहनउ अर्द्धं श्रावणं धर्म वरइ वेचइ । थाकतइ संसारनउं काज करइ । जेह भणी संसारनउं काज तुच्छ थोडां दीहाडानउं छइ । केती वारइं इम करी न सकइं तउ ईम करिवउं । यतः---

20

“ पादमायान्निधिं कुर्यात् पादं वित्ताय खट्वेयत् ।

धर्मोपभोगयोः पादं पादं भर्त्तव्यपोषणे ॥ ”

व्यवसाय करता जेतलउ लाभ हुइ तेहनउ चउथउ भाग पोतइ राषइ । एक भाग नवा व्यवसायनइं कारणि घातइ । एक भाग धर्म वरइ करइ, अनइ सइरनइ काजि । एक भाग कुटुंबनइ भरणि पोषणि जाणिवउं । जघन्यतउ इम करइ ॥

25

૧૫. વેષ વિ૦—વસ્ત્ર આમરણાદિક વેષ જે આપણા વિક્તનહ અનુસારિહ । વય અવસ્થા દેશ કાલ જાતિનહ અનુમાનિહ તેહહ યોગ્ય વેષ કરહ, તે ધર્મયોગ્ય । ધરિ લક્ષ્મી ન હુહ, અનહ વેષ સાઢંબર કરહ તત્ત્વ લોકમાહિ હસનીય થાહ । તે ર્હતર કહિવરાહ । તેહનહ મહત્વ જાહ । અનહ ધરિ લક્ષ્મી ધર્મી હ નહ, કુચેલ સામાન્ય વેષિ હીંડહ તત્ત્વ લોકમાહિ કૃપણ કહિવરાહ, નિંધ થાહ ॥

૧૬. અષ્ટભિ૦—આઠ જે બુદ્ધિના ગુણ તેહે કરી જે યુક્ત સહિત હુહ, તે ધર્મનહ યોગ્ય । ૧. એક ગુણ, શુશ્રૂષા—શાસ્ત્ર સામલિવા લિપિવાની હીયહ અત્યન્ત વાંઝા । ૨. શ્રવણ—એકાગ્ર થઈ શાસ્ત્ર સાંભલહ । ૩. ગ્રહણ—શાસ્ત્રનહ અર્થ હીયહ રાષહ । ૪. ધારણ—શાસ્ત્રનહ અર્થ પઢહ વીસારહ નહીં । ૫. ઝહ—વળી તેહ ઈર્થનહ હીયહ વિચાર કરહ । ૬. અપોહ—વિરુદ્ધ પાપમય વસ્તુ હિંસાદિક અર્થનહ નિષેધ કરહ । ૭. અર્થવિજ્ઞાન—સાચહ માપ્રયાઈયા નિત્સદેહ અર્થનહ જાણિવહ કરહ । ૮. એતલ વાના કરી, તત્ત્વ—પરમાર્થનહ જ્ઞાન ઝહ યુક્તિહ કરી તે વિચારી તે વાતનહ નિશ્ચય કરહ—આ વાત આમ જિ । હસ્યે આઠે ગુણે કરી સહિત તે પુરુષ કહીહ । યત ઉક્ત—

શુશ્રૂષા ૧ શ્રવણં ચૈવ ૨, ગ્રહણં ૩ ધારણં તથા ૪ ।

૧૫ ઝહો ૫ ડોહો ૬ ડર્થવિજ્ઞાન ૭ તત્ત્વજ્ઞાન ૮ ચ ધીગુણા ॥ ”

કેતી વારહ એ આઠહ ગુણ ન લાભહ તઠ, શ્રુણ્વાનો ધ૦—જેહનહ ધર્મ સામલિવા સહજ હહ, તે ધર્મયોગ્ય । જેહ ભળી સદૈવ ધર્મ સાંભલતહ ગુણિ ચડહ, તે ધર્મ લહહ । એહ ભળી ધર્મ સામલિવાનહ રસ જોઈહ ॥

અર્જીર્ણે ભોજનત્યાગી કાલે ભોક્તા ચ સાત્મ્યતઃ ।

૨૦ અન્યોન્યાપ્રતિવન્ધેન ત્રિવર્ગમપિ સાધયન્ ॥ ૬ ॥

૧૭. અર્જીર્ણ૦—પાણિહ જિમહ આહરિ અળજારિહ પારિપાકિ આવ્યા પાષહ નવહ આહાર ન જિમહ, તે કહીહ માદહ થાહ નહીં । પ્રાહિહ જેહ ભળી હમ કહિહ હહ—“અર્જીર્ણ-પ્રભવા રોગા.”—રોગ સઘલા હ અર્જીર્ણતહ ઈપજહ । નીરોગ પળહ તે ધર્મનહ આગ । એહ ભળી એ વાત કહી ॥

૨૫ ૧૮. કાલે ભો૦—કાલિ ભૂષની વેલે જિમહ, અનહ સાત્મ્યહ જિમહ । જેહનહ આહારપાળી જે સહિતા હુહ, તેહ જિ જિમહ । લોભિ વાહિહ બીજા ન જીમહ । તેહ ભૂષનહ માર્નિ થોડહ જિ જિમહ । ધણ જિમિહ અમૃત ઈ વિસ થાહ । જેહની જે વેલા ભૂષની તેહનહ તે સાત્મ્ય કહીહ ॥

१९. अन्योन्य० त्रिवर्ग०—त्रिणि पुरुषार्थ धर्म अर्थ काम अन्योऽन्यइं, परस्परिइं, अप्रतिबंधिइं, जिम एकू सीदाइ नहीं तिम जे त्रिणिइ साधइं; ते धर्मयोग्य ॥

(१) जे धर्म अनइ अर्थ मूकीनइ एकला काम सुखनी सेवा जि करइ ते आगालि धन धर्म सरीर सहइ चूकइ ।

(२) अनइ धर्म काम मूकी एक अर्थ लक्ष्मी जि ऊपार्जिवा लागइ ते लक्ष्मी अनेरा भोगवइं । आपणपइं रुली २ नइ पापजिनउ विभागीउ थाइ । 5

(३) अर्थनइ काम मूकी एकला धर्म जे ऊपीर लागउ, यति जननउ धर्म गृहस्थनइ इम निर्वहइ नही । पछइ चिंताइं पडइ ।

(४) धर्म मूकी अर्थ काम जि ऊपरि लागइ । तउ परलोकि दुःखिउ थाइ । बीजभोजी कुणुवीनी परि पुण्यनउं पोतउं त्रोटइ । पछइ अति दुःखीउ थाइ । 10

(५) लक्ष्मीनी ऊपार्जन मूकी धर्म अनइ काम जि ऊपरि लागइ तउ दाणी घणाजि बाधइ । लक्ष्मी पूटी पूंठिइं ते दुःखीउ थाइ ।

(६) काम मूकी अनइ अर्थनी सेवा करइ तउ गृहस्थपणा मांहि ते न गिणाइ ।

(७) केती वारइ कर्मनइं विशेषिइं गृहस्थन्हइं कामनउ योग टलिउ तउ तीणइं धर्म अनइ अर्थ बेई साधिवा । 15

(८) केती वारइं कर्मनइ विशेषि काम अनइ अर्थनउ योग टलिउ तउ धर्मनइ अर्थ बेई साधिवा ।

(९) कर्मनइ योगि काम अनइ अर्थ बेई जाइं तऊ धर्मनउ उद्यम जीविइं न मूकिवउ । धर्म थिकउ पछइं अर्थ काम सुलभ हुइं । परलोकि सुख भोगवइ । यत उक्तं—

“धर्मश्चेनावसीदेत कपाट्येनापि जीवितः । आढयोऽस्मीत्यवगंतव्यं धर्मवित्ता हि साधवः ॥” 20

यथावदतिथौ साधौ दीने च प्रतिपत्तिकृत् ।

सदाऽनभिनिविष्टश्च पक्षपाती गुणेषु च ॥ ७ ॥

२०. यथावद०—जे सदैव धर्मानुष्ठान करइ तेहनइ तिथि दिहाडानउ विशेष कांडं न हुइं ते अतिथि महात्मा कहीइ । यतः—

“तिथिपूर्वोत्सवाः सर्वे त्यक्ता येन महात्मना । अतिथिं तं विजानीयाच्चेपमभ्यागतं विदुः ॥” 25

एहा अतिथिन्हइं, साधुयोग्य, सदाचार श्रावकन्हइं, वली दीन अंध पांगुलादिक दयामणानइं । यथावद०—यथायोग्य उचितप्रतिपत्ति अन्न पान भोजनादिके करइ । अहंकारि करी कहिन्हइं पराभव न करइ । औचित्य पाषइ गृहस्थ शोभा न पामइ । यथावद न ल्हइ ।

एतलइ सर्व कहिनइ औचित्य करइ, ते धर्मयोग्य ॥

२१. सदानभि०—सदा सदैव इ अनभिनिविष्ट अहंकार रहित जोई इ । आपणा गुणनउ अहंकार न आणइ ।

२२. आपणा गुण छताइ जे देषइ नहीं । पिराया गुण नाह्नाइ ऊपरि बहुमान धरइ । गुणवतनी प्रशसा करइ । गुणपक्षपातीन्हइ इह लोकि अनइ परलोकि रूडउं जि हुइ ॥

अदेशाकालयोश्चर्यां त्यजन् जानन् बलावलम् ।

वृत्तस्थज्ञानवृद्धानां पूजकः पोष्यपोषकः ॥ ८ ॥

२३. अदेशा०—अदेश—स्थानक विरूआ देशनइ विरूआ पाडा, अवेलां तिहां चर्या—हींडिवउ ल्यजइ, न करइ, ते धर्मयोग्य । अस्थानकि अवेलां हींडितउ पुरुषनइ शंकनीय थाइ । चोरादिकतउ उपद्रव पामइ ॥

२४. जानन्०—काज आरमतउ आपणउं बलाबल जाणी आरंभइ । लक्ष्मी ठाकुरु सखाईया कालनउं एतलाना बल जोई, तउ काज करइ । ईहइ काज करतां काज सीझइ नहीं, अनइ मननइं षेद ऊपजइ । साली हाणि हुइ ॥

२५. वृत्तस्थ०—सदाचारस्थ जे पुरुष ज्ञानिइं जाणिवइं करी जे वडा ते पुरुष पूज्य तेन्हइ पूजा सेवा आसनदान अभ्युत्थानादिक जे करइ, ते धर्मयोग्य । सदाचारीनी ज्ञानवतनी सेवा करता अनेक सदुपदेशादि फल पामीइं ॥

२६. तथा, पोष्यपो०—पोष्य जेहनी अवश्यचिंता कीधी जोईइ । माइ बाप कलत्र द्यौर प्रमुख तेन्हइं पोषइ । भोजन वस्त्रादिकनइं देवइ जे तेहनी चिंता करइ, ते धर्मयोग्य ॥

दीर्घदर्शी विशेषज्ञः कृतज्ञो लोकवल्लभः ।

सलज्जः सदयः सौम्यः परोपकृतिकर्मठः ॥ ९ ॥

२७. दीर्घ०—जे काज करतउ आघउं दीर्घकालि अर्थ-अनर्थ ऊपजतउ विमासइ, उत्तान उत्सुकबुद्धि न हुइं, ते धर्मयोग्य ॥

२८. विशेष०—वली जे माणस-कुमाणसनउ वस्तु-कुवस्तुनउ कीधा-अणकीधानउ जे विशेष विहरउ जाणइ । जे काई विशेष न परीखइ ते गहिलउ, पशुसमान जाणिवउ । अथवा आपणा जि कर्तव्यनउ जे विशेष जाणइ—मइ आ काज रूडउ कीघउ, आ मून्हइ करिवा बूझीइ, आ न बूझीइ ॥

२९. कृतज्ञ०—जे पिरायउ कीघउ उपकार जाणइ, उलवइ नहीं, ते धर्मयोग्य । कृतघ्नन्हइ कहीइ ऊरण थावउ नथी ॥

३०. लोकवल्लभः—विशिष्ट लोकनइ आपणा विनयादिक गुणेकरी जे वल्लभ, जे गमतु हुइ; ते धर्मयोग्य । जे लोकवल्लभ न हुइ तेहनउं धर्मानुष्ठान इहंलोकन्हइं अगमतउं थाइ ॥

३१. सलज्ज०—लाजनउ धणी धर्मयोग्य । लाजनउ धणी वरि प्राण छांडइ, आपणा नियमनी प्रतिज्ञा कीमइ न भांजइ ॥

३२. सदयः—दयावंत हुइ, ते धर्मयोग्य । जेहन्हइं दुःखीया जीव देपी तेहनां ५ दुःख फेडिवानी जे वांछाइ करइ ते सदय कहीइ । जेह भणी धर्ममूल एक दया जि कहीइ ॥

३३. सौम्यः—सौम्य जे हुइ, ते धर्मयोग्य । जेहनउ क्रूर आकार हुइ ते लोकनइ उद्देगहेतु हुइ ॥

३४. परोप०—परन्हइं उपकार करिवानइं विषइ, जे कर्मठ—कहीइ तत्पर, जे सूरउ हुइ; ते धर्मयोग्य । ते दीठउ इ सविहुंन्हइं वल्लभ हुइ ॥

10

अन्तरङ्गारिषट्वर्गपरिहारपरायणः ।

वशीकृतेन्द्रियग्रामो गृहधर्माय कल्पते ॥ १० ॥

३५. अन्तरङ्ग०—अरि वइरी तेहनउ षट्वर्ग-छंनउ समुदाय, तेहनउ परिहार कहीइ टालिवउं, तेहनइ विषइ परायण तत्पर हुइ । अस्थानकि प्रयुंज्य काम १, क्रोध २, लोभ ३, मान ४, मद ५, हर्ष ६ ए छइ उत्तम गृहस्थनइ अंतरग वइरी कहीइं ।

15

(१) पिराइ स्त्री अथवा अणपरिणी स्त्री नइ विषइ जे काम ते काम वइरी कहीइ ।

(२) जे अस्थानकि आपणपान्हइं अथवा परन्हइं आगलि ऊपजतउ अनर्थ अणवि-मासिउ जे कोप करिवउ ते क्रोध वइरी कहीइ ।

(३) दानयोग्यन्हइं जे आपणी लक्ष्मी न दिइं । निष्कारण जे पिराई लक्ष्मी तेहइ न दिइं । जे निष्कारण पिराई लक्ष्मी लेई रहइ । ए लोभ वइरी ।

20

(४) जे आपणउ कदाग्रह लीधउ मूंकइ नहीं । युक्तउं वचन कहिउं जे मानइ नहीं । ते मान वइरी ।

(५) आपणाकुलनउ, अथवा ठाकुराई, रूपविद्यादिकना अहंकारनउं करिवउं । बीजान्हइं हेठउडिवउं करिवउं ते मद वइरी ।

(६) निष्कारण परन्हइं दुःखनइं ऊपजाविवइं, अथवा धूतादिक अनर्थनइं आश्रइवइं 25 करी जे मननउ प्रमोद ते हर्ष वइरी ।

ए छइ वइरी जे टालइ; ते धर्मयोग्य ॥

૩૬. તથા, વશીકૃતેન્દ્રિયગ્રામ-પાચઙ્ગ ઇન્દ્રિય જેહનઙ્ગ વસિ હુઙ્ગ, સ્વચ્છદ ન હુઙ્ગ ।
જે આપણા પાચઙ્ગ ઇન્દ્રિયનઙ્ગ ઝન્માદ ઝપજતઝ જે રાષી સકઙ્ગ, તે ધર્મયોગ્ય । જે આપણા ઇન્દ્રિય
નિરતા રાષી ન સકઙ્ગ, તે અનર્થિ પડઙ્ગ, ધર્મ ચૂકઙ્ગ ॥

ગૃહધર્મા૦-એઢે ૩૬ ગુણે કરી સહિત જે મનુષ્ય હુઙ્ગ તે ગૃહસ્થધર્મ સમ્યક્ત્વ
મૂલ્લ બાર વ્રત ધર્મરૂપ તે દેવાનઙ્ગ કારાણિ, કલ્પતે-યોગ્ય હુઙ્ગ । એઢા ગુણના ધણીનઙ્ગ ધર્મ દીધઝ
અપાર શોભા પ્રામઙ્ગ ॥

पृथ्वीचंद्र चरित्र अपर नाम वाग्विलास.

[कर्ता-श्रीमाणिक्यचंद्र सूरि, विक्रम संवत् १४७८.]

या विश्वकल्पवल्लीवल्लीलया कल्पितप्रदा ।

प्रदत्तां वाग्विलासं मे सा नित्यं जैनभारती ॥ १ ॥

5

धर्मश्चिन्तामणिः श्रेष्ठो धर्मः कल्पद्रुमः परः ।

धर्मः कामदुघा धेनुर्धर्मः सर्वफलप्रदः ॥ २ ॥

पुण्यलगाइ पृथ्वीपीठि प्रसिद्धि, पुण्यलगाइ मनवांछितसिद्धि । पुण्यलगाइ निर्मलबुद्धि,
पुण्यलगाइ घरि ऋद्धि वृद्धि । पुण्यलगाइ शरीर नीरोग, पुण्यलगाइ अभंगुर भोग, पुण्यलगाइ कुटुंब
वपरिवारतणा संयोग । पुण्यलगाइ पलाणीयइं तुरंग, पुण्यलगाइ नवनवा रंग । पुण्यलगाइ घरि 10
गजघटा, चालतां दीजइ चंदनछटा । पुण्यलगाइ निरुपम रूप, अलक्ष्य स्वरूप । पुण्यलगाइ
आनंददायिनी मूर्ति, अद्भुत स्फूर्ति । पुण्यलगाइ भला आहार, अद्भुत शृंगार । पुण्यलगाइ सर्वत्र
बहुमान, धणुं कियुं कहीयइ पामीयइ केवलज्ञान ।

एहपुण्य ऊपरि राजाधिराज पृथ्वीचंद्रतणउ कथासबध भणायइ । ता ईणइं
राजुप्रमाणि रत्नप्रभापृथ्वीपीठि असंख्याता द्वीप समुद्र वर्त्तइं । तीह माहि पहिलउ 15
जंबू द्वीप लक्षयोजन प्रमाण जाणिवउ । तेह पापलि लवण समुद्र द्विलक्षयोजन प्रमाण
जाणिवउ । तेह परइ धातकीखंड द्वीप च्यारि लक्षयोजन प्रमाण जाणिवउ । तेह पापलि
कालेदधी समुद्र आठ लक्षयोजन प्रमाण जाणिवउ । तेह परइं पुष्करवर द्वीप सोल लक्षयोजन
प्रमाण जाणिवउ । तेह पापलि पुष्करवर समुद्र वत्रीस लक्षयोजन प्रमाण जाणिवउ । आगलि
वारुणि द्वीप ६४ लक्षयोजन प्रमाण जाणिवउ । तेह पापलि वारुणी समुद्र एककोडि २८ लक्ष- 20
योजन प्रमाण जाणिवउ । ईणि परि ठाण विमणा द्वीप समुद्र जाणिवउ । कवण कवण-
क्षीरद्वीप, क्षीरसमुद्र; घृतद्वीप, घृतसमुद्र; इक्षुद्वीप, इक्षुसमुद्र; नंदीसरद्वीप, नंदीसरसमुद्र; अरुण-
द्वीप, अरुणसमुद्र; अरुणवरद्वीप, अरुणवरसमुद्र; अरुणवरावभासद्वीप, अरुणवरावभाससमुद्र;
इत्यादिक द्वीपसमुद्र असंख्यात । तेहमाहि पहिलु जे जंबूद्वीप, तेहनी नाभिइं मेरुपर्वत जिसिउ
प्रदीप । तेहनइं दक्षिण उत्तरइं सात क्षेत्र, चउद महानदी, छ वर्षधर पर्वत, वर्त्तइं । 25

- किसा ते क्षेत्र-भरतक्षेत्र १, हैमवतक्षेत्र २, हरिवर्षक्षेत्र ३, महाविदहक्षेत्र ४, रम्यक्षेत्र ५, ऐरण्यवतक्षेत्र ६, ऐरवतक्षेत्र ७ । किसी महानदी-गंगा १, सिंधु २, रोहिताशा नदी ३, रोहिता ४, हरिकांता नदी ५, हरिसलिला नदी ६, सीतोदा ७, सीतानदी ८, नारीकाता ९, नरकांता १०, रूप्यकूला नदी ११, सुवर्णकूला नदी १२, रक्तवती १३, रक्तानदी १४ । कित्या कित्या वर्षधर-हिमवंतपर्वत १, महाहिमवंत २, निषध ३, नीलवंत ४, रुक्मीपर्वत ६, शिखरीपर्वत ६ । हिव जे कहिउ भरतक्षेत्र तेहमाहि २५ योजनप्रमाण वैताढ्यपर्वत, ३२ सहस्र देश । ईहमाहि साढा पंचवीस देश आर्य, थाकता अनार्य जाणिवा । ऋषभदेवतणां पुत्रतणें नामिइ सयल देश जाणिवा । ते कुण कुण-काश्मीरदेश १, कीर २, कावेर ३, कांबोज ४, कमल ५, उत्कल ६, करहाट ७, कुरु ८, काण ९, ऋथ १०, कौशक ११, कोशल १२, केशी १३, कारुत १४, कारुष १५, कञ्ज १६, कर्णाट १७, कीकट १८, केकि १९, कौलगिरि २०, कामरूप २१, कूंकण २२, कुंतल २३, कालिंग २४, करकूट २५, करकठ - ६, केरल २७, षस २८, षर्पर २९, षेट ३०, गौड ३१, अंग ३२, गौप्य ३३, गागक ३४, चौड ३५, चिल्लिर ३६, चैत्य ३७, जालंधर ३८, टंकण ३९, कोडियाण ४०, डाहल ४१, तुंग ४२, ताजिक ४३, तोसल ४४, दशार्ण ४५, दंडक ४६, देवसभ ४७, नेपाल ४८, नर्तक ४९, पंचाल ५०, पल्लव ५१, पुण्ड्र ५२, पाण्डु ५३, प्रत्यग्रथ ५४, अर्बुद ५५, बभ्रु ५६, बभीर ५७, भट्टीय ५८, माहिष्मक ५९, महोदय ६०, मुरुड ६१, मुरल ६२, मेद ६३, मरु ६४, मुद्रर ६५, मंकन ६६, मल्लवर्त ६७, महाराष्ट्र ६८, यवन ६९, रोम ७०, राटक ७१, लाट ७२, ब्रह्मोत्तर ७३, ब्रह्मावर्त ७४, ब्राह्मणवाहक ७५, विदेह ७६, वांग ७७, वैराट ७८, वनवास ७९, वनायुज ८०, वाल्हीक ८१, वल्लव ८२, अवन्ति ८३, वहि ८४, शक ८५, सिंहल ८६, सुम्ह ८७, सूर्यर ८८, सौवीर ८९, सुराष्ट्र ९०, सुहड ९१, अस्मक ९२, हूण ९३, हर्मोकि ९४, हर्मोज ९५, हस ९६, हुहुक ९७, हेरक ९८, एव देश अट्टाण, अनह आदन, हावस, मुगदि, सुंघनगिरि, सीकोत्तर, चोलनाट, पांढ्य, तालीउ, त्रिहूति, भोट, महाभोट, चीण, महाचीण, बगाल, धुरसाण, मगध, वञ्ज, गाजणा प्रमुष
- अनेक देश वर्तइ ।

तीहमाहि वषाणीयह सरहट्टदेस । जीणह देसि ग्राम, अत्यंत अभिराम । भला नगर, जिहां न मागीयह कर । दुर्ग, जिस्यां हुइ स्वर्ग । धान्य, न नीपजह सामान्य । आगर, सोनारूपातणा सागर । जेह देसमाहि नदी वहइ, लोक सुषह निर्वहइ । इसिउ देश, पुण्यतण्ड

निवेश, गरुडप्रदेश । तीणी देसि पड्डाणपुर पाटण वर्त्तई, जिहां अन्याय न वर्त्तई । जीणइ
नगरि कडसीसे करी सदाकार पार्षलि पोढउ प्राकार, उदार प्रतोली द्वार । पाताल भणी धाई,
महाकाय पाई, समुद्र जेहनु भाई । जे लिइ कैलासपर्वतसिउं वाद, हस्या सर्वज्ञदेवतणा प्रासाद ।
करइं उल्लास, लक्षेश्वरी-कोटीध्वजतणा आवास । आनंदइं मन, गरुडं राजभवन । ऊपरि अषंड
सुवर्णमय दंड, ध्वजपट लहलहइं प्रचंड । जेह पाटणमाहि अनेक आश्चर्य वापरइं, चउरासी चउ- 5
हटां कलकलाट करइं । कित्यां ते चउहटां—सोनीहटी १, नाणावटहटी २, जवहरीहटी ३,
सौगंधीयाहटी ४, फोफलिया ५, सूत्रिया ६, पडसूत्रिया ७, घीया ८, तेलहरा ९, दंतारा
१०, वलीयार ११, मणीयारहटी १२, दोसी १३, नेस्ती १४, गांधी १५, कपासी १६,
फडीया १७, फडीहटी १८, एरंडिया १९, रसणीया २०, प्रवालीया २१, त्रांबहटा २२,
सांघहडा २३, पीतलगरा २४, सोनार २५, सीसाहडा २६, मोतीप्रोयां २७, सालवी २८, 10
मीणारा २९, कुंआरा ३०, चूनारा ३१, तूनारा ३२, कूटारा ३३, गुलीयारा ३४, परीयटा
३५, घांची ३६, मोची ३७, सुई ३८, लोहटिया ३९, लोढारा ४०, चीत्राहरा ४१,
पतूआरा ४२, कागलीया ४३, मद्यपहटी ४४, वेस्या ४५, पणगोला ४६, गांध्या ४७, भाड-
जा ४८, वीवाहडा ४९, त्रांबडीया ५०, भईसायत ५१, मलिन नापित ५२, चोषा नापित
५३, पाटीवणा ५४, त्रांगडीया ५५, वाहीत्रा ५६, काठवीठीया ५७, चोपावीठीया ५८, 15
सूषडीया, ५९, साथरीया ६०, तेरमा ६१, वेगडीया ६२, वसाह ६३, सांथूआ ६४,
पेरूआ ६५, आटीआ ६६, दालीया ६७, दडडीआ ६८, मुंजकूटा ६९, सरगरा ७०,
भरथाग ७१, पीतलहडा ७२, कंसारा ७३, पत्रसागीआ ७४, पासरीया ७५, मंजीठीया
७६, साकरीया ७७, साबूगर ७८, लोहार ७९, सूत्रहार ८०, वणकर ८१, तंवोली ८२,
कंदोई ८३, बुद्धिहटी ८४, कुत्रिकापणहटी एवं चउरासी चउहटां जाणिवा । 20

जीणइ नगरि अनेक पामीयइं रत्न, जीहतणां कीजइ यत्न । कित्यां ते रत्न—
अश्वरत्न, गजरत्न, पुरुपरत्न, खीरत्न, अनइं पद्मराग, पुष्पराग, माणिक, सींगलीया, गरुडोद्धार,
माणि, मरकत, कर्कतन, वज्र, वैडूर्य, चन्द्रकांत, सूर्यकांत, जलकांत, शिवकांत, चंद्रप्रभ,
साकरप्रभ, प्रभानाथ, अशोक, वीतशोक, अपराजित, गंगोदक, मसारगळ, हंसगर्भ, पुलिक,
सौगंधिक, सुभग, सौभाग्यकर, विषहर, धृतिकर, पुष्टिकर, शत्रुहर, अंजन, ज्योती रस, शुभ- 25
रुचि, शूलमणि, अंशुमालि, देवानंद, रिष्टरत्न, कीटपंखि, कसाडळा, धूमराइ, गोमूत्र, गोमेद,
लसणीया, नीला, तृणचर, खड्गइ, वज्रधार, पटकोण, कणी, चापडी, पिरोजा, प्रवाळा,
मौक्तिक प्रमुख रत्न करी दीसइं भरियां हाट, अनेकमुवर्णमय घाट, पिहुली वाट, चाल्ड घोडां-

तणां थाट, लोकनइं नहीं किसिउ ऊचाट । जिहां पुण्य विशाल, तीसी पोसाल । जिहा छात्र
पढइं चउसाल, तिसी नेसाल । जिह, अध्यात्मतणी वात दढ, तिसां अनेक मढ । जिहां लोक
जिमई अपार, तिसा सत्रूकार । जिहां पाणी पियइ सर्व, तिसी पर्व । जिहां रमलि कीजइं स्वभावि,
तिसी वावि । जिहां आनद हूआ, तिसा कूआ । पञ्चवनखंडमडित प्रवर, महाकाय सरोवर । जिहा
रंगि कीजइं रयवाडी, तिसी वाडी । जिहां सीतल फुरकइ पवन, तिसां पाषालियां वन । इंसुं अन्या-
यरहइ दाटण, पृथ्वीपीठि प्रसिद्ध पइठाणपुर पाटण ।

तीणि पाटणि राजाधिराज पृथ्वीचंद्र इसिइ नामिइ राज्य प्रतिपालइ, भुजबलि करी
वहरी वर्ग टालइं । जीणि राजा गौडदेशनउ राउ गाजिउ, भोटनउ भाजिउ । पंचालनउ राउ
पालउ पुलइ, कानडादेसनउ कोठारि रलइ । ढोर समुद्रतउ ढोयणां ढोयइ, बावरउ बारि बइठउ
टगमग जोयइ । चौडनउ दडि चांपिउ, कास्मीरनउ कापिउ । सोरठीयउ सेवइ, तुडि नकरउ देवइ ।
अंगदेसनउ अंगि ओलगइ, जालंधरनउ जीवितव्यकाराणि रिगइ । घणुं किसुं कहीयइ, रिपुकुल-
कालकेतु शरणागतवज्रपंजर पंचम लोकपाल । जीणं रिपु सर्वे निर्घाट्यां, दुर्ग सर्व आपणा
कीधा, वयरीनइं देसवटा दीधा । इसिउं नि.कंटक साम्राज्य प्रतिपालइ । तेह नरेश्वरनइ बुद्धि-
निधान, परमहसनमि प्रधान । जेउ सहिजिइं रूपिइं रूडउ, पाटरहिं नहीं कूडउ । राउलउ अर्थ सारइं,
लोक ऊगारइ, वयरविग्रह वारइ । पालइ दीन दुस्थित निराधार, करइ साधुजन उपगार, शक्ति
शास्त्रि कुशल अपार । गुहिर गभीर, अतिहिं धीर । मुहि मीठउं भाषइं, काज कीधां जि दाषइ ।
चिहुं बुद्धितणउ निधान, सविहुं अमात्यमाहि मूलिगु प्रधान । रायतणउं प्रतिशरीर, इसिउं ते
मंत्रीश्वर नरेश्वररहइं, शिवमय सुषमय कन्याणमय दिवस अतिक्रमइ ।

अन्यदा प्रस्तावि राजा रातितणइं प्रस्तावि स्वप्न एक दीठउ, जेहनउं फल छइ अत्यंत
मीठउ । किसिउं ते स्वप्न ^२ इसिउं—जाणइ नरेश्वर सुवर्णवर्णकाति, देवरहइं मन भ्राति, षलकते
नेउरि, झलकते कुंडलि, हाथि वरमाल, अर्द्धचंद्रसमभाल, रूपि विशाल, इसी बालदेवी देपइ
भूपाल । जेतलइ तेहतणी वरमाला कंठ कदलि लागी, तेतलइं रायनइ निद्रा भागी । जागिउ
नरेश्वर, चींतवइ अलवेसर । किसिउ स्वप्नतणउ घटइ विचार, तेतलइ प्रभातावसारि हूउ
मांगलिकशंखतणउ ओंकार, हूआ तिवल्लितणा दोंकार, मृदगतणा धोंकार । भट्टणा मांगलिक्य
ध्वनि, राजा आनंदिउ मनि । शुभहेतु स्वप्नतणउ मनि विचार धरी, पालक परिहरी । क्षणु एक
राजा मल्लाषाडइ आव्या, मल्लसिउ विनोद नीपजाव्या । पछइ स्नानमज्जनादिक प्रभातकरणीय
कीधु, याचकरहइं दान दीधउ । तिवारें गणनायक, वण्डनायक, पायक, वृत्तिनायक, वहीवाहक,
तलवर, माडम्बिक, कौटुविक, इज्जाली, फूलमाली, धातुवादी, मन्त्रवादी, तन्त्रवादी, यन्त्रवादी,

कपटाइत, चपटाइत, अङ्गरक्षक, अङ्गमर्दक, मीठाबोला, सुहाबोला, कथाबोला, साचाबोला, जूठाबोला, अनइ अनेक राजराजेश्वर, मण्डलेश्वर, सामन्त, तंत्रपाल, तलवर्ग, चउरासीया, महा-
मात्य, मन्त्रीश्वर, श्रीगरणा, वयगरणा, धर्माधिगरणा, सेनाधिपति, आगरीया, व्यवहारीया, राज-
द्वारिक, भण्डारी, कोठारी, कापडभण्डारी, पूगभण्डारी, रसोईया, पाणहरी, श्रेष्ठि, सार्थवाह, पीठमर्द,
वारवधू, वीणकार, वंशकार, उत्तिकार, आउजी, पखाउजी, पटाउजी, आलवणकार, लाक्षणिक, 5
तार्किक, छान्दासिक, मुखमाङ्गलिक, वैद्य, ज्यौतिषी, पाहरी, पङ्गधर, कुन्तधर, धनुर्धर, छत्रधर,
बालकहार, सेजपाल, थईयात, पण्डित, कवि, लेखक, योध, महायोध, माल, मसाहणी, पाण्डव,
पउंतार प्रमुख सकल लोकि करी सश्रीक राजा राजसभां बईठा ।

राजसभा किसी छइ—जीणि राजसभां कूंकुमजलि छटा दीधी छइ, विविधमुक्ताफल
चतुष्क पूरिया छइ, कर्पूरतणा शंख आलिप्या छइ, कृष्णागर जवाधितणा परिमल महमहइ छइ, 10
मोतीतणी सिरि लहलहइ छइ, फूलपगर भरिया छइ, कटीप्रमाण पायपीठ संयुक्त पुरुषप्रमाण
सुवर्णमय सिंहासन मांडिउं छइ । तीणि सिंहासणि राजा बइठा । किसिउ राजा दीसइ छइ—
मस्तकि श्वेतातपत्र छइ, पासइ डलइ चामर पवित्र, वाजइ विचित्र वादित्र, मस्तकि मुगट, कानि
कुण्डल, हृदयि हाराद्धहार, महा उदार, धनदतणउ अवतार, रूपतणु भण्डार । घणउं किसिउं
कहीयइ—जिसउ पृथ्वीलोकतणउ इन्द्र, जिसउ सोलकलासम्पूर्ण चन्द्र, इसउ दीसइ छइ पृथ्वी- 15
चन्द्र नरेन्द्र । तिसिइ अवसरि प्रतीहार आविउ, प्रणाम नीपजाविउ । राजां साह्वी दृष्टि दीधी,
पुणि वीनती कीधी । जी अयोध्यानगरीहूंतउ, दूत तम्हारइ द्वारांतरि आविउ । मनि तणइ उत्साहि,
जइ हुइ आदेस तु मेलहउं माहि । हूउ राजातणउ आदेस, दूति कीधउ सभामाहि प्रवेश । राम रहइ
कीधउ जुहार, अलंकरिउं योग्य आसण उदार । राजा दूतरहइ बहुमान दीधउं, कुशल प्रश्न कीधउं ।
आनन्द ऊपनउ अत्यन्त, हिव दूत वीनवइ कार्य विशेषवन्त । जिहां लोकरहइ नही किसिउ 20
हेश, जिहा नही बइरीतणउ प्रवेश, पुण्यतणउ निवेश । अनेक ग्रामनगर, सोनारूपातणा
आगर, मनोहर छइ कोसलादेस ।

तिहां छइ नगरी अयोध्या । किसी ते नगरी—धनकनकसमृद्ध, पृथ्वीपीठि प्रसिद्ध ।
अत्यंत रमणीय, सकललोकस्पृहणीय । पृथ्वीरूपिणी कामिनीरहइ तिलकायमान, सर्वसौंदर्यानिधान ।
लक्ष्मीलीलानिवास, सरस्वतीतणउ आवास । अतुलदेवकुलि मंडित, परचक्रि अखंडित । सदा सुठा- 25
कुरि पालित, रमणीयराजमार्गि शोभित, उत्तंगप्राकारबेधित । सदा आश्चर्यतणउ निलय, वसुधाव-
नितावलय । निरुपमनागरिकतणउं ठाम, मनोभिराम । जनितहुंजनक्षोभ, सज्जनोत्पादितशोभ ।
पुरुषरत्नोत्पत्तिरोहिणाचल, कुलवधूकल्पतारत्नाचल । जीणइ नगरी देवगृह मेरुशिषरोपमान,
धवलगृह स्वर्गविमानसमान । अनेक गवाक्ष, वेदिका, चउकी, चित्रसाली, जाली, त्रिकलसां,

- तोरण, धवलगृह, मृमिगृह, भांडागार, कोष्ठागार, सत्रागार, गढ, मढ, मंदिर, पडवां, पटसाल, अधहटा, फडहटा, दडकलस, आमलसार, आचली, बंदरवाल, पंचवर्ण पताका दीपइ । सर्वो-सर, मंत्रोसर, माजणहरा, सप्तद्वारातर, प्रतोली, रायंगण, घोडाहडि, अषाडउ, गुणणी, रंग-मंडप, सभामंडप समूहि करी मनोहर-एवंविध आवास । जेह नगरिमाहि दोसी, नेस्ती, साह,
- 5 वसाह, पटउलीया, पडसूत्रिया, पजूरीआ, बीजउरीआ, कणसारा, भणसारा, मपारा, नवकर, भोजकर, मला लामा अनेक लोक वसइ । पाचसइं व्यवसाईया व्यवसायविषइ उल्लसइ । जेह नगर पाषलीया अनेकि कूया वावि सरोवर नई नीक निरुपम उद्यान आंव नींव जावू जंवीर बीजपूर प्रमुख वृक्षावली करी प्रधान च्यारि पोलि, प्रधान कोसीसातणी ओलि । प्रभातसमइ सूर्यतणे किरणेकरी प्रासादतणे शिपिरि धजकलश झलकइ, धजऊड ललकइ । घणउं किमूं
- 10 कहीइ-जिसी होइ अमरावती भोगावती अथवा अलका लंका इसी नगरी अयोध्या वषाणीइ । तीणि नगरी ईश्वकुवंशावतस विहितवयरीकुलविध्वंस निजकुलकमलराजहंस अतुलबल-परा-क्रम त्रिविक्रमसमान राजा श्रीसोमदेव राज्य प्रतिपालइ, प्रजा संभालइ, अन्याय टालइ । जे राजा सत्यवाचा राजा श्रीहरिचंद, प्रतिज्ञा राजा श्रीयुधिष्ठिर, निर्भय भीम, आपन जीमूतवाहन, विद्या बृहत्पति, लावण्य लवणार्णव, रूपि कंदर्प, प्रताप मार्तंड, औदार्य वलिराजा, अद्भुत-
- 15 दानि चिंतामणि, सेवकजन कल्पवृक्ष, चतुरंगवाहिनीसमुद्र । घणउ किशिय कहीइ-महासासन अरडकमल जगझंपणउ प्रतापलकेश्वर पराधूरीरायहृदयशल्य इसिउ प्रतापीउ राजा राज्य प्रतिपालइ । तेह राजातणउ अतःपुरि माहि प्रधान गुणनिधान भर्तारतणी भक्तिविषय महासावधान स्त्री कमललोचना इसिइ नामि पडराज्ञी वर्तइ । जेह राणी, सहिजि मधुरवाणी, सीलवंतिमाहि वषाणी, गुणि करी जाणी घणू किसइ-इंद्राणी, जिह आगलि
- 20 वहिइ पाणी । तेह राणीतणइ कुक्षितउ समुत्पन्न मदनभ्रमतणी मजरी, कुंकमि करी पिंजरी, रत्नमजरी इसइ नामिइ कन्या वर्तइ । ते कन्या जइ भणिवा गुणिवा योग्य हई तु पडितरहिं आपी, तीणि आपणकद्वइ संस्थापी । पडित अणसंतापी कन्या समग्रकल व्यापी । ता ते कन्या बहुतरि कला जाणइ, चउसठि विज्ञान वषाणइ । किसी ते बहुतरि कला-लिखितकला १, पठित २, गणित ३, गीत ४, नृत्य ५, वाद्य ६, व्याकरण ७, काव्य ८, छंद ९,
- 25 अलंकार १०, नाटक ११, साटक १२, नखच्छेद्य १३, पत्रच्छेद्य १४, आयुधाम्यास १५, गजारोहण १६, तुरगारोहण १७, गजशिक्षा १८, तुरगमशिक्षा १९, रत्नपरीक्षा २०, पुरुषलक्षण २१, स्त्रीलक्षण २२, पशुलक्षण २३, मंत्रवाद २४, यंत्रवाद-तंत्रवाद २५, रसवाद २६, विषवाद २७, गधवाद २८, विद्यानुवाद २९, युद्ध ३०, नियुद्ध ३१, तर्कवाद ३२, संस्कृत ३३, प्राकृत ३४, उत्तर ३५, प्रत्युत्तर ३६, देशभाषा ३७, कपट ३८, वित्तज्ञान

३९, विज्ञान ४०, सिद्धांत ४१, वेदांत ४२, गारुड ४३, इंद्रजाल ४४, विनयकला ४५, आचार्यविद्या ४६, आगम ४७, दान ४८, ध्यान ४९, पुराण ५०, इतिहास ५१, दर्शन-संस्कार ५२, खेचरी ५३, अमरी ५४, वाद ५५, पातालसिद्धि ५६, धूर्तशंखल ५७, वृक्षचिकित्सा ५८, सर्वकरणी ५९, काष्ठघटन ६०, कृत्रिममणिकर्म ६१, वाणिज्य ६२, वश्यकर्म ६३, चित्रकर्म ६४, पापाणकर्म ६५, नेपथ्यकर्म ६६, धर्मकर्म ६७, धातुकर्म ६८, 5 यंत्ररसवतीकर्म ६९, हसित ७०, प्रयोगोपाय ७१, केवलीविधिकला ७२, ए बहुतरि कला जाणइ । हिव चउसठि विज्ञान किस्थां—नृत्य १, कवित २, चित्र ३, वादित्र ४, मंत्र ५, यंत्र ६, तंत्र ७, विज्ञान ८, दंभ ९, जलकर्म १०, गीतगान ११, तालवायण १२, भेषवृष्टि १३, फलकृष्टि १४, आरामरोपण १५, आकारगोपन १६, धर्मविचार १७, शकुनसार १८, क्रियाकल्प १९, संस्कृतजल्प २०, प्रासादरीति २१, धर्मनीति २२, 10 वर्णिकावृद्धि २३, सुवर्णवृद्धि २४, सुरमितैलकरण २५, लीलसंचरण २६, गजाश्वनिरीक्षण २७, पुरुषलीलक्षण २८, वसुवर्णभेद २९, अष्टादशल्लिपिपरिच्छेद ३०, तत्कालबुद्धि ३१, वास्तुसिद्धि ३२, वैद्यकाक्रिया ३३, कामक्रिया ३४, घटभ्रम ३५, सारिपरिभ्रम ३६, अंजन-योग ३७, चूर्णयोग ३८, हस्तलाघव ३९, शास्त्रपाठव ४०, नेपथ्यविधि ४१, वाणिज्यविधि ४२, मुखमंडन ४३, सालिपंडन ४४, कथाकथन ४५, पुष्पप्रथन ४६, वक्रोक्ति ४७, 15 काव्यशक्ति ४८, सारवेप ४९, सकलभाषाधिशेष ५०, अभिधानज्ञान ५१, आभरणपरिधान ५२, नृत्योपचार ५३, गृहाचार ५४, रंघन ५५, केशबंधन ५६, वीणानाद ५७, वितंडावाद ५८, अंकविचार ५९, लोकव्यवहार ६०, वशीकरण ६१, वारितरण ६२, पञ्चप्रहैलि-काज्ञान ६३, धर्मध्यान ६४, ए कहीयइं सर्वकलाविज्ञान, जाणइ सकल शास्त्र, वषाणइ वउसठि विज्ञान ।

इति श्रीअश्वलगच्छे श्रीमाणिक्यसुन्दरसूरिचिरचिते श्रीपृथ्वीचन्द्रचरित्रे
वाग्विलासे प्रथमोल्लासः ।

દ્વિતીયોલ્લાસ:

- હિવ તે કુમારિ, ચઢી યૌવનિ ભરિ, પરિવરી પરિકરિ, ક્રીડા કરહ નવનવી પરિ । इसिइं
 अवसरि आविउ आषाढ, इतरगुणि संवाढ । काटइयइ लोह, घामतणउ निरोह । छासि घाटी,
 पाणी वीयाइ माटी । विस्तरिउ वर्षाकाल, जे पथीतणउ काल, नाठउ दुकाल । जीणिइ वर्षाकालि
 5 मधुरध्वनि मेह गाजइ, दुर्भिक्षतणा भय भाजइ, जाणे सुभिक्षभूपति आवतां जयढक्का वाजइ ।
 चिहुं दिसि वीज झलहलइ, पथी घरमणी पुलइ । विपरीत आकाश, चंद्रसूर्य परियास । राति
 अंधारी, लवइं तिमिरी । उत्तरनउ ऊनयण, छायउ गयण । दिसि घोर, नाचइं मोर । सधर, वरसइ
 धाराधर । पाणीतणा प्रवाह पलहलइं, वाडि ऊपरि वेल वलइ । चीषलि चालतां शकट स्वलइं,
 लोकतणां मन धर्मऊपरि वलइं । नदी महापूरि आवइ, पृथ्वीपीठ हावइ । नवां किसलय गहगहइं,
 10 वल्लीवितान लहलहइ । कुटुंबलिके माचइ, महात्मा वइठां पुस्तक वाचइ । पर्वततउ नीझरण विछू-
 टइं, भरियां सरोवर फूटइ । इसिइ वर्षाकालि राजा सोमदेवतणउं कराविउ सरोवर भराणुं,
 समुद्रसमाणउं । वधावणीउ धायउ, राजाकन्हइ आयउ । राजा मनि गहगहतउ, सरोवर जोइवा
 पुहुतउ । दीठउं भरिउं सरोवर, ऊमनउ आनंदभर । जोसी तेडी महोत्सवतणुं मुहूर्त्त लીधउं,
 अभीष्ट जनरहइं तेढउं કીધउં । इसिउं करता आविउ आसો માસ, દિસિ સપ્રકાસ, કમલબન
 15 उल्लास, हंसतणु विलास । कादव सूकइ, नई निर्गलपणउ मूकइ । विकसइं कुसमकली, परमेश्वर
 सर्वज्ञ पूजतां पूरइ मनतणी रली । तिसिइ आसोसुदि पंचमीतणइ दिवासि मोटइ आडंबरि नरे-
 श्वर सरोवरतणी पालि पुहुता, धजपट दीसइ लहलहता ।

- તિસિइ સમઈ અનેક બ્રાહ્મણ મિલિયા । કવણ કવણ—દુવે, ત્રિવાડી, વ્યાસ, પાઠક,
 દેવાઈત, મોષાઈત, સૂરાઈત, ચંદ્રાઈત, દેવશર્મ, મોષશર્મ, યજ્ઞશર્મ, સોમશર્મ, શ્રીધર, દેવધર,
 20 ગંગાધર, ગદાધર, લક્ષ્મીધર, શ્રીવચ્છ, પદ્માનાભ, પુરુષોત્તમ, પ્રમુસ બ્રાહ્મણ મિલિયા, શાંતિ કરિવાનહ
 કારણિ કલિકલિયા । ગલે ત્રાગા, વેદધ્વનિ ઉચ્ચરિવા લાગા । જે બ્રાહ્મણ ૧૮ પુરાણ, ૧૮ સ્મૃતિ
 જાણહ । તે કિસ્યા પુરાણ—ભાગવતપુરાણ ૧, ભવિષ્યોત્તરપુરાણ ૨, મત્સ્યપુરાણ ૩, માર્કંડેય-
 પુરાણ ૪, વિષ્ણુપુરાણ ૫, વારાહ પુરાણ ૬, શિવપુરાણ ૭, વામનપુરાણ ૮, બ્રહ્મપુરાણ ૯,
 બ્રહ્માન્ડપુરાણ ૧૦, બ્રહ્મવૈવર્ત્તપુરાણ ૧૧, અગ્નૈયપુરાણ ૧૨, પદ્મપુરાણ ૧૩, લિંગપુરાણ ૧૪,
 25 નારદપુરાણ ૧૫, સ્કન્દપુરાણ ૧૬ કૂર્મપુરાણ ૧૭, ગરુડપુરાણ ૧૮ ।

તે કિસી સ્મૃતિ—માનવીસ્મૃતિ ૧, આત્રેયીસ્મૃતિ ૨, વૈષ્ણવીસ્મૃતિ ૩, હારીતકીસ્મૃતિ ૪,
 યાજ્ઞવલ્કીસ્મૃતિ ૫, શનૈશ્વરીસ્મૃતિ ૬, અંગિરાસ્મૃતિ ૭, આપસ્તંબીસ્મૃતિ ૮, સાવર્ચકીસ્મૃતિ ૯,

कात्यायनीस्मृति १०, ब्रह्मस्मृति ११, पारासरीस्मृति १२, शंखीस्मृति १३, लिखितास्मृति १४, दाक्षीस्मृति १५, गौतमीस्मृति १६, शातातपी स्मृति १७, वाशिष्ठीस्मृति १८ ।

तिसिइ रत्नमंजरी कुंआरि राजारहइं वीनती करावी, तिहां कुतिग जोइवा आवी । जेहतणइ परिवारि, सषी अनेकप्रकारि;—कस्तूरिका, कर्पूरिका, लीलावती, पद्मावती, चंद्रावती, चंद्रउली, चंपू, हंसी, सारसी, बगुली प्रमुख अनेक सषी वर्तइ । तीहं सहित तिहां आवी, पितारहइं 5
प्रणाम नीपजांवी । उत्संगि वइठी, दिव्य रूप देषी रायतणइ मनि चिंता पइठी । एह योग्य कवण वर, किं नर, किं विद्याधर, इसिउं चीतवतइं नरेश्वर, सरोवरभणी दृष्टि दीधी । तु निर्मल जलि, वइठा कमलि, हंस करइं रमलि, च्यारइ दिसि वासीइ परिमलि । कारंड कुरंज कलहंस कलगलइं, ताप टलइं । मोर वासइं, सर्प नासइ । आडि पंथीआ तरइं, ब्राह्मण स्नान करइं । माहि शतपत्र सहस्रपत्र कमलवन, दीसतां प्रीति पमाडइं मन । देहुरी दंडकलस झलहलइं, लहरि 10
ऊल्लइं । इम जोतां राजहंस एक सरोवरहंतउ ऊडी वइठउ राजातणइं हाथि, निहालिउ नर-नाथि । तु रूडउ रूपवंत, रलीयामणउ, सोहामणउ, श्वेत लावण्योपेत । जिसिउं लक्ष्मीदेवता-तणउ चमर, जीणइं मोहीयइं अमर । कुंदकुसुमस्तवकसमान, प्रधान । पक्षिकुलावतंस, इसिउं हंस । कृतिगकरी कुमारी लीधउ, राजा दीधउ । जेतलइ जोअइ कुमरी, तेतलइ हंसि जिमणी पांप 15
पेस्तारी । कुमीर पांषमाहि घाती, भलीपारि साती । ऊपडिउ हंसु, तत्काल पाडिउ ज्वंसु । धस-प्रतउ ऊठिउ राउ, कहइ धाउ धाउ, वालिउ नीसाणि घाउ । राउत पायक पलभलिया, वीर वे मिलिया । धाइं राणा, ब्राह्मण घरभणी ऊजाणा । दुवे नाठा, सवे त्रिवाडी त्राठा । बुंव पडी धायउ हंस पृठिइं जेतलइं, हंस धाई पइठउ कमलमाहि तेतलइं । जे वारू, ते पइठा वर माहि तारू । समग्र सरोवर गाहिउ, पणि हंस न साहिउ । निश्वास मेल्ही राउ पाछउ 20
उ, परिघउ परिवार मिलिउ । राणी ते वात जाणी, मूर्छा पामी सप्राणी, सचेत कीधी छांटी पाणी । राजा आवासी आव्या, कन्यातणुं दुःख धरता छ मास अतिक्रमाया । तिसिइ आविउ वसंत, हूउ शीततणउ अंत । दक्षिणदिसितणउ शीतल वाउ वाइं, विह-गराइं ।

“सब्वे भल्ला मासडा पण वइसाह न तुल्ल । जे दवि दाधा रूपडां तीह माथइ फुल्ल ॥”

मउरिया सहकार, चंपक उदार, वेउल वकुल, भ्रमरकुल संकुल, कलरव करइं कोकिलतणां 25
कुल । प्रवर प्रियंगु पाडल, निर्मल जल, विकसित कमल । राता पलास, सेवत्री वास । कुंद मुच-कुंद महमहइं, नाग पुन्नाग गहगहइ । सारसतणी श्रेणि, दिसि वासीइ कुसुमरेणि । लोकतणे हाथि वीणा, वल्लाडंवर क्षीणा । धवल श्रृंगार सार, मुक्ताफलतणा हार । सर्वगसुंदर, वनमाहि रमइ भोग पुरंदर । एकि गीत गवारइं.दान दिवारइं । विचित्र वादित्र वाजइं, रमलितणां रंग द्याजइं ।

- एकि वादिइं फूल चूटइं, वृक्षतणा पल्लव पूंटइं। हींडोलइं हींचइं, झीलता वादिइं जलिइं सींचइ।
 केलिहरां कउतिग जोअइं, प्रीतमत होयइ। वनपालकि अवसर लही, वसंत अवतरियातणीं
 वार्ता कही। राजा सोमदेव आन्वा वनमांहि, तेह जि सरोवर देषी कुंअरि सांभली मनमाहि।
 तेतलइं पुरुषि एकइं तेह सरोवरहुतु एक कमल लेइ रायरहइं दीधउं, राजा हाथि लीधउं।
 5 तेतलइं तेह जि कमलमध्यहंती नीसरी रत्नमंजरी कुमरि, दीठी नरेश्वरि।
 दु.खतणां व्याप्त चूरिया, लोक आश्चर्य पूरिया। नगरमध्य वार्ता जणावी, राज्ञी कमललोचना
 आवी। दीठी बेटी, हुइ परमानंदतणी पेटी, परिवरी चेटी। तिहां मांडिया वधामणां, महोत्सवि
 करी सुहामणां। विचित्र वादित्र वाजिवा लगा। ते कवण कवण-वीणा, विपची, वल्लकी, नकु-
 लोष्ठी, जया, विचित्रिका, हस्तिका, करवादिनी, कुब्जिका, घोषवती, सारगी, उदंवरी, त्रिसरी,
 10 झंवरी, आलविणि, झकना, रावणहत्था, ताल, कंसाल, घंट, जयघट, झालरि, उंगरि, कुरकचि,
 कमरउ, घाघरी, ब्राक, डाक, ढाक, धूस, नीसाण, तांवकी, कडुआलि, सेल्लक, कांसी, पाठी,
 पाऊ, साष, सींगीं, मदन, काहल, भैरी, धुंकार, तरवरा, ईणिपरि मृदंग पट्ट पडह प्रमुप वादित्र
 वाज्यां, दु.ख दूरि ताज्यां। इक्कीस मूर्छना, इगुणपंचास तान, इत्या हुइं गीत गान; याचक
 योग्य प्रधान वल्लदान। कित्यां ते वल्ल-सूथिला, संग्रामा, दाडिमां, मेघवनां, पांडुरां, जादरा,
 15 कालां, पीयलां, पालेवीयां, ताकसीनीयां, कपूरीयां, कस्तुरीयां, फूदडीयां, चउकडीयां, सलवलीयां,
 ललवलीयां, हसवडि, गजवडि, उडसाला, नर्म, पीठ, अटाण, कटाण, झूना, झामरतली, भहरव, शुद्ध
 भहरव, नलीबद्ध, प्रमुख वल्ल जाणिवां। ईणिपरि महोत्सवभरि, साथि कुमरि, नरेश्वर पहुता नगरि।
 मनतणइ उल्लासि, आन्वा आवासि। रायरहइ कुमरीतणउ स्वरूप विमासतां ऊपनी आकाश-
 वाणी, ए वार्ता कहिस्यइ केवलनाणी। राजा तां आश्चर्य धरतई हुंतइं प्रधान तेडाविउ, तिहां
 20 आविउ। ते प्रणाम करी बइठउ, तउ राजा बोलाविउ-हे मंत्रीश्वर विचारि, पाणिग्रहणयोग्य
 हुई रत्नमंजरी कुमारि। तु मंडावीयइ स्वयवर, मेलीयइं सवे नरेश्वर, कन्या आपणी इच्छाईं
 वरइ वर। इसिउ आलोच कीधउ, तु राजा सविहुं दूतरहइ आदेश दीधउ। जु को पृथ्वीपीठि
 राय नइ राणउ, तम्हे जाणउ, ते समग्र ईणि स्थानकि आणउ। तिवार पूठिइ स्वयंवरमंडप
 सूत्रधारपाहिं कराविवा मंडाविउ, हु तुम्हकन्हइ आविउ। हिव तुम्हे तिहां पाउधारउ, ए वीनती
 25 अवधारउ, राजा सोमदेवतणइ मनि आनंद वधारउ।

इसी वार्ता सांभली दूतन्हइं बहुमान देतु कटक लेई राजा पृथ्वीचंद्र स्वयंवरभणी
 चालिउ, कटकभारि पातालि शेषनाग हालिउ। हाथीया घोडा, नहीं थोडा। कित्या ते हाथीया
 छईं-सिंहलद्रीपतणा, जाजनगरतणा, भद्रजातीक, उल्लितिसुंदादंड, प्रचंड, पर्वतसमान, जल-
 धरवान, चपलकान, मदजल झरता, आलि करता, अतुलबल, उच्छंखल, गलगजित करता

गजेंद्र सांचरिया । तरलतेजी तरवरिया । कित्या ते—हयाणा, भयाणा, कूंकणा, कास्मीरा, हयठाणा, पइठाणा, सरसईया, सीधउरा, केकाइला, जाइला, उत्तरपंथा, ताजा, तेजी, तोरका, काच्छूला, फांवोजा, भाडेजा, आरइ, वाल्हीकज, गांधार, चापेय, तैतिल, त्रैगर्त्त, आर्जनेय, कांदरेय, दरद, सौवीर, क्षेत्रशुद्ध प्रमाणशुद्ध चपल सरल तरल उंचासणा परीव्रणा, जोयउं सहइं, वपूकारिया रहइं; वांकी द्रेठी, सभर पृठि; छोटे काने, सूधइ वानि; सइरनी ललबलाई, नीछटनी कलाई; पूछतणी आयताई, पलाणतणी सामंत्राई; वांकी तुंडवालि, बहुली पेटवालि; मुहि रूधा, आसाणि सूधा; हसमंत हयहेपारवि अंवर बधिर करता । सूरवीर, साहसिक, काढ़आ, किरडिया, किहाडा, नीलडा, सेराहा, कविला, धूसरा, मांकडा, दोरीया, बोरीया, द्वादशावर्त्तव्यंजनगुणि शोभित, शालिहोत्रशास्त्रप्रणीतलक्षणलक्षित । ससइं धसइं, साटि पइसइं; जुडइं, दउडइं; जित्या सूर्यतणा रथ छूटा हुइ तित्या अनेक तुरंगम साचरिया । तउ पायक पहटिया - । कित्या ते पायक—सूरवीर, विकांत, दुर्दांत, षड् षेडे लीधे श्रमइं, वयरीरहइं आक्रमइं । पवनवेगि पुलिइं, योधस्युं जुडइं । सेल कुंत तोमर ताकइं, वयरीरहइं हाकइं । वेला लामी, न मेल्हइं स्वामी । नवनवां आयुध लिइं, एक वार आकाश पडतां घाट दिइं । किहांई न दीसइ थाका, जीह लगइ हुइ जयपताका । जे धाई, पुलइं, ऊच्चलइं । इत्या पायकनी मिली कोडि, जीह माहि नही पोडि । हिव रथ विस्तरिया । कित्या ते रथ—चपलतुरंगमजूता, सुखिइं सुभट चालइं माहि वइठा सूता । छत्रीसे दंडायुध भरिया, वायुवेगि सांचरिया । धडहडाटि धरामंडल धंधोलइं, रजमाहि रविर्विंब रोलइं । ऊपरि धज लहलहइं, जाणे देवसंबंधीयां विमान गहगहइं । घांट वाजइं, वयरी भाजइं । मूर्त्तिवंता जित्या मनोरथ, इत्या अनेक सांचरिया रथ । इणिपरि चतुरंग दल चालतां हूतां नरेश्वररहइं वाटइं अनेक ग्राम नगर आवइं, लोक नवनवां भेटणां नीपजावइं ।

मार्गिं जातां आवी एक अटवी; हिव ते किसीपरि वर्णविबी । जेह अटवीमाहि तमाल ताल हंताल मालर खर्जूर अर्जुन चंदन चंपक वकुल विचिकिल सहकार कांचनार जांवू जंवीर वानीर कणवीर कीर केलि कदंब निंव नारिंग नालीयारि द्राघ दाडिमी देवदारु अंकुल कंकिलि नाग पुन्नाग वल्ली यूथिका मालती माधवी जपा मरुचक दमनक पारधि केतकी मुचकुंद कुंद मंदार तगर सेवत्री राजगिरि सिरीषां सींवलि सिरघू सीसमि साग टींडूसार आक-आकमंदार कपित्थ बील बहिडां करण वरण धव पदिर पलाश वड वेडस पीपल पीपरि जंवर कठंवड धाहुडी धामण पीप षेजड पीरणीं कइर करंज वाउल वीजुरी आमली आंविली चोरि इंगोरि गोरडीया प्रमुख वृक्षावली दीसइं, वीहंतां सूर्यतणां किरण माहि न पइसइं । अनइं किहांई सिवातणा फेत्कार, घूकतणा घूत्कार । व्याघ्रतणा घुरहराट, न लभइं वाट नइ घाट । माहि वानरपरंपरा उछलइ, मदोन्मत्त गजेंद्र गुलगलइं, सिंहनादभयभीत मयगल पलभलइं । जित्या

दविं दाधा भील, तिस्सा भील । सूअर घुरकइं, चीत्रा बुरकइं; वेताल किलकिलइ, दावानल प्रज्वलइं, रींख सांचरइं, विरुतणा यूथ विचरइं । इसी महारौद अटवी ।

- तेहमाहि नरेश्वरतणा कटक न लहइ माप, न लहइ नदीतणा ताग । न सकइ चाली घोडा हाथी, न को जाणइ साथी । विषम पर्वतमाला, डाबी जिमणी दवतणी ज्वाला । जई न सकइ चडिया नइ पाला, तेतलइ दीसिवा लागा भील अत्यत काला । तिवारइ राजा पृथ्वीचंद्र चीतविउं—आवी विषम वेला, जई थार्ह भील भेला, तु किम झूझीयइं, जइ परदल न बूझीयइं । जेतलइं राजा इसिउं चीतविउं तेतलइ ते कटक अटवी ऊपरि हुई पारि पहुतुं, मनि गहगहतुं । आगलि नगर एक देशइ, ते हर्ष कुणतणइ छेपइ । सवे कटकीया लोक आश्चर्य धरइ, परस्परइ इसी बात करइ । कूणहिं कार्ई जाणुउ, ए कटक इहा कुणि आणुउं । दैव रूठउ, पुणि देव दाणव कोइ तूठउ । जीणइ एवडुं सानिध्य कीधउं, हेलामात्र कटक इहां लीधउं । अथवा राजा पृथ्वीचंद्र धन्य, जेहनुं गरूउ पुण्य । जेह कारणि इह्युं कहइ—जे गया विदेसि, पडिया क्लेशि । ताणीया पाणीनइ पूरि, आक्रम्या क्रूरि । चाप्या सधरि, डसिया विषधरि । धरियां राइ, भेल्या घणे धाइ । मुरडिया मोगे, दूहविया रोगे । ऊपाडिया बंदि, पडिया विव्दंदि । तीह सविहुनइ धर्मनउ आधार, ए साचउ विचार । लोकरहइं इसी बात करता राजाइं तिहां आबावृक्षेठलि आग्या, उतारा नीपजाग्या । तेतलइ धातु, पुलतु. पाखउ जोतउ, कायरपणइ रोतउ, पुरुष एक नरेश्वर तणइ शरणि पइठउ । तेतलइ तरूआरि ताकता, हणिहणि भणी हाकता । केई पुरुष आग्या, तेहइ राजा बोलाग्या । आपु ए चोर, महाकठोर, जे एहनइ राषइ ते ढोर । तिवारइ राजातणे सेवके कहिउं—अरे ए कहीइ राजा पृथ्वीचंद्र, एहस्युं पहुची न सकइ इंद । तिवारइ ते पुरुष कहिवा लागा—नरेश्वर पहिलउं बात अवधारउ, तउ चोर ऊगारउ । अम्हे तलार, करउं नगर-तणी सार । पुणि ए चौर, दुर्दान्त अपार । ए विविधवेसि हेरइ, बोलाविउ बोल फेरइ । चडइ मालि अटालि, पइसइ परनालि घालि । कमाढ ऊघाडइ, पुणि सूतु कोइ न जगाडइ । अघोर निद्रा दिइ, कानकोटना आभरण लिइ । कटारी पायबंधन वाढइ, पर्वतप्राय केकाण काढइ । चडिउ चोर पवाडई, राउल भंडार फाडइ । दीसइ दिवसि शात, पुणि रात्रिइं साक्षात् कृतान्त । विणासीतउ न मानइ चोरी, बांधइउं वाढी जाइ दोरी । लोह सांकल त्रोडइ, घडी न रहइ षोडइ । हाकिउ ऊजाइ, रुधिउं धसी धाइ । कारे कीधइ करवालि, जाइ लोकलक्षविचालि । गढ मंदिर फाडइ, धीजि अडइ । इह्यु ए चोर गढनइ परनालि पइसतउ लाधउ, पाडी बाधउ । दांते दोर त्रोडि नाठउ, तुम्हनइं शरणइ पइठउ । पुणि ए पापी, जीणि प्रजा संतापी । ए तुम्ह म थापउ, अम्हरहइ आपउ । नहीं तु घायप्रहार देसिउं, प्राणिहिं लेसिउं । अम्हारउ ठाकुर सपराणउ, तेह आगलि न कोई राय नइ राणउ । सामलउ ए बात—ए आगलि दीसइ पद्मपुरनगर महाविख्यात ।

तिहां छइ राजा समरकेतु, अतिसचेतु, वयरी प्रति साक्षात् केतु। जेतलइ तेउ ए वात जाणिसिइ, तेतलइं ताहरा अहंकारतणउं अंत आणिसिइ । एह कारणि चोर आपी निर्दोष थाउ, पछइ तुम्हे भावइ तिहां जाउ । इसी वार्त्ता सांभली आपणां सुभटसाम्हउं जोई राजा पृथ्वीचंद्र हस्या, तउ ते सुभट उल्हस्या । ऊठिया ते वीर, ताकवा लागा तोमर तीर । नाठा तलार, नासता पृठिइं वाजइ प्रहार । नीठ ते जई नगरमाहि पइठा, तु नाभिइं सास वइठा । जइ वीनविउ समरकेतु राउ, देषाडइं आपणउ घाउ । समरकेतु राजा कीधउ कोप, हूउ दलवई निरोप । तत्काल सामहिउं दल, मिलइं सुभट सबल । वाजइं प्रयाणभेरी, वीहइं वयरी । पाटहस्ति गुडिउ, तेहऊपरि राजा चडिउ । रथ हथियारे भरिया, तुरंगम पापरिया, पायक सांचरिया । चतुरंग दल नीकलिउं, बाहिरि एकठउं मिलिउं । दीसइं छत्रवज, ऊखलइं रज । तउ तेह दूत मोकलिउ तिहां रही, तीणें पृथ्वीचंद्रप्रतिइं इसी वात कही । तुं पियारइ देसि पइस, अन्याय करी इहां बयस । तउ तुं अजाण, अजी मानि स्वामीसमरकेतुतणी आण, नहीं तु प्रकटि प्राण । चोरदंड तुझनइ होसिइं, लोक कउतिग जोइसिइं । ईणइं वातइं दूत अपमानी बाहिरि काढी राजा पृथ्वीचंद्रि दल सामहाविउं, ए आपणइं पर्व आविउं । चाल्यां वेउ दल, ऊपडइं धूलिपडल । कोइ आप पर विभाग वूझवइ नहीं, पितापुत्र सूझइ नहीं । न जाणीइं आपणां दल, न जाणहि पिरायुं दल । न जाणीयइ भूतल, न जाणीइ नभोमंडल । न जाणीइ पूर्व, न जाणीइ पश्चिम; एकाकार हूउ । बिहुं दल मिलते मादल वाजी, जयढक्क वाजी, रणचडण काहली वाजी, रणतूर वाजियां । त्र्यंबकतणे त्रहत्रहाटि जाणे त्रिन्हइ त्रिभुवन टलवल्लिवा लागा, भेरीतणे भूंभूयाटि भुहि मिलिहि फाटी, काहलतणे कोलाहले कायर कमकम्या, नीसाणतणे निनादि उच्चैः श्रवा ऊकनिउ, ऐरावण ऊमंडिउ, दिग्गज डहडहिया, ढाकवूक वाजी, बुंवारव फाटी, बिहुं दलि चालते सेषनाग सलवल्लिउ, कुलाचलचक्र चल्लिउ । कूर्म करोडि भाजइ । अंबर गाजइ अकालि अप्रस्तावि प्रलयकालनी शंका हुई । बाध्या क्रोध, झूझइं योध । घाय नालवइं, छत्रीस दंडायुध चालवइं । कित्यां ते—वज्र १, चक्र २, धनुष ३, अंकूश ४, पङ्क ५, छुरिका ६, तोमर ७, कुंत ८, त्रिशूल ९, भाला १०, भिंडमाल ११, मुसंडि १२, मक्षिक १३, मुद्गर १४, अरल १५, हल १६, परशु, १७, पट्टि १८, शविष्ट १९, कणय २०, कंपन २१, कर्त्तरी २२, तरवारि २३, कुद्याल २४, दुष्फोट २५, गदा २६, प्रलय २७, काल २८, नाराच २९, पाश ३०, फल ३१, यंत्र ३२, दस ३३, दंड ३४, लगड ३५ कटारी ३६, वह्नि । इत्यां हर्थाआर झलहलइं, कायर पुलइं । रथ जूडंता दूरापाती लघुसंधानी शब्दवेधी धनुर्धर घाया, बाण मेल्हते आकाश छाया । एकि घोडे चडइ, एकि ऊतावला पडइं, कायर रडइं । सुभट भिडइं, योध जुडइं । घोडा मुह सूकी धाडं, त्रूटे पगि ऊ जाडं: हस्तीतणा सुंडादंड त्रूटइं, एकिना

शिर फूटइं । इसिइ युद्धि प्रवर्त्ततइ हुंतइ राजा पृथ्वीचंद्रतणुं दल वयरीए एकवार भागूं,
 नासिवा लागूं । समरकेत हूउ सानंद, पृथ्वीचंद्र हूउ निरानद, चींतवइ ए किसी वात, माहरा
 दलरहइं कांइ हूउ उपघात । राजा चींतवतइ हुंतइ वीर एक आकाशमार्गि आविउ, तीणइ
 कउतिग नीपजाविउ । तीणं दीठइ वयरीना हाथतु हथियार पडियां, पृथ्वीचंद्रना कटकरहइं
 5 चडियां । राजासमरकेतु बांधी पृथ्वीचंद्रतणे पगतली आणिउ, पुण ते वीर तिवारपृठिइ कुणही
 न जाणिउ । तत्काल जयजयारव ऊळिउ, राजापृथ्वीचंद्रतणउ वीरवर्ग मिलिउ ।

इति श्रीसंचलगच्छे श्रीमाणिक्यसुंदरसूरिचिरचिते श्रीपृथ्वीचंद्रचरित्रे
 द्वितीयोऽङ्कासः.

तृतीयोऽङ्कासः

10 जइ मान मोडिउ, तउ समरकेतु बंधहुंतउ छोडिउ; पिहरावी बोलवीउ । तु मनि
 गर्व आणे, माहरी वात न जाणे । किवारइ सूर्य पूर्व छाडी पश्चिम उदय मांडइ, समुद्र मर्यादा
 छांडइ मेरु ढलइ, आकाशतउ नक्षत्रराशि गलइ, पापीयाघारि धर्म पलइ, पाणीमाहि अग्नि प्रज्व-
 लइ, धूमंडल षलभलइ, कुलाचलचक्र चलइ, अमृतहूतउ विष थाइ, पृथ्वी रसाताल जाइ, कृपणि
 दान दीजइ, पुणि मुझकन्हइ प्राणि शरणागत चोरइ किम लीजइ । तिवारइं जे आविउ छइ
 15 शरणि, ते लागु राजातणे चरणि । स्वामी तुं धन्य जीणि तइ हुं ऊगारिउ, नहीं तु तलारे हूतु
 मारिउ । पढतउ ससारि, होयत मनुष्यजन्मतणी हारि । राजा कहिउं तु किसिउ, जेहनुं मन
 इसिउं । विचारि ते कहिवा लागु । अंगदेशि श्रीपुरनिगर, तिहा श्रेष्ठि लक्ष्मीधर, श्रीलक्ष्मीइ
 सधर । तेहतणु पुत्र हुं श्रीपति, पणि विषम देवगति । दसकोडि द्रव्य हूंती, पणि बापुजीसाथि
 पहुती । पिता परोक्ष हूआ पृठिइ ज वाहणमाहि घातिउं, तं समुद्र सातिउ । कई वाणउजे असिउ,
 20 हाट चोरे मुसिउं । थलवटनउं थलवटइ रहिउ, फाई ठाकुर ग्रहिउ । घर बलिउं, समग्र मंडाण
 टलिउ । समग्र द्रव्य निस्तारिउ, एकलक्ष द्रव्य ऊगारिउ । पछइ अवर काजकाम छांडिउ, प्रवहण
 पूरिवा माडिउ । भलइ दिवसि प्रवहण पूरिउ । त्रिनि सइं साठि क्रियाणां चडाव्या, सप्तविध
 पकवान चडाव्यां, सप्तविध करंवा लिया, पोता सपाणी भरिया, देवसमुद्र वायस पूजाव्या ।
 पाभिल मादल वाजिवा लागं, बावारि कोलणि नाचेवा लागी, गलेला हेलहेल करवा लाग्वा ।
 25 कूउपंभउ ऊभउ कीधउ, नांगर ऊपाडिउ, सिद्ध ताडिउ, घामतीउ घामत उलीचइवा लागु, वाऊ-
 रीक तलि पडिउ, नीजामउ नालि बइठउ । आउलां पडइं, सूकाणी सूकाण चालवइ, मालिम

वाहण जालवइं, सुरवर लहलह्या, वादित्रनादि समुद्र गाजी रह्या । हिव आगलि जातां हंता
चिलीवाय वायां, आकाशि हई मेघछाया । ऊडिउ पवन प्रवल, समुद्र हूउ उच्छृंखल । कल्लोल
आकाशि ऊपडइं, वीहतां लेकरहइं डीवा चडइं । वेला लामी, वस्तु वामी । एक, हा दैव ! करइ,
एक देवध्यान धरइं । वाहण पर्वति आफली भागउं, श्रीपतिइ हाथि पाटीउ लागउं । तेहनइ
आधारि तरतउ तरतउ, त्रिहु दिवसि पारि आविउ । वनमाहि सरोवारी जल पीउ, फलभक्षण 5
नीपजाविउ । आगलि जाता दीठउ योगी एक, मइं साचविउ नमस्कारतणउ विवेक । जोगी
कहिउं तूरहिइ एक देसु, बीजउ लेइसु । मइं कहिउं दिइ, पळइ मुज निर्द्धनकन्हइं जं देषइ
तं लहिइं । जोगी बंधछोडणी विधा देई मस्तिक मागिउं, मइं चीतवइउं, वली पूर्वभवपातक
जागिउं । जोगी धायु पूठि, मइं नासिवा बांधी मूठि । नासतु इणि नगारि आवी रात्रिइं गढ-
तणइ षालि पयसी रहिउ, तळारके ग्रहिउ । तइं रापिउ, मोटउ उपगार दापिउ । 10

“ छ्यासिइं करउ आफरु, दासिइं केरु नेह ।

कंवलकेरु मोलीउं, पिसत न लागइ षेव ॥ ”

माहरी लक्ष्मी इहसरीषी हुई । तउ कहीइ—आभतणी छांह, कुपुरिसतणी बांह, आढनउ
तूर, नदीनूं पूर, ठाकुरनउ प्रसाद, माकडनउ विषाद, वहीनउ पडीगणउं, सूपडानउ उठीगणउं,
दीवानु तेज, मात्रेईनु हेज, दासीनु स्नेह, रारदकालनु मेह, थोडा मेहनउ त्रेह, वहिल आवइ 15
छेह । लक्ष्मीतणउं त न्याय नीपनउं, हिव वैराग्य ऊपनउं । तापसदीक्षा लेसु हिव, जिम
हुइ सदा सिव ।

हिव समरकेतु राजा ते वार्त्ता सांभली मनि वैराग्य पामिउं, राजापृथ्वीचंद्रप्रतिइं
शिरु नामिउ । अनइ इसी वात कही, ताहरु पुण्य अद्भुत सही । तूरहिइ कोइ अदृष्ट देवता
सानिध्य करइ, सर्व विघ्न हरइ । ताहरुं अद्भुत भाग्य, मुझनइ ऊपनुं वैराग्य । विमासी जोयुं 20
तउ असार संसार । जिशिउं पीपलनुं पान, जिशिउं गजेन्द्रनुं कान, जिशिउ संघ्यानु राग,
जिशिउ भमरीनु पाग, जिशिउ मांकडनु वैराग, जिसिउ बीजनु झवकु, जिसिउ पोइणिनइ पाति
पाणीनउ टवकउ, जिशिउ समुद्रनु कल्लोल, जिशिउ धजनु अंचल, तिसिउ संसार चंचल । तुं
एक कहिउं करि, माहरुं राज्य अंगीकरि । हउं तापसी दीक्षा लेसु, तप करिसु, संसार तरिसु ।
पृथ्वीचंद्रि तीहं विहुप्रति कहिउं—तुम्हे करुवउ धर्म, पाणि नथी जाणता मर्म । सांभलउ—वन ते 25
वर्णवीइ जे वृक्षवंत, नदी ते जे नीरवंत, कटक ते जे वीरवंत, सरोवर ते जे कमलवंत, मेघ ते
जे समावंत, महात्मा ते जे क्षमावंत, प्रासाद ते जे ध्वजावंत, वाट ते जे यूथवंत, हाट ते जे
वस्तुवंत, घाट ते जे सुवर्णवंत, भाट ते जे वचनवंत, मठ ते जे मूनिवंत, गढ ते जे अभंगवंत,
देव ते जे अरागवंत, गुरु ते जे क्रियावंत, वचन ते जे सत्यवंत, शिष्य ते जे विनयवंत,

- मनुष्य ते जे धर्मवंत, तुंगम ते जे तेजवंत, हस्ती ते जे भद्रजातिवंत, प्रधान ते जे बुद्धिवंत, कर ते जे चायवत, राय ते जे न्यायवंत, व्यवहारीया ते जे मयावंत, धर्मी ते जे दयावंत । अहो महाभागउ, हीयाने लोचने जागउ । जेतळं अंतर राणी अनड दासि, जेतळं अंतर दही नइ छासि, जेतळं अंतर मधुरध्वनि नइ धासि, जेतळं अंतर समुद्र नइ कूया, जेतळं अंतर सोनईया नइ रूया, जेतळं अंतर बाप नइ फूया, जेतळं अंतर नरेश्वर नइ आहीर, जेतळं अंतर रूपा नइ कथीर, जेतळं अंतर सुवर्ण नइ माटी, जेतळं अंतर वारू भीति नइ त्राटी, जेतळं अंतर पटउला नइ छाटी, जेतळं अंतर पडसूत्र नइ सूतली, जेतळं अंतर जीवता माणस नइ पूतली, जेतळं अंतर खन्न नइ छुरी, जेतळं अंतर तंदुल नइ बुरी, जेतळं अंतर सूर्य नइ तारा, जेतळं अंतर साकर नइ घारा, जेतळं अंतर सीह नइ सीआल, जेतळं अंतर प्रभात नइ बीआल, जेतळं अंतर रूंगा नइ राग, जेतळं अंतर सीबलि नइ साग, जेतळं अंतर अलसला नइ नाग, जेतळं अंतर हंस नइ काग, जेतळइ छण नइ कपूर, जेतळइ षजूया नइ सूर, जेतळइ डाकिली नइ तूर, जेतळइ खाल नइ गंगापूर, जेतळइ साधु नइ चोर, जेतळइ हार नइ दोर, जेतळइ गजेंद्र नइ ससा, जेतळइ गुरुड नइ मसा, जेतळइ कोडि नइ सवा विशा, जेतळइ काविला घाट नइ गोहीस, जेतळइ मोटा वृक्ष नइ रोहीस, जेतळइ व्यवसाय नइ कुठाकुर सेव, जेतळं अंतर अपर देवत अनइ श्रीसर्वज्ञदेव ।

- एह कारणि इसिउ मनि निश्चयु आणिवउ । जिम श्री सूर्यपाषइ दिवस नही, पुण्य-पाषइ सौख्य नही, पुत्रपाषइ कुल नही, गुरुपदेशपाषइ विद्या नही, हृदयशुद्धिपाषइ धर्म नही, भोजनपाषइ त्रिपति नही, साहसपाषइ सिद्धि नही, कुलस्त्रीपाषइ घर नही, वृष्टिपाषइ सुभीक्ष नही, तिम श्रीवीतराग पाषइ मुगति नही । अनइ जिहां हिंसा, तिहा नही धर्मतणी प्रशंसा । जेह कारणि इसिउं कहिइ—जिम विल्व विणसइ काज, कुठाकुरि विणसइ राज, मार्जारि प्रचारि विणसइ व्याज, अणबोलिइं विणसइ व्याज, पडपि विणसइ दान, कुसंगति विणसइ संतान, स्त्ररपाषइ विणसइ गान, छइ विणसइ मउपान, व्याधिइं विणसइ वान, कुमरणि विणसइ अवसान, कुपंडित विणसइ छात्र, क्षयणि विणसइ गात्र, पीपलि विणसइ प्रासाद, सिंदूरि विणसइ साद, आकदधि विणसइ नेत्र, तीडे विणसइ नीपनु क्षेत्र, चीमडी विणसइ कणकनु वाक, विषइप्रयोगि विणसइ रसवतीतणउ पाक, वरसालइ विणसइ शख, षयरी विणसइ वख, जिम कुव्यसनि विणसइ सत्कर्म, तिम जीवहिंसा विणसइ धर्म । राजा पृथ्वीचद्र समरकेतु श्रीप-तिप्रतिइ कहिइ छइ—सामल परमार्थ हेव, टालिउ मिथ्यात्वतणी टेव, आदरु दयाधर्म नइ श्रीअरिहंत देव, करउ सद्गुनी सेव, जिम टलइ पापकर्मतणा लेव ।

ए वार्त्ता सांभली ताहि बिहुरहिइ मिथ्यात्वतणी भ्रांति टली, जैनदीक्षा लेवा हुई मनि

रली । तेतलइ भाग्ययोगि दैवसंयोगिइं चारण श्रमण माहत्मा एक तिहां आविउ, नेहे सविहु
 तेहरहइं प्रणाम नीपजाविउ । पगि लागी, दीक्षा मागी । तीणि दीधी, वांछितवार्त्ता सीधी ।
 तिवारपूठिइं तेहे ऋषीश्वरे राजा मोकलवी विहारक्रम कीधु, नरेश्वरि आघउ पीयाणउ दीधउ । पहिलं
 पहुतु पद्मपुरि, लोक हर्ष पमाडिया भलीपरि । तिहां परमहंस प्रधान स्थापिउ, कर्णवारनु भार आपिउ ।
 हिव राजा पृथ्वीचंद्र तेह नगरहंता सात पीयाणे अयोध्या नगरी पहुता, स्वयंवरि आविया 5
 दीठा राय सवे गहगहता । राजा सोमदेवि साम्हइं आवी महोत्सवि करी माहि लिया, भला
 ऊतारा दिया । तेतलइं सूत्रहारे स्वयंवरमंडप नीपायु, पोयणिने पाने छायु । कर्पूर कस्तूरी
 महमहइं, उपरि ध्वज लहलहइं । चंद्रआतणी विचित्राइ, पूतलीतणी काविलाई । थंभकुंभीतणा
 मनोहर घाट, पठइ भाट । रत्नमई तोरण नइ मोतीसारि, अलंकरिउ कुसुमतणे प्रकरि । वादित्र
 वाजइं, मांगलिक्यगीत छाजइं । आरीसा झलकइं, चालतां खीना नेउर षलकइं । इसिइ मंडपि 10
 राययोग्य मांड्यां नामांकित सिंहासण, मागणहारनइं पगि पगि दीजइ वासण । तु राजा
 सोमदेवदूत सांचरिया, ऊतारे फिरिया । राय सविहुं योग्य आकारण नीपजाव्या; मोटे आडंवरि
 समग्र नरेश्वर मंडपमाहि आव्या । जिस्या देवलोकसंबंधीया हुइं देव, तिस्या दीसइं सवि नरे-
 श्वर सिंहासणि बइठा हेव । तिसिइ अवसरि राजा पृथ्वीचंद्र, जिसिउ साक्षात् हुइ इंद्र । इसिउ
 आवी स्वयंवरि सभामाहि बइठउ, सविहुं रायतणे मनि इसिउ शंकाभाव पइठउ । जं एउ सही 15
 कन्या वरिसिइ, अम्हारउं आविवउं किसिइ करिसिइ । राजातणइ मस्तकि छत्र, अनइ चमर
 ढलइं पवित्र । राजा पृथ्वीचंद्र देवी सकललोक इसिउं विमासइं—जिम अक्षरमाहि ओंकार, मंत्र-
 माहि ह्रीकार, गंधर्वमाहि तुंबरु, वृक्षमाहि सुरतरु, सुगंधवस्तुमाहि कपूर, वल्गमाहि पाटणनउं
 चीर, वीरमाहि शुद्रकवीर, गढमाहि कालिजरु, पाणिमाहि वइरागरु, द्वीपमाहि जंबुद्वीप, प्रदीप-
 माहि रत्नप्रदीप, पवर्तमाहि मेरुभूधर, जीवनहेतुमाहि जलधर, जिम हस्तीमाहि ऐरावण, मंडले- 20
 श्वरमाहि रावण, तुरंगममाहि उच्चैःश्रवा तुरंग, हरिणमाहि कस्तूरीउ कुरंग, धवलमाहि वृषभ,
 प्रशस्यदिशिमाहि उत्तरककुभ, अचलमाहि धूमंडल, क्षमावंतमाहि भूमंडल, जिम नागमाहि शेष-
 नाग, रागमाहि श्रीराग, जिम ध्यानमाहि शुक्र ध्यान, दानमाहि अभयदान, मंत्रीश्वरमाहि अभय-
 कुमार प्रधान, पानमाहि नागरखंडउ पान, ज्ञानमाहि केवलज्ञान, विमानमाहि सवार्थसिद्धि
 विमान, गरुआमाहि गगन, पवित्रमाहि पवन, दर्शनमाहि जैनदर्शन; जिम देवमाहि इंद्र, ग्रह- 25
 गणिमाहि चंद्र, तिसिउ सविहुं रायमाहि दीसइ पृथ्वीचंद्र नरेंद्र ।

तिवार पूठिइं राजा सोमदेवि प्रतीहारपाहि कन्यारहइं तेडउ दिवराविउ, तउ सधव
 स्त्रीए धवलमंगलपूर्व कन्यान्हइं मांगलिक स्नान कराविउं । अंगरूक्षण अनंतर कन्या सदश श्वेत
 कपड पहिरियां, आभरणे अंग उपांग अलंकरियां । किस्यां किस्यां ते आभरण—हार, अर्द्धहार,

त्रिसर, प्रालंब, प्रलंब, कटीसूत्र, कांची, कलाप, रसना, किरीट, मुकुट, पद्म, शेषर, चूडामणि, मुद्रिका, तबक, दशमुद्रिका, केयूर, कटक, कंकण, ग्रैवेयक, अंगुलीयक, अगुस्थल, हेमजाल, मणिजाल, रत्नजाल, गोपुच्छक, उरल्लिक, चित्रक, तिलक, कुडल, अभ्रमेचक, कर्णपीठ, हस्त-संकली, नूपुर प्रमुख आभरण जाणिवा । ईहमाहि स्त्री योग्याभरणि कन्या हुई अलंकृतगात्र, हुई रूपतणउ पात्र, मस्तकि धरियां सीकिरितिणां छात्र । कन्यातणइ सिरि सिंदूरि भरिउ माग, मुखि ताबुलराग । आविउं नरविमान, तीणि चडी ते चाली देवांगनासमान, आगलि हुइ वादित्रध्वनि अनइ गीत गान । ईणिहं परिहं सकललोकन्हइ आश्चर्य करती, हाथि वरमाला धरती, महोत्सवसहित कुमरि, पहुती मंडपतणइ द्वारि । ते देषी नरेश्वर सवे मकरध्वजइ मनाविया हारि, चींतवइ ए रंभा कि तिलोत्तमातणइ अवतारि । तेहतणा पाणिग्रहणनणी वाछा 5 धरइ, विविध चेष्टा करइ । एकि राय आपणा हीयानउ हार हलावइ, एकि बाहतणा बहिरपा चलावइ, एकि रत्नमय दडा उलालइ, एकि छुरी उड्ढालइ, एकि मित्रसिउं वार्तालाप माडइ, एकि दृष्टिहइ विनोद ऊपजावइ क्षणु एकि षाडइ, एकि संभालइ कानि कुंडल, ईणिपरि त्रिविध चेष्टा करइ राजमंडल । तिसि समइ जि जोइवा आव्या आकाश देव अनइ दानव, पृथ्वीपीठि संख्या नही मानव । मिलिया सिद्ध अनइ किंनर, संख्या नहीं विद्याधर । हिव 15 कन्या आभरणि तेजि उल्लसती, रंभाहइ हसती, स्वयंवरमंडपमाहि आवी, तु यशोधरा इसिहं नामिह प्रतीहारीइ बोलावी । अहे कुमरि, अद्भुत गुण ताहरा संसारि, जेहे आकर्षिया हुंता आसमुद्रातपृथ्वीतणा राय मिलिया, इसिउं जाणिउं जेहरइ तु वरसि तेहना मनोवाञ्छित पासा ढलिया, मनोरथ फलिया ।

हिव जोइ तुझ आगलि दसलक्ष मगधदेसतणउ नरेश्वर, सहिजिहं अलवेश्वर, राजगृह-

20 नगरतणउ राजा मकरध्वज इसिहं नामि दीसइ । जेह राजातणइ कृपाणि राज्यलक्ष्मी वसइ, मुखि सरस्वती उल्लसइ । तूठउ दारिद्र्य हरइ, दीठउ आनंद करइ । रणांगणि गयवरतणी गुडि गाजइ, शत्रुभट भाजइ । इस्यु भूपाल, एहतणइ कंठि घाति वरमाल । अथवा ए जोइ वाणार-सीतणउ राउ, भांजइ वयरीतणउ भडिवाउ । ए सरागदृष्टि अवलोकि, जेहतणउ प्रताप प्रसिद्धउ त्रिहुं लोकि । जेहतणइ गजदलि चालतइ हुंतइ इदन्हइ सपक्षपर्वततणी शंका नीपजइ । 25 जेहतणइ तरलतुरगमि प्रसरतइ हुंतइ वहीरीहइ प्रलयकालेद्धतसमुद्रकलोलतणी शंका नीपजइ । इसिउं प्रचंडबल, अखंडमुजबल, अकल, सकल, कर्मचंद्रनामा नरेश्वर वरि, माहरं काहिउ करि । अथवा विदर्भदेस कुंडिनपुरनगरीतणउ नरपति निहालि, जे विषमकालि; वहइ कर्णदाने-श्वरतणउ अवतार, धनुर्धरपणइ हरइ अर्जुनतणउ कार्तिप्राग्भार, जेहतणइ अतुल भंडार, प्रबल कोठार, झझारतणउ नही पार, करइ शत्रुसंहार, करइ भट्ट कइवार, मलाइवार, महाउदार, कठि

वरमाल घाती ए मकरध्वज राजा अंगीकरि भर्तार । अथवा गौडदेस हंसपुरपाटणनु स्वामी
 सिंहरथराजा जोइ, जीणि दीठइ आणंद होइ । जेह राजा संबंधीयइ कुंद-मचकुंद-कुमुद-केतकी-
 कर्पूरधवल कीर्ति मंडलि प्रसरतइ हुंतइ नवी सृष्टि स्थापी, तं अंजनाचलपर्वतरहइ कैलास-
 पर्वततणी पदवी आपी । यमुनातणइ स्थानकि कीधउ गंगाप्रवाहु, मित्र कीधा चंद्र नइ राहु ।
 सरीषा कीधा हार नइ नाग, अंतर टालिउं वग नइ काग । ईश्वरन्हइ नीलकंठपणउं टालिउं, 5
 विष्णुन्हइ कृष्णपणउं परालिउं, बलदेव बांधवपणउं उजुआलिउं । ईणिपरि जीणि ब्रह्मातणी
 सृष्टि फेरी, तेहनी किसी वात वषाणीयइ अनेरी । इसिउ अलेश्वर, सिंहरथ नरेश्वर, करि तुं
 आपणउ जीवितेश्वर । ईणिपरि तीणइं प्रतीहारियइं राजा हरिकेतु सिंहकेतु मकरकेतु धूमकेतु
 पद्मरथ वीर्यबाहु सुवर्णबाहु शंखध्वज पद्मदेव पद्मानंद क्षेमंकर पृथ्वीधर सुबाहु रत्नांगद हेमांगद
 हेमरथ मणिरथ मणिशेषर रत्नशेखर चंद्रसोम सोमप्रभ सूरप्रभ प्रमुख नरेश्वर वर्णव्या 10
 वषाण्या, पणि रत्नमंजरी कुंआरि मनइमाहि ना आण्या ।

हिव आगलि दीठउ राजा पृथ्वीचंद्र, निहालिउ तेहतणउ मुपचंद्र । ऊलटिउ आनंद-
 सागर, मनि चीतवइ एउ सही गुणतणउ आगर । तिवारइं प्रतीहारीयइं कहिउं—हे कुमरि
 सांभलि, पुरा-पूर्वइं सगर चक्रवर्ति हूउ विख्यात वसुधातलि । जेह सगरचक्रवर्तितणइ
 चउरासी लाष हस्ती, जीहतणि गति महाप्रशस्ती । चउरासी लाष तुरंग, ऊळता जित्या हुइं 15
 कुरंग; चउरासी लाष रथ सहिजिइं सुरंग । चउरासी लाष नीसाण वाजइं, वयरीना भडवाउ
 भाजइ । अत्यंत अभिराम, छन्नू कोडि ग्राम । गाम घोडउं काढतां छन्नू कोडि साहण मिलइं,
 छन्नू कोडि पायक कलकलइं । चऊद सहस्र संवाध, चऊद सहस्र अमात्य अत्यंत साधु ।
 जेहनइ चऊद रत्न, देवता करइ यत्न । नव निधान, बहुत्तारि सहस्र नगर प्रधान । अन्यायरहइं
 दाटण, अडतालीस सहस्र पाटण । जेहे वसइं अनेक कुडुंब, इस्या चउवीस सहस्र मंडव । 20
 जीहना वर्णनतणी कीजइ छेड, इस्या सोलसहस्र षेड । जेह चक्रवर्तितणइ सवाकोडि व्यापारी,
 रिद्धि अत्यंत सारी । चराणि रुणझुणइ नेउर, इस्या चउसठि सहस्र अंतेउर । विहितोलास,
 अष्टावीसउ लाष पिडविलास । वत्तीससहस्र राय, प्रभाति प्रणमइं पाय । प्रत्यक्ष पंचवीससहस्र
 यक्ष । वीस सहस्र सोनारूपातणा आगर, नवकोडि ध्वजाधर । छत्रीस लाष दीवटीया उदार,
 त्रिजिसइं साठि सूआर । एवंविध प्रचंड भुजदंड, साधित भरतक्षेत्रषट्पंड । निरुपमस्फूर्ति, 25
 अद्भुतमूर्ति, इसिउ हूउ सगर चक्रवर्ति । हिव भगीरथ राजा हूउ सगरतणउ पुत्र, जिणइं
 गंगा समुद्रि घाती राषिउ आपणउं चरित्र । तीणइ राज्य पालिउ अनेक कोडिबरस, तेहनइ
 पुत्र हूआ दस । तेहमाहिइ एकरहइं कुंतल इसिउं नाम, तेह कुंतलरहइं दीधउं मरहठदेसि
 ठाम । तेह कुंतलतणइ वांसी जयवंत जयज्वज देवचंद्र देवानीक प्रमुख राय हूआ, तेहना

- प्रघट्टक कुणइ वर्णवाइ जूजुया । देवानीकतणउ पुत्र हूउ राजा पृथ्वीशेपर । जीणि पुहिठाणपुर
पाटण थापिउं, स्वर्गतणउं दर्शन प्रत्यक्ष आपिउ । हिव मधुरवाणि, तेहतणउ राजा पृथ्वीचंद्र
जाणि । एउ नरेश्वर, ऐश्वर्यगुणि साक्षात् सुरेश्वर, धैर्यगुणि मेरु महाधिरु, दानिगुणि नवीन
जलधर, गाभीर्यगुणि क्षीरसागर । निर्मलपणइ गंगाजल, सौम्यपणइ शशिमंडल । रूपिगुणि
5 अश्विनीकुमार, परकलत्रपरिहरणगुणि गागेयतणउ अवतार । विवेकगुणि राजहंस, चातुर्यगुणि
बृहस्पतितर्णीपरि लब्धप्रशंस । पृथ्वीभारवहणि शेषनाग, एह ऊपरि धरि तु अनुराग, इहा छइ
ताहरउ लाग । घणउ किसिउ कहींई—एह राजा विक्रमाक्रातक्षोणीमंडल, शौर्यश्रीवदनारविंद-
प्रद्योतन, सकलमहीपाललीलालितशासन, पालितश्रीजिनशासन, तुज वरिवा योग्य छइ । ते
रत्नमंजरी कुमारी प्रतीहारितणां इत्यां वचन साभली अगि रोमाच धरती, नेउरतणा शमशम-
10 कार करती, हर्षभर वहती, राजाद्वकडी पुहती । लाज ठेली, कंठकंदलि वरमाल मेल्ही ।
तत्काल जयजयारव ऊछलिया, लोक कलकल्या । विद्याधर पुष्पवृष्टि करइ, भइ जयजयशब्द
उच्चरइ । गंधर्व गीत गाइ, वादित्रीया वादित्र वाइ । वापरइ धवलमगल, हुइ महामहोत्सव विपुल ।

इति श्रीमंचलगच्छे श्रीमाणिक्यसुन्दरसूरिकृते श्रीपृथ्वीचन्द्रचरित्रे
वाग्बिलासे तृतीय उल्लासः ।

15

चतुर्थ उल्लासः

- हिव तिसिइ अवसरि तेह राजालोकमाहि जे धूमकेतु राजा कहिउ तेहरहइ धूमकेतु-
देवतणउ मंत्र स्फुरइ, तीणइ जं चीतवइ तं करइ । धूमकेतुदेव अठ्ठासीप्रहमाहिल्ल जाणि-
वउ । कवण कवण—अगारक १, विकालिक २, लोहिताक ३, शनश्चर ४, आधुनिक ५,
प्राधुनिक ६, कण ७, कणकणक ८, कणक ९, वितानक १०, कणसतानक ११, सोम
20 १२, सहित १३, अश्वसन १४, रुत १५, कार्योपग १६, कर्बुरक १७, अजकरण १८,
दुंदुभक १९, शख २०, शखनाभ २१, शखवर्णाभ २२, कंस २३, कसनाभ २४,
कंसवर्णाभ २५, नील २६, नीलावभास २७, रुप्य २८, रुप्यावभास २९, भस्मक ३०,
भस्मराशि ३१, तिल ३२, तिलपुष्पवर्ण ३३, दक ३४, दकवर्ण ३५, काय ३६, वंध्य
३७, इद्राभि ३८, धूमकेतु ३९, हरि ४०, पिंगल ४१, बुध ४२, शुक्र ४३, बृहस्पति

४४, राहु ४५, अगस्ति ४६, माणव ४७, कामस्पर्श ४८, धुर ४९, प्रमुख ५०, विकट ५१, विसंधिकल्प ५२, प्रकल्प ५३, जटाल ५४, अरुण ५५, अग्नि ५६, काल ५७, महाकाल ५८, स्वस्तिक ५९, सौवस्तिक ६०, वर्द्धमान ६१, प्रलंब ६२, नित्यालोक ६३, नित्योद्योत ६४, स्वयंप्रभु ६५, अवभास ६६, श्रेयंकर ६७, क्षेमंकर ६८, आरंभकर ६९, प्रभंकर ७०, अरजा ७१, विरजा ७२, अशोक ७३, वीतशोक ७४, वित्त ७५, विवस्त्र ७६, विशाल ७७, शाल ७८, सुव्रत ७९, अनिवृत्ति ८०, एकजटी ८१, द्विजटी ८२, कर ८३, करिक ८४, राजा ८५, अर्गल ८६, पुष्प ८७, भावकेतु ८८ । इह अठ्यासी-
प्रहमाहि धूमकेतु जाणिवउ । 5

जिवारइ पृथ्वीचंद्रराजातणइ कंठि वरमाला पडी, तेतलइ धूमकेतुराजाहइ रीस चडी । रोसें हूउ विकराल, धूमकेतुदेवतातणउ मंत्र स्मरीनइ ऊजालिउं करवाल । ते खड्ग फीटी हूउ वेताल, जे उंचउ नवताल, कंठावलंवितरुंडमाल, करतलि कपाल, बुभुक्षाभिभूत, जिसिउ यमदूत, कान टापरा, पग छापरा, आंघि ऊंडी, पेटि कूंडि, आपि राती, हाथि काती, विकराल वेश, मोकला केश, हडहडाटि हसइ, धरामंडलि धसइ । मस्तकि अंगीठउ बलइ, भैरव जिम कलकलइ । इसिउं रूद्र रूप, केतलं वषाणीयइ तेहनूं स्वरूप । इसिउ वेताल देषी सहू भयभ्रांत हूउ । तेतलइं धूमकेतुराजा ऊठी कन्या उपाडी रथि घातिवा लागउ । तेतलइ राय राणा धसमसिवा लागा । तेतलइं तेह जि वेतालहूंतउ अंधकार प्रसरिउं । जीणइं अंधकारि प्रसरतइं हुंतइं अवर कवण लेखइ, कोई आपणी छाह न देपइ । गजेंद्र गलगलारवि जाणीयइं, रथचक्र चीत्कारपणइं जाणीयइं, चिंधपताका किंकिणीक्काणि करी जाणीयइं, तूर्य शब्दि करी जाणीयइं, नीसाण द्रह्द्रहाटि जाणीयइं । इसिउ अंधकार विपहर दिवसतणा, च्यारि प्रहर रात्रितणा; छप्रहर गर्भवास सरीपुं प्रवर्तिउं । 10 15 20

हिव हूउ प्रभात, फीटी राक्षसनी वात, टलिउ अंधकारवात, अदृश्य नक्षत्रपटल, गगन उज्ज्वल, निःशब्द धूककुल, निर्मल दिग्मंडल, आश्रितपूर्वाचल, हूउं रविमंडल, विहसइं कमल, विस्तरइं परिमल, वायु वाइं शीतल, प्रसन्न महीतल, जित्यां राता पारेवातणा चरण, तित्यां विस्तरइं सूर्यतणा किरण । इसिइ प्रभाति हुंतइ दीसइं घोडा हाथीया, दीसइं पूरिया साथीया । दीसइं रायराणापरिवार, पुणि न दीसइं रत्नमंजरी कुमारि सार । तिवारइं सोमदेव राजा हूउ संचित, परिवार हूउ शोकवतं, पृथ्वीचंद्र राय हूउ विद्याय । स्वजनवर्गसंवंधीया राइराणा, तिसिइ अवसरि [आपइं] उल्हाणा । ते मंडप रत्नमंजरीपापइ नि श्रीक दीसिवा लागउ । जिम लवणहीन रसवती, व्याकरणहीन सरस्वती; गंधराहित चंदन, घृतरहित भोजन; खांड रहित पकवान, मानरहित दान, छंदरहित कवि, शक्ररहित पवि; विवेकरहित मणु, वेदरहित 25

- ब्राह्मण, स्वर्गरहित ऐरावण, लकारहित रावण, शस्त्ररहित पायक, न्यायरहित नायक, फल-
रहित वृक्ष, तपोरहित भिक्षु, वेगरहित तुरगम, प्रेमरहित संगम, नासिकारहित मुखमंडल,
कर्णालिरहित कर्णकुण्डल, वस्त्ररहित शृङ्गार, सुवर्णरहित अलंकार, तांबूलरहित भोग, प्रसि-
द्धिरहित प्रयोग, ककणरहित बाहुदंड, पणिद्धरहित क्रोदंड, चरणरहित बाल, राज्यरहित
5 भूपाल, स्तम्भरहित प्रासाद, दानरहित प्रसाद, मुष्टिरहित कृपाण, ठउळीरहित बाण, अणीरहित
छुरी, लोकरहित नगरी । जिम पाणीरहित सरोवर, तिम रत्नमंजरीपाषड ते न शोभइ लोक-
तणउ व्यतिकर । ते सभा हुई निष्प्रभा । रीझइ हुंते जेहरहइ दीजइ मोतीतणा त्राट, तीह
भाट बोलतां न जोइ कोइ वाट । जीह रीझइ चीत, ते कोइ न गाइ गीत । जेहे ऊपजइ चित्र,
ते न वाजइ वादित् । जीण धूणीह मस्तक, ते कोइ न वांचइ पुस्तक । जीहनउं वपाणीयइ
10 औचित्य, तिसिउं न होइ नृत्य । इसिइ दुःखि स्वयवरमाहि पर्वततइ हुंतइ पृथ्वीकप विछूटउ ।
धूजइ थंम, धूजइ कुम, धूजइ रायराणा आसणपीठ, बइठे रहीं नीठ । एकि धूजतां पडइं,
कायर रडइ । इम धूजि विछूटी, पळइ समाविचालि पृथ्वी फूटी । विवर नीपनुं । तेह ज
माहि तेज प्रगट हूउं । जोतां हूतां तेह विवरमाहि दिव्यरूपधारिणी सिंहासणि बइठी छी
एकि दीसिवा लागी । तेह छीतणइ उत्संगि शोभमान तेजभारि, दीठी रत्नमंजरी कुमारि । सह
15 आश्चर्यपूरित हूउ । तीणें छीइ विहु हाथि कुंभारि ऊपाडी बाहिरि मेलही, आपणपइ माहि गई,
पृथ्वी वली तिसीइ जि हुई । असमाधि फेढी, राजा कुंभारि आघी तेढी ।

- तिवार लोकतणा मेला, वात पृथ्वीवातणी नही वेला । हिव हर्षिइ लोक कलकालिया,
विशेषतु उच्छव ऊकलिया । राजा कुमारि अनइ पृथ्वीचंद्र सहित आवासि पहुता । राय
ऊतारे हूया । भोजन मंडपऊपरि धज लहलहिया, विवाहमहोत्सव गहगहिया । हुइ धवलगान,
20 नीपना पकवान, केलवीयइ धान, स्वजनन्हइ बहुमान, वापरइ पान, जिमाडीयइ जान । काम-
काजना धणी पलवटि बांधी हींडइ आकुला, मेलइ चाउरी चाकुला । मेलइ आडणी, हिव
भोजनतणी मांडणी । बइठी पाति, जिमणहार परसिणहार विहुरहइ पाति । पहिलउ परीस्या
फलावली, खंडखाद्य, पकान, पळइ परीस्या उण्हा अन । तां विशालस्थालि, परीसी शालिदालि,
घृततणी नालि, पाषलि शाकतणी पालि । ऊपरि कूर करवा दहीं वापरइ, ईणिपरि लोक भोजन
25 करइ । आचमनअनतर दीधा कपूरमिश्र बीडा, लक्ष्मीवततणे सवे वस्तु संपजइ क्रीडां । हिव
वेलाऊपरि राजापृथ्वीचंद्रन्हइ कराविउं मगलस्नान, विवाहयोग्य पहिरिया वस्त्र प्रधान । सर्वांग
शृंगार धरिउ, जाणे इद्र अवतरिउ । गरुड गजेंद्र आविउ, उत्तिम छी वधाविउ । गजेंद्रहूंतउ
ऊतरी डावइ पणि सिरावसपुट चांपतउ माहि पहुतु । आचारविचार हूआ । चउरीमाहि च्यारि
मागलिक वर्त्थी, हाथमेलवणइ दान प्रवर्त्थी । राजा सोमदेवि वरन्हइ गजरथ तुरगम दान

पृथ्वीचंद्र चरित्र

दीधउं, राजा पृथ्वीचंद्रि महोत्सवसहित रत्नमंजरीतणउं पाणिग्रहण कीधउं । पछइ विशेषवंत उत्सवसंयुक्त ऊतारामणी चालिउ, सकललोक जोइवा मिलिउ । एकि वषाणइ पृथ्वीचंद्र भूप, एकि वषाणइ रत्नमंजरीतणउं रूप । एकि वषाणइ भाग्य, एकि वषाणइ सौभाग्य । एकि वषाणइ शरीरतणा शृंगार, एकि वषाणइ परिवार । एकि वषाणइ ऊहतणा कुल, एकि वषाणइ विहुंतणां शील निर्मल । एकि वषाणइ लावण्य, एकि वषाणइ पुण्य । इसीपरि वषाणीतु स्थानकि आविउ, विश्वन्हइं आनंद ऊपजाविउ । राजा सोमदेवि सविहुं रायन्हइं आवर्जन कीधी । कुणन्हइं घोडउ, कुणन्हइं हाथिउ, कुणन्हइं आभरण, कुणन्हइं पटकूल—ईणिपरि भक्ति कीधी । राय सवे आपणे आपणे नगरी पहुता । राजा पृथ्वीचंद्रन्हइं सोमदेवनरेश्वरतणइ आवासि नितु नवनवे गौरवि शिवमय सुखमय दिवस अतिक्रमइं । 5

अन्यदा प्रस्तावि राजा पृथ्वीचंद्र अनइ राजा सोमदेव राजसभां एकठा बइठा । किसी ते राजसभा—जीणि सभा पात्र नाचइं, विद्वास बइठा पुस्तक वाचइं, माल मल्लविद्या मांडिवा माचइं, रागज्ञ रायन्हइं रग रहाविवा राचइं, सुहाबोल शुभ बोली स्वामिकिन्हे पसाउ याचइं, कूडा झागडू चिरकाल विवाद करी स्वयमेव पाचइ । इसी सभा, विहुं नरेश्वरि करि वली बाधी प्रभा । तिसिइ अवसारि, हर्ष प्रसारि । पहुतउ वनपाल, तीणि वीनविउ श्रीसोमदेव भूपाल स्वामिन् ! आपणइ उद्यानवनि श्रीधर्मनाथ तीर्थकरदेव, पाउधारिया, जीणि परमेश्वरि त्रिभुवन आनंद वधारिया । हिव अवसारि आविउं, श्रधर्मनाथतणउ कहिवउं, चरित्र महापवित्र । ईणि भरतक्षेत्रि प्रवरगुणि करी मनोहर, रत्नपुर नामिइं नगर । तिहां ऐश्वर्यनिर्जितसुरेश्वर, भानुनामा नरेश्वर । तेहतणइ पट्टराणी, सुव्रता इसिइं नामिइं जाणी । अन्यदा प्रस्तावि तीणि राजी आपणइ आवासि, मनतणइ उल्हासि । पल्यांकि पउढी हुंती विपहुर रात्रिसमइं निद्राभारि वर्त्तमान हुंतीइं चऊद महास्वप्न दीठां । किस्यां ते महास्वप्न—गज १, वृषभ २, सिंह ३, लक्ष्मी ४, पुष्पमाला ५, चंद्र ६, सूर्य ७, ध्वज ८, पूर्णकलस ९, सरोवर १०, समुद्र ११, विमान १२, रत्नराशि १३, निर्धूम वैश्वानर १४ । ईह चतुर्दश महास्वप्नतणउं सांभलउं जूजूउं वर्णन व्यतिकर । राणी प्रथम दीठउ गजद्र । किसिउ गजेंद्र—चतुर्दंत, विनययंत, सप्तागप्रतिष्ठित, गजेंद्रगुणि अधिष्ठित; विशालकुंभस्थल, विलोलकर्णाचल, उदंडशुंडादंड, तेजि करी प्रचंड; मदजल्लासित कपोलमूढ, अरकुल अनुकूल, परित्यक्तसकलदोष, उत्पादितसकलजननयनसंतोष, प्रधान, ऐरावणगजसमान; महाकाय, पर्वतप्राय; भद्रजातीय, अद्वितीय, जेहतणी गति प्रशन्ती, एवंविध दीठउ हस्ती । १ । तउ दीठउ वृषभ । किसिउ ते वृषभ—निर्जलधाराधरधवल, विकसित काशकुमुदसमुज्ज्वल, विशालककुद, चंदकिरणतणीपरि विशद, सूक्ष्मनुकुमालरोमराजिविराजमान, क्षिप्रकांतिदेदीप्यमान; अर्भंगस्यामलशृंग, सुंदर समस्त अंगोपांग, विशुद्धदंत. पंक्तिरोमितः प्रमुखप्रदेश, चारुचरण-

- संनिवेश, प्रसन्न वदन, दुग्धधौतधवललोचन, जिसिउ चालतउ हुइ प्रासाद, अथवा कैलासपर्व-
 तस्युं लिइ वाद, इसिउ अत्यंत शुभ, दीठउ वृषभ । २ । तउ राणीयइ दीठउ सीहु । किसिउ
 ते सीह-रूप्यपिंडपाडुर, अद्भुत प्रभाडवर, रक्तोत्पलसुकुमालताल, तादइ लागी आरक्त जिह्वा
 जिसिउं हुइ अशोकप्रवाल, विस्तीर्णकेशरसटाशोभितस्कध, वज्रसारशरीरवध; प्रवरपीवरप्रकोष्ठ,
 5 कमलदल रक्तोष्ठ, तीक्ष्णदाढाविडबितवदन, पराक्रमतणउ सदन, पुच्छच्छटां पृथ्वी आस्फालतउ,
 पीतलोचनि भूमिकांति निहालतउ, मूषागतसुवर्णसमान फिरतां पिंजरनेत्र, शौर्यवृत्तितणउं क्षेत्र,
 अकल अगंजित, सबल अपराजित, अबीह, एवविध दीठउ सीह । ३ । तु दीठी देवी लक्ष्मी ।
 ते किसी-हिमवतपर्वततणइ शिषरि, महाप्रखरि, पद्मद्रहमाहि योजनप्रमाणविमलकमलि संनिविष्ट,
 चद्रसमान वदन, कमलसमान लोचन, निर्जितसूर्यमंडल, देदीप्यमानकुडल, उदारप्रलंबितहार,
 10 अद्भुतशृंगार, दिग्गजेंद्रे अमृतकलसि करी अभिषिच्यमान, पगतलि चापी रही नवानिधान,
 एवविध सकलकल्याणपात्र, मनोज्ञगात्र, देवी लक्ष्मी दीठी । ४ । तदनंतर अशोक चंपक नाग
 पुन्नाग प्रियंग पाडल सेवत्री जाइ जूही वेउल बउल श्रीदमणा मरूआ मंदार मचकुंद केतकी-
 प्रमुख वनस्पतीतणे कुसुमि निष्पन्न भ्रमरभरमुज्यमानपरिमल एव विध दीठउ मालायुगम । ५ ।
 तउ दीठउ चंद्रमा । ते किसीउ चंद्रमा-रात्रितणइ समयि उदयि करी, सकल ताप हरी,
 15 रोहणीरमण, यामिनीजीवितेश्वर, अमृतमयमूर्ति, उज्ज्वलधवल, ग्रीणितचकोरकुल, एवविध
 चंद्रमंडल । ६ । तउ दीठउ श्रीसूर्य । किसिउ ते सूर्य-प्रभाततणइ समइ जेह श्रीसूर्यतणइ
 उदइ प्रासादतणां द्वार ऊषडइ, देवन्हइ पूजा चडइ, पथ सवे वहइं, मुनीश्वर धर्मकथा कहइं,
 लोक वाटविशेष लहइ, मेघ मल्हार गाइइं, माहि अनेक शतपत्र सहस्रपत्र लक्षपत्र कोटिपत्र
 सूर्यवंशी कोमल विहसइ, चक्रवाक उल्हसइ, एवविध प्रखरकिरणनिकर, दीठउ सहस्रकर । ७ ।
 20 तउ दीठउ ध्वज । किसिउ ते ध्वज-कृताह्लाद, कोई एक गरूड प्रासाद, प्रखरि, तेहतणइ
 शिषरि; अखड, सुवर्णमयदंड, तेजि करी अंकुश, कनकमय कलश, भली, रत्नमय पाटली,
 तिहां जिंसी स्वर्गतउ ऊदाली, इसी फाली, निरूपम स्वरूप, तिहा सीहतणउ रूप, इसिउ
 घंटागणि गहगहतउ, वाइ लहलहतु, निर्मल नीरज, राणीइ दीठउ ध्वज । ८ । तउ दीठउ
 पूर्णकलस । किसिउ ते पूर्णकलस-सुवर्णघटित, रत्नमय पडघीयां स्थापित, कंठि पुष्पमाला
 25 व्यापित, माहि अमृतपूरित, घटजुगलीविराजमान, आम्रफलप्रधान, मागालिक लक्ष्मीप्रदानतणइ
 विषइ अनलस, दीठउ पूर्णकलस । ९ । तउ दीठउ सरोवर, वृक्षतणउ परिकर, पालिनउ विस्तर,
 देहरीनउ समहर, पाणीनउ आकर, चउकी चउषडी झलहलइ, षरइ वाइ लहरि ऊच्छलइं;
 ऊपर जाण भरीयइ, षड कूड तरीयइ, अमृतोपम नीर, दीठइ ठरइ शरीर, सारस कुरल कर्पि-
 जल कलहंस कलगडइ, तापतणा व्याप टलइ, राजहंस रमइ, भ्रमर भमइ, चकोर चक्रवका

कूजइं, जलकेलिनां कोड पूजइं; मोर वासइं, सर्प नासइं; आडि पंखीया तरइं, ब्राह्मण स्नान करइं; आस्तिक लोक नित्य सारइं, कश्मल निवारइं, संध्याविधि साधइं, अघमर्षणमंत्र आराधइं; धोतीयां धोयइं, कमंडल दोयइं, सिसिरगुणतणउ सहवास, जलदेवतातणउ निवास; देहरी दंडकलस आमलसारा झलकइं, जलहारिणीकुलवधूतणां नूपुर षलकइं; तडि कीर्त्तिस्तंभ दीसइ, हीयउं विहसइ; वग थलइ जाइइ, मेघ मल्हार गाइइ, माहि अनेक शतपत्र सहस्रपत्र लक्षपत्र 5 कोटिपत्र सूर्यवंशी सोमवंशी कमलवन विकाश पामइं, देवता जिहां क्रीडा कामइं; एवंविध उदार, वृत्ताकार, अत्यंतसार, महामनोहर; दीठउ पद्मवनखडमंडित सरोवर । १० । तउ दीठउ समुद्र । किसिउ ते समुद्र—अनंतजल अनंतकल्लोलकोटीसंकुल; माहि मत्स्य महामत्स्य नक्र चक्र पाठीन पीठ तिमिंगिलितणा कुल पडइ, एकि ऊपडइ; लहरि वाजइं, पाणी गाजइं; दक्षिणावर्त्तशंखतणां यूथ फिरइं, माहि अनेक प्रवहण सांचरइं । एक पूरी[य]इं एकि नांगरीयइं, वाहण वाहण- 10 रहइं एकि मिलितां आफलइं; मोतीप्रवाला आगरथकां लीजइ, किहां एकइ मेघिइं पाणी पीजइं; इसिउ आश्चर्यतणउ निलय, पृथ्वीपीठन्हइ वलय; गुहिर गंभीर, अनंतनीर; समुद्र, राणीयइ दीठउ समुद्र । ११ । तउ दीठउ विमान । किसिउ विमान—सुवर्णमयभित्ति, रत्नमयविच्छित्ति; प्रशस्त्यकलशि करी शोभमान, गगनलक्ष्मीन्हइ कुंडलसमान; जेहमाहि अनेक देव देवी रमलि करइं, एकि श्रुति धरइं; एकि गीत गायइ, एकि वादित्र वाइं; हांयइ हर्ष न माइ; अनेककुसु- 15 मतणा प्रकर, चंद्रूआतणा निकर, मोतीतणी सरि लहकइं, कपूरकस्तूरीतणा परिमल बहकइं; ध्वजा लहलहइं, मन गहगहइं, एवंविध विबुधवधूजनक्रीडास्थान, तेजःपटलि निर्जितभानुप्रधान, दीठउ विमान । १२ । तउ दीठउ रत्नराशि । किसिउ ते रत्नराशि—अनेक वज्र वैडूर्य चंद्रकांत जलकांत पुष्पराग पद्मराग मरकत कर्केतन चंद्रप्रभ साकरप्रभ प्रभानाथ अशोक वीतशोक अपराजित गंगोदक मसारगल्ल हंसगर्भ लोहिताक्ष प्रमुखरत्नतणउ राशि, विरचितविश्वप्रकाश, देपइ राणी मनतणइ 20 उल्लासि । १३ । तउ दीठउ निर्धूम वैश्वानर । किसिउ ते वैश्वानर—कांतिभरकमनीय, प्रदक्षिणावर्त्तज्वाला करी रमणीय; मधुघृतघनपारिषिच्यमान, कूर्चरहितदेवतामुखसमान; धूमरहित, तेजसहित; मांगलिक्यमूल, विश्वानुकूल; प्रवर, एवंविध दीठउ वैश्वानर । १४ ।

ए चतुर्दश स्वप्न देधी राणी जागी, निद्रा भागी, मनि विमासिवा लागी । मइं तां ए चउद सुमिणां दीठां, इहतणां फल हुसिइ अत्यंतमीठां । तउ स्वामीकन्हइ जाइसु, नि संदेह 25 थाइसु । इसिउं विमासी, कइ न बोलावी दासी; सखी महिली सवि पाली, राणी स्वयमेय चाली । हंसगति हरपिइं गहगहती, जिहां राजा तिहां पहुती, जयविजय करती । रायन्हइं निद्रा टाली राजा तणइ आदेसि भद्रासनि वइंठा । त्वमवार्त्ता सांभली राजा फल कहिउं; राजी हृदयि ग्रहिउं । तिवार पूठिइं आपणइ स्वस्थानकि आवी, पन्चकं वइसी सखीसहित धर्मजाग

रिका नीपजावी । प्रभाति नरेश्वरि समामाहि स्वप्नपाठकपाहिइ विचार कहाविउ, दान देउं
निमित्तीवर्ग अदरिद्र नीपजाविउ । संपूर्ण दिवस अतिक्रमे हुंते परमेश्वरतणउ हूउ अवतार,
देवता करइं जयजयकार ।

इति श्रीअश्वलगच्छे श्रीमाणिक्यसुन्दरसूरिविरचिते श्रीपृथ्वीचन्द्रचरित्रे
वाग्विलासे चतुर्थोल्लास ।

पञ्चमोल्लासः

- तत्काल मनतणी रली, छप्पन दिक्कुमारिका मिली । ते कवण कवण-भोगकरा १,
भोगवती २, सुभोगा ३, भोगमालिनी ४, तोयधारा ५, विचित्रा ६, पुष्पमाला ७, आनदिता
८, मेघंकरा ९, मेघवती १० सुमेघा ११, मेघमालिनी १२, सुवत्सा १३, वत्समित्रा १४,
10 वारिषेणा १५ बलाहका १६, नंदोत्तरा, १७, नंदा १८, आनंदा १९, नंदवर्द्धिनी २०,
विजया २१, वैजयन्ती २२, जयंती २३, अपराजिता २४, समाहारा २५, सुप्रदत्ता २६,
सुप्रबुद्धा २७, यशोधरा २८, लक्ष्मीवती २९, शेषवती ३०, चित्रगुप्ता ३१, वसुंधरा ३२,
इलादेवी ३३, सुरादेवी ३४, पृथ्वी ३५, गम्भावती ३६, एकनाशा ३७, नवमिका ३८,
भद्रा ३९, सीता ४०, अलंबुसा ४१, मितकेशा ४२, पुडरीका ४३, वारुणी ४४, हासा
15 सर्वप्रमा ४६, श्री ४७, ह्री ४८, सुतारा ४९, चित्रकनका ५०, चित्रा ५१, सौत्रामणी
५२, रूपा ५३, रूपांसिका ५४, सुरूपा ५५, रूपवती ५६, एव अधोलोकनिवासिनी ८,
ऊर्ध्वलोकनिवासिनी ८, रुचकपर्वतचतुर्दिशिनिवासिनी प्रत्येक ८, ८, विदिसिनिवासिनी ४,
मध्यरुचकनिवासिनी ४, ईणिपरि छप्पनदिक्कुमारिका आवी । तेहे सूतिकर्मतणी समग्ररीति
नीपजावी । तदनंतर सौधर्मादिकदेवलोकइद्रहइ आसनप्रकंप नीपनउ । पहिलउं इद्रहइं कोप
20 ऊपनउ । वज्र ऊलालिउ, ज्ञानदृष्टि निहालिउं । जाणिउ परमेश्वरतणउ अवतार, ऊलटिउ
भक्तिभार । इद्र मनि गहगहिउ, आसण छांडी उत्तरासंग करी गूढे थई मस्तकि हाथ जोडी
शक्तस्तव कहिउ । इद्रि आसणि बइसी हरिणगमेसी देव बोलाविउ, तत्काल आविउ । इद्रतणइ
आदेसि सुघोषा घंटा आस्फालीनइ देवलोकि जणाविउ । इद्र लक्ष्ययोजनप्रमाणि पालकि विमाने
चडी पचरूपि परमेश्वर लेउ मेरुपर्वति आविउ । चउसठि इद्र मिलिया, देवसमूह हर्षि कलक-
25 लिया । आठ सहस्र चउसाठि आगला कलसि करी निर्मलजलि भरी स्नान कीधउं । तदनंतर

अंगरूक्षण १ करी; विलेपन २, वस्त्रयुगल ३, वासपूजा, पुष्पारोहण ५, माल्यारोहण ६, वर्णारोहण ७, चूर्णारोहण ८, ध्वजारोहण ९, आभरणारोहण १०, पुष्पग्रह ११, पुष्पप्रकर १२, अष्टमंगलकरण १३, धूपोत्क्षेप १४, गीत १५, नृत्य १६, वादित्र १७, सत्तरभेदपूजा-तण्डुल करणीय सीधु ।

तीणि अवसरि गगन गाजिया, इगुणपंचासभेदि वाजित्र वाजियां । कवण कवण परिइं- 5
“उद्धमंताणं शंखाणं संगीयाणं खरमुह्नीयाणं परिपरियाणं अहम्मंताणं पणवाणं पडहाणं अफ्फा-
लिज्जंताणं भंभाणं हारंभाणं तालिज्जंताणं भेरीणं झल्लरीणं दुंदुभीणं आलिप्पंताणं मुख्वाणं मुत्ति-
गाणं नदीमुत्तिगाणं घटिज्जंताणं कच्चभीणं चित्तवीणाणं आमोडिज्जंताणं झुंकाणं नउलाणं
क्षिप्पंताणं दुंदुक्कीणं चिंषाणं वाइज्जंताणं करडाणं डिडिमकाणं उत्तालिज्जंताणं तलाणं तोलाणं
कंसतालाणं घट्टिज्जंताणं रिक्किसिक्काणं सुसरिकाणं दुंदुक्कीणं फूमिज्जंताणं वंसाणं वेणूणं 10
एवमाईणं एगूणवन्नाए पवाइज्जंताणं । ” ईणि युक्तिइं, भावभक्तिइं, आत्मशक्तिइं, परमेश्वरन्हइं
स्नानमहोत्सव करी पुनरपि पंचरूपिइं इंद्र होई देव मातातणइं समीपि मुंकिउं । बत्रीस बत्रीस
स्थाल सिंहासनादिक बत्रीसकोडि सुवर्णरत्नतणी वृष्टि करी, स्वामीतणइ दक्षिणहस्तांगुष्ठि करी
अमृत संचारी, वस्त्रयुगल कुंडल श्रीदाम मेल्ही इंद्र स्वस्थानकि पहुतु ।

हिव प्रभाति दासीमहिलीए राउ वधाविउ—स्वामी ! तम्हारे पुत्र आविउ । राजा वधामणी 15
दीधी, नगरमाहि सर्व महोत्सवतणी पद्धति कीधी । अलंकरिउ प्राकार, शृंगारिया प्रतोलीद्वार ।
मंच अतिमंचतणी रचना हुई, स्वर्गपुरीतणी शोभा लई । ध्वजपताका ल्हकइं, पुष्पपरिमल
बहकइं । नाचइं पात्र, राजाभवनि आवइं अक्षतपात्र । सोमाई भणतां आवइं छात्र, लोक
अलंकरइं आभरणि गात्र, उत्सव करिवा एहइ ज वात । तीणि वेलं नऊइं कोरण, बांधीयइं
तोरण । बांधीयइं वंदरवाल, उत्सव विशाल । गुलबीउ लहीयइं, मन ऊमाहीयइ । ईणि युक्ति जन्ममहो- 20
त्सव हूआ । नामगरणतणइ अवसरि मातान्हइं डोहलइ धर्म बुद्धि हुई, एहभणी धर्म इसिउं नाम
दीधउं, परमेश्वरि रमलि करतां वालपणु लीधउं, यौवनवयि राजकन्यातणउं पाणिग्रहण कीधउं ।
अढईं लाप वरस कुमारपणउं पाली, पंचासवरस (२) राज्यलक्ष्मी पामी, पद्यइ विरक्तियुक्त हूउ
स्वामी । नवविध लोकांतिकदेवतणी वीनतीलगइ सांवत्सरिक दान दीधउं, पद्यइ महोत्सवि सहित
चारित्र लीधउं । वि वरस छद्मस्थ काल अतिक्रमी, केवललक्ष्मी पामी । विहारक्रम करइं, 25
भन्यलोक तारइं ।

हिव राजा पृथ्वीचंद्र अनइ सोमदेव उद्यानपालकरहइं साढाचारलाख सुवर्णदान देई,
समस्तपरिवारसाथिइं लेई । परमेश्वर नमस्करिवा साचरिया, सकललोक ऊलटि धरिया ।
पृथ्वीरहइ अलंकरण, दीठउं स्वामीतणउं समोसरण । किसिउं ते—समग्र देव आवइं, समोसरण

- नीपजावहं । तां पहिलं वायुकुमारदेवतानिर्मित संवर्तक वायु विस्तरहं, ते तृण काष्ठ कचवर हरहं, आकासि मेघपटल पसरहं, गंधोदकि वृष्टि करहं, फूलपगर भरहं, गरूअउं रत्नमय पीठ बाधी ऊपरि जानुप्रमाण पंचवर्ण कुसुम वरसइ, चिहुं दिसि दिव्य परिमल विलसइ । रत्नमय सुवर्णमय रूप्यमय त्रिनि प्रकार, रूपि करी उदार, अनेक प्रकार । मणिरत्नसुवर्णमय कउसीसां सदाकार, व्यारि प्रतोलीद्वार । तिहां बिहु पासे उच्चैस्तर सुवर्णमय स्तभ, ऊपरि मणिमय कुंभ । इंद्रधनुषमानमूरण, रत्नमय तोरण । प्रत्यक्ष जिसी मागलिक्यनी पालि, इसी वंदरवालि । अनेकि विचित्र, विशाल छत्र । उदारस्वरूप, कनकमय पृतलीतणा रूप । जेहे लिपित सिंह शार्दूल गज, इस्यां निर्मल नीरज पचवर्ण ध्वज । इस्या समोसरणाविचालि, मणिबद्धपीठि विशालि । सकलमागलिक्यमुख्य, गरूअ अशोकवृक्ष । जिसिउ प्रत्यक्ष कल्पवृक्ष, इसिउ बारगुण चैत्यवृक्ष । तेहतणी छायां रत्नमय सिंहासण, जगन्नाथन्हइ बइसण । तेजिइं जोई सकीयइ नीठ, इसिउं रत्नमय पादपीठ । जिस्या विकसित सहस्रपत्र, तिस्या पनर छत्रा-तिछत्र । अमर, देवन्हइ ढालइ चमर । अधरीकृतआदित्यमंडल, तीर्थकरलक्ष्मीकर्णकुंडल, पूठइं झलकइं भामंडल । जेहतणइ दर्शनि मिथ्यात्वपटल टलहं, इसिउ आगलि धर्मचक्र झलहलहं । दिव्य दुंदुभि बाजइ, तीणि निर्घोष गगनागणि गाजइ, परतीर्थिकतणउ भडवाउ भाजइ ।
- 15 सहस्रप्रमाणयोजन इंद्रधज लहलहइं, धूपतणा परिमल महमहइ, वादित्रतणी कोडि द्रुहद्रुहइं । मनुष्यतणी कोडि आवइं, मनि रहरहइ । ईणि इसिइ समोसरणि परमेश्वर जगदीश्वर नवसुवर्ण-कमलि पाय स्थापतउ, पूछिया ऊत्तर आपतु, प्रभाइं दसइ दिसि व्यापतउ, भविकलोकन्हइं पाप मूकावतउ; पूर्वदिसितणइ द्वारि पइसइ, पूर्वाभिमुख सिंहासनि बइसइ । चतुर्मुख होई, भविकसंमुख जोई । संपूरी, बार परिषद पूरी, मिथ्यात्वमान मूरी, पापपटल चूरी । सर्वसत्त्वसाधारिणी,
- 20 अमृतानुकारिणी, मधुरवाणी, लभ जाणी, वखाण करइ, धर्ममार्ग विस्तरइ ।

हिव बेउ नरेश्वर मनि गहगहता, समोसरणिमाहि पहुता । श्रीधर्मनाथन्हइ प्रदक्षिणा देउ, आगलि बइठा नरेश्वर बेउ । तिवारे राजा पृथ्वीचंद्रि आपणइं विशेषवतइं रूपि लावण्ये करी देवदानवइंद्रन्हइं आश्चर्य कीधुं, श्रीधर्मनाथि तीर्थकरि उपदेश दीधउ । किंसु ते—

सदंशजन्म गृहिणी सृहणीयशीला लालायित वपुषि पौरुषभूषणा श्रीः ।

- 25 पुत्राः पवित्रचरिता सुहृदोऽपदोषा स्युर्धर्मतः खलु फलानि पचेल्लिमानि ॥१॥

अहो भव्य जीव ! ए इस्या धर्मना फल जाणिवां । कवण कवण—पहिलं ता उत्तिमकुलि अवतार, ए धर्मतणां फल सार । जइ जीव नीचकुलि अवतरइ, तु किसिउं पुण्य करइ । एह विश्वमाहि एक माळीतणां कुल, भीलतणा कुल, कोलीतणां कुल । ईणिपरि थोहरी आहेडी वागुरी पाटकी मधप घाची चोर वेस्या बाबरी मेय डुंव पाणपेरणीयातणां पापतणां

कुल जाणिवां। जीव एहे कुले अवतरी पाप करी नरकि जाइ, लाधु मनुष्यजन्म निरर्थक थाइ ।
पुणि जीवन्हइं उत्तिम कुल दुर्लभ । कुण तेउ उत्तम कुल—

वंसाणं जिणवंसो सव्वकुलाणं च सावयकुलाइं ।

सिद्धिगई य गईणं मुत्तिसुहं सव्वसुक्खाणं ॥२॥

वंश ते प्रशंसि जेहे जिणतणउ अवतार । वंशतणउ कवण विचार—इक्ष्वाकुवंश, सूर्यवंश, 5

चंदिल, चाहूआण, सोलकीवंश, वालावंश, वाघेला, वाघरोलावंश, गुलवंश, गुलबरवंश, सोमटा, भाटीया, सीदा, वांदा, दाहिणमा, कच्छवाह, कणवाहा, हूणवंश, हरीयड, शकट, सिलार, धान्यपालवंश, अनंगपाल, राजपाल, दधिपाल, कलाप, परमार, मोरीवंश, यादव, सैधव, निकुंभ, गुहिलउत्त, डोडीवंश, डोडीयाणवंश, मंकूआणा, खड्गवंश, सीलणवंश, बोडाणवंश, दहीयावंश, प्रमुख वंश जाणिवा । अनइ ब्राह्मणादिक कुलविशेष ज्ञातिविशेष जाणिवा । जिम कालिकाल 10

प्रवर्तमानि चउरासी ज्ञाति बोलीयइं । किसी ते ज्ञाति—श्रीश्रीमाली, उसवाल, वाघेरवाल, डींझ, पुष्करवाल, डीसावाल, मेडतवाल, भाभू, सूरणा, छत्रवाल, दोहिल, सोनी, षडवड, पंडेरवाल, पोरूआड, गूजर, मोढ, नागर, जालहरा, षडाइता, कपोल, जाबू, वायडा, वाव, दसउरा, करहीया, नागद्रहा, मेवाडा, भटेउरा, कथरा, नरसिंहउरा, हारल, पंचमवंश, सिरपंडल, कमोह, रेतकी, अगरवाल, जिणाणी, बांभ, घांघ, पाल्हाउत, उचित, बगडू, अहिछत्रवाल, श्रीगउड, 15

वाल्मीकि, टाकी, तेलटा, तिसउरा, अठवग्री, लडीसाखा, वधनउरा, सुहडवाल, वीघू, पद्मावती, नीमा, जेहराणा, माथुर, धाकड, पल्लीवाल, हरसउरा, चित्रउडा, गोला, गहिवरिया, लोहाणा, भाटीया, नागउरा, आणंदउरा, सतला, कडकोलापुरी, रायकवाल, पेसीया, परूया, गोमित्री, नारायणा, टींझ, गजउडा, गोषरूआ, अजयमेरा, कंडोलीया, कायत्थ, सगउडा, सीहउरा, जेसवाल, नादेवा, जाइलवाल, चावेल, ए सविहुं ज्ञातिकुलवंशमाहि वपाणीइ सुश्रा- 20

वक कुल । जीणि सुश्रावकतणइ कुलि जीववधु टालीयइ, जीवदया पालीयइ । मिध्यात्त परिहरी-यइ, सम्यक्त्व अंगीकरीयइ । पांणी भलीपरि गालीयइ, इंधण सोधी ज्वालीयइ । अथाणूं न राषीइ, अणंतकाई न चापीइ । चोरी न कीजइ, सुपात्रि दान दीजइ, सुतीर्थि वित्त वावी लाभ लीजइ । आलेअण लेई पाप घोईइ, परिग्रहप्रमाणि पुण्यवंत होईइ । उभयकाल सामायक त्रिकाल देवपूजा समाचरीइ, पुण्यभंडार भरीइ । बावीस अभक्ष, वत्रीस अणंत काय टालीयइ, 25

आठमि चऊदसि पूनिम अमावास चउमासी पजूसण पर्व पालीयइ, पुण्यमार्ग उजूआलीयइ । इहुं श्रावकतणउं कुल, तउ पामीयइ जइ पोतइ पुण्य हुइ विपुल । उत्तिमकुलि लाघइ हंतइ गृहस्थरहइं जय हुइ कुकलत्रतणउ संयोग, तु हुइ पुण्यतणउ वियोग । किसी ते कुकलत्र—जे चालती कडयळि, साची अलळि । आत्मकुटुंबभंजकि, पराचित्तरंजकि । कपटविषयि पटिट्ट,

अतिहिं अनिष्ट । बोलती छउड उत्तारइ, रीसइ छोरु मारइ । जीभइं जव छोलइ, अलविह
 असंबद्ध बोलइ । बगाई करती गोदडु गिलइ, घरि वित्रोड करी वाहिरि मिलइ, बोलावी विसइ
 हाथ उखलइ । फूफूती सापिणी, चालती चीत्रिणी । पुण्यद्वारतणी आगल, नगरतणी भागल ।
 5 बहिनि, इसी सतापकारि तुं सपजइ नारी, जउ जीव पापकर्म भारी । अनइ तु हुइ सुकलत्र,
 जइ पोतइ हुइ पुण्यपवित्र । किसी ते—सुशील सुलील सदाचार सत्यवंती विनयवंती विवेकवंती
 पुत्रवंती बोलवती सुजाणि, मधुरवाणि । देवगुरुतणइ विषइ भक्त, पुण्यतणइ विषइ आसक्त ।
 सहजि सलावण्य, इसी सुकलत्र तु संपजइ जइ पोतइ पुण्य । अनइ जं शरीरि सपजइ लीला-
 वंतपणूं, त पुण्यतणउं प्रमाण । जं मधुरगति चालइ, पापवुद्धि पालइ । सहजि विचक्षण,
 10 शरीरि बत्रीसलक्षण, अलिकुलकजलक्ष्यामल केशपाश, अष्टमीचद्रसमान भालस्थल, कामदेवको-
 दंडाकार भ्रूभंग, पूर्णचंद्रसमान वदनमंडल, आदर्शतलसमान कपोलयुग, मौक्तिकश्रेणिसमान
 दशनमाल, वक्षस्थल विशाल, प्रचंड भुजदंड, इसी रूपलक्ष्मी अखंड, तु संपजइ जइ पोतइ
 प्रचुरपुण्यपिंड । अनइ जे द्रव्य ऊपार्जिवातणइ कारणि एकि लोक देव-देवता आराधइं, मंत्र-
 विद्या सधरपणइं साधइं । राजसभा बुद्धिवंत भणी बइसइं, रणक्षेत्रि पहिलां पइसइ । व्यापार-
 15 कला केलवइं, धूर्तपणइ भलारहइं भोलवइं । जलमार्ग स्थलमार्ग आदरि आक्रमइ, भूमडलि भूजाबलि
 भमइं । जोगीपूठिइ-लोभे लुबधा लागइ । एकि मोटा ठाकुर मागइ । एकि पाला पुलता पथि
 चालइं । एकि हा दैव ! भणी बहरागारि घाउ घालइ । एकि हल घेडइ, उल्ला करइं लागा ठाकुर-
 केडइ । रसकारणि रसकूपिका पडइ, एकि कलकलतइ समुद्रि चडइ । एकि त्रिजिसइं साठि
 क्रियाण वहरइ, पिराया कवित्व वहरइ । कष्ट सहइ विपुल, पुणि लक्ष्मी तु पामइं जइ पोतइ
 20 हुइ पुण्य परिघल । घरि सुवर्ण मणिरत्न प्रवाल, प्रधान मुक्ताफल, गजरथतुरगमादिक जाणिवा
 लक्ष्मीतणा विलास सकल ।

हिव ज सपजइ सत्पुत्र, एह पुण्यतणउं चरित्र । एकइं तणइ एकि कुपुत्र हुइ-जे
 बालपणि पालीइ लालीइ पणि जेतलइ यौवनभरि जाइ, तेतलइं मावीत्रसाम्हां थाइ । कृत्य अ-
 कृत्य न गिणइ, वडातणा वचन निहणइ । मावीत्रसाम्हां नीटुर बोल भणइ, अहकारि हणहणइ ।
 25 लक्ष्मीमदि कुपात्रि वरसइ, कुस्थानकि विलसइ, पिराई भूमि ग्रसइ, चाइए वचनि उल्लसइ, रूडी
 वात कहतां साम्हा धसइ, स्वाननी परि भसइ, अपरन्हइ हसइ, पापकरी ऊससइ, धर्मवार्ता हियइ
 न वसइ । इत्या जं पुत्र अभक्त अजाण, ए पापतणू प्रमाण । अनइ ज पुत्र विवेकीया
 विचारवत, सहजिइ सत सौभाग्यवत, गुरुआप्रति भक्तिवंत गुणवत, देवगुरुधर्मतणइ विषइ तत्पर,
 सुपुत्र पामियइ जइ, पोतइ पुण्यतणउ भर ।

हिव तु पामीयइ सुमित्र उत्तम, जइ पोतइ पुण्य हुइ निरुपम । एक जीव सहजइ
 दुर्जनप्रकृति, पापतणइ विषइ मोटी आकृति । मुहि मीठउ, चित्ति विणठउ । पिरायां छलछिद्र
 जोइ, विणास विण विगोई । उपगारि केतलइ न लीजइ, परप्रशंसा मनमाहि पीजइ । आपण-
 पउं घणुं देषइ, अवर नहीं किसिइ लेखइ । सजन संकटि पाडइ, परदोष ऊषाडइ । राउल्लइ
 वानइ, देवगुरु अपमानइ । मूर्तिवंत अधर्म, बोलइ पिराया मर्म । जिसिउं विषवृक्षनउं वन, 5
 इसिउ जाणिवउ दुर्जन । एक जीव, सहजिइ उत्तमस्वभाव, पुण्यऊपरि भाव । उपगार करइ,
 परमर्म हीयडइ धरइ । परदोष न प्रकासइ, असत्य न बोलइ हासइ । उन्मार्गि न चालइ,
 पापवार्ता टालइ, गुरुपदेश झालइ, धर्मतउ न हालइ । नवे क्षेत्रे वेवइ धन, जिसिउं बावनुं
 चंदन, इत्यां जीहनां सीतल मज, इत्या कहीग्रइ सज्जन । संपजइ सुमित्र सज्जन सुजाण, तं
 पुण्यतणउं प्रमाण । इत्यां धर्मफल देषी, प्रमाद ऊवेपी; आलस परिहरी, आदर करी; पूण्य- 10
 तणइ विषइ भावनासहित लाभ लेवउ । जेह कारणि इसिउं कहीइ-जिम प्रासाद शोभइ ध्वजा-
 धारि, जिम हृदय शोभइ हारि; जिम गृह शोभइ उत्तिम नारि; जिम मस्तक शोभइ केशप्रा-
 ग्भारि, जिम कर्ण शोभइ स्वर्णालंकारि, जिम शरीरि शोभइ शीलशृंगारि, सरोवारि शोभइ कमलि,
 पूष्प शोभइ परिमलि, मुष शोभइ निर्मलि नेत्रयुगलि, रात्रि शोभइ चंद्रमंडलि; विवाह शोभइ
 कूरि, उत्सव शोभइ तूरि, नदी शोभइ पूरि; जिम सम्यक्त्व शोभइ प्रभावना, तिम धर्म शोभइ 15
 भावना । एह कारणि भावनासहित पूण्यवंति लाभ लेवउ । जिसिइ पुण्यप्रभावि सकलश्रेयक-
 ल्याण संपजइ ।

इसिउ उपदेश सांभली, मनतणी रली, परमेश्वरप्रतिइ विहुं नरेश्वरि वीनती कीधी
 वली । हे जगन्नाथ ! संदेह भांजिवानइ ऊभउ हाथ; तुझ टाली अपरि संदेह न भाजइ, संदेह
 भंजन विरुद तूरइ छंजइ । जेहि कारणि इसिउं कहीइ-समुद्रि उलंघीयइ भारंडि, न मसइ; 20
 गर्जेद्र विडारीयइ सीहि, न ससइ । विषधरतणां विष जीरवियइ गुरुडि, न कुकडइ; वृक्षसिहर
 तणां फूल लीजइ तडवडइ, न हंकडइ । संग्रामभूमिइं भिडीयइ राउति, न दयामणइ; भंडारी-
 तणा भार झालियइ अभीष्टि, न अलषामणइ । पर्वततणां टोल ताणीयइ नदीतणइ पूरि, न
 वाहलइ; रायतणइ मनि रंगि रहावीयइ मधुरस्वारि, न पाहलइ । समुद्रि सेतुबंध बांधीइ पर्वते, न
 काकरइ; दृढगढतणी पोलि भाजियइ गर्जेद्रि, न वाकरइ । याचकजननां दरिद्र टालीयइ दातारि 25
 लक्ष्मीवंति, न आजन्मदुस्थि; सकलसंदेह भांजीइ केवलीए, न छत्रास्थि । तेह कारणि तउं हे
 स्वामिन् ! अम्हारा संदेह टालि, एक संदेह ऊपनउ सरोवरतणि पालि, एक ऊपनउ अटवीठामि;
 एक संग्रामि; एक स्वयंवरि; ए सवे संदेह अपहारि । इसी वीनती सांभली जगन्नाथ कहइ
 छइ-अहो नरेश्वर ! सांभलउ; हिव कहीइ छइ पूर्वभव, जिसिउ हूउ अनुभव । ईणइ क्षेत्रि

- भृगुकच्छनामिहं नगर, जिहां नर्मदा नदी प्रवर । प्रौढ धवलगृह, लोक पुण्यविषह सस्पृह ।
 जीणि नगरि महाधर मंडलीक सेलहत्थ वरवीर राउत डबइत भाथाइत ऊडणाइत फलहकार
 छुरीकार नलीकार कुंभकार सींगडीया साबलीया जेठी यंत्रवाहा मंडारी कोठारी प्रभृति राज-
 लोक वसइ, सर्वज्ञभवन देधी मन उल्लसइ । जिहां पद्मश्रीनामि सरोवर, महामनोहर, जिहां
 5 राज्य पालइ द्रोणनामा नरेश्वर । तेहतणइ सागर अनइ पूरण इसिइ नामि पवित्रचारित्र, वि
 पुत्र । ते बेउ नर्मदानदीमाहि बेडी चडी मत्स्य विणासिवा प्रवर्त्तिया । तिसिइ अवसरि मत्स्य
 एक साम्हउ जोई तीह प्रतिइ बोलिउ—रे दुराचारउ ! म करउ पाप, नरकि इत्या हुसिइ
 संताप, नहीं छूटउ करताइ विलाप, जह न मानउ तउ पूछउ आपणउ बाप । ए वात सामली
 बेउ कुमर भयभ्रांत हुआ । तिसिइ नदीनइ कठि एक दीठउ मुनीश्वर । तेहे बेडीतउ
 10 उत्तरी नमस्करिउ । वच्छउ ! तुम्हे म्हारा पौत्र, हूं पालऊं चारित्र, तुम्हे करउ अक्षत्र । तीणइ
 सोनइ किसिउं कीजइ जीणइं नूटइं कान । तीणइं उपाध्यायि किसिउं कीजइं जीणइं चूकइं
 ज्ञान । तीणइं ठाकुरि किसिउं कीजइं जीणइ पामीइ पगि पगि अपमान । तीणइं धर्मि किसिउं
 कीजइ जीणइं वाधइ मिथ्यात्ववाद । तीणइ वयरइ किसिउं कीजइं जीणि पाछइ ऊपजइ विष-
 वाद । तीणि मित्रि किसिउं कीजइ जीणइं थाइं प्रमाद । तीणइं धरि किसिउं कीजइं जेहमाहि
 15 फूफूइ साप । तीणइं बीइं किसिउं कीजइं जेहतु नितु संताप । तीणइं रामतिइं किसिउं
 कीजइं जीणि कराइ पाप । वत्स मुझ भक्त व्यंतरी, मत्स्यमुखि अवतरी, तुम्हे जगाडिया,
 पुण्यमार्गि ल्गाडिया । हिव पाप परिहरउ, पुण्य करउ । तीणइं ऋषीश्वरि पुण्यतणी परठ कही,
 तेहे बिहुं ग्रही । आन्या आपणइ धरि, करइं पुण्य नवनवीपरि । दिइं दान, धरइं अरिहंततणउं
 ध्यान । करइ सुगुरुभक्ति, जाणइ विवेकयुक्ति । करावइं प्रासाद, पडावइं सन्नकारि साद ।
 20 पालइ सम्यक्त्व, जाणइ नव तत्त्व । करइं सामायक सार, स्मरइ पंचपरमेष्ठि नमस्कार, बे कुमार
 इसीपरि भरइं पुण्यमंडार ।

- अन्यदा प्रस्तावि द्रोणि राजां तीह बिहुन्हइ राज्य दीधउं, आपणपइं राजीसहित चारित्र
 लीधउं । निर्मल चारित्र पाळी, भावविशेषि पाताळि, बलीन्द्र अवतरिउ, राणीइं इंद्राणि
 थइनइं तेहू जि अणसरिउ । हिव पूरणतणइ पद्मश्री इसिइ नामि हुइ कलत्र, जे महासच्चरित्र ।
 ते सागर पूरण पद्मश्री पुण्य करी पहुता देवलोकि, सौख्य भोगवी अवतरिया मनुष्यलोकि ।
 25 सगरतणउ जीव हूउ तू सोमदेव नरेन्द्र, पूरणनउ जीव हूउ पृथ्वीचंद्र । पद्मश्री ईहां रत्नमंजरी
 अवतरी । पूर्वतणउ धर्म फलिउ सर्वसंयोग मिलिउ ।

बिहु नरेश्वरि इणिपरि उपदेश सामलिउ, श्रीधर्मनाथतीर्थकारि बली कहिउं—हिव
 सामलउ जे पूछिया संदेह, तेहनउ कीजइ छेह । जिसिइ समइ रत्नमंजरी सरोवरतणी पालिइ
 पितातणइ उत्संगि बइठी, कुणरहइ देवातणी चिंता पइठी । तिसिइ अवसरि, बलींद्रदानवेश्वरि;

ज्ञानि प्रमाणि पूर्व जाणी; पुत्रपृथ्वीचंद्रनिमित्त राषिवा रत्नमंजरी हंसरूपिइं अपहरी आपणइ कन्हइ आणी । छमास पातालि स्थापी, पछइ अवसरि पाछी आपी । राजा पृथ्वीचंद्रन्हइं स्वम दीधउं, अटवी अनइ संग्रामांगणि महासान्निध्य कीधउं । अनइ स्वयंवरि जेतलइ धूमकेतु राजां वेतालांधकार विस्तारीनइ रत्नमंजरी रथि घाती, तेतलइं बलींद्रतणी इद्राणी ते मेल्हिउ निपाती । छ प्रहर पातालि राषी, प्रमाति प्रकट करी दाषी । उहे दिषाडिउ पूर्वभवस्नेह, एतलइं टलियां सवे संदेह । अहो पृथ्वीचंद्र ! ताहरुं विशेषवंत छइ भाग्य, अद्भुत सौभाग्य । जेह कारणि गृहस्थवेपि हाथियइं चडतां ईणइ जि भवि ऊपजिसिइ केवलज्ञान, एह भणी ए भाग्य प्रधान । सोमदेवन्हइं त्रीजइ भवि मुक्ति, इसी छइ युक्ति । ए वार्त्ता मनि धरी, श्रावकयोग्य धर्म आदरी, परमेश्वर नमस्करी; वे नरेश्वर सपरिवारि स्वस्थानकि आव्या, परमेश्वरि विहारक्रम नीपजाव्या ।

5

10

हिव राजा पृथ्वीचंद्र सुसरउ राउ मोकलावी रत्नमंजरीसहित आपणइ पुहिठाणपुरि पाटणि आव्या, प्रधानि प्रवेश महोत्सव कराव्या । सकल पाटण लोक हाट काज काम परिहरी आभरण त्रूटते, वेणीदंड छूटते; पटउले फाटते, घाटडे विणसते; धसमसाटि जोइवा धाइउ, राजा महोत्सवसहित आपणइ आवासि आइउ । रत्नमंजरी पट्टराणी स्थापी, कीर्त्तिइं जगत्रयी व्यापी । राज्यसौभाग्य भोगवतां अवसरि रत्नमंजरी महीधर इसिइं नामिइं पुत्र जन्मिउ । ते सर्वांगसुंदर, रूपिइं पुरंदर, विवेकबंधुर राज्यधुरंधर सत्पुरुषसिंधुर नामि महीधर प्रवर्द्धमान हूउ । राजापृथ्वीचंद्रन्हइं राज्य करतां नवलाष नवाणवइ सहस्र नवसइं नवोत्तर वरस अतिक्रम्यां । तिसिइ अवसरि कानडदेसनउ राउ सिहकेतु इसिइं नामिइं अकस्मात् पुहिठाणपुरि पाटणि ऊपरि चडी आविउ, लोकन्हइं आतंक ऊपजाविउ । तत्काल चरपुरुषि पृथ्वीचंद्रन्हइं जणाविउ । ते सांभली राजापृथ्वीचंद्र कोपि करी करवाल ऊलालतु सामाहिउ, सुभटवर्ग गहगहिउ । भंभा वाजी, गगनांगण रहिउ गाजी । राजा आप जेतलइं हाथि चडिउ, तेतलइं मनि विमासण पडिउ । रे आत्मन् ! हुं बाह्यवइरी पूठिइं धाउं, अंतरंगवइरी पूठि न धाउं । कुण ए बुद्धि, किसी शुद्धि । जीतउ जोईयइ क्रोध, जेहतउ चालइ विरोध । जीतु जोईयइ मान, जेहन्हइं पर्वतनउं उपमान । जीती जोईयइ माया, जेहतु पामीयइ खीतणी काया । जीतु जोईयइ लोभ, जेहतु संसारि समयक्षोभ । जीतु जोईयइ काम, जेहतु फेडइं पुण्यतणउं ठाम । ईणिपरि नरेश्वरन्हइं चीतवतां ऊपनउं शुक्लध्यान, तत्काल ऊपनउं केवलज्ञान । आव्या देव, करइं सेव । वइरी समिउ, आवी नमिउ । वाजइं वादित्र, महोत्सव विचित्र । देवे वेप दीधउ, राजऋषि लीधउ । हंसजमलि, बइठउ सुवर्णकमलि । दिइ उपदेश, हूउ पुण्यतणउ निवेश । एके आदरिउं सम्यक्त्व, एके श्रावकत्व । एके संयम, एके नियम । ईणिपरि लोकन्हइं लाभ देई पृथ्वीमंडलि विहारक्रम करी

15

20

25

पृथ्वीचंद्रि राजा सिद्धिसाम्राज्य लीधउं, तेहतणहं पुत्रि महीधरि पुहिठाणपुरि अखंडप्रतापि
राज्य कीधउं । पृथ्वीचंद्रनरेश्वरतणउं चरित्र सामली, मनतणी रली,वलीवली, विवेकवंति पुण्यवंत
लाभ लेवउ । जिसिहं पुण्यतणा प्रभावतउ सकल श्रीसंधन्हइ श्रेयकल्याण ऋद्धिवृद्धिपरंपरा संपजहं ।

श्रीमदञ्चलगच्छे श्रीगुरुमाणिक्यसूरिणा ।

पृथ्वीचन्द्रनरेन्द्रस्य चरित्रं चारु निर्मितम् ॥

संवत् १४७८ वर्षे श्रावण सुदि ५ रवौ पृथ्वीचन्द्रचरित्रं पुरुषपत्तने निर्मितं समर्थितम् ।

मावन्मेरुर्मही यावत् याचन्द्रदिवाकरौ ।

वाच्यमानो जनैस्तावद् ग्रन्थोऽयं भुवि नन्दतात् ॥

इति श्रीअञ्चलगच्छे श्रीमाणिक्यसुंदरसूरिकृते श्रीपृथ्वीचंद्रचरित्रे वाग्विलासे
पश्चम उल्लासः ।

नमस्कार बालावबोध

[कर्त्ता हेमहंसगणी; वि० सं० १५००]

श्रेयांसि श्रीमहावीरः सश्रीसंघस्य यच्छतात् ।

यरयाज्ञा कल्पवल्लीव मनोवाञ्छितदायिनी ॥ १ ॥

श्रीवर्द्धमानशासनराज्यनेता विश्वत्रयाद्भुतचरित्रयुगप्रधानः

5

श्रीसोमसुन्दरगुरुर्गुरुचक्रवर्ती भूयादमेयमहिमा मम सुप्रसन्नः ॥२॥

तत्पट्टनायकाः श्रीमुनिसुन्दरसूरयो जयन्त्यधुना ।

जयचन्द्रसूरिजिनकीर्तिं सूरिपरिवारपरिकरिताः ॥३॥

श्वान्पयोरूपकाराय लिख्यते लेशतो मया ।

षडावश्यकसूत्राणां व्याख्या बालावबोधिनी ॥ ४ ॥

10

पहिलउं सकलमंगलीकनउं मूल, श्रीजिनशासननउ सार, इग्यार अंग चऊद्व पूर्वनउ उद्धार,
सदैव शाश्वतउ श्रीपंचपरमेष्ठि महासंन नउकार—

नमो अरिहंताणं ॥१॥ नमो सिद्धाणं ॥२॥ नमो आयरियाणं ॥३॥ नमो उव-
ज्झायाणं ॥४॥ नमो लोए सबसाहूणं ॥५॥

एसो पंच नमुक्कारो ६, सब्बपावप्पणासणो ७ । मंगलाणं च सब्बोसिं पढमं हवइ मंगलं ॥८॥ 15

एहनउ अर्थ—नमो अरिहंताणं—नमोऽर्हद्भ्यः । अरिहंत जेहे रागद्वेष कपायादिक
धंतरंग अरिवइरी हणिया छइं । ते श्री अरिहंत चउत्तीस अतिशय, पांत्तीश वाणीगुणे करी
सहित समवसरणि बइठा विहरमाण छइं । तेहंन्हइं, नमो कहीइ—माहरउ नमस्कार हवो ।
अरिहंत चंद्रमंडलनीपरि श्वेतवर्ण ध्याईइं ; एतलइं एकपद तथा एक संपद हई । जेतलइ अर्थ
समाप्तिनउ अधिकार हुइ, तेतलइ संपद जाणिवी । उज्झास ए वीजउं नाम । तिहां वीसामउ 20
लीजइ । इम सर्वत्र जाणिवउं ।

हवइ, नमो सिद्धाणं—नमः सिद्धेभ्यः—सिद्ध जे आठ कर्मनिर्मुक्त हुई अनंतसौख्यमयमोक्षि
पहुता सिद्धसिला ऊपरि जोअणनइ चउवीसमइ भागिं वर्त्तइ । तेह श्री सिद्धन्हइं नमो नम-
स्कार हउ । श्री सिद्ध ऊगता सूर्यनी परि रक्तवर्ण ध्याईइं । एतलइं त्रि पद, त्रि संपद हुई ।

नमो आयरियाणं—नम आचार्येभ्यः—आचार्य जे ज्ञानाचारादिक पंचविध आचार 25
आपणपे पालइं अनेरान्हइं पलावइं । शिष्यनइं द्वादशांगीनउ अर्थ कहइ । ते श्री आचार्यन्हइं
नमो नमस्कार हउ । आचार्य सुवर्ग वर्ग ध्याईइं । एतलइं ३ पद, ३ संपद हुई ।

नमो उवज्जायण—नम उपाध्यायेभ्यः—उपाध्याय जे द्वादशांगीनउं सूत्र मुखाधीतगुणइं, शिष्यन्हइं पढावइ । ते उपाध्यायन्हइ नमो नमस्कार हउ । उपाध्याय मरकतमणिनी परि नीलवर्ण ध्याईइं । एतलइं ४ पद, ४ संपद हुई ।

नमो लेए सच्चसाहूणं—नमो लोके सर्वसाधुभ्यः—लोके मनुष्यलोकमाहिं जं सर्वसाधु मोक्षमार्गसाधक जिनकल्पी प्रमुख घणे भेद ऋषीश्वर छइ । ते सविहुन्हइं नमो नमस्कार हउ । महात्मा आसाढना मेवनी परि श्यामवर्ण ध्याईइ । एतलइं ५ पद, ५ संपद हुई ।

एतलइं पात्रीशे अक्षरे श्री नउकार मूलमत्र कहीइ । हवइ आगलि चिहुंपदनी चूलिका-माहिं एह मूल मत्र-प्रभाव कहइ छइ । “ एसो पंच नमुकारो सव्वपावप्पणासणो—एष पंच नमस्कारः सर्व पापप्रणाशनः ” । ए पाचहं परमेष्ठिनउ नमस्कार ते किसिउ छइ—सव्व पाव०—सर्व पाप तणउ प्रणाशन फेडणहार छइ । एतलइ छठउ अनइ सातमउं वि पद हूआं । वि संपद हूई छडी सातमी । तथा—“ मंगलाणं च सव्वेसिं, पढम हवइ मंगलं—मंगलानां च सर्वेपां प्रथमं भवति मंगलं । ” सर्व मंगलीक जे लोकीक दधि दूर्वा अक्षत चदनादिक, लोकोत्तर तप नियम संयमादिक, तेह सवि हुं मंगलीकमाहिं, पढमं—प्रथमं कहीइ—पहिलउं उत्कृष्टउं मंगलीक ए श्रीनउकार कहीइ । एतलइ आठमउ अनइ नवमउं बिहु पद हूआं । बिहु पदे करी संपद एकजि आठमी हुई । एह चूलिकामाहि ‘हवइ’ नइ स्थानकि ‘होइ’ इसिउंहु कहता केतलाइ वत्रीशजि अक्षर मानइं, पुण मूलि तेत्रीस अक्षर छइ ।

यत उक्तं—महानिशीथसिद्धते—“तहेव इकारसपयपरिच्छिन्नत्ति” ‘इग्यार पदि परिच्छिन्न कहतां सहित छै । “ इकारसपयपरिच्छिन्नत्ति आलावगे तित्तीसअक्खरपरिमाण । एसो पंच नमुकारो, सव्वपावप्पणासणो । मंगलाण च सव्वेसिं, पढम हवइ मंगलं ॥ इति चूलं ॥ तेणेव कमेण छइसत्तमइमादिणेषु आंबिलेहिं अहिजिज्जा ।

प्रवचनसारोद्धारेयुक्त—

पच परमिडिंमंते पए २ सत्त संपया कमसो । पजंतसत्तरक्खरपरिमाणा अइमी भाणिआ ॥

गाथा ६८ ॥

यवपि ‘हवइ’ अनइ ‘होइ’ कहता अर्थनउ बिभेद काई छइ नही । तथापि ‘हवइ’ इसिउ जि कहिवउं । जेह भणी नमस्कार चूलिका प्रथमाहिं कहिउं छइ—जिवारइ कार्यविशेषि ऊपनइ चूलिकातणउ ध्यान करीइ, तिवारइ वत्रीसदल कमल रची एकेकउ अक्षर एकेकी पाखुडीइ स्थापी तेत्रीसमउ अक्षर मध्यकर्णिकाइ स्थापी ध्यान करिवउं । हवइ जउ ‘होइ’ इसिउं कहीइ तउ चूलिका वत्रीस जि अक्षर पहुचइ, वत्रीसे अक्षरे वत्रीस पाखुडीइ जि पूराइं, मध्यकर्णिका ठाली जि रहइ । इत्यादिक अनेक श्री सिद्धांतयुक्तिछइं । मध्यस्थ पणइ

विचारिवउं । एवं श्रीनवकारमहामंत्रि ९ पद, ८ संपद, ६८ अक्षर, तेहमाहि ७ भारे, ६१ लघु अक्षर । जे वि अक्षर एकठा मिल्या हुइं ते भारी कहीइ । जे एकेकलउ अक्षर ते लघु हल्लउ; इम सर्वत्र जाणिवउं । एह श्री नउकारनउ महिमा इम कहि छइ—

नवकार इक्कखर पावं फेडंइ सत्त अयरारणं । पन्नासं च पणं सागरपणसयसमगेणं ॥१॥

जो गुणइ लक्खमेगं पूएइ विहीइ जिणनमुक्कारं । तिथयरनामगेअं सो बंधइ नत्थि संदेहो ॥२॥

अट्टेव अट्टसय अट्टसहस अट्टलक्ख अट्टकोडीउ । जो गुणइ भत्तिजुत्तो सो पावइ सासयं ठाणं ॥३॥

5

श्रीनउकार भावसहित विधिइं जपतां, श्रीगुरुदत्त आम्नाय अनइं आस्थानइं विशेषिइं करी, इहलोकि अनइ परलोकिं सकल वाञ्छित फल सीझइं । इह लोकि तां देवता सान्निध्य करइं । जिम श्रावकनी पुत्रिकान्हइं कीधउं । अत्र कथा—

[१] भरतक्षेत्रि पोतनपुर नगर । तिहां सुगुप्त नामिइं व्यवहारीउ श्रावक, तेहनइ श्रीमती

नामिइ वेटी धर्मवंति छइ । एकवार कोएक मिथ्यात्वी श्रेष्ठिनउ वेटउ श्रीमतीनउं रूप देपी 10

व्यामोहिउ । परणिवा वांछइ । पिता कन्हलि मगावइ । पिता मिथ्यात्वी भणी दिइ नही । पछइ

कपट श्रावक हुई श्रीमतीनउं पाणिग्रहण कीथउं । आपणइ घरि लेई गिउ । तेहनउं कुटुंब सह

मिथ्यात्वी छइ । श्रीमती घरनां सर्व काज काम करइ, पुण एक मिथ्यात्व किमइ न करइ ।

जिनधर्म करतां भणी सासू नणंद ते ऊपरि पणि २ खीजइं । पेली आपणा कर्मजिन्हइं दोस

दिइ । किमइ धर्मथकी चूकइ नही । भरतार श्रीमती ऊपरि द्वेष वहतउ तेहन्हइं विणासीनइ 15

वीजी स्त्री परिणेवा हींडइ । एकवार तीणइं कालदारुण सर्प घडामाहिं घाती, ढांकी घरमाहिं

मूंकिउ । अवसरिं वास भवनमाहिं शिष्याइं बइठउ श्रीमतीन्हइं कहइ—जा घरमाहिं अमुकइं

स्थानकिं घडामाहिं फूल मूकां छइं ते आणि । पेली स्त्री महाविनीत तत्काल तिहां गई । नवकार

जपीतीइ जि ढांकणूं उघाडी घडामाहिं हाथ घाल्यो । नउकारनइ प्रभाविइं तूठी शासनदेवताइं

सर्प फेडी सुगंध फूलनी माला कीधी । श्रीमतीइं ते फूल आणी भरतारन्हइं आप्यां । पेलउ 20

चमकिउ । ए किसिउं हूउं । तिहां जई ते घडउ जोअइ । देपइ तउ माहिं साप नही, अनइ

घडउ परिमलिं महमह छइ । पछइ जाणिउं—सही एहन्हइं देवता साहाय्य करइ । हुं अभागिउ

एहन्हइं पाडुउं चीतवउं । पछइ स्वजनवर्ग भेली तेह आगलि आपणउ वृत्तात कहि श्रीमतीन्हइं

खमावइ । तेहना गुण ऊपरि अनुराग धरइ । एकवार अवसर देखी श्रीमती भरतारन्हइं जि-

नधर्मना मर्म कहइ । कर्मविवरनइं योगिइं प्रतिबोध लागउ । महामर्जादी जैन श्रावक हूउ । 25

यावज्जीव धर्मपाली सुगतिइ पुहुतउ ॥ कथा एक ॥

वली नउकारनइं प्रभाविइं अनेक संकट भाजइ, लक्ष्मीनी प्राप्ति हुइ, जिम श्रावकना वेटान्हइ हुई । अत्र कथा—

[२] रत्नपुर नगर, यशोभद्र श्रेष्ठि-श्रावक तेहनउ बेटउ शिवकुमार महाव्यसनीउ ।

पिताहं घणउंइ सीधवी जोइउ धर्म किमइ न करइ । पिताहं प्रांतकालि मान
मागी कहिउं-वच्छ ! एतळउं करिजे; जिवारइं तून्हइं गाढउं संकट आवइ तिवारइ ए
नउकार जपेइ । दाक्षिण्य लगइं मानिउं । पिता दिवंगत हूउ । शिवकुमार सात व्यसन पोष-

5 तइं हुंतइं लषमि सवली नीगमी । निर्द्धन भणी किहाइं मान महत्व न लहइं । एकवार तेह-
न्हइं त्रिदंडीउ मिलिउ । तेह आगलि प्रीति लगइ निर्द्धन पणानउ विषाद प्रकाशिउ । त्रिदं-

डीउ कहइ-जउ माहरउं कहिउं करंम तओ तून्हइं लक्ष्मीहं करी धनद समान करउ ।
पछइ शिवकुमार पासइं एक मृतक अणावी काली चउदसिनी रात्रिइ मसाणनी भूमिकाइं
गियो । मांडल माडिउं । मृतकहार्थि ऊघाडउं खन्न आली शिवकुमारन्हइं कहिउं-तू एहनां
पगनां तलां उल्लासि । आपणपइं मन्ननु जाप होम करइ छइ । तिसिइ शिवकुमार संकटि

10 पडिउ चीतवइ-आहा सही, ईणइं मायावीइ त्रिदंडीहं ए सघल मुझ मारिवानउ उपाय माडिउ ।
मृतक ऊठीनइ सही मुजन्हइं खन्नि करी आहणिसिइ; तउ हिवं किसिउं करउ । ईहां थकउ
हवडां नसाइं नही । इम करतां पितानउं ते वचन सामरिउं । एकाग्र हुई नउकार जपवा
लागउ । त्रिदंडीयाना मंत्रनइं बलिइं करी ते मृतक लगारेक सलसलीनइ ऊठिवा लागउं ।
वली पाळउं जि पडिउं । त्रिदंडीउ चीतवइ-सही काई माहरा जापमांहि दोदळउओ हूओ ।

15 वली विशेषिहं एकाग्रपणइं करवा लागउ । मृतक ऊठी बीजीइ वार वली तिम जि पाळउ
पडिउं । तिवारइ त्रिदंडीउ चमकिउ । शिवन्हइं पूछइ-काई मंत्र तून्हइं आवडइं ? । शिव
कहर-ना । पुण हिआमाहिं नउकारनउ महिमा जाणिउ । पछइ त्रिदंडीउ अनइ शिवकुमार
वेहू जणा वली आपणउं आपणउं मंत्र स्मरवा लागउ । वेतालनउं अधिष्ठिउं मृतक ऊठिउं ।
शिवन्हइ नउकारनइं प्रभाविइ करी पुहची शकइ नही । पछइ रीसाविइ मृतकिं ऊपाडी त्रिदं-

20 डीआनु मस्तक खड्गि करी छेदिउ । मन्ननइ महिमाहं करी तत्काल त्रिदंडीउ फीटी सोनातणुं
पुरिसउ हूउ । शिवकुमार चमत्कारिउ । रात्रिभणी तिवारइं ते सहू अइ माहिं सातिउ । प्रभा-
ति दमितारि राजान्हइं सघल वृत्तात कहीउ । राजानु आदेश पामी महोत्सवपूर्वक सोनानउ
पुरसउ शिवकुमार आपणइ घरि आण्यो । लक्ष्मी अखूट हूई । दीहइं पुरसाना मस्तकनइ
कोठो टाली बीजा सघलां अंगोपागनउ सोनउं कापी २ बावरीइ । रात्रि वली दिव्यानुभाविं

25 तिस्याइ जि थाइ । थोडे जि दिहाडे प्रौढ श्रीवत् व्यवहारिउ थिउ । अनुक्रमिं गुरुनइ योगिं
धर्मना मर्म जाणी साव सुवर्णमय प्रासाद करावी, माहिं मणिमय प्रतिभा मंडावी, धर्म पाली
सुगतिं पहुतु ॥ कथा २ ॥

होसि

खंड

कटउ

वली श्री नउकारनइं प्रभावि मरणांत संकटइ थिकु छूटीइ । जिम जिनदास श्रावक
। अन्न कथा—

[३] क्षितिप्रतिष्ठित नगर, बलराजा । एकवार नवइ मेघि वृठइ नदी पूरि आवी ।
 लोक जोवा ग्या । पाणीमाहिं तरतुं एक मोटुं पाकुं वीजोरु दीठउं । तलारिं माहिं
 पइसी लीधउं । जई राजान्हइं आप्यो । सुगंध मधुर सरस ते वीजपूर अस्वादितुं । हर्षित राजा
 पूछइ—ए किहां लाधउं ? तलार कहइ—स्वामी ! नदीना पूरमाहिं आवितुं तरतुं । राजा कहइ 5
 नदीनइ तटिं २ जाउ, एहनूं मूल जोउ । कहिनी वाडिथिकुं ए आवितुं । पेल जोगा २ तिहां
 घणीक लगइ ग्या । दीठी वाडी पइसवा लगा । तिसइं ह्कडे लेके कहिउं—अहो ईह स पइसु ।
 जि कोएकै एहनूं फल फूल लेशइ ते तिहां ठाम जि रहइ, मरइ । पेल पाछा जई राजान्हइं
 कहइं । राजा रसलंपट थकु कहइ—जाउ तो नगरमाहिं सर्व मनुक्षना चारा करउ । रायना
 आदेश भणी तलारे सर्वनगरलोकनां नामनी चीठी लिपी एक घडामाहिं घाली प्रभाति कुमारिका 10
 पाशइ चीठी कढावीइ । जेहनी चीठी नीकलइ ते जीवतन्य निरास थई धूजतुं कांपतुं तीणइ
 वाडीइ जाइ । वीजउरुं त्रोडी नदीमाहिं बहितुं मूंकइ । तलार नगरद्वारि रही ते काढी लिइ ।
 पेलउ आपणपुं तिहां जि मरइ । नगर सघलुं विषाद प्राप्त हूउं । राजाना मनइमाहिं नहीं ।
 इम करतां एकवार जिनदास श्रावकनी चीठी नीसरी । पेलउ महानिर्भयपणइ घारि तथा देह-
 रइ देवपूजा करी, सर्व कुटुंब समावी, सागारिअणसण ऊचरी वनभणी पुहुतु । ऊंचइं सादिं नुकार 15
 कहितुजि वनमाहि पइठउ । वननइ अधिधायकिं व्यंतरइं नउकार सांभलिउ । चींतवइ—ए
 अक्षर किहांइ आगइं सांभल्या छइं । ज्ञाननु उपयोग देई पाछलिउ भव जोइ देखइ तु, सिउं—
 पाछलिइं भवि मइं दीक्षा लेई विराधी तेह भणी मरी वितर थिउ । अहा जीणइं दीक्षाइं एकइ
 दीहाडउ सूधी पालीइं हूतइ वैमानिक देवतानी पदवी लाभइ; ते दीक्षा प्रमाद लगइ ते मिं हारी;
 अहो !—इम पश्चात्ताप धरतु आवी जिनदास श्रावकन्हइ प्रत्यक्ष हूउ । बे हाथ जोडी आगळि 20
 ऊभु रहिउ । पगि लागी कहइ—मूहन्हइ धर्म वृक्षविउ, तूं माहरइ गुर; कांई वर मागि । श्रावक
 कहइ—वरदेसि तु सर्व जीव मारिवा नियम लिइ; अनइ स्थानकि जि बइठा दिन प्रति एक
 वीजउरउं आणी आपवउं । व्यंतरइं मानिउं । श्रावक अखंड पाछउ आविउ । राजान्हइं वृत्तान्त
 कहिउं । एकेकउं वीजोरो श्रावकरहइ व्यंतरउ सदैव आणी आपइ । श्रावक जई राजारहइं
 आलइ । राजा हर्षित; नगरलोक हर्षित । सहू को जिनदास श्रावकनी प्रशंसा करइ । घणु काल 25
 धर्म पाली सुगतिं पहुतु ॥ कथा ३ पूरी ॥

ए इहलोकि नउकारना फल ऊपरि त्रणि दृष्टान्त कहा । हवइं परलोक ऊपरि कही-
 इ छइ ३ दृष्टान्त ॥ परलोकिं नउकारनइ प्रभाविं राज्यपदवी पामीइ । जिम चंडपिंगळ चौरइ
 पामी । अत्र कथा—

[४] वसंतपुर्ग नगर, जितशत्रु राजा, भद्रा रानी । चंडपिंगळनामइं चोर छइ । तीणइं

चोरी करी करी नगरलोक ऊदेगिउं छइ । एकवार रायनु भडार फाडी राणीनु अमूलिक
 हार चोरिउ । एक कलावती नामि तिहां गणिका छइ । काई श्राविका काई मिथ्यातिणि ।
 तेहनइ विषइ ते चोर उल्लधउ छइ । ते हार लेई गणिकान्हइ आपिउ । इम करतां मयण-
 तेरासिनुं पर्व आविउं छइ । सघली गणिका आपणा २ शृंगार पहिरी उद्यान वनमाहिं क्रीडा
 करिवा गई । कलावतीइ ते हार पहिरी तिहां आवी । तिसिं राणीनी दासीए ते हार तेहनइ
 कंठि दीठउ । ओलषिओ, जई राणीनइ कहिउं । राणीइ राजान्हइ कहिउं । राजाइ प्रतीहार
 पाइं जोवरावी चंडपिंगल कलावतीना घरमाहिंथिकु साही महाविडंबनापूर्वक सूलिइ दिवराविउ ।
 कलावती ते बात जाणी तिहा गई । चितवइ-अहो ! माहरइ कीधइ एहरइ इसी अवस्था
 आवी; तु आजतू एह पुरुष टाली बीजा सर्वपुरषनु नियम । एहरहइं नुंकार दिउ । पेली नुंकार
 देई । बेहडइ चोर मरी पट्टराणीनु बैठउ हूउ । राजाइ महामोह लाइ महोत्सव करी पुरंदर
 कुमार नाम दीधउं । कलावतीइं दीहाडानी तकताक जोई जाणिउ सही ए तेह जि माहारो
 भरतार । राजानइ आवासि आवइ । पुरंदर कुमार बालकन्हइं हुलावइ । जिवारइं रुदन करइ
 तिवारइ पाछिला भवनइ नामि बोलवइ । हे चंड पिंगल ! म रोइ । बालकरहइं ते नाम सांभ-
 ली जातिस्मरण ऊपनुं । नुकारनु महिमा जाणिउ । पिता दिवगत हूआ पूठि पुरंदर कुमार
 राजा हूउ । कलावतीवउ उपगार जाणी तेह ऊपरि अत्यंत स्नेहथिकु निरतर नुंकारनुं स्मरण
 करइ । राज्य अनइ धर्मपाली सुगतिं पहुतु ॥ कथा चौथी ४ ॥

वली परलोकि नउकारनइं प्रभाविं महापापनु करणहार मरी देवतानी पदवी लहइ ।
 जिम हुडिक चोरिं लाथी ॥ अत्र कथा—

[५] मधुरां नगरी, शत्रुमर्दन राजा । तिहा हुडिक चोर सदैव चोरी करइ ।

एकवार कहिएक व्यवहारीआनइ घरि खात्र पाडी घणउ सुवर्ण चोरिउ । कुटुंबनें
 माणुसे कलकल कधिउ । तलार धाया । सोना सहित चोर साहिउ । बाधी प्रभाति
 राजा आगलि आप्यो । राजाइ नगरमाहिं चहुटइ २ फेरवी अनेक प्रकारि विडम्बना करावी,
 बापडउ सूलीइ दिवराविउ । नगरमाहिं सघले उदघोषणा करावी-अहो लोको ! इसिउं फल देधी
 बीजउ को चोरी म करसिउ । अनइ एहनी चिंता कूणहिं न करिवी । पछइ सूली कन्हलि
 राउला चर मूक्या । जि को एहनी चिंता करइ ते आवी कहिय्यो, जिम तेहरहइ एह जि
 दंड कीजइ । तिसिइ बापडा ते चोररहइ तावडइ अनइ रुधिरनइ नींकलवइ करी अपार गाढी
 तृषा लागी । जि को द्वकडु जाइ तेहनइ पाणी मागइ । राजाने भए करी कुणहू पाणी पाइ
 नही । तिसिइ जिनदत्त श्रावक आविउ । पेलइं पाणी मागिउ । श्रावकि कहिउं-पाणी लेई
 आवुं तेतलइ तूं नुकार गुणि । 'नमो अरिहंताण' सुषि ऊचरि । श्रावक घरि जई करवडउ
 पाणी भरी जेतलइ आवइ तेतलइ 'नमो अरिहंताण' कहिता जि चोरना प्राण ग्या । मरी

महर्दिक यक्ष देवता ऊपनउ । तिसिं चरे जई जिनदत्त श्रेष्ठिनु वृत्तांत राजा आगलि कहिउ ।
 राजाई तेहरहइ सूली घालवानु आदेश दीधउ । रासभि चडावी तीणइं भूमिकां लेई ग्या ।
 तिसइं तीणइं हुंडिकयक्षइ नवइ ऊपनइ अवाधिज्ञान प्रयुंजिउं । आपणा गुर जिनदत्त श्रावक-
 न्हइं तिसी अवस्था दीठी रीसाविउ । आवी नगर ऊपरि महाकाय शिला विकुर्वा, आकाशि
 वाणी बोलवा लागो—अरे राजा अमात्य प्रमुप सर्व नगरलोक पापी ! आओ हवडां जि ईणइं 5
 शिलाइं करी तुम्ह सविहुंन्हइं चूर्ण करउं । ए दयानु समुद्र सुश्रावक माहरु स्वामी श्रीजिन-
 दत्तश्रेष्ठी; तेहन्हइं तुम्हे एवडी विडंवना करु छउ । एकवार देपु माहरुं कीधुं । तीसइं राजा प्रमुप
 सह को भयभ्रांत हूउं पुष्पादिकनी पूजा करी वीनयइ—अजाणिवा लागइ कीधउं ए अपराध
 खमि । अहो देवता आज अन्हन्हइं जीवितव्य दिइं । देवता कहइ—तु जीवता मूकुं, जउ
 एह श्री जिनदत्त श्रेष्ठिनइ सरणइ पइसउ; अनइ पूर्वदिसि माहरु प्रासाद करावु । माहिं 10
 सूलिइ घालिउ चोर अनइ नुकार देतु श्रेष्ठि ए विहुंनी मूर्ति करावी पूजउ तु मूकुं । राजाई सह
 मानिउं । पछइ श्रेष्ठिनइ अन्याय खमावी पइहस्तीइं बइसारी मोटे उत्सवे नगरमाहिं पइसारु
 कीधउ । ते यक्षना प्रासादमाहि तिसी वि मूर्ति सह कराविउं । यक्ष उपशांत हूउ । स्थानकि
 पहुतु ॥ कथा पांशमी ॥

तथा श्रीनुकारनइं प्रभाविइं मोक्षइनी पदवी लाभइ । राजसिंह कुमारनी परि । अत्र कथा— 15
 [६] त्रीजउ पुष्करवरद्वीप, तिहां भरतक्षेत्रमाहिं सिद्धावट ग्राम । तिहां हूकडी पर्वतनी गुफाईं
 एक दमसार ऋषीश्वर चउमासी उपवास तप करतु चउमासुं रहिउ छइ । तिहां एक पुलिंदिउ
 नइ पुलिंदी आव्या । ऋषि वांदिउ । भद्रपरिणाम देषी ऋषिं नुंकार सीपवीनइ कहिउं—ए त्रिकाल
 सदैव सावधान थई जपिवउ । पेलां वेहू सदैव जपइं । ऋषि चउमासा पृष्ठि गुरुकन्हलि पहुता ।
 कालिं वेहू परोक्ष हूआं । पुलिंदानु जीव गरी जंबूद्वीप मणि मंदिरि नगरि राजा मृगांक राजा 20
 विजया राणी, तेहनइ गर्भि अवतारिउ । राणीइं सीहनुं स्वप्न लाधउं । अनुक्रमिं पुत्रजन्म हुउ ।
 महोत्सव करी राजसिंह कुमार नाम दीधउं । मउडइ २ बहुत्तारि कला पारीण हूउ । रूप लाव-
 प्य सौभाग्यनउं निधान यौवन वय प्राप्त हूउ । मतिसागर मुहत्तानउ वेटउ सुमतिकुमार ।
 तेहसिउं राजसिंहनइ मित्राई छइ । एकवार राजसिंह कुमार मित्रसहित वनमाहिं तुरंगमनी
 क्रीडा करिवा गिउ । घणी बेला तुरंगम पेलवी थाकु एक आंवानी छायाईं वीसमइ छइ । ति- 25
 सइ एक वटेवाहू तिहां मिलिउ । कुमरिं पृष्ठिउं—कहु किहां थकी आव्या, किहां जासिउ ?
 किहांइं काई आश्चर्य दीठउं हइ ते कहु । पेलउ कहइ—पक्कपुर नगर थकु हूं आविउ । सकल-
 तीर्थनु ठाकुर श्री शत्रुंजय तीर्थनी यात्रा करवा जाउं छउं । हवइं आश्चर्यनी बात सांभलि । तेगइ
 पन्नपुरि नगरि पद्मराजा, हंसी राणी, तेह तणइ रत्नवती नामि वेटी चउसठि कलाकुशल महा-

- रूपपात्र यौवनवय प्राप्त हुई । पितानिं मनिं वरचिता ऊपनी । अमात्यन्हइ कहइ-एह कन्यान्हइ गुणे करी अनुरूप योग्यवर किहां थिकु मिलशइ । महुंतु कहइ-स्वामी ! मकर चिता । एहनां भाग्य छइ ते स्वयमेव समानयोग मेलशइ । एकवार राजा आगलि एक नटवड पुलिंदानइ वेषि नाचतु देषी कन्यान्हइ मूर्खा आवी जातिस्मरण ऊपनु । आपणु पाछिल भव
- 5 पुलिंदानु दीठउ । पूर्वभवनी भार्या रत्नवती प्रति अतिसानुरागथिकु वली पृछइ-कहु आवुं किसिउं हूउ ? । बटेवाहू कहइ-पछइ ते कन्यातणी प्रतिज्ञानी वात देसि विदेसि विस्तरी । अनेक राजाना कुमार ते कन्या परिणवानइ लोभइ आवी २ कूडुं जि कहइ । अन्हे पाछिलइ भवि पुलिंदा हूता । पछइ कन्या कहइ-अहो जु तुम्हे पुलिंद हूता तु कहउ तम्हे सिउं पुण्य कीघउं हूतउं जेणइ करी एवडी राज्यरिद्धि लाधी^२ पेला ते वात न जाणइ, कूडा पडिआ ।
- 10 तंहींअ लगइ ते कन्या पुरुषद्रेषिणी थई । ए पुरुष सघलाइ कूडा बोला जि हुइ । तेह भणी एह पुरषतणूं मुख नहीं जोउं । इसिउं चीतवई खीइजिना बृंदमाहिं थिकी रहइ । तु अहो राजकुमर ! पुरुषमाहिं तूं रत्न छइ अनइ खीमाहिं तु ते कन्या रत्न । तुम्ह विहुंन्हइ जइ योग मिलइ तु अपार जडतुं हुइ । इसिउं सांभली कुमार हर्षिउं, आनंदिउं; सर्व अंगलग्न आभरण उतारी तेहन्हइ आपी विसर्जी आपणइ घरि आविउ । रत्नवतीन्हइ मिलवाना
- 15 उपाय चितवइ । तिसइ नगरलोके मिली राजान्हइ एकांतिं वीनवइ-स्वामी ! अहो किम करूं ? ए राजसिंह कुमार नगरमाहिं जीणइ २ सेरीइ साचरइ तिहां २ आपणां बालकइ रोव्यतां मूंकी मूंकीनइ सौभाग्यना व्यामोहिआ खीना बृंद गमे २ जोइवा धाइ । अह्वारां घरनां काज-काम सघलाइ सीदाइ छइ । तेह भणी स्वामी ! कुमर नगर माहिं फिरतु वारु । राजाइं प्रती हार पाइ कुमाररहइं कहिवराविउ । वच्छ ! तूं सदैव आवासमाहिं जि थिकु रहिजे, कला
- 20 अभ्यसजे, बाहिरि हींडतां पुरुषनी कला विकला थाइ । ते साभली कुमर दूहवाणउ । चितवइ-तार्ति इम तु कहाविउं, जु काई माहरु उ(अ)पराध तातनइ मनि प्रतिभासिउ । पछइ सुमित्रइ वातनु परमार्थ कहिउ । तू दूहवण फीटी । पछइ कुमर कहइ -मित्र ! ए तातनी आज्ञा तु गाढी दुष्कर, सदैव घरमाहिं पइसी रहिवू; अनइ ते पभरायनी बेटीनु घणउं कृतिग छइ तु चालउ तेह देशांतर भणी जईइ ॥ यतः—
- 25 दीसइ विविह चरिख जाणिज्जइ सुज्जण दुज्जण त्रिसेसो ।
अप्पाण च कलिज्जइ हिंडिज्जइ तेण पुहवीए ॥ १ ॥

इसिउ विमासी बेहूजण षड्ग हाथि लेई तिहां भणी नीकल्या । ठामि २ अनेक आश्चर्य जोअता २ जाइ छइ । एकवार अरण्यमाहिं सूनइ देवकुलि सूते कहिएक पुरुषनु करुणस्वर सांभलिउ । कुमार ऊठी षड्ग हाथि लेई तेहभणी चालिउ । आगलि गिउ देपइ तु त्रिकराल

राक्षसइं पुरुष एक कलामाहिं चांपिउ छइ । ते आक्रंद करइ छइ । कुमारइं राक्षसन्हइ कहिउं
 —ए वापडउ मूकि । ईणइं ताहरं सिउं विणासिउं^२ पेलउ कहइ—ए मूंन्हइ वशि करतु हूतु ।
 मइं कहिउं—तु बसि थाउं जु आपणउं महामाश कापी मूंन्हइ दिइ । ए तु देई सकइ नहीं ।
 हूं तु भूपिउ । तु हव ए माहरु भक्ष, ए किम मूकुं । कुमार कहइ—एहन्हइ मूकि । हूं माहरुं
 महामांश तूंन्हइ यथेष्ट आपु । इम कही षड्ग काढी जेतलइ मांस कापवा लागउ तेतलइ 5
 राक्षस हर्षिउ कहइ—अहो साहसीक परोपकारी सत्पुरुष ! ताहरइ साहसिं तूठउ हूं । काई वर-
 मागि । कुमार कहइ—जु तूं तुठो छैं तु एह वापडानउं मनवाधित प्रीर । राक्षस कहइ—ताहरा
 कहिआ भणी ते करिखु । पुण देवतानुं दर्शन निष्फल न थाइ । तेह भणी आ चिन्तामणि
 रत्न लिइ । इम कही चिन्तामणि रत्न आपी राक्षस अदृश थिउ । कुमार पाछउ गिउ । मित्रनइं
 ते वृत्तांत कहिउ । आधा चाल्यो । कुमारिं मार्गि मित्र आगलि पूर्वभवनउं स्वरूप कहिउं । मित्र 10
 हसी कहइ—अहो मित्र ! तूं रत्नवती परिणीवा जाइं छइं; अनइ ते तु पुरुष द्वेषणी छइ ।
 ईणइं पुरुषनइ वेपिइं तेहनूं दर्शनइ करवा नहीं लाभइ; संभाषणनी बातइ किहां । कुमार
 कहइ—मित्र चिन्ता सी कीजइ । हिव भाग्य ज फलइ । यतः—

अघटितघटितानि घटयति, सुघटितघटितानि जर्जरीकुरुते ।

विधिरेव तानि घटयति यानि पुमानैव चिन्तयति ॥ १ ॥ कुमारनइ मनिं पूर्वभवनउ 15
 वृत्तांत जाणिआ लगइ एक नउकार जि नी एकांत आस्था अनइ ध्यान छइ । एकवार अर-
 प्यमाहिं एक सरोवरनी पालिं आंवानी छायाइं कुमार सूतु छइ । ढूकडा वनगहनमाहिं सुमन
 फल चूटइ छइ । तिशइ तु आकाशि एक विद्याधर जाइ छइ । तीणइं जातइ सूतो राजसिंह
 कुमारनउं रूप देषी चितविउं—मझ केडइ जि माहरी भार्या आवइ छइ ते जउ एह पुरुषनउं
 रूप देषिशइ तो माहरु स्नेह मूकी एह जि ऊपरि अनुराग धरशइ । इसिउं विमासी तेह जि 20
 वनगहनमाहिं थिकी किसीइ ऊपधी लेई पाणीइसिउं घसी ललाटिं सूक्ष्म तिलक कीधउं । तत्काल
 कुमार स्त्रीरूपि हूउ । विद्याधर आघउ चाल्यो । लगारेकइ तेहनी भार्या विद्याधरी आवी ।
 तीणइ ते स्त्रीरूप देषी चितविउं—सही वलतो आवतो माहरो स्वामी जउ एह स्त्रीन्हइं देषिसिइ
 तो एहनइ विषइ रातु सुझ साहुं न जोइ । इसिउं विमासी तेह जि वनगहनमाहिंथी अनेरी
 एक ऊपधी लेई घसी तिम जि तिलक कीधउं । तत्काल स्त्रीरूप टाली पुरुषरूप थिउं । विद्याधरी 25
 आधी चाली । ते सघलउ वृत्तांत सुमतिं वृष्यनइ आतरइ रहिं दीठउ । ते बिन्हइ ऊपधी
 वनमाहिथी लेई गांठिं बांधी । कुमारन्हइं जगाडी सघलउ वृत्तांत कहिउ । अनुक्रमि पद्मपुरि
 पहुता । तिहां सुवर्णमय जिन प्रासाद ढूकडा रहइ छइं । चिन्तामणिनइ प्रभावि सकल मनो-
 बाधित सुष पहुचइ छइ । तिमइं जि स्त्रीनइ समूहि वीटी सुपासनि वइठी रत्नवती कन्या प्रसादिं

- आवी । आगलि थिका कांबडीआ पुरुष तलार पुरुषनइं पाछा करइ छइ । तिसिइं ते बिन्हइ कारिमी स्त्री थईं द्वकडेरी प्रासादमाहिं आवी ऊमी रही । रत्नवतीइ परमेश्वरनइ आठ प्रकारि पूजा कीधी । पाछी वलतीइं कुमार स्त्री दीठी । देवांगनासमान रूप देधी हर्षिं पूछिउं—महानु-
 भागि ! तुम्हे अपूर्वस्यां दीसउ । किहां तां आन्या ^२ तिसइ मित्र स्त्री कहइ—ए माहरी सपी
 5 मणिसंदिर नगरथिकी आवी । रत्नवती कहइ—ए तम्हारी सपी मझनइ देषतां मनि अपार उल्लास थाइ छइ । तुम्हे माहरइ जि परहुणा थाउ । आपणइ घरि लेई गई । अनेकभक्ति करइ । बेहू घणु काल तिहा रहिआं । एकवार रत्नवती प्रति कुमारश्री कहइ—देपउ अजीतां ताहरइ पूर्वभवनुं भरतार पुलिंदउ किहांइ जाणीइ नहीं, अनइ योग्यवर पाषइ रुडी-इ कन्या काई शोभइ नहीं । पछइ एकिसिउ मेली स्वयंवर रंडप मंडावी आपणा मनगमता
 10 कहिएक वरनउ पाणिग्रहण करइ कां नहीं । पछइ रत्नवती कहइ—जोइ, नर भरतार तां मननी रतिनइ काजिइं कीजइ । ते तु त्रुष साखउं जोऊतां मझन्हइ ऊपजइ छइ । तु बीजइ कुणहिं माहरइ काज काई नहीं । तिवारइ कुमार स्त्री पूछइ—ते भवांतरनु पुलिंदउ वर किम ओलपाइ । रत्नवती कहइ—जि को ते भवनुं कीषउं पुण्य माहरं जाणशइ ते सही माहरु पूर्वभवनु पति । तिवारइ कुमारस्त्री कहइ—एतलं जाणउं ‘पाछिलइ भवि दमसार ऋषीश्वर नुंकार तूहन्हइ
 15 सीषविउ हूउ ते स्मरवानइं प्रभावि तू मरी रायनी बेटी हई’ । ते सांभलीनइ चमत्करी रत्नवती आपणी सपी चंद्रलेषा प्रति कहइ—ए किम ए वात जाणइ ^३ । चंद्रलेषा कहइ—स्वामिनी ! जोइतां एहनी गति, वचनचेष्टा, सह पुरुषना सरिषु दीसइ छइ । अनइ एह देधी तुजन्हइं रति ऊपजइ । तीणइ इसिउं जाणीए, सही ए ताहरु पूर्वभवनु भरतार । किसिइं कारणिं पुरुषनुं स्वरूप आच्छादी खीनइ रूपि आपणपुं देषाडइ छइ । तिसइं चंद्रलेषा कुमारस्त्री
 20 प्रति कहइ—स्वामी ! हवे प्रसाद करी आपणउ स्वभावनुं रूप देषाडउ । तिसइं ऊषधीनइ योगइं बेहू पुरुषनइ रूपि थिआ । रूप देधी सहू को हर्षिया । पछइ चंद्रलेषा कहइ—स्वामी ! जिम रूप प्रकाशिउं, तिम गोत्र कुलादिक प्रकासउ । तिवारइ मित्रइ कुमारतणउ देस, कुल, गोत्र, वटेवाहूना वचननउ वृत्तात संपूर्ण कहिउ । राजाह वात जाणी हर्षिथिकइ शुभलग्नि मोटे महोत्सवे रत्नवतीनो पाणिग्रहण कराविउ । हस्ति मोचनि
 25 अनेक गजेंद्र तुरंगम अर्द्ध राज्य दीषउं । राजसिंह कुमार रत्नवती सहित नानाप्रकार भोग-सुप भोगवइ छइ । घणउ काल हूउ । एकवार पिताइ मृगांकराजाइं प्रतीहार हाथि लेष मोकली-नइ कहाविउं—वच्छ ! हिवइ अक्षे वृद्ध हूआ । राज्य छांडी दीक्षा लेवानी उत्कंठा करं छउं । घणाकाल लगइ ताहरा दर्शननी उत्कंठा छइ । तु वहिल आहां आविजे । पछइ राजसिंह कुमार सुसरानइ मोकलावी रत्नवती सहित चतुरंग कटक परिवार मणिसंदिर नगरमणी च-

लिउ । अनुक्रमिं पुहुतुं । पितान्हइं प्रणाम कीधउं । सर्व कुटुंब परिवार हर्षिया । राजा चित्त-
वइ छइ—कुमारन्हइ राज्य देई हूं आपणुं धर्मकार्य करउं । इसिइं आवी उद्यानपालकि वीनाविउं
—स्वामी ! उद्यानमांहि श्रीगुणसागरसूरि गुर पाउधारिया । राजा अति हर्षिउ । राजसिंह कु-
मार प्रतिं राज्य स्थापी साते क्षेत्रे वित्त वेची सपरिवारु गुरुकन्हलिं गिउ । दीक्षा लेई दुष्कर
तप करी देवलोकि पहुतु । राजसिंह राजाइं रत्नवती राणीसहित सम्यक्त्वमूल वार व्रत पडि- 5
वज्या । निष्कण्टक राज्य अनइ श्रावक धर्म पालइ छइ । नुकारनइ प्रभावि मोटा २ वयरी
राजा आज्ञा मनाव्या । गाम २ जिनप्रासाद कराव्या । पृथ्वी जिनमंडित करावी । चिरकाल
राज्य पाली एकवार रोगाक्रांत थिकइं हूंतइ आपणा पुत्र प्रतापसिंह कुमारन्हइं राज्य स्था-
पना कीधी । आपणपइ रत्नवती राणी सहित श्रीगुरुनइ मुषिंइ सविस्तरि आराधना कीधी ।
सर्व जीवराशि षमावी शुभध्यानि श्रीनउकार [जप]तु जि परोक्ष हूउ । मरी पांचमि देव- 10
लोकि दस सागरोपमनइ आऊपइ ब्रह्मैंद्र इसिं नामिं इंद्र हूउ । रत्नवतीइ मरी तीणइं जि इंद्र
[तणीं] सामानिक देवता हूई । तिहां थकु च्यवी एकभव संसारमाहिं अवतरी दीक्षा लेई सकलकर्म
क्षयकरी केवलज्ञान ऊपार्जी बेहूं जणां मोक्ष लहशइ ॥ कथा ६ ॥

॥ श्रीनवकार बालावबोध ॥

औक्तिक प्रकरण

५

मुग्धावबोध औक्तिकमांनां अवतरणो

[कर्ता-कुलमंडनसूरि, विक्रम संवत् १४५०]

[विभक्ति चिचार]

१. जु करइ, सुइ,^१ लिइ, दिइ, पढइ^२ हुइ^३ इत्यादि बोलिवइ उक्तिमाहि क्रिया करि-
वइ जु मूलिगउ^४ हुइ सु कर्त्ता, तिहां प्रथमा-१ । २ । ३ । हुइ । चंद्र उगाइ । उगाइ इसी
क्रिया । कउण^५ उगाइ-चंद्र । जु उगाइ सु कर्त्ता । तिहां प्रथमा । चंद्रः उद्गच्छति । वीतराग
वाञ्छित दिइ । दिइ इसी क्रिया । कउण^६ दिइ, वीतराग । जु दिइ सु कर्त्ता । तिहां प्रथमा ।
१० किसउं^७ दिइ, 'वाञ्छित । ज दीजइ त कर्म । तिहां द्वितीया । वीतरागः वाञ्छितं ददाति ।
एवं अहं देवं^८ नमस्करोमि ॥

२. जं कीजइ, लीजइ, दीजइ, पढीइ, गुणीइ^{१०} इत्यादि बोलिवइ^{११} युक्ति^{१२} क्रिया
करी उक्तिमाहि जं वस्तु कर्त्ता व्यापीइ त कर्म । तिहां द्वितीया । चैत्रु कटु^{१३} करइ । करइ
इसी क्रिया । कउण करइ, चैत्रु । जु करइ सु कर्त्ता । तिहां प्रथमा । किसउं करइ, कटु । जं
१५ कीजइ तं कर्म । तिहां द्वितीया । चैत्रः कटं करोति । एवं चैत्र. काष्ठं दहति । ग्राम याति ।
शाखं पठति ॥

३. जीणइ^{१४} करी करइ, लिइ, दिइ इत्यादि युक्ति^{१५} जिहांः 'इ' कहीइ, अनइ जीणइ करी
कर्त्ता क्रिया साधइ त कण । तिहां, अनइ जेहसिउं^{१६} इत्यादि बोलिवइ सहादि योगि^{१७}
तृतीया हुइ^{१८} । जीव धर्मिइ संसार तरइ । तरइ इसी क्रिया । कउण तरइ, जीव । जु
२० तरइ सु कर्त्ता । तिहां प्रथमा । किसउ तरइ, संसार^{१९} । ज तरीइ^{२०} त कर्म । तिहां द्वितीया ।
किसिइ^{२१} तरइ, धर्मि । तिहां करणि तृतीया । जीव संसारं धर्मेण तरति । चैत्रु लोकसिउं
वात करइ । करइ इसी क्रिया इत्यादि । कर्त्ता कर्म पूर्ववत्^{२२} । कीणइ सिउं^{२३} लोकसिउं ।

१ A भां आ शब्द नथी २ B C भां आ शब्द नथी ३ B भां आ शब्द नथी.
४ B भां मूलगउ, C भां मूलगु ५ A भां कुण. ६ A भां कुण. ७ A C भां किसुं ८ आ.प.ने
अं.३ व.२.ये.ने. पाठ B प्रतिभा छुटी गयो ९ A भां आ शब्द वाक्यने अंते आये. छे १०
A C भां आ शब्द नथी ११ C भां नथी १२ A भां नथी. १३ B भां चैत्र कट. १४ A
भां जीणं. १५ A भां युक्तिइ १६ B भां जेहसिउं १७ C भां योगि पछी तिहां शब्द वधारे छे.
१८ B भां हुइ नथी. १९ B भां संसार. २० C भां तरीयइ २१ A भां किसइ. C भां
किसि. २२ B प्रतिभा आ वाक्यने णदले 'कउण करइ चैत्र । सु कर्ता, तिहां प्रथमा ।
किसउं करइ, वात । जं कीजइ त कर्म, तिहां द्वितीया । २३ A भां कीणंसिउं.

તિહાં સહ શબ્દ અનહ તેહનહ યોગિ તૃતીયા । ચૈત્ર: લોકેન સાર્દ્ધ-સહ-સાર્ક-સમં વા વાર્ત્ત કરોતિ ॥

૪. જેહનહં કારણિ ક્રિયા કર્તા કર્મ હુહ । અનહ જેહરહં^૧ દાન દીજહ, કોપ કીજહ, તિહાં સંપ્રદાનિ ચતુર્થી । વિવેકિઝ મોક્ષનહં કારણિ યપહ । યપહ ઇસી ક્રિયા ઇત્યાદિ । ક્રિયા કર્તા કર્મ^૨ પૂર્વવત્ । કઝળનહં^૩ કારણિ, મોક્ષનહં । તિહાં તાદર્યે^૪ ચતુર્થી । વિવેકી મોક્ષાય યતતે^૫ । એવં સેવકાય પ્રસીદતિ । લોકાય^૬ વૃત્યતિ નટી । સંપ્રદાને ચતુર્થીયં । અત્ર ચતુર્થ્યા હેતુઃ ક્રિયા^૭ । ધર્મુ સુખનહં કારણિ હુહ । ક્રિયા કર્તા પૂર્વવત્ । કિસાનહં કારણિ ધર્મુ હુહ, સુખનહં । તિહાં ચતુર્થી । ધર્મ: સુખાય ભવતિ । ‘એવં યૂપાય દારુ ભવતિ । અત્ર ચતુર્થ્યા હેતુઃ કર્તા । સાધુ મોક્ષનહં કારણિ તપુ કરહ । કરહ^૮ ઇત્યાદિ ક્રિયા કર્તા કર્મ પૂર્વવત્ । કિસાનહં કારણિ, મોક્ષનહં । તિહાં તાદર્યે ચતુર્થી । સાધુમોક્ષાય તપઃ કરોતિ । દ્વિજાય દક્ષિણા દદાતિ । સંપ્રદાને ચતુર્થી ણા । મૈત્રાય કોપં કરોતિ । અત્ર ચતુર્થ્યા હેતુઃ કર્મ ॥ 5

૫. જેહતઝ, હૂંતઝ, થઝ, થકઝ^{૧૦} : ઇત્યાદિ વોલ્લિવહં જેહ વસ્તુનહં પરિત્યાગ સૂચિયહં^{૧૧} તે અપાદાન । અનહ^{૧૨} આરંભી પ્રભૃતિ અન્યાદિકનઝ^{૧૩} યોગુ જિહાં હુહ તિહાં પંચમી^{૧૪} । વૃક્ષતઝ પાન પઢહ । પઢહ ઇસી ક્રિયા । કર્તા કર્મ પૂર્વવત્^{૧૫} । કઝળતઝ પઢહ^{૧૬}, વૃક્ષતઝ । તિહાં અપાદાનિ^{૧૭} પંચમી । વૃક્ષાત્ પર્ણ પતતિ । એવં ચૌગત્ નશ્યતિ લોકઃ ।^{૧૮} આપા- ઢાત્ પ્રભૃતિ આરમ્બ વા વૃષ્ટિર્ભવતિ । અસ્તિ જીવઃ શરીરાત્ અન્યઃ । પિતુઃ પૃથક્ સંજાતઃ પુત્રઃ^{૧૯} ॥ 15

૬. એહનઝ, તળઝ, એહરહં^{૨૦}, કિહિ^{૨૧} : ઇત્યાદિ વોલ્લિવહં ઝક્તિમાહિ જેહ વસ્તુરહં^{૨૨} કારકસિઝં અથવા સંવંધસિઝં સ્વ-સ્વામિત્વાદિક^{૨૩} સંવંધ સૂચીયહં^{૨૪}; અનહ જેહરહં ક્રિયા 20

૧ B જેહરહિ, C જેહરહી. ૨ A મા કર્મ નથી. ૩ B કઝળ. ૪ B સંપ્રદાને. ૫ B યપતે. ૬ A સેવકાય. B માં લોકાય પ્રસીદતિ એ વાક્ય વધારે છે. ૭ B ચતુર્થી હેતુક્રિયા. ૮ B મા આ, તથા આ પંક્તિનાં મધ્યાં વાક્યોને ઠેકાણે-માત્ર- ‘સાધુ મોક્ષ- નહ કારણિ તપ કરહ । ક્રિયા કર્તા કર્મ પૂર્વવત્ । સાધુ મોક્ષાય તપઃ કરોતિ । આટલો જ હુકો પાડ છે. ૯ A માં થી. ૧૦ B જેહતઝ થકઝ ઇત્યાદિ; C જેહતુ તઝ હૂંતઝ થકઝ ઇત્યાદિ. ૧૧ A B સૂચી. ૧૨ A માં નથી. ૧૩ B યોગુ હુહ જિહાં તિહાં પંચમી, C માં યોગ પંચમી. આટલો ખતિ પાડ છે. ૧૪ C માં ક્રિયા કર્તા પૂર્વવત્ આટલો જ શબ્દ છે. ૧૫ B C માં નથી. ૧૬ A C અપાદાન. ૧૭ B માં આ વાક્યો નથી. ૧૮ B C એહરહિ. ૧૯ B માં નથી C માં કહી. ૨૦ B C વસ્તુરહિ. ૨૧ B માં નથી, C માં સ્વસ્વામ્યાદિક. ૨૨ B સૂચીઅહ.

- હેતુપણન ન હુઈ^૧ તે સંબધ, તિહાં ષષ્ઠી હુઈ^૨ । ચૈત્રતણનં ધનુ ગામિ છહ । ક્રિયા કર્તા પૂર્વ-
વત્ । ધન કડણ તણનં, ચૈત્ર તણનં । તિહા કર્તા સંબંધિ ષષ્ઠી । કિહા, ગામિ । તિહાં આધાર
સત્તમી । ચૈત્રસ્ય ધનં ગ્રામે અસ્તિ । ગુરુતણનં વચન હનં^૩ સાંભલનં । ક્રિયા કર્તા પૂર્વવત્ ।
વચન કડણ તણનં, ગુરુ તણનં । તિહા કર્મસંબંધિ^૪ ષષ્ઠી । અહં ગુરુણા વચનં શૃણોમિ ।
૫ એવં કાશસ્ય લેઽન્યા અક્ષરાણિ લિખતિ લેઽલ્પકઃ । ^૫અત્ર કરણસંબંધિ ષષ્ઠી । વલ્મ્યા ત્રાલ-
ણાય ગાં દદાતિ । અત્ર સંપ્રદાન સંબંધિ ષષ્ઠી । ચૈત્રસ્ય ગૃહાત્ ચૈરો નષ્ટઃ । અત્રાપાદાન
સંબંધિ ષષ્ઠી । ગ્રામસ્ય મધ્યે લોકો વસતિ । આધાર સંબંધિ ષષ્ઠી । તવ ગુણાનાં પાર કોઽપિ
ન પ્રાપ્નોતિ । સવધ સવધે ષષ્ઠી^૬ ॥

૭. જિહાં દેશિ, કાલિ, જેહનહ વિષહઃ ઇત્યાદિ 'ઈ'કારનહ બોલિવહ જે^૭ કર્તાનહ અથવા
૧૦ જે^૮ કર્મનહ આધાર^૯ હુઈ તે અધિકરણ । તિહા સત્તમી । ચૈત્રુ^{૧૦} ગ્રામિ વસહ । ક્રિયા કર્તા
પૂર્વવત્ । કિહા વસહ, ગ્રામિ । તિહા આધારિ^{૧૧} સત્તમી । ચૈત્રઃ ગ્રામે વસતિ । એવ ગ્રીષ્મે
તપતિ સૂર્યઃ । લોકઃ સ્થાલ્યા ધાન્યં પચતિ । આકાશે ચન્દ્રં પશ્યતિ ॥

[કૃદન્ત વિચાર]

૮. કરી, લેઈ દેઈ, ઇત્યાદિ બોલિવહં એક ડક્તિ માહિ પૂર્વિલી ક્રિયા આગલિ 'ઈ'કાર
૧૫ જિહાં બોલહ^{૧૨} તિહા ક્ત્વા પ્રત્યય-ત્વા ઇસિડ આવહ, અગ્યય । ક્ત્વાનહ કર્મિ દ્વિતીયા ।
શિષ્ય શાલ્ પઢી અર્થ પૂઢહ । પૂઢહ ઇસી ક્રિયા । કડણ પૂઢહ, શિષ્ય^{૧૩} । જુ પૂઢહ સુ કર્તા । તિહાં
પ્રથમા । કિસડ^{૧૪} પૂઢાઈ, અર્થ । જં પૂઢાઈ ત^{૧૫} કર્મ । તિહાં દ્વિતીયા । કિસું કરી પૂઢહ,^{૧૬}
પઢી । તિહા ક્ત્વા પ્રત્યય । કિસું^{૧૭} પઢી, શાલ્ । તિહા ક્ત્વાનહ કર્મિ દ્વિતીયા । શિષ્યઃ
શાલ્ પઠિત્વા અર્થ પૃચ્છતિ । એવ પુસ્તકં છોટયિત્વા । ગુરુન્ વન્દિત્વા^{૧૮} ॥
૨૦ ૯. કરિવા, લેવા, દેવાઃ ઇત્યાદિ બોલિવહ એક ડક્તિ માહિ જિહા ઉત્તરક્રિયા આગલિ 'વા' કહી-
યહ^{૧૯} તિહાં તુમ્ પ્રત્યયઃ । તું ઇસિડ આવહ, અગ્યય । તુમ્નહ કર્મિ દ્વિતીયા । ^{૨૦}કુમ્ભકાર
ઘડા ઘડીવા માટી અણહ । ક્રિયા, કર્તા, કર્મ પૂર્વવત્ । કિસું કરિવા, ઘડિવા । તિહાં તુમ્
પ્રત્યયઃ । કિસા ઘડિવા, ઘડા । તિહાં તુમ્નહ કર્મિ દ્વિતીયા^{૨૧} । કુમ્ભકારો ઘટ ઘટયિતું

૧ B માં આ વાક્ય નથી. ૨ B માં આ શબ્દ નથી, C માં આ વ્યાકરણની જગ્યાએ
તે સંબંધી ષષ્ઠી આટલું ડુંક વાક્ય છે. ૩ B હું. ૪ A સંબંધે. ૫-૬ આ બંને અક્ષર
વચ્ચે રહેલા સંસ્કૃત વાક્યો B પ્રતિમા નથી. ૭ C જેહ. ૮ B C માં નથી. ૯ A આધાર
૧૦ A ચૈત્ર. ૧૧ A આધાર. ૧૨ A કહીહ, C કહાયહ. ૧૩ B માં આ બે વાક્યો નથી.
૧૪ A કિસું, B કિસૂ. ૧૫ A પૂઢાઈ ૧૬ B C માં આ શબ્દ નથી ૧૭ C કિસડં.
૧૮ C માં અર્થ પૃચ્છતિ શિષ્યઃ આટલું વાક્ય અતે વધારે છે. ૧૯ A કહીહ, C કહાયહ
૨૦-૨૧ આ બંને અક્ષર વચ્ચેના વાક્યો A પ્રતિમા પડી ગયા છે.

मृत्तिकां आनयति । एवं गृहं कर्तुं ॥

१०. करी, लई देईः^१ इत्यादि आगलि ^२जाणइ-सकइ ए विहुंनइ^३ योगि तुम् हुइ ।
उदारो दातुं जानाति; शक्नोति वा ॥

११. करतउ, लेतउ; ^४करती, लेती; करतउं, लेतउं; ^५इत्यादि घणी परि समानकालिक क्रिया
शब्दनइ छेहि जिहां 'तउ'^६ वोलीयइ तिहां त्रिहुं लिंगे, साते विभक्ते, २१ वचने, शतृ प्रत्यय 5
अन् इसिउ आवइ । अनइ शतृ विशेष्य आगलि जे लिंग विभक्ति वचन हुइं ते शतृ प्रत्यय
परइं आणीयइं^७ । अनइ शतृनइ कर्मि द्वितीया हुई^८ । करसणी हल खेडतउ बीज वाचइ ।
क्रिया, कर्ता, कर्म^९ पूववत् । करसणी किसउं करतउ, खेडतउ । तिहां शतृ प्रत्यय । करसणीनइ
पुंलिंग प्रथमा, ^{१०}एक वचन । किउं खेडतउ, हल । तिहां शतृनइ कर्मि द्वितीया । कर्षकः हलं
खेटयन् कृषन् वा बीजं वपति । एवं नद्यः पानीयं वहन्त्यः पथिकान् ग्रीणयन्ति । छात्राणि 10
शास्त्रं पठन्ति विवेकवन्ति भवन्ति । विनयं कुर्वतः शिष्यस्य विद्या समागच्छति ॥

१२. करणहार, लेणहार, देणहारः इत्यादि बोलिवइं^{११} क्रिया शब्दनइ अंति जिहां 'णहार'
हीयइ^{१२} तिहां त्रिहु लिंगे, ७ विभक्ते, तृचप्रत्यय 'तृ' इसिउ ^{१३}आवइ । अनइ तृच्ना^{१४}
शेष्य आगलि जे लिंग, विभक्ति, वचन हुइं ते तृच् प्रत्यय^{१५} आगलि आणीयइं^{१६}
तइ तृच्नइ कर्मि षष्ठी हुइ । धर्म करणहार जीव सुख प्रामइ^{१७} । क्रिया, कर्ता, कर्म 15
तत् । किउं (कउण) करणहार, जीवु^{१८} करणहार । तिहां तृच् प्रत्यय, जीवनइ विशेषणि पुंलिंग
ना एक वचन । किउं करणहार, धर्म । तिहां तृच्नइ कर्मि षष्ठी । धर्मस्य कर्ता जीवः
प्रप्नोति । एवं शीलस्य पालयित्री स्त्री स्वर्ग लभते । दानस्य दातृ कुलं याचकान्
यति ॥

१३. कीजतउ, लीजतउ, ^{१९}पढीतउ, कीजती; कीजतउं, इत्यादि बोलिवइ जिहां 'ईजतउ' 25
। 'ईजतउं'^{२०} कहीयइ तिहां आनश् प्रत्यय; 'यमान' इसिउ^{२१} आवइ । तेहना
गलि जे^{२२} विभक्ति, लिंग हुइं ते आनश् प्रत्यय^{२३} परइं आणीयइं^{२४} । आनश् तणा
इं तृतीया हुइ । सूत्रधारइ^{२५} कीजतउ प्रासाद; अथवा कीजती वावि; अथवा कीज-

A C भा आ शब्द नथी. २ B भा आ नथी. ३ A विहुंनइ. ४ B भा
नउ शब्द वधारेछे. ५ A C भां करतुं लेतुं. ६ A C भा त. ७ A आणीइ.
भा नथी. ९ A भा नथी. १० C प्रत्ययमा. ११ B ०वइ. १२ B कहीइ
सउ. १३ A तृच्नइ. १४ B C भा आ शब्द नथी. १५ A आणीइ.
मई. १६ A C जीव. १७ B C भां आ शब्द नथी. १८ B ईत; ईजत.
ईजत आवो पाड छे. १९ A इसउ. २० B जु. २१ B C भा आ शब्द
A आनीइ. २२ A सूत्रधारि.

- तउं देहरउं, लोक देखइ । देखइ इसी क्रिया । कऊण देखइ, लोक । जु देखइ सु कर्त्ता । तिहा प्रथमा । किसउं देखइ प्रासाद । जं देखीयइ^१ तं कर्म । तिहा द्वितीया । प्रासाद किसउं,^२ कीजतउ । तिहां आनश् प्रत्यय^३ । प्रासादनइ विशेषणि पुल्लिङ्ग द्वितीया एक वचनु^४ । कीणइं कीजतउ, सूत्रधारिइं । तिहा आनश्नइ कर्त्ता तृतीया । सूत्रधारेण क्रियमाणं
- 5 प्रासाद लोकः पश्यति । एवं स्त्री लिङ्गे-क्रियमाणा वापी । नपुसकलिङ्गे-क्रियमाणं देवगृहं । एवं निष्पद्यमानं पात्यमानं विनश्यमानं चीयमान वा^५ ॥

१४. तथा, शिष्य शास्त्र पढतउ हउं सांभलउं; इत्यादि बोलिवइ जे क्रिया शब्द आपणा कर्त्तानउं विशेषण हुइ,^६ तिहां शतृप्रत्यय । अथवा,^७ शिष्यिइं शास्त्र पढीतउं हउं सांभलउ । इत्यादि बोलिवइं जे क्रियाशब्द आपणा कर्मनउं विशेषण हुइ, अथवा शिष्यिइं^८ पढीतउं हउं
- 10 सांभलउं, इत्यादि बोलिवइं भावनउं विशेषण हुइ, तिहां बिहु स्थानके आनश् प्रत्यय हुइ । शिष्य शास्त्राणि पठन्तं अहं^९ शृणोमि । शिष्येण शास्त्रं पठ्यमानं शृणोमि । शिष्येण पठ्यमान शृणामि ॥

[अथ उक्तिभेद]

15

१५. जिहां उक्तिमांहि कर्त्तानी अपेक्षां क्रिया आगलि अर्थु अनइ १ । २ । ३ वचन हुइं ते कर्त्ता उक्ति 'पाधरी' कहीयइ । तिहा कर्त्ता आगलि प्रथमा, कर्म आगलि द्वितीया । क्रिया आगलि प्राहिं परस्मैपद तणां नव वचन हुइ । मैत्र. कट करोति । मैत्रौ कटं कुरुतः । मैत्राः कट कुर्वन्ति । त्वं कटं करोषि । इत्यादि ९ ॥

- 20 १६. जिहा कर्मनी अपेक्षां क्रिया आगलि अर्थ अनइ १ । २ । ३ वचन हुइ, अनइ जिहां क्रियानइ छेहि वर्त्तमानकालि ईयक, ईजत^{१२} बोलइं ते कर्म उक्ति 'वाकुडी' कहीयइ । तिहां कर्त्ता आगलि तृतीया, कर्म आगलि प्रथमा । क्रिया आगलि आत्मने पदतणा नव वचन हुइ । छात्रेण छात्रैर्वा ग्रन्थः पठ्यते, ग्रन्थौ पठ्येते, ग्रन्थाः पठ्यन्ते । लोकेन त्वं स्तूयसे ।^{१३} युवां स्तूयेथे । यूयं स्तूयध्वे । एव, अहं स्तूये । आवां स्तूयावहे । वयं स्तूयामहे^{१४} इति^{१५}
- 25 १ वचनानि । अनइ जिहां वाकुडी उक्तिमांहि कर्म न हुइ ते भाविं उक्ति कहीयइ ।

१ A देखइ. २ A किसउ छइ. ३ C भा नथी ४ A वचन. ५ A भा वा नथी. ६ A भा नथी. ७-८ आ भे अङ्क वञ्चयेतो पाठ B प्रतिभां नथी ९ B C क्षिलिय १० A भां नथी ११ A भा आ भे शब्दे, वचन शब्द पछी भेदा छे. १२ B भां आ शब्द नथी. १३-१४ B C भा आ वाञ्छे नथी. १५ B, C इत्यादि.

તિહાં કર્તા આગલિ તૃતીયા । ક્રિયા આગલિ આત્મનેપદનડં પહિલડં એકૂ જ વચન હુહ ।
 ત્વયા મયા મહાત્મભિર્વા પઞ્ચતે । એવં ઉક્તિ ત્રિહુ ભેદિ-કર્તા ૧ કર્મિ ૨ ભાવિ ૩; અથવા
 બિહુ ભેદિ પાધરી ૧ વાંકુડી^૧ ૨ । અનહ જિહાં કર્મ કર્તા પળાં વોલાઈ તે કર્મકર્તા ઉક્તિ
 કહીયહ, તિહા કર્તા ન ઝચરીયહ । કર્મ આગલિ કર્તા મળી પ્રથમા । અનહ ક્રિયા આગલિ
 આત્મનેપદ । એ ગ્રંથ સુર્વિ^૨ પઢાયહ । અયં ગ્રંથઃ સુર્વેન પઞ્ચતે । ઇહાં^૩ સોનડં સહુંગડં 5
 વીકાઈ । ઇહ સુવર્ણ સમર્થ વિક્રીયતે । તથા પ્રાકૃત ઉક્તિ સકર્મક અતીત કાલિ કર્મિ જિ
 બોલીયહ । શ્રાવકિં^૪ દેવુ^૫ પૂજિડ । શ્રાવકેળ દેવઃ પૂજિતઃ । એવં ક્ષુલ્લકેન પુસ્તિકા ઘોટિતા ।
 અનહ જેહ ઉક્તિ માહિ ગત્યર્થ અથવા અકર્મક ક્રિયા હુહ, તિહાં પ્રાકૃત વાર્તા અતીત કાલિ કર્તા
 બોલાયહ । ચૈત્રુ ગામિ ગિડ । ચૈત્રઃ ગ્રામં ગતઃ, અગચ્ચત્ વા । એવં આગતઃ, ચલિતઃ । તારડ
 ઝગિડ । તારકઃ ઉદ્ગતઃ, ઉદગચ્ચત્ વા । એવં લોક ઝઠિડ, સૂતડ, જાગિડ । લોકઃ ઉથિતઃ, 10
 સુતઃ, જાગરિતઃ ।

૧૭. અમુકહ હુંતહ કરતહ; અથવા અમુકહ હુઈતહ અમુકહ કીજતહ; અથવા અમુકડ
 કરહ ઇત્યાદિ બોલિવહ કર્તા કર્મ ભાવ આગલિ જિહાં 'ઈ'કાર કહીયહ, અનહ જીળાં આપળી
 ક્રિયાં કીરા મૂલ્લાં કર્તા ક્રિયા સૂચીયહ તે ભાવલક્ષણ ત્રિહું ભેદિ હુહ । તિહાં સતમી ।
 તિહાં કર્તા ભાવલક્ષણ, અકર્મક, સકર્મક હુહ^૭ । મેધિ વરિસતહ મોર નાચહં । નાચહં ઇસી 15
 ક્રિયા । કડળ નાચહં મોર । જે^૮ નાચહ તે^૯ કર્તા । તિહાં પ્રથમા । કિસહ હુંતહ નાચહં
 મેધિ । તિહાં ભાવલક્ષણિ સતમી । મેધિ કિસું કરતહ, વરિસતહ^{૧૦} । તિહાં શત્રુ પ્રત્યય, મેઘ-
 નહ વિશેષણિ સતમી । મેઘે વર્ષતિ મયૂરા નૃત્યન્તિ । ગુરિ અર્થુ કહતહ પ્રમાદીડ ઝંઘહ । ક્રિયા
 કર્તા પૂર્વવત્ । કિસહ હુંતહ, ગુરિ; તિહાં ભાવલક્ષણ સતમી । ગુરિ કિસડં કરતહ, કહતહ^{૧૧} ।
 તિહાં શત્રુ પ્રત્યય । ગુરુનહ વિશેષણિ સતમી । કિસડં કહતહ અર્થુ^{૧૨} । તિહાં શત્રુનહ કર્મિ 20
 દ્વિતીયા । ગુરાવર્થ કથયતિ પ્રમાદી નિદ્રાયતે । ૧ ।

૧૮. કર્મિ ભાવલક્ષણ યથા-ગોપાલિં^{૧૩} ગાપ દોહીતીપ ચૈત્રુ^{૧૪} આવિડ ।
 ક્રિયા કર્તા પૂર્વવત્ । કિસહ હુંતહ, ગાપ । તિહાં ભાવલક્ષણિ સતમી । ગાપ
 કિસીપ, દોહીતીપ; તિહાં આનશ્ પ્રત્યય । ગાઇનહ વિશેષણિ સતમી । કિળાં દોહીતીપ
 ગોપાલિં^{૧૫} । તિહા આનશ્ પ્રત્યયના કર્તા આગલિ તૃતીયા^{૧૬} । ગોપાલેન ગોપુ દુહ્યમાનાસુ
 ચૈત્ર આગતઃ । એવ ઉપવેશ્યમાનાસુ, ઉત્થાપ્યમાનાસુ, ચાર્યમાનાસુ, પાપ્યમાનાસુ વા । ૨ । 25

૧ B પાધરી, ઘાંકી. ૨ A સુર્વિહ. ૩ B પઢીહ. ૪ A, C ઇહ. ૫ B શ્રાવકિ. ૬ A દેવ. ૭ B, C માં આ વાક્યને બદલે તત્ર કર્તા ભાવલક્ષણં અકર્મકં સકર્મકં ચ આતું સરૂપ વાક્ય છે. ૮ B જુ. ૯ B, C સુ. ૧૦. A, B વરસતહ. ૧૧ A, B માં આ શબ્દો નથી. ૧૨ A અર્થિ. ૧૩ B ગોપાલિ. ૧૪ A ચૈત્ર. ૧૫ B, C પીઠારહ. ૧૬ C માં આ વાક્ય ત્રુટિ છે; B માં તિહાં આનશનહ કર્તા તૃતીયા આવે પાડ છે.

१९. भाषि भावलक्षण यथा-चैत्रिहं गार्हितइ मैत्रु नाचइ । क्रिया कर्त्ता पूर्ववत् । किसइं हुंतइ, गार्हितइ । तिहा भावलक्षण सप्तमी । आनशू प्रत्यय । किणइ^१ गार्हितइ, चैत्रिइ^२ । तिहा आनशन-इ कर्त्ता तृतीया । चैत्रेण गीयमाने मैत्रो वृत्त्यति । एव वाद्यमाने, ^३ दीयमाने, आगम्यमाने, विलोक्यमाने वा । ३ ।

- ५ २० एवं त्वयि कार्यं कुर्वति, कुर्वाणे आनशू,^४ चक्राणे कान,^५ चक्रुषि क्वसु । प्रामं गते कः, गतवति क्तवतु । शास्त्रस्याध्यापके णक् । अध्येतारि तृच । यदि वा त्वया कार्यं कृते चैत्रः समागच्छतीत्यादि ॥

[शब्द संग्रह]

- 10 ऊपरि इत्यर्थे उपरि, उपरिधात् ।

हेठि अधः, अधस्तात् ।

कन्हइ पार्श्व, समीपं ।

—एषां योगे षष्ठी ।

जं तं यत् तत् ।

- 15 जइ यदि ।

तउ तर्हि ।

जां यावत् { अनयोयोगे

तां तावत् { द्वितीया ।

पाखलि परितः पक्षतलेन वा ।

- 20 —अनयोयोगे क्रमाद् द्वितीयाषष्ठ्यौ ।

पाखइ विना, अतरेण, ऋते ।

—एषां योगे द्वितीया ।

ईह इह, अत्र, अस्मिन् स्थाने वा ।

तिहां तत्र, तस्मिन् स्थाने वा ।

जिहां यत्र, यस्मिन् स्थाने वा ।

किहां क्व, कुत्र, कस्मिन् स्थाने वा ।

हवडां अधुना, इदानीं, संप्रति, सांप्रत, एतर्हि ।

तिवारइं तदा, तदानीं, तस्मिन् काले वा ।

किवारइ कदा, कस्मिन् काले वा ।

जिवारइं यदा, यस्मिन् काले वा ।

अनेरीवार अन्यदा, अन्यस्मिन् काले वा ।

सदैवइ सदा, सर्वदा, सर्वस्मिन् काले वा ।

एकवार एकदा, एकस्मिन् काले वा ।

किम कथं, केन प्रकारेण ।

जिम यथा, येन प्रकारेण ।

तिम तथा, तेन प्रकारेण ।

इम इत्थं, एवं ।

अहुण ऐषमः, अस्मिन् संवत्सरे वा ।

पउर परुत्, पूर्वस्मिन् संवत्सरे वा ।

परारु परारि ।

आजु अद्य ।

कालि कल्ये ।

गिइ कालि ह्यः, गतकल्ये वा ।

आवतइ कालि श्वः, आगामिकल्ये वा ।

अनेरइ दीसि अन्येद्युः, अन्यास्मिन् दि-
वसे वा ।

आगलि अग्रे, अग्रतः, पुरः, पुरतः, पुरस्तात् ।

पाछलि पश्चात् ।

—एषां योगे षष्ठी ।

डावागमा वामतः ।

जिमणगमा दक्षिणतः ।

विहुंगमा उभयतः ।

सविहुंगमा सर्वतः, अभितः परितः ।

—एषां योगे द्वितीया ।

बाहिरि वहिः, वहिस्तात् ।

ऊपिलु उपरितनं ।

हेठिलुं अधस्तनं ।

आगिलुं अग्रेतनं ।

बाहिरलुं बाह्यं ।

ताहरउं तव, तावकं, तावकीनं, त्वदीयं ।

माहरउं मम, मामकं, मामकीन, मदीय ।

अम्हारउं अस्माकं, आस्माकं, अस्माकीनं,
अस्मदीयं ।

तम्हारउं युष्माकं, यौष्माकं, यौष्माकीणं,
युष्मदीयं ।

तेहतणउं तस्य सत्कं, तदीयं ।

जेहतणउं यस्य सत्कं, यदीयं ।

अनेरातणउं अन्यदीयं ।

एहतणउ एतदीयं, इदमीयं, अदसीयं ।

किहतणउं किमीयं ।

5

किसउं कीदृशं, कीदृक् ।

जिसउं यादृशं, यादृक् ।

तिसउं तादृशं, तादृक् ।

अनेसउं अन्यादृशं, अन्यादृक् ।

इसउं ईदृशं, ईदृक् ।

10

सरीपउं सदृशं, सदृक् ।

जेतलउं यावत्, यावन्मात्रं ।

तेतलउं तावत्, तावन्मात्रं ।

एतलउं इयत्, एतावत् ।

केतलउं कियत् ।

15

जेवढउं यावद्वृद्धं ।

तेवढउं तावद्वृद्धं ।

केवढउं कियद्वृद्धं ।

एवढउं एतावद्वृद्धं ।

जेतला यति, यावन्तः ।

20

तेतला तति, तावन्तः ।

केतला कति, कियन्तो वा ।

जईयलगइ (जहींइलगइ) यदाप्रभृति,
यस्मात्प्रभृति यस्मादारभ्य ।

तईयलगइ (तहींयंलगइ) तदाप्रभृति,
तस्मात्प्रभृति तस्मादारभ्य वा ।

25

अजी अद्यापि ।

कांई किमपि ।

अईय आ. एवं, औं, आन् ।

अनइ कांई अन्यत्किं ।

30

कु जि काई को जानाति किं ।

किसउं किं ।

तउ किसउं ततः किम्, ततः कीदृशं वा ।

हउ अस्तुं, भवतु ।

5 आथ(घ?)उ इतिमुखः ।

ओथउ उन्मुखः ।

जेथउं यत्तोमुखं ।

तेथउं ततोमुखं ।

हेठउं अधोमुखं ।

10 केथउं कुतोमुखं ।

ओँरहउं अर्वाक् ।

ओँल्लिउ अर्वाचीनः ।

पइलउ पराचीनः ।

वरगढ वराकर्षकः ।

15 ऊयत्र उद्यात्रा ।

जानउत्र जन्ययात्रा ।

पहिलउं प्रथमं, आदिमं, आद्यं ।

पाछिलउं पाश्चात्यं, पश्चिमं ।

आगिलउं अग्रय, अग्रेतनं ।

छेहिलउं अंत्यं, अंतिमं ।

माहिलउं मध्यमं ।

पूर्विलउं प्राच्यं, प्राक्तनं, पुराणं ।

दक्षिणायां दाक्षिणात्यः, एवमौत्तराहः ।

वेगलु दूरेत्यं ।

ग्रामतणउ ग्राम्यो, ग्रामीणो वा ।

इहातणउं इहत्य, अत्रत्यं ।

—एवं तत्रत्यं, कुत्रत्यं ।

केहागमातणउं कुतस्त्यं ।

आजूनउं अधतनं ।

परायुं परकीय ।

अहुणोकउं ऐषमस्त्यं, ऐषमस्तनं ।

परोकउं परुत्तन, परारोकं, परारितनं ।

कालूणउं कल्यतनं, ह्यस्तनं, श्वस्तन ।

वहिलउं शीघ्र, त्वरितं, मंक्षु, सद्यो, झटिति वा ।

मउडउं मंद, शनैर्वा ।

गाढं अत्यर्थं, गाढतर, अंतीव ।

औक्तिक-पदानि

अथ षट् कारकाणि लिख्यन्ते—अ कारक, सातमउ संबंधु । कर्त्ता, कर्म, करण, संप्रदान, अपादान, संबंधु, अधिकरण । जु करइ तु कर्त्ता । जं कीजइ तं कर्म । जीण करी क्रिया कीजइ तं करण । येह देवातणी वाञ्छा, येह रूपइ काई, धरीइ काई; तं कारकु संप्रदानसंज्ञकु हुइ । 5
जेहतउ अपाय विश्लेषु हुइ, जेहतउ भयु हुइ, जेहतउ आदान ग्रहणु हुइ, तं कारकु अपादान संज्ञकु हुइ । जेह कन्हइ, जेह माझि, जेह पासि, जेह तणउ, जेह तणी, जेह तणउं, जेहरहिं इत्यर्थे संबंधु । गामि, पाद्रि, षलइ, क्षेत्रि, वनि, पर्वति, माझि, बाहिरि इत्यर्थे आधारु ।

(१) कर्त्ता प्रथमा । कर्म द्वितीया । करणि तृतीया । संप्रदानि [चतुर्थी । अपादानि] पंचमी । संबंधि षष्ठी । अधिकरणि सप्तमी । 10

(२) जउ पाधरी उक्ति तउ उक्त कर्त्ता । उक्ते कर्त्तरि प्रथमा । अनुक्तुं कर्म । अनुक्ते कर्मणि द्वितीया ।

(३) जु कंकी उक्ति तउ अनुक्त कर्त्ता । अनुक्ते कर्त्तरि तृतीया । उक्तुं कर्म । उक्ते कर्मणि प्रथमा ।

(४) कालि भावि सप्तमी । वेला दीसु पक्ष मासु वरसु ऋतु इत्यादि कालः, अमुकइ हुंतइ 15
अमुकुं हौंइ इत्यादि भावः ।

(५) पाखइ, विना, किशा पाखइ, जेह, त्यहां, विना, योगे द्वितीया-तृतीया-पंचम्याः ।

(६) यावद्योगे द्वितीया । पारितो योगे द्वितीया । अनाभिप्रतियोगे द्वितीया ।

(७) प्रभृतियोगे पंचमी । अर्वाक् योगे पंचमी ।

(८) एक आगलि एक वचनु, विहुं आगलि द्वि वचनु, घणां आगलि बहु वचनु । 20

[શ બ્દ સં ગ્ર હ]

[૧]

	કીધું	કૃતં
5	લીધુ	ગૃહીત
	દીધં	દત્તં
	મ્યં	ગતં
	આવ્યં	આગત
	આપ્યં	આનીતં

10	પઢિં	પઠિતં
	બોલ્યં	ઉક્તં
	મારિં	હતં
	જાણિં	જ્ઞાતં
	યમિં	યુક્ત
15	રહિં	રહિતં
	થાકં	સ્થિતં
	થ્યુ	
	દીઠં	
	પૂછિં	

20

[૨]

20	કરતં	કુર્વન્
	લેતુ	ગૃહ્ણન્
	દેતં	દદન્
	જાતં	ગચ્છન્
25	આવતં	આગચ્છન્
	આણતં	આનયન્
	પઢતં	પઠન્
	બોલતં	વદન્, જલ્પન્

મારતં

જાણતં

જિમતં

અલ્પતં

રહતં

દેસતં

પૂછતં

કીજતં

લીજતં

દીજતં

જ(જા)ઈતં

આવીતં

આળીતં

પઢીતં

બોલીતં

મારીતં

જાળીતં

યમીતં

રહીતં

અછીં

દીસતં

પૂછીતં

કરી

લેઈ

ઘન્

જાનન્

મુજ્જન્

તિષ્ઠન્

પશ્યન્

પૃચ્છન્

[૩]

ક્રિયમાણ

ગૃહ્યમાણં, લીયમાણં

દીયમાણં

ગમ્યમાણં

આગમ્યમાણં

આનીયમાણં

પઠ્યમાણં

ઉચ્યમાણં

હન્યમાણં

જ્ઞાયમાણં

મુજ્યમાણં

સ્થીયમાણં

દૃશ્યમાણં

પૃચ્છ્યમાણં

[૪]

કૃત્વા

ગૃહીત્વા

देई	दत्त्वा	[६]	कर्तुंकामः
जाई	गत्वा	करणाहरु	गृहीतुकामः
आवी	आगत्य	लेणाहरु	दातुकामः
आणी	आनीय	देणहरु	गन्तुकामः
पढी	पठित्वा	जाणहरु	आगन्तुकामः
बोली	उक्त्वा	आवणहरु	आनेतुकामः
मारी	हत्वा	आणनहरु	पठितुकामः
जाणी	ज्ञात्वा	पठणाहरु	वक्तुकामः
यमी	भुंक्त्वा	बोळणहरु	हन्तुकामः
रही	स्थित्वा	मारणहरु	ज्ञातुकामः
थे		जाणनहरु	x x x
देखी	दृष्ट्वा	x x x	प्रप्तुकामः
पूछी	पृष्ट्वा	पूछणहरु	

[५]

करिवा	कर्तुं
लेवा	गृहीतुं
देवा	दातुं
जाइवा	गन्तुं
आविवा	आगन्तुं
आणिवा	आनेतुं
पढिवा	पठितुं
बोळिवा	वक्तुं
मारिवा	हन्तुं
जाणिवा	ज्ञातुं
यमिवा	भोक्तुं
रहिवा	स्थातुं
अडिवा	
देपिवा	द्रष्टुं
पूडिवा	प्रष्टुं

[७]

करिवुं	कर्तव्यं
लेवउं	गृहीतव्यं
देवुं	दातव्यं
जाइवउं	गंतव्यं
आविवुं	आगंतव्यं
आणिवउं	आनेतव्यं
पढिवुं	पठितव्यं
बोळिवउं	वक्तव्यं
मारिवउं	हन्तव्यं
जाणिवउं	ज्ञातव्यं
यमिवउं	भोक्तव्यं
रहिवउं	स्थातव्यं
अडिवउं	
देपिवउं	द्रष्टव्यं
पूडिवउं	प्रष्टव्यं

	કીઘડં લીઘડં દીઘડં	{	इत्यादौ निष्ठाक्तः ।	કાલ્હૂણડં હવડાં	કલ્પતનં અધુના, ઇદાનીં, સાપ્રતં, સાંપ્રતિ
5	કરતું લેતું દેતું	{	इत्यादौ शट्	હવડાનું નહીં તનો વા ભગઈ	આધુનિકં, સાંપ્રતીનં નોચેત્ પ્રમૃતિ, આરમ્ભ
	કીજતું લીજતું દીજતું	{	इत्यादौ आनशू	પાલઈ મુઠીયાં યમ	વિના, ષ્ઠતે મુષા યથા
10	કરી લેઈ દેઈ	{	इत्यादौ क्त्वा	તિમ કિમ ઈળપરિ	તથા કથં ઈત્યં
15	કરિવા લેવા દેવા	{	इत्यादौ तुम् ।	જહીંય તહીંય કહીંય અનેકવાર એકવાર	યદા તદા કદા સર્વદા, સદા એકકૃત્વઃ ।
	શક જ્ઞા ધાતુ પ્રયોગે ક્ત્વાસ્થાને તુમ્— કરી જાણડં પઢી સકું		कर्तुं जानाति पठितुं शक्नोमि		
20	કરણહાર લેણહાર દેણહાર	{	इत्यादौ शट्-कानशौ	—एव वारस्य संख्यायाः कृत्वस् એકપરિ વ્યહુ પરિ તૃહુ પરિ ચ્યુહુ પરિ	એકદા દ્વિધા, દ્વૈષ ત્રેષા, ત્રૈષ્યં ચતુર્ધા
	કરિવું લેવું દેવું	{	इत्यादौ तव्यानीयौ	કિહાં યહાં તિહા ઈહા અનેતિ સઘલે વહી	કુત્ર, ક્વ યત્ર તત્ર અત્ર, ઇહ અન્યત્ર સર્વત્ર વ્યાદૃશ્ય
25	આજી કાલિ પરમ અરિરમ		અઘ કલ્પે પરેઘવિ અપરેઘુ		
30	આજૂળં		અઘતનં		

तिमइ	तत्कालं	डावउ	वाम
झटकइं	झटिति	यमणुं	दक्षिण
जूउं	पृथक्	वांकउ	कुटिलः
ताहरं	त्वदीयं	पाधरु	ऋजु, सरलः
माहरउं	मदीयं	हेठि	अधः 5
तम्हारउं	युष्मदीयं	ऊपरि	उपरि
अम्हारउं	अस्मदीयं	आडउ	तिर्यक्
ताहरउ	तावकः, तावकीनः	तिरसउ	तिरश्चीनः
माहरउ	मामकः, मामकीनः	आगिलुं	अग्रे, पुरः
जां	यावत्	पाखिल्ल	पाश्चात्यः 10
तां	तावत्	सरीषउ	सदृक्, समान, सदृक्षः
जेतलुं	यावन्मात्रं	किसउ	कीदृग्, कीदृश, कीदृक्षः
तेतलुं	तावन्मात्रं	इसउ	ईदृक्, ईदृश, ईदृक्षः
एवडुं	एतावन्मात्रं	यसउ	यादृक्, यादृश, यादृक्षः
केतलउं	क्रियत्	तिसउ	तादृक्, तादृश, तादृक्षः 15
केवडुं	क्रियन्मात्रं	अनेसउ	अन्यसदृक्, अन्यसदृशः,
एतलउं	इयत्	तूसरीपु	अन्यसदृक्षः
जु	यदि, यतः	मूसरीपउ	त्वादृशः
तु	ततः	तम्हंसरीपउ	मादृशः
जं	यत्	अम्हंसरीपउ	युष्मादृशः 20
तं	तत्	अरहु	अस्मादृशः
जइकिमइ	यदिकिमपि चेत्	परहु	अव्वार्क
इमै	अन्यथा	पाखलि	पराक्
इसुं	इति		परितः, सर्वतः, विष्वक्,
होउ	एवं	उगउ मुगउ	समन्तात्, समन्ततः 5
हवं	अथ	झलझांपसउं	अवागमूकः
हाधल	प्रत्युत	ऊवांधलुं	चलव्वांक्षं
पूठि	अनु	सूगामणउं	उद्धाटिक
सामहु	अनु	अहिअ	शूकाजनकं
			विववा 30

- सूहव सुधवा
ऊतरिण्यु उत्तारितवृणं
पह् प्रतिभू
पह्चउं प्रतिभाव्यं
5 उपरीयामणु उत्कटिकाकुलं
रणरणकं वा
ओल्यउ अर्वाचीन
पयलु पराचीनः
विलखउ विलक्षः
10 द्रहद्रहवार जयद्रथवेला
तागणी तनुगमनिका
गोई गोसली, गोप्यसिलाका
ऊकरडी अवकरोत्करिका
पूजउ अवकर
-
- 15 उक्ति च्यहु प्रकारि-कर्त्ता, कर्मि, भावि,
कर्मकर्त्ता। जउ उक्ति पाधरी हुइ-उक्तिमाहि
कर्त्ता कर्म्म हुइ [१] ते उक्ति कर्त्ता जा-
णिवी। जु वाकी उक्ति हुइ तु माहि कर्त्ता
हुइ, कर्म्म न हुइ तउ ते उक्ति भावि
20 जाणिवी। जु कर्म्म फीटी कर्त्ता आविउ
हुइ, ते उक्ति कर्म्म-कर्त्ता जाणिवी। कर्त्ता
परस्मै पद दीजइ। कर्मि भावि आत्मने-
पद दीजइ।
पुरुष केता ३। कुण कुण २ प्रथमु,
25 मध्यमु, उत्तमु। नामि बोलावीय ते
प्रथमपुरुष। तु तम्हि मध्यम पुरुष हुइ।
हुं अम्हि उत्तम पुरुष।
काल केता ३। कुण कुण २ वर्त्त-
मानु, अतीतु, भविष्यु। वर्त्तइ वर्त्तमानु,
30 वर्यु अतीतु, वर्त्तसिइ भविष्यु। वर्त्तमान-
कालि ३ विभाकि हुइ-वर्त्तमाना, सप्तमी,
पचमी। अतीत कालि ४ विभाकि-ह्यस्तनी,

अद्यतनी, परोक्षा, स्म संयोगि वर्त्तमाना। भवि-
ष्यकालि ३ विभाकि-भविष्यन्ति, आशिः, श्वस्तनी।

करइ, लिइ, दिइ, करत, ल्यथ[द्यथ?], करं, ल्युं,
द्यु, इसइ बोलि वर्त्तमान काल। वर्त्तमानानुं परस्मैपद
दीजइ।

कीजइ, लीजइ, दीजइ, कीज, लीज, दीज,
कीजुं, दीजुं, लीजु, इसइ बोलि वर्त्तमानु काल।
वर्त्तमानानुं आत्मनेपद दीजइ।

करिजे, लेजे, देजे, इसइ बोलि वर्त्तमानु काल।
सप्तमीनुं परस्मैपद दीजइ।

कीजिजे, लीजिजे, दीजिजे, इसइ बोलि
वर्त्तमानु काल। सप्तमीनु आत्मनेपद दीजइ।

करइ, लिइ, दिइ; करउ, लिउ, दिउ, इसइ
बोलिवइ वर्त्तमानु काल। पचमीनुं परस्मैपद दीजइ।

कीजउ, लीजउ, दीजउ, इसइ बोलि वर्त्तमानु
काल। पचमीनुं आत्मनेपद दीजइ।

करतउ, लेतउ, देतउ, करता, लेता, देता, करती,
लेती, देती, करतउं, लेतउं, देतउ, इसइ बोलिवइ
अतीत काल ह्यस्तनी अद्यतनी परोक्षानु परस्मै-
पद दीजइ।

कीधुं, लीधुं, दीधुं, कीधा, लीधा, दीधा,
कीधी, लीधी, दीधी; इसइ बोलिवइ अतीत काल।
ह्यस्तनी अद्यतनी परोक्षानु आत्मनेपद दीजइ।

करिसिइ, लेसिइ, देसिइ, करसुं, लेसुं, देसुं;
करिस्थउ, लेस्यउं, देस्यउं, इसइ बोलिवइ भविष्यु
काल भविष्यन्तीनु परस्मैपद दीजइ।

करीसिइ, लीजसिइ, दीजसिइ, इसइ बालि
भविष्य काल। भविष्यन्ती आत्मनेपद दीजइ।

भविष्यकालि आशीर्वादयोगी आशीर्विभाक्ति
हुइ; अनइ भविष्य कालि योगि (१) अस्तनी
विभाक्ति दीजइ । भविष्यतीनी वाणी बोलीइ ।

जउ-जु करत, जु लेत, जु देत; इसिइ वोलि-
वइ अतीत कालु. क्रियातिपत्तीनउं परस्मैपद दीजइ ।

जु कीजत, जु दीजत, जु लीजत; इसिइ
वोलीवइ अतीत कालु. क्रियातिपत्तिनउं आत्मने-
पद दीजइ । कर्ता परस्मैपद दीजइ, कर्मि
आत्मनेपदु दीजइ ।

अथ त्यादि विभाक्ति केती, १० । कुण
कुण १ वर्तमाना १, सप्तमी २, पंचमी ३, ह्यस्तनी
४, अद्यतनी ५, परोक्षा ६, अस्तनी ७, आशीः
८, भविष्यन्ती ९, क्रियातिपत्ती १० । अकेकी विभाक्ति
१८ वचन-९ परस्मैपद तणां, ९ आत्मने-
पद तणां ।

ति, तस्, अन्ति; सि, थस्, थ; मि, वस्,
मस्, इं नव परस्मैपद तणा । ते, आते, अन्ते,
से, आथे ध्वे; ए, वहे, महे; इं नव आत्मनेपद तणा ।

ति, तस्, अन्ति; इति प्रथम पुरुषः । सि,
थस्, थ; इति मध्यमपुरुषः । मि, वस्, मस्;
इति उत्तमपुरुषः । ते, आते, अन्ते; इति प्रथम
पुरुषः । से, आथे, ध्वे, इति मध्यमपुरुषः । ए
वहे, महे; इति उत्तमपुरुषः ।

ति, एक वचनु. तस्, द्विवचनु. अन्ति
बहुवचनु । सि, एकवचनु. थस्, द्विवचनु.
थ, बहुवचनु । मि, एकवचनु. वस्, द्विवचनु.
मस्, बहुवचनु । एवं सर्वत्र ।

जु कर्ता प्रथम पुरुष हुइ तु क्रिया प्रथम
पुरुष हुइ । जु कर्ता मध्यम पुरुष हुइ तु क्रिया
मध्यम पुरुष हुइ । जु कर्ता उत्तम पुरुष हुइ तु
क्रिया उत्तम पुरुष हुइ ।

जु कर्ता आगलि एक वचनु हुइ,
तु क्रिया आगलि एक वचनु । जु
कर्ता आगलि द्विवचनु, तु क्रिया आगलि
द्विवचनु । जु कर्ता आगलि बहुवचनु, तु
क्रिया आगलि बहुवचनु ।

5

जु कर्ता उक्ति हुइ तु कत्तानी अपेक्षां
विभक्ति दीजइ । जु कर्मि उक्ति हुइ तु
क्रिया आगलि कर्मनी अपेक्षां विभक्ति
दीजइ ।

चउर्कावटु	चतुष्कपट्ट	10
वटवालनुं	वर्त्मपालनं	
वेहडउं	द्विघटं	
गुढउं	गुदगूढं	
खिसरहंडी	क्षिप्रसरहिंडिका	
ओरसु	अवधर्षः	15
घरहु	धर्षकः	
वेसरु	द्विशरीरु	
अरतपरत	आकृत्या प्रकृत्या च	
वापशरीपउ	पितृसदृशः	
अगोवाणु	अग्रानीक	20
पाछेवाणु	पश्चादनीकं	
मौ (१)	मार्गिकाः, मुक्तोका	
वेगाडि	विकटशृंगी	
मीढी	मिथितशृंगी	
फाडी	प्रसतशृंगी	25
कुंदली	कंदलितशृंगी	
मुहपायी	परोक्षवादः	
लिपसणउं	लिप्त्यायनं	
वहलि	वीतवेत्रा	
पटातरं	प्रच्यन्तरं	30

	विज्जाहरी	विजयगृही	सवार	सवेला
	कोठउ	कोष्ठक	माकुण	मत्कुण
	डोकरु	डोलत्करः	कलाखरिउ	कालाक्षरितः, दाणी
	छींङिणि	छिद्राटनी	घणिउ	ज्ञणितः
5	छेकडि	छिद्रकरी	दीवाली	दीपालिनी, दीपोत्सवो वा
	सीरामणु	शीताशनं,	त्रुटी	त्रिपुटी
		शरीराप्यायनक वा	धुल्हडी	धूलिभाटिका, धूलितटी,
	सउडि	संवृत्तपटी		रजोत्सवो वा
	सीरष	शीतरक्षा	थुंकु	निष्ठीव
10	तुलाई	तूलिका	आभूयानुं	उद्भिद्यमानं
	ऊसीसउ	उपघानं	झगडउ	उद्गदः
	शलाडु	शिलाघटकः	छयकारु	गेयकारु
	मडि	मड्डिका	चिणोठी	चित्रपृष्ठा, गुंजा, कृष्णलवा
	खंडायतु	खड्गवित्तः	ओडक	अपराध्या.
15	भथायितु	तूणवित्तः,	ढांकणउं	स्थागनकं
		भल्लवित्तो वा	सूणहरउं	शयनगृहं
	पूणी	पिचुमर्दी	पथरणउं	प्रस्तरणं
	आंडणु	अंगमंडन	ओढणउं	आच्छादनं
	कागु	काक, वायसो वा	नणंद	ननन्दा
	वावि	वापी	नणदोई	ननान्द्रिपतिः
20	कूउ	कूपः, अंधुः	जमाई	जामाता
	तलवु	तडाग, जलाधारः	नाणिद्रउ	ननान्द्रसुतः
	खडोखली	दीर्घिकाः	भत्रीजउ	भ्रातृजः, भ्रातृसुतः
	पट्टकरणं	परीयटु	निर्नेजकः
	वगाई	जुंभिका	छीपड	रजकः
25	चीपडीउ	चिपटः	कुतिगीउ	कौतुफिकः
	गूहली	गोमुखा	अणगुक	अनग्निपक्वः
	क्रोसींटउ	कोपसमृद्धः	फिरक	स्फुरितचक्रिका
	कायिलु	कालिकः		
	व (च ?) गहडीउ	चनक प्रवर्तकः		
30	लुंकडि	लोमकडिका		

पाटूआली	पादप्रहारवती	सोहिल्लुं	सुखावहं	
पाणीकण्ड	पादनपरं	दोहिल्लुं	दुःखावहं	
परमूणउं	परमदिव	रुलीयामणउं	रतिजनकं	
पुरोकउं	प्राक्वर्षीयं	ऊद्रेगामणउं	उद्रेगजनकं	
सरलउ	दीर्घः, प्रलंबः	राउताई	राजपुत्रता	5
ऊघडदूघडउ	उद्धटदुर्घटः	राउत	राजपुत्र	
कहूआलउ	कोलाहलः	द्रम्मासु	द्रम्ममय	
देसानी	छायाकर	असुणिउ	अपशकुनित	
मोलीउं	मूर्द्धवेष्टनं	सुण	शकुन	
मोसंधीयुं	उष्णीपं वा	सणउं	स्वप्नं	10
निलाड	ललाट, निटिलं वा	अंबोडउ	धम्मिल्ल	
पोठीउ	पृष्ठवाहक	वीणि	वेणि	
अरणइ	अरति	मांडहिय	वलात्कारेण, हठाद्वा	
रालगुन	राजत्कुलं [१]	घायिसउं	सहसैव	
किरि	किल	देहरासरु	देवतावसरः	15
विमणउं	द्विगुणं	आरतीयासरु	आरात्रिकावसरः	
त्रिगुण	त्रिगुण	सर्वोसरु	सर्वावसरः	
चउगुणउं	चतुर्गुणः	मोटउ	स्थूल	
चीपललुं	कईमाकुलं, पंकिलं वा	नान्हउ	लघु, ह्रस्व	
परिवारचं	प्रपारितं	कडव	कर्णीवा	20
मुडइं	मंदं मंदं	आरती	आरात्रिक	
वली वली	पुनः पुनः	धूपघाणउं	धूपघाम, धूपदहन-	
पालटउ	परिवर्त्तः		पात्रं	
पालटिउ	परिवर्त्तितः	वरांसिउ	विपर्यस्त	
चापडउ	वराकः	वरांसउ	विपर्यास	25
विहरउ	व्यतिकरः	आखुडिउ	अवस्त्वलित	
लागु	लग्नः	घोडाहडि	वाजिशाला,	
लगाडिउ	लगितः		अश्वकुटी वा	
पाटलउ	पाटचारः	रसोयि	रसवती, पाकन्यानं,	
जुहार	नमत्कारः		महानसं वा	30

	मंडारु मंत्रासरु हथसाल	भांडागारः, कोशो वा (मंत्रावसरः) हस्तिशाला, गजसदनं वा श्रीकरणं व्ययकरणं घटमश्विका जलयंत्रं अरघट्टक छमत्कारितं प्रतिकूल सानुकूलः प्रतीसारक गुडितः प्रक्षरितः को जानाति बालदधि, बालहिता वा वराकर्षक यज्ञयात्रा यज्ञावासक एकतटिक अवगुंठन गवादिनी आगमनगमानिका खाद्यफलं प्रेयफलं महासाधनिक अक्षपटलिका वाचाल, वावदूक मेराद्यकं	अभोखणुं ऊलिषउ पच्छोकडु पडोसु उपवासी फुई मासी बहिन सु(माउ ^१)लाणी मुजाई सासू पीत्राणी पीत्रियु माउलउ फुईहायी मार्हय (हायी) मास्याही मालाही देशातरी पलवटि पिराणउ चंदौउ परीयच्छि बाउल्ल आबिली दीवटीउ चांद्रिणानीलाप धातसायु साध (थ ^१)	अभ्युक्षणं उदकोल्लंचन पश्चादोक्तस्तटं प्रत्योकस उपोषित पितृष्वसा मातृष्वसा स्वसा मातुलपत्नी भ्रातृजाया श्वश्रू पितृव्यपत्नी पितृय्यक मातुल पितृस्वस्रीय मातृष्वस्रीय मातुलीय देशान्तरिक परिवलितपटी प्रतोद, प्राजिनं, तोत्रं, प्रवयणं वा चंद्रोदय, उल्लोच तिरस्कारिणी बुब्बूल चिंचा, चिंचिणी वा दीपवर्त्तिक चंद्रायलिप्सा धातुखादकः संस्था
5	श्रीगरणु वयमरणउ घडांमंची दाबडउं अरहट्टु			
10	छमकान्यउं धवाड्डउ सवाड्डउ पडीसारउ गुडिउ			
15	पाव(ख ^१)रिउ कुजि बलही वरगड्ड जानुत्र			
20	जानावासउ एकउडउ घूषटिउ गमाणि आहारजाहर			
25	खाजल्ल पीजहल्ल मसाहणी आखउंडली वलवलीउ			
30	मेरायीयुं			

स्वाद्रहण	अधिश्रयण	अथ क्रियावचनानि	5
आहिनाण	अभिज्ञानं	परमार्ष्टि	
हराविड	पराजित	मांजइ	
विदाणउ	वितानप्रभाव	जागइ	
कोटीलउ	कुट्टनक	गायइ	
परालु	पललं	होमइ	
अरडकमल्ल	अर्यटकल (?)	गूथइ	
सूआडि	सूतिकागृहं	करइ	
भोलउ	मुग्घः	करोति, कुरुते, विदधाति, विधत्ते,	
पाहरी	प्राहरिकः	घरइ	
गउखु	गवाक्ष	दधाति, धत्ते, धरति, धारयति	10
नीद्राल्लखउ	निद्रारुद्धक	दि	
ऊंडहणुं	उद्धहनकं	लि	
खोडउ	खंजः	यच्छति, राति, दत्ते, दाति नयति, आदत्ते, गृह्णाति, विगृह्णाति	
पलेवल्लउं	प्रदीपकं	ऊडइ	
न्युंजणउं	नियंत्रकं	आचरइ	
गउंछणउं	गुच्छनकं	पवित्रइ	
न्युंछणउं	न्युच्छनकं	ऊपणइ	
छाणावालि	कारीषावली	धूपइ	
ऊदेही	उद्देदिका	धूपयति	
आडावंग	तिर्यकूस्त्रिका	क्षरइ	
ऊटाटीयुं	उटीकनं	क्षरति	20
कूडछी	कूर्मोच्छ्रयिका	वीकइ	
जोत्रु	योक्त्तुं	मर्दइ	
जूसरु	युगं	मिलइ	
तीन्हउं	तीक्ष्णं	अडइ	
फोटडउ	प्राकारं	छूटइ	
गहु	दुर्गः	ऊठइ	
		निस्रिष्टति	
		नीठइ	
		किरगिरइ	
		वषाणइ	
		छिउ (प')इ	
		मुद्राति, मुद्राति ?)	
		मिलते	
		अडते	
		छुट्यति	25
		उत्तिष्ठति	
		निस्तिष्ठति	
		किरगिरति	
		व्याख्यायति	
		दुपति, मृशति	30

	वावइ	वपति	तिष्ठति गम्ल् दृशुज्वलौ
	चोरइ	मुष्णाति, चोरयति	सृहस् पृच्छति नी पचक् पठौ ।
	ऊखेडइ	उत्कीलयति	क्षिप् भणौ विश मुंच् पिच् कृपौ
	डामइ	दम्नाति	त्यज दहौ तरति स्तु चल त्रमौ ॥ १ ॥
5	परव	प्रपा	लिखन् मोखन् जिघ्रति वपे
	वारइ	वारयति, निवारयति,	पिबू पतेऽथ जि जीव परस्मै ।
		निषेधयति	यज् वपौ वद् वेज् वसौ वह-
	पल्हालइ	प्रक्लिधति	त्युभयमाह भवादिगणानां ॥ २ ॥
	पालइ	पल्लवयति	वर्तते च रमते वृध्व्यथौ
10	थाकइ	स्थानमाहरति, स्थानयति	याचते च लभते च शोभते ।
	फूटइ	स्फुटति	कंपते च घटते सुखायते
	पतीजइ	प्रत्येति, प्रत्ययति, प्रतीयते	प्रारभते सहते तदात्मने ॥ ३ ॥
	वरासीयि	विपर्यस्यते	अद् हन् इण् भा स्वा शास्ति वा जागृ माति
	जाम(य ^१)इ	जायते	स्वप् रुद वच वाया म्नात्यदादिः परस्मै ।
15	हुइ	भवति	दुह लिह च दा धत्ते भयं स्तुड् भीही
	खाजइ	कण्डूयति	निगदित इह लोके आत्मने षूङ् धातुः ॥ ४ ॥
	उलंभइ	उपालभते	व्यध् द्विष्टौ कुप् तुल्यनशो मुष
	ऊटंठइ	उद्धंध्यति	म्लिष् दुषौ क्लिब शाम्यति तुष्यति
	क्रमइ	क्रामति	भ्रम कुपौ चदिवादि परस्मै
20	आयसिइ	आदिशति	तम विदौ गदौ गदितस्तु किलात्मा ॥ ५ ॥
	वाघइ	वर्द्धते	विज् वृज् किल दुज शकापौ
	निबीजइ	निर्विज्यते	स्वादिगा निगदितास्तु परस्मै ।
	कुपइ	कुप्यते, क्रुष्यति, रुष्यति	रुदभिदा छिद भुंजयुजौ वा
	तोलइ	तूल्यति	भुजयुता उभयं च रुधादि ॥ ६ ॥
25	सहइ	क्षमति, तितिक्षति, सहते,	तनोति डुकृज् भयं तनादिः
		क्षाम्यति, मृष्यति	स्तूप ग्रह ही मुष छद विक्री क्रियादयः ।
	मरइ	प्रियते, विपद्यते	पार्युभयं च चिति लोके सभाजिश्वरताडि भिक्षौ ॥
	आषुडइ	आस्खलति	अविकरण कर्तरि । दिवादेर्यत् । नु स्वादेः ।
	फडफडइ	फटफटायते	तनादेरुः । ना क्र्यादेः । चुरादेश्च । इमानि सर्वाणि
30	शपइ	शपति, शप्यते इत्यादि	विकरणसूत्राणि ॥
			परस्मैपदद्वयस्तनीं यावत् । आत्मनेपदे सर्वत्र
			सर्वधातुके यण् ।

लजासत्तास्थितिजागरणं
वृद्धिक्षयभयजीवितमरणम् ।
शयनक्रीडारुचिदीप्त्यर्था

धातव एते कर्मविहीनाः ॥ १ ॥

[कर्मणि वाक्य]

ईणं लाजीइ — अनन हीयते
तइं भलइं हुईइ — त्वया भव्येन भूयते
मइं रहीइ — मया स्थीयते
पाहरीं जागीइ — यामकेन जागर्यते
एयु वाधइ — असौ वर्द्धते
एयु जीवइ — असौ जीवति
वयरी मरीइ — अरिणा म्रियते

त्वया सुप्यते । वालेन रम्यते । दानिना
शोभ्यते । कर्त्तरि कर्मण्यपि । कर्म नागच्छति ।

अथ द्विकर्मको भावः

दुहि याचि रुधि प्रच्छि भिक्षाचिजा-
नुपयोगिनिमित्तमपूर्वविधौ ।

ब्रुवि शासिगणेन च यत्सते (१)

तदकीर्त्तितमाचरितं कविना ॥१॥

जयत्यर्थयती भंधि चतुर्थी दण्डयतीत्यपि ।

एभिः सह बुधैर्ज्ञेया द्वादशैव दुहादयः ॥ २ ॥

नीवलोर्द्धकपोश्चापि गत्यर्थानां तथैव च ।

द्विकर्मकेषु ग्रहणं प्यन्ते कर्म च कर्मणः ॥ ३ ॥

असौ गां दोग्धि पयः । विप्रो राजन गां
याचते । असौ गानवरुणाद्धि व्रजं । पान्थञ्छात्रं पन्थानं
पृच्छति । असौ वृक्षमवचिनोति फलानि । विप्रः
शिव्यं धर्मं द्रूते । पण्डितः शिव्यं धर्ममनुशास्ति ।

काऽपि बुद्ध्या ग्रामं द्यात्रशतं जयति ।
प्रार्थयति राजानं ग्रामं गुरुः । मथ्नन्ति स्म
जलधिं देवासुराः ।

[द्विकर्मक वाक्य]

एयु देवदत्तु गर्गनुं | असौ देवदत्तो गर्गान् 5
सउ दंडइ | शतं दण्डयति

ए छाली गामि लिइ — अजां नयति ग्राम

ए कुंभतणु भारु हरइ — असौ कुंभं भारं हरते
वहति ग्रामं भारं देवदत्तः ।

कर्पति शाखा ग्रामं देवदत्तः । 10

इनन्तेऽपि द्विकर्मा-

भोजयति पायसं द्यात्रं कश्चित् ।

बोधयति वटु ग्रन्थं गुरुः ।

वाचयति श्लोकं पुत्रं पिता ।

कर्मण्यपि द्विकर्मका भवन्ति- 15

दुह्यते गौः पयो गोपालेन ।

याच्यते राजा गां विप्रेण ।

रुद्ध्यते गौर्व्रजं गोपालकेन ।

पृच्छ्यते द्यात्रः पन्थानं पान्थेन ।

अवचीयते वृक्षः फलानि पुरुषेण । 20

अनुशिष्यते द्यात्रे धर्मं पण्डितेन ।

प्रार्थ्यते राजा ग्रामं गुरुणा ।

-एवं सर्वत्र ।

पूर्वकर्त्तरि पष्ठी, कर्मणि पष्ठी, करणपष्ठी,
संप्रदानपष्ठी, अपादानपष्ठी, संबन्धिपष्ठी, 25
निर्द्धारणपष्ठी, कालि भावि पष्ठी, अवि-
करणपष्ठी. एते पष्ठीभेदाः । सर्वत्र पष्ठीवाच-
कानि कारकाणि ।

तइं गानि जाइवडं — गन्तव्यं ते ग्रामं

नइ घरि रहिवडं — नम गृहे स्थानव्यन्

कृत्यानां कर्त्तरि वा षष्ठी—

एयु शास्त्र		असौ शास्त्राणां
वाचणाहरु		वाचयिता

एयु वेद पढणहारु—असौ वेदानामध्येता

5 —णक्तृचोः कर्मणि षष्ठी, इतरेषां द्वितीया ।

एयु अग्नि ध्रायु—असौ अन्नानां तृप्तः
विसनरु काष्टि न ध्रायु—अग्निःकाष्ठानां न तृप्यति
पाणी भरिउ सरोवर—जलस्य पूर्णं तडागम्
कोठउ काणि भरिउ—कणानां पूर्णोऽयं कोष्ठकः

10 —इत्यर्थे पूरिसुहितार्थानां करणे षष्ठी ।

एयु प्रधानरहि ला-		असावमात्यस्य लञ्छया
च भइसि दि		महिषीं ददाति

एयु पोष्यवर्गरहिं		असौ पोष्यवर्गस्य या-
यावज्जीवु भरणु		वज्जीवं भरणपोषणं
15 पोषणु दि		ददाति

ऐहिकफलार्थसंप्रदाने षष्ठी, पारलोके च चतुर्थी—

यथा—कश्चित् ब्राह्मणेभ्यो गा ददाति,

असौ ऋत्विग्भ्यो दक्षिणा वितरति,

—इत्यर्थे पारलौकिके निःस्पृहे चतुर्थी ।

20 भूतंतउ प्राणीया | भूतानां प्राणिनः श्रेष्ठाः
भला

प्राणीया तु मति-		प्राणिनां मतिजीविनः
जीवी भला		श्रेष्ठाः

—इत्यर्थे अपादाने निर्द्धारणे षष्ठी, सप्तमी

25 च भवति—

मनुष्यमाहि ब्राह्मण		मनुष्येषु ब्राह्मणाः
श्रेष्ठ		श्रेष्ठाः

गार्हमाहि काली गाइ		गोषु कृष्णा संपन्नक्षीरा
वणुं द्यूधु		गौ.

—इति सप्तमी च भवति ।

बांभणनउं घरु—ब्राह्मणस्य गृहम्
व्यासनउं ग्रामु—व्यासस्य ग्रामः

—इति संवंधि षष्ठी ।

लोक विक्रमादित्यु		लोको विक्रमादित्य-
राउ स्मरइ		राज्ञः स्मरति

एयु वोल्या प्रयोग		असावुक्तानां प्रयो-
संभारतउ श्लोक नी-		गानां स्मरन् श्लो-
पजावइ		कान् निष्पादयति

श्रीवासुदेव दैत्य मारइ		श्रीवासुदेवो दैत्यानां
		निहन्ति

राउ बांभणना वयरी		राजा विप्राणां वैरिणां
मारइ		घाति

—इत्यर्थे स्मरणहिंसार्थानां प्रयोगे कर्मणि षष्ठी ।

एयु देवतणइ अर्थि		असौ देवताभ्यः पुष्प-
फूलपत्री मेलइ		पत्राणामुपस्कुरुते

एयु श्राद्धतणइ अर्थि		असौ श्राद्धाय तंदु-
चोषा मुग मेलइ		लमुद्रानामुपस्कुरुते

—इति करोतेः प्रतियत्ने कर्मणि षष्ठी ।

एयु दोरी सापु भणी		असौ रज्जुं
जाणइ		सर्पस्य जानीते

एयु तेछ घीउ भणी		असौ तैलं
जाणइ		घृतस्य जानीते

एयु एकलउ विदेशि		असौ एकाकी विदे-
जातउ भयतउ षीलउ		शं व्रजन् भयात्की

पुरुषभणी जाणइ		लकं नरस्य जानीते
---------------	--	------------------

—इत्यर्थे संभ्रान्तिज्ञाने जानाते कर्मणि षष्ठी ।

सुखदुःखाम्यां करणे द्वितीया—

एयु सुखिहिं		असौ सुखं दिनानि
दीहाडा नीगमइ		निर्गमयति

एयु दुःखिं द्रव्यु
उपार्जइ
हेत्वर्थे तृतीया—

असौ दुःखं
द्रव्यमुपार्जयति

राठ लोकपाहिं करसणु
करावइ

राजा लोकैः कर्षणं
कारयति

ब्राह्मणु शिष्यपाहिं
पोथउं लिखावइ

विप्रः शिष्येण पु-
स्तकं लेखयति

—इति हेतु कर्त्ता । कालाध्वभावदेशानां कर्मसंज्ञा—

वैष्णवु रातिं च्यारइ
पुहरु जागइ

रजन्याश्चतुरो यामान्
जागति वैष्णवः

सात मसवाडा
नइ व्हइ

सप्तमासानदी
वहति

क्वापि कृतो हीने कर्मणि प्रधानक्रियापेक्षया
द्वितीया न भवति—

तइ वयरी आणी
वांधविउ

त्वयारिपुरानीय
वध्यतां

विपवृक्षोऽपि संवर्ध्य
ईणं हु व्यारीउ

स्वयं ह्येतुमसाम्प्रतम्
अनेनाऽहं विप्रतार्य

द्रव्यु लीधउ

द्रव्यं गृहीतः

—गत्यर्थकर्मणि चतुर्थी वा—

ग्रामं गच्छति, ग्रामाय गच्छति असौ ।

कर्मप्रवचनी यैश्च अनु—अभि—प्रति—एते

कर्मप्रवचनीयाः । एषां योगे द्वितीया ।

अनुशब्दः पृष्ठे अभिज्ञाने मध्ये सन्मुखे समीपे सह र्थे—

तु पृठि

—

त्वामनु

पर्वतनइ अहिनाणि

पर्वतमनु नगरं

गामु वसइ

वसति

आंवामाहि कोइलि

सहकारमनुकोकिल

वासइ

कृजति

वृक्ष सामहुं आभउं

—

वृक्षान्वभ्रपटलम्

देवालय कन्हलि

देवालयमनु तीर्थ

तीर्थ छइ

तिष्ठति

तइसउं वात करइ — त्वामनु वार्त्ता करोति
गुरु साम्हु ऊठइ — असौ गुरुमभ्युत्तिष्ठति

ग्रामि दीहाडी प्रति

ग्रामे प्रतिदिनं

एकु द्रम्मु लहइ

द्रम्मैकं लभते

एयु ब्राह्मणप्रति

असौ प्रतिविप्रं भक्तिं

भक्ति वोल्इ

जल्पति

5

उभयतः परितः सर्वतो योगे द्वितीया—

देवालय विहुंगमे
वड दीसइ

देवालयमुभयतो
न्यग्रोधा...

घरपापलि वाडि
करइ

गृहं परितो वृत्तिं 10
करोति

गाम सविहुंगमा क्षेत्र
वाव्यां

ग्रामं सर्वतः क्षेत्रा-
ण्युत्तानि

उपर्यधोऽधीनां सामीप्य एव कर्मद्वित्वे—

ऊपरि ऊपरि गामु
हेठलि हेठलि नगरु

उपर्युपरि ग्रामं,
अधो अधो नगरम्

15

अदूरे एनोऽपंचम्या, एनप्रन्ययान्तयोगे
द्वितीया—

गाम दाहिणगमइ
दूकडी वाडी

ग्रामं दक्षिणेन
निकटं वाटिका

गामविहुं विचि
नदी

ग्रामद्वयमन्तरा
नदी

20

नगरनइ उत्तर गमइ
दूकडउ पर्वतु

नगरमुत्तरेण निकषा
पर्वतः

समयाहाधिगन्तरान्तरेण युक्ता द्वितीया—

तू कन्हलि

— त्वां समया

25

एयु भुंडउ

— एनं धिग्

गाम विहुं विचि नदी—ग्रामद्वयमन्तरा नदी

तू पापइ

— त्वामन्तरेण

नूं पापइ

— मामन्तरेण

[समास प्रकरण]

- द्विगुर्द्वन्द्वोऽन्ययीभावः कर्मधारय एव च ।
तत्पुरुषो बहुव्रीहिः षट् समासाः प्रकीर्त्तिताः ॥ १
पदे तुल्याधिकरणे विज्ञेयः कर्मधारयः ।
- 5 (१) जीणं समासि वि पद तुल्याधिकरणं हुइ
सु समासु कर्मधारयसंज्ञिकं हुइ.
नीलं उत्पलं—नीलोत्पलं
उत्तमं पुरुषः—उत्तमपुरुषः
[संख्यापूर्वो द्विगुरिति ज्ञेयः]
- 10 (२) जीणइं समासि संख्या गणितु पूर्वपदि
बोलाइ ते समास द्विगु जाणिवउ.
सत्तत्पुरुषः । पञ्चात्रा
पञ्चाना मूलानां समाहारः—पञ्चमूली
विभक्तयो द्वितीयाद्या नाम्ना परपदेन तु ।
- 15 समस्यन्ते, समासो हि ज्ञेयस्तत्पुरुषस्य च ॥
(३) जीणं समासि द्वितीयाद्याइ छ विभक्ति
आणिलइं पदि सरसी मेलीयि सु समासु
तत्पुरुषु जाणिवउ.
ग्राम गतः—ग्रामगत
नखैर्निर्भिन्नः—नखानिर्भिन्नः
ब्राह्मणाय देयं—ब्राह्मणदेयम्
मञ्चात्पतितः—मञ्चपतितः
राज्ञ पुरुष—राजपुरुष
अक्षेपु शौण्डः—अक्षरौण्ड
- 20 स्याता यदि पदे द्वे तु, यदि वास्य बहून्यपि ।
तान्यन्यस्य पदस्यार्थं बहुव्रीहि ॥
(४) जीणइं समासि वि पद अथ घणां पद
अनेरा पद तणइ अर्थि मेलाइ तेयु समासु
बहुव्रीहि जाणिवउ, अनइ बहुव्रीहि समासि
- 30 यद् शब्द द्वेहि प्रयुंजीइ.

- (क) घणउ गुड छइ जीण लाइ | प्रभूतो गुडो यस्मिन् मोदके
स प्रभूतगुडो मोदकः
- (का) सदाचार वांभणु जीणइ गामि | सदाचारा विप्रा यस्मिन्
ग्रामे स सदाचारविप्रो ग्रामः
- (कि) घणां निर्मलां पाणी जीणं नदी | प्रभूतानि निर्मलानि उदकानि
यस्यां नद्या सा प्रभूतनिर्म-
लोदका नदी
- (की) पामी विद्या जेहि पुरुषि | संप्राप्ता विद्या यैर्नरैः ते
संप्राप्ताविद्या नराः
- (कु) निर्मलबुद्धि विप्र वैद्य सुभट अक्कइं जीण राज भुवनि | निर्मलबुद्धिका विप्रा वैद्य
सुभटा यस्मिन् राजभुवने
तत् निर्मलबुद्धिविप्रवैद्य-
सुभट राजभुवनम्
- (कू) रलीयायित कीधा जीणं बाभण | तोषिता विप्रा येन स
तोषितविप्रः
- (के) अगिउ वृक्षु जीणइं क्षेत्रि | प्ररूढो वृक्षो यस्मिन् क्षेत्रे
तत् प्ररूढवृक्षं क्षेत्रम्
- (कै) इकडी गंगा जीणइ देशि | आसन्ना गंगा यस्मिन् देशे
स आसन्नगंगो देशः
- (को) सरीषउं नासु जेहनउं | सदृशं नाम यस्य
स सनामा
- (कौ) सरीषउं गोत्रु जेहनउं | सदृशं गोत्रं यस्य
स सगोत्र
- द्वन्द्वसमुच्चयो नाम्नोर्बहूनां वापि यो भवेत् ।
(६) जीणं समासि विहुं नामनउ समुच्चयु, अथ घणां
नामनउ समुच्चयु ते समासु द्वद जाणिवउ
नरथ नारायणथ—नरनारायणौ ।
पीठं च छत्रं च उपानच—पीठछत्रोपानहम् ।

ब्राह्मणाश्च क्षत्रियाश्च वैश्याश्च शूद्राश्च—
ब्राह्मणक्षत्रियविट्शूद्राः ।

—चकारबहुले द्वंद्वः ।

पूर्व वाच्यं भवेद्यस्य सोऽव्ययीभाव इष्यते ।

(६) जीणं समासि अव्ययपद संयुक्त पूर्वपद वाच्यु

हुइ सु समासु अव्ययीभाव जाणिवु.

गामनइ पापइ अधिकरी | अधिग्रामं नरः
प्रवर्तइ

सामीप्ये अव्ययीभावः—

घर कन्हलि वृक्षु — उपगृहं वृक्षः

वृक्ष कन्हलि घरु — उपवृक्षं गृहम्

वांभणनउ अभावु—ब्राह्मणानामभावः अत्राहणम्

मापीनउ अभावु—मक्षिकानामभावो निर्मक्षिकम्

अनुयोगः पश्चादर्थे—

वांभण पाछलि शिष्य — अनुविप्रं शिष्यः

राजा पाछलि सेना — अनुराजं सेना

वर पाछलि गीत | अनुवरं गानगायन्त्यो
गाती स्त्री | नार्यः

केदारसमीपि सरस्वती — अनुकेदारं सरस्वती

ये ये वडा ते ते | यथावृद्धं मानं लभन्ते
मान लहइं

ये ये लहुडा ते ते | यथालघु भोक्तुमुपविशन्ति
यमिवा वइसइं

एयु जेतला वांभण तेतला | असौ यावद्विप्रं निर्वापान्
निर्वाप दिइ | ददाति

जेतलां खांडां | यावत्खड्गं
तेतला रजपुत्र | राजपुत्राः

तेतला छात्र | यावच्छात्रं
तेतलां पोथां | पुस्तकानि

ब्राह्मणसिउं जाइ — सविप्रो यानि

साकरसिउं दूध पीइं — सशर्करं पयः पिवति

पुत्रसिउं यमइ — सपुत्रो भुङ्क्ते

—अव्ययीभावे सहशब्दस्य सभावः ।

पारे मध्ये अन्ते योगे द्वितीया—

समुद्रमाहि रत्न | मध्ये समुद्रं
नीपजइं | रत्नानि निप्यद्यन्ते

नइमाहि माछा | मध्ये नदीं
हीडइं | मत्स्या विचरन्ति 5

पाणीनइ पारि | पारेजलं देवा-
देवालयु | लयानि

पाणीनइ छेहि वृक्षु — अन्तेजलं वृक्षः

तलाव विचि देहरउं — अन्तस्तडागं देवगृहम् 10

गाम विचि वडु — मध्येग्रामं वटः

परिशब्दो वर्जने—

पाटण टाली | परिपत्तनं क्वापि
किहां वसीइ | नोप्येते

नास्तिक टाली | परिनास्तिकं 15
कुण पापीउ | कोऽपि न पापी

आइ यावदर्थे मर्यादाभिविधौ—

आ गृहं — यावद्गृहम्

आ ग्रामं — यावद्ग्रामम्

एवं अव्ययीभाव समास नपुंसकार्थिगीयु
जाणिवउ. 20

अथ तद्धितप्रत्यया लिख्यन्ते

मजीठ राती साडी—मात्रीष्टा माटिका

हलद्रूआं वडां — हारिद्रागि वटकानि

—इति रागयोगान् अण् । 25

मघाभियुक्ता रात्रि दिनं मासो य—मागे
रात्रि, माघं दिनं, माघो मासः ।

फाल्गुण मास—
तणी पूनिम

फाल्गुनी
पूर्णिमा

—एवं सर्वत्र नक्षत्रयोगे अण् ।

लाष रातउ कांवलउ | लाक्षिकः कम्बलः
..... | लाक्षिकी साडी

—इति लाक्षारक्तार्थे इकण् ।

कांगनउं टोलउ—वायसं (काकं) वृन्दं
अंगनानउं वृदु—आंगनं (यौवनं) वृन्दम्
पुरुषतणुं समवायु — पारुषम्

10 —इति समूहे अण् ।

पुरुषात् समूहे एयण्—

पुरुषतणउ समूहु—पौरुषेयम्

स्त्रीतणउ समूहु—स्त्रैणं वृन्दम्

स्त्रीनी सभा—स्त्रैणी परिषत्

15 स्त्रीनुं धनु—स्त्रैणं धनम्

पुरुषनउ वृदु—पौंस्त्र वृन्दम्

—स्त्रीपुसाभ्यां नण्—स्त्रणौ ।

उण्टा उक्ष राजन्य राजन् वत्स मनुष्याणां
समूहेऽकण्—

20 ऊंटनउ समूहु—औण्टकम्

वृषभनउ समूहु—औक्षकम्

रायंतणउ समूहु—राजन्यकं, राजकम्

वत्सनु समूहु—वात्सकम्

मनुष्यनउ समूहु—मानुष्यकः

25 ग्रामजनवन्धुसहायानां समूहे तल्—

ग्रामतणुं समूहु—ग्रामता

जननेउ समूहु—जनता

वधुनउ समूहु—वधुता

सहायीयानउ समूहु—सहायता

गजात् समूहे घटा—

हार्थीयानउ समूहु—गजघटा

धेनुहस्तिशब्दात् समूहे कण्—

धेनुनउ समूहु—धैनुकम्

हार्थीयानउ समूहु—हारितकम्

गुणतत्त्वभूतेन्द्रियविषयशब्दाल्लकरणानां समूहे ग्रामो
वक्तव्यः—

गुणनु समूहु—गुणग्रामः

एवं तत्त्वग्रामः । भूतग्रामः । इन्द्रियग्रामः । विषय-

ग्रामः । शब्दग्रामः । अल्लग्रामः । करणग्रामः ।

केशशब्दात् समूहे हस्तपक्षपाशा भवन्ति—

केशनउ समूहु—केशहस्तः केशपक्षः केशपाशः

तरुपदिमनीकुमुदकंमलादिभ्यः समूहे षडो
वक्तव्यः । समस्तवृक्षतृणगुल्मजातिभ्योऽपि—

तरुनउ समूहु—तरुषंडम्

[एव] पद्मिनीषंडम् । कुमुदषंडम् । कमलषंडम् ।

कर्मदूर्वादितृणादिभ्यः काण्डो वक्तव्यः—

कर्मनउ समूहु—कर्मकांडम्

दूर्वानउ समूहु—दूर्वाकाण्डम्

तृणानु समूहु—तृणकांडम्

आदिग्रहणात्—

अंधारानउ समूहु—तमस्काण्डम्

गणिकानां समूहे यण्—

गणिकानु समूहु—गाणिक्यम्

अश्वानां समूहे ईयः—

अञ्चनउ समूह—अञ्चीयः

प्रमाणे अर्थ द्वयसद् दन्नद् मात्रद् प्रत्यया
भवन्ति—

काडिसमा गहं—कटिदध्ना गोधूमाः

गूडांसर्मा पाह—जानुद्वयसी परिखा

कांधसमुं पाणी—स्कन्धद्वयसं जल

स्कन्धमात्रं वा

पदन्त्यात्—इति अदितिभ्यो यण्—

दैत्यानां समूहो दैत्यं, आदित्यानां समूह आदित्यम्

एयु व्याकरणु जाणइ—इत्यर्थे वैयाकरणः

सूत्रपुराणन्यायमीमांसेतिहासवेदेभ्यो वेत्यधीतेऽर्थे

इकणू—

सूत्रु पढइ जाणइ—असौ सूत्रिकः

एवं पौराणिकः । नैयायिकः । मैमांसिकः ।

ऐतिहासिकः । वैदिकः ।

सुवर्णना आभरण—सौवर्णान्याभरणानि

रूपानां पात्र—राजतानि पात्राणि

कर्पांसनां वल्ल—कर्पांसानि वल्लाणि

हरिणनउं चावडउं—हारिणं चर्म

मृगतणउं मांसु—मार्गं मांसं

वाघतणां पद—वैयाघ्राणि पदानि

—तस्येदमर्थेऽण् ।

विकृतिवाचिन-प्रकृतावभिधेयायां हितेऽर्थे ईयो यश्च—

अंगाररहिं हितूउं काष्ठ—अंगारीयाणि काष्ठानि

पील्य योग्य हितूउं लाकडउं—शक्यं दारुः

बाणरहिं हितूउ शरकड—इषव्यः शरःकाण्डः

कूडीरहिं हितूउं चर्म—कुतव्यं चर्म

प्रासादयोग्य हितूई ईट—प्रासादीया इटिकाः

भाणयोग्यु हितूउं कांसउं—भाजनीयं कांस्यम्

गाढायोग्यु हितूउं लोहडउं—शाकदीयं लोहम्

करवतरहिं हितूउं चर्मु

विसनररहिं हितूउं काष्ठ—कृशानव्यं काष्ठम्

पांड योग्यहितूई सेलडी—पंडव्या इक्षुः 5

इति उवर्णान्तशब्दात् यः हितऽर्थे, अन्यत्र ईयः—

वत्सरहिं हितूउ—वत्सीयः

घोडारहिं हितूउ—अञ्चीयः

पुरुषु राजानीं परि दीसइ—इत्यर्थे उप- 10

माने वति—पुरुषो राजवत् दृश्यते ।

चपलपणउं—इत्यर्थे तत्त्वौ भावे—

चपलता, चपलत्वं, चापल्यम् ।

अभिव्याप्तौ संपद्यतौ च सातिर्वा देये त्रा च—

राजा गामु | राजा ग्रामं 15

वांभणायतु करइ | श्रोत्रियसात्करोति

देव आयतुं करइ — देवत्रा करोति

वरुआयती कन्या | वरत्रा संप-
संपजइ | घते कन्या

क्षेत्रु विमणइ त्रिमणइ — द्विगुणाकरोति 20

त्रिगुणाकरोति क्षेत्रं—इत्यर्थे डाच् ।

दाडिमु न्कोलइ—निःकुल्य करोति दाडिमम्

मृगु वींधइ—सपत्राकरोति मृगम्

महिषु वाणि आहणइ—निपत्राकरोति महिषं 25

कणनउ सचकारु | सत्याकरोति

आपइ | कृणान्

आंषिं ग्रहीयि रूपु—चाक्षुषं रूपम्

कानि सांभलीयि शुन्दु—श्रावणः शुन्दः 30

पाहणि पीस्या सातू-दार्ढदाः सक्तवः
ऊखलि षांडचा मुग-औदूखला मुद्राः

घोडे वहीयि रथु-आश्चो रथः

च्युहु वहीयि गाडुं-चातुरं शकटम्

5 चौदसिं दीसइ राक्षसु-चातुरींशं रक्षः
-इत्यर्थेऽण् ।

गामेचउ-ग्राम्यः, ग्रामेयः, ग्रामीणः

नदीनउं जलु-नादेयं जलम्

दक्षिणदिशिउ-दाक्षिणात्यः

10 पश्चिमीउ-पश्चिमात्यः

पूर्वीयु-पौरस्त्यः

अहानउ-इहत्यः

तिहानउ-तत्रत्यः

किहानउ-कुत्रत्यः

15 यहानउ-यत्रत्यः

.. . . . पार्वतीयानि जलानि

वर्षाकालनउ मेघु-प्रावृषेण्यो मेघः

शरत्कालनउ तिडकउ-शरादिक आतपः

हैमंतनु वायु-हैमनः पवनः

20 सांझणउं-सायंतनम्

घणदीहुं-चिरन्तनम्

घणे दिहाडे आब्यु-चिरेणागतः

थोडे दिहाडे आविउ-अचिरेणागतः

वडी वार लगाडइ-विलंबते

25 साहइ-अवलंबते

म दीधु, म लीधु, म कीधु-आक्षेपना
योगे शतृडानशौ ।

मा योगेऽन्वाक्रोशे इति सूत्र-मा कुर्वन्,
मा कुर्वाणः, मा ददत्, मा ददानः

30 जु करत, जु लेत, जु देत-इत्यर्थे क्रियातिपत्ति

यत् यदिचेत् योगे क्रियातिपत्तिः । पाते वा
तप्तमी ।

जु किमइ हुं

घरि जात तु

एयु मइ गामि

न मोकलत

जु किमइ एयु

गामि न जात

चोरु वन्द न

लयेत

जे किमइ एयु लेत

तु द्राम न पडत

अतीते स्मृत्युक्तौ अभिज्ञा भविष्यन्ती-

जाण अहो पुरुष

आपणि लहुडा ध्या

वख पहिरता

पुरअहे दीहाडे मिथान

यमता

ननु शब्दयोगे पृष्ठप्रतिवचनोत्तरे अद्यतनी

पूर्वादेः उत्तरपदे वर्तमानाभावात् हस्तलेख्यं अकार्षीत्

ननु करोमि भो । कथं ब्राह्मणं शूद्रान्नं भोजयेत् ।

अन्यायमेव । क्रियासमभिहारे सर्वत्र हि-स्वौ भवतः ।

ब्राह्मण यमिसिं यमिसिं-ब्राह्मणा मुंस्व मुंस्व

तहि कहउ कहउ | यूयं कथय कथय

आपणी वात

अम्हि गामि

जास्युं जास्युं

यदि अहं गृहं

यायां तदयं

मां ग्रामं न

प्रस्थापयेत्

यदि असौ ग्रामं

न गच्छेत्

ततश्चैरो वलीवर्दान

हरेत्

असौ गाधूमांश्चेद् गृहणीयात्

द्रम्मास्ततो न

स्मरसि पुरुष वयं

लघुत्वे बहुमूल्यानि

वासासि पारिधास्यामः

मिथान्न भोक्ष्यामः

निजा चार्ता

वयं ग्रामं

गच्छ गच्छ

कालपुरुषत्रयेऽप्येवम् । क्रियासमुच्चयेऽप्येवम् ।

नाम्न आत्मेच्छायायां यन् काम्य च गृहीते ।

गृहकाम्यति ।

दासी वहवत् मानइ वधूयति दासं नरः ।

एयु लहडउ

लघीयान् लघिष्टः

इत्यर्थे गुणादिष्टे गुण्यंसौ वा पृथ्वादिभ्यो

भावेऽर्थे इमनु वा ।

एयु अति पुहुलउ

असौ प्रथीयान्, प्राधिष्टः
प्रथिमा

एयु अति कूंअलउ

अमौ मदीयान्, मदिष्टः ।
मदिमा एवं लधिमा अणि-
मा महिमा वरिमा गरिमा
द्रहिमा । कालिमा मलिनिमा

इष्ट ईयस ईमनु वा प्रत्यये प्रशस्यस्य श्रो^१ भवति ।

वृद्धस्य च उय^२ । अन्तिकवाढ्योर्नेदसाधौ^३ ।
युवाल्पयोः कन्य[वौ]^४ । स्थूलदूरयुवक्षिप्रक्षुद्राणां
अन्तस्थादेर्लोपो गुणश्च^५ बहोर्लोपि भू च^६ । प्रियस्थिर-
स्फिरोरुगुरुबहुलत्प्रदीर्घस्ववृद्धवृन्दारकाणां प्रस्थस्फ-
वर्गर्वंहत्तप्राघह्रस्वर्षवृन्दा^७ ।

तद्वादिष्टेमेयस्यबहुलं प्रत्ययादिलोपथ ।

व्याकरणना सूत्रो उपरथी आ सूत्र जेवां वाक्यो
ग्रंथकारे स्वयं वनाव्या होय तेम लागे छे. आ वाक्योनां
संवादक पाणिनिना सूत्रो नीचे प्रमाणे छे.

१ प्रशस्यस्य श्रः । ५-३-६०.

२ वृद्धस्य च । ५-३-६२.

३ ५-३-६३.

४ युवाल्पयोः कन्यतरस्यां ५-३-६४.

५ स्थूलदूरयुवह्रस्वक्षिप्रक्षुद्राणां यणादिपरं पूर्वस्य च
गुणः । ६-४-१५६.

६ बहोर्लोपो भू च बहोः । ६-४-१५८.

७ प्रियस्थिरस्फिरोरुबहुलत्प्रदीर्घस्ववृद्धवृन्दारकाणां
प्रस्थस्फवर्गर्वहिगर्विर्त्रप्राघिन्द्रा । ६-४-१५७.

एयु अतिप्रशस्य असौ श्रेयान् श्रेष्टः श्रेमा

एयु अतिवडउ । असौ ज्यायान् ज्येष्टः

ज्यायिमा ।

एयु अतिहृकडउ असौ नेदीयान् नेदिष्टः,
नेदिमा ।

एउ अतिगाढउ साधीयान् साधिष्टः
साधिमा ।

एउ अतिलहुडउ अतिथोडउ असौ क-
नीयान्, कनिष्टः, कनिमा ।

एयु अतिमोटउ असौ स्थवीयान्, स्थ-
विष्टः स्थविमा ।

एयु अतिवेगलउ असौ दयीवान् दविष्टः
दविमा ।

एयु अतिलहुडउ असौ यवीयान् यविष्टः
यविमा ।

एयु अतिवाहिलउ असौ क्षेपीयान् क्षेपिष्टः
क्षेपिमा ।

एयु अतिक्षुद्रु असौ क्षोदियान्, क्षादिष्टः
क्षोदिमा ।

एयु अतिघणउ असौ भूयान् भूयिष्टः
भूयिमा ।

एयु अतिप्रियु असौ प्रेयान्, [प्रेष्टः]
प्रेयनुं हुयितुं--प्रेमा

एयु अतिस्थिरु असौ स्थेयान् स्थेष्टः
स्थेमा ।

एयु गळउ वरीयान्, वरिष्टः वरि-
मा । गरीयान्, गरीष्टः,
गग्निमा ।

एयु अतिबहुल	असौ बंहीयान् बंहिष्ठः [बंहिमा]	अतिहिं नाचइ	नरीनृत्यते नरीनृतीति नरीनर्त्ति नर्नर्त्ति ।
एयु अतिलज्जाल	असौ त्रपीयान् त्रपिष्ठः [त्रपिमा]	अतिहिं वरसइ	वरीवृपीति, वरीवृष्टि, वरिर्वाष्टि, वर्वाष्टि ।
एयु अतिदीर्घ	असौ द्राधीयान्, द्राधिष्ठः दीर्घनउं हुवउं द्राधिमा	अतिहिं पूछइ	परीपृच्छयते परीपृच्छीति परिपर्ष्टि पर्पर्ष्टि ।
एयु ह्रस्व	असौ ह्रसीयान् ह्रसिष्ठः ह्रसिमा ।	अतिहिं जाइ	सरीस्रियते, सरीसरीति सरीसर्त्ति, सरिसर्त्ति ।
अतिवृद्ध	वर्धीयान् वर्षिष्ठः ।	अतिहिं मरइ	मरीम्रियते, मरीमरीति, मरीमर्त्ति, मर्मर्त्ति ।
एकस्वराणामदन्ताना च आपागमः ।			
एयु प्रशस्यु कहइ	असौ श्रापयति ।	अतिहिं लिइ	नेनीयते, नेनेति ।
एयु वडु कहइ	असौ स्थापयति ।	अतिहिं पचइ	पापच्यते, पापचीति पापक्ति ।
एयु दूकडउ कहइ	असौ नेदयति ।	अतिहिं पढइ	पापठच्यते, पापठीति, पापिष्ट ।
एयु गाढउ कहइ	असौ साधयति ।	अतिहिं भणइ	बंभण्यते, बभणीति, बंभाण्टि ।
एयु तरुणउ कहइ	असौ यवयति कनयति ।	अतिहिं प्रेरइ	चेक्षियते, चेक्षिपीति, चेक्षिति
अतिहिं हुइ	बोभूयते, बोभूवीति बोभोति ।	अतिहिं लिखइ	वावश्यते, वावशीति वावधि
अतिहिं जाइ, वली	जंगम्यते, जगमीति, वलीजाइ जंगति ।	अतिहिं मूकइ	मोमुच्यते, गोमुचीति, मोभोक्ति
अतिहिं ज्वलइ	जाज्वल्यते जाज्वलीति जाज्वल्लि ।	अतिहिं सींचइ	सेसिच्यते, सेसिचीति सेसेक्ति
अतिहिं हसइ	जाहस्यते, जाहसीति जाहस्ति ।	अतिहिं छांडइ	तात्यज्यते, तात्यजीति, तात्यक्ति.
अतिहिं रहइ	तेण्ठयते, तास्थायते ।	अतिहिं दहइ	दंदह्यते, दंहीति, दंदग्धि.
अतिहिं देषइ	दरीदश्यते दरीदशीति दरीदष्टि ।	अतिहिं जपइ	जंजप्यते जजपीति, जंजति.
	रीस्थाने लुकि रिरौ वा दरिदष्टि, दर्दष्टि ।	अतिहिं दोहइ	दोदुह्यते, दोदुहीति, दोदोग्धि.
		अतिहिं गात्रु नामइ	जजम्यते, जंजमीति, जंजग्धि.
		अतिहिं रमइ	रंरम्यते, रंरमीति, ररन्ति.
		अतिहिं नमइ	नंनम्यते, नंनमाति नंनंति.

अतिहिं तरइ	तेतीर्यते, तेतरीति तेतर्ति.	चालिवा	„	चिचलिपति
अतिहिं पिसइ	शनीश्रस्यते, शनीश्रसीति, शनीश्रस्ति.	फिरिवा	„	विभ्रामिपति
अतिहिं पडइ	पनीपत्यते, पनीपतीति, पनीपत्ति.	लिखिवा	„	लिलिखिपति
अतिहिं लाइ	पनीपद्यते, पनीपदीति, पनीपात्ति,	चरिवा	„	चुचूर्पति
अतीहि रूकइ	चनीस्कद्यते, चनीस्कंदीति चनीस्कन्ति.	पृद्धिवा	„	पिप्रद्धिपति
अतिहि वूंवइ, विणइ चिणइ	चेकीयते, चेकीयति चेकेति.	धीरिवा	„	दिधरिपति
		रमिवा	„	रिरंसति
		मारिवा	„	जिघासति
		नाहिवा	„	सिष्णासति
		कहिवा	„	चिह्यासति
		बोलिवा	„	विवशाति
		वायिवा	„	विवासति
हुइवा वांछइ	बुभूषति	आश्रयिवा	„	आशिशीपति
रहिवा थाकिवा थाइवा,	तिष्ठसति	सूयिवा	„	शिशयिपते
जाइवा वांछइ	जिगमिपति	दोहिवा	„	दुधुनाति
देपिवा वांछइ	दिदृक्षति	चाटिवा	„	ढिडिक्षति
बलिवा वांछइ	जिज्वलिपति	वीहिवा	„	विभीपति
हासिवा वांछइ	जिहसिपति	लाजिवा	„	जिह्रीपति
लेवा लांछइ	निनीपति	जूक्षिवा	„	युयुत्सति
पचिवा वांछइ	पिपक्षति	सुकिवा	„	शुशुनाति
पडिवा वांछइ	पिपठिपति	नमिवा	„	निनंसति
लापिवा वांछइ	चिक्षिप्सति	खणिवा	„	चिखासारि(चिखनिप)ति ?
भणिवा वांछइ	विभणिपति	सूंघिवा	„	जिघ्रासति
पइसिवा „	प्रविविक्षति	पीवा	„	पिपासति
मेल्हिवा „	मुमुक्षति	पडिवा वांछइ		पिप्सति
सीचिवा „	सिसिक्षति	जीपिवा वांछइ		जिगीपति
छांडिवा „	तित्यन्नति	जीविवा „	„	जिजीविपति
दहिवा „	दिघक्षति	मरिवा „	„	मिन्मति
तरिवा „	तितीर्षति	देवा „	„	दिन्सति
सांभलिवा „	शुश्रूषति	घरिवा „	„	दिन्मति

आरभिवा	„	आरिप्सते	करिवा वाछइ	चिकीर्षति
लहिवा	„	लिप्सति	मरिवा „	मुमूर्षति
सेकिवा	„	सिसिक्षति	स्मारिवा „	सुस्मूर्षति
पडिवा	„	पिपतिषति	करिवा „	चिकीर्षति चिकीर्षितवान्
पामिवा	„	ईप्सति		चिकीर्षन् चिकीर्षमाणः
फाडिवा	„	बिभित्सति		चिकीर्षिता चिकीर्षितुं
जमिवा	„	बुभुक्षते		चिकीर्षणाय चिकीर्ष-
लेवा	„	जिघृक्षति		तुकामः । चिकीर्षितुं-
पूजिवा	„	अर्चिचिषति		मना । चिकीर्षिता ।
निकोलिवा	„	ईप्सति		चिकीर्षकः । चिकीर्षि-
फाडिवा	„	निश्चुकोषिषति		तव्यं । चिकीर्षणीयं ।
रोयिवा वाछइ		रुरुदिषति		चिकीर्ष्य ।
जाणिवा	„	विविदिषति		
चेरिवा	„	मुमुषिषति	अतिहि होउ	बोभूयित । बोभूयित-
चिगिवा	„	चिचीषति		वान् । बोभूयमानः । बो-
चूटिवा	„	„		भूयते । बोभूयमानः ।
वीणिवा	„	„		बोभूयिता । बोभूयितुं
तुगिवा वाछइ		लुद्धपति		बोभूयितुकामः । बोभू-
पवित्रु करवा वाछइ		पुपूषति		यितुमनाः । बोभूहपति
स्तविवा वाछइ		तुष्टूषति		बोभूयितव्य । एवं सर्वत्र

उक्तिपदानि समीपानि ।

श्रुमं भषतु ।

प रि शि ष्ट

१४ मा सैकानुं गूजराती गद्य

वालशिक्षामांनां अवतरणो

[कर्ता-संग्रामसिंह; वि. सं. १३३६]

[संज्ञा प्रक्रममा]

स्वर केता १४, समान केता १०, सवर्ण १०, ह्रस्व ५, दीर्घ ५, नामीआ स्वरो १२, संध्यक्षर ४, व्यंजन ३३, वर्ग ५ कचटतप, अघोष १३, घोषवंत २०.

लिङ्गु ३ पुल्लिङ्गु, स्त्रीलिङ्गु, नपुंसकलिङ्गु; भल्लु पुल्लिङ्गु, भल्ली स्त्रीलिङ्गु, भल्लुं नपुंसकलिङ्गु.

[स्यादिप्रक्रममा—]

सि एकवचनु, औ द्विवचनु, जस् बहुवचन.

[कारकप्रक्रममा]

अथ प्रत्येकं विभक्तिप्राप्तिमाह—करई, लियई, दियई इत्यादौ वर्तमाना । १

कीजई, दीजई, लीजई इत्यादौ वक्रोक्तौ कर्मणि वर्तमानाया आत्मनेपदम् ।

करिजे, लेजे, देजे, इत्यादौ एकारांतवचने सप्तमी । २

करि, लई, दई इत्यादौ अनुमति(तौ) पचमी । ३

कीजउ, दीजउ, लीजउ इत्यादौ कर्मण्यात्मनेपदं ।

कीधउं, दीधउं, लीधउं इत्यादौ परोक्षा ह्यस्तन्यवतन्यौ च । ४-५-६

कालि कीधउं इत्यादौ ह्यस्तन्येव, न परोक्षायतन्यौ ।

आजु कीधउं इत्यादौ अयतनी, न परोक्षा—ह्यस्तन्यौ ।

न कीरीस ^२ (म करि) म लई, म दई, म करिसि, म लेसि, म देसि इत्यादौ माशब्दयोगेऽयतनी ।

म कीधु, म लीधु, म दीधु इत्यादौ कर्मणि माशब्दयोगे ।

जई करत, जई लेत, जई देत, इत्यादौ क्रियातिपत्तिः ।

जई कीजत, लीजत, दीजत इत्यादौ कर्मणि क्रियातिपत्तेरात्मनेपदं ।

फरिसई, लेत्त(सि)ई, देसई इत्यादौ नही करई, नही लियई, नही दियई इत्यादौ भविष्यन्ती ।

कीजिसिई, लीजिसिई, दिजिसिई इत्यादौ नही कीजई, नही लीजई इत्यादौ च कर्मणि भविष्यन्त्या-
त्मनेपदम् । कालि करिसई इत्यादौ अस्तनी ।

शिशु जिणिसई, वर्ष शयु(सउ)जीविसई इत्यादौ आशीर्युक्ते भविष्यतिकालः ।

अथ कृत्प्रत्ययप्राप्तिमाह-

करतउ, छेतउ, देतउ इत्यादौ कर्तरि वर्तमाने शतृञानशौ ।

कीजतउ, लीजतउ दीजतउ इत्यादौ कर्मण्यानश् ।

करणाहरु, लेणाहरु, देणाहरु इत्यादौ वर्तमाने वुण्-तृचौ ।

कीधउ, दीधउं, लीधउं इत्यादौ अतीते निष्ठा कसुकानौ च ।

करीउ, छेउ, देउ इत्यादौ क्त्वा ।

करिवा, लेवा, देवा इत्यादौ तुम् ।

करी जाणुं, पढी सकउ, करिवउ, लेवउ, देवउं इत्यादौ कर्मणि तन्यानीयौ ।

करणाहरु, लेणाहरु इत्यादौ भविष्यति काले तुमन् ।

अथ विशेषप्रत्ययप्राप्तिमाह-

करावई, कराविवउं, कराविसई, करावतउ, करावी, कराविवा इत्यादौ इनंतात...प्रत्ययाः । —
(उक्तिप्रक्रमः षष्ठः)

शब्दसंग्रह

आजु अद्य
[कालि] कल्ये
परम परेद्यवि
अरीरम अपरेद्युः, अन्यस्मिन्नहनि, अन्येद्युः
अजूणनुं अद्यतनं
काल्पणउं कल्यतनं
हिवडां इदानीं, अधुना, संप्रति, सांप्रतं
हिवडानुं आधुनिकं सांप्रतीनं
नहीत नो वा (?) नो चेत्
ल्लिगई प्रभृति, आरभ्य
पाषई विना ऋते
मुहिया मुधा
यिम यथा
तिम तथा
जाण (जाउ) यावत्
तांउ तावत्
एक वार एकदा
सर्वई वार सर्वदा, सदा
जहिंयं यदा, यथा (?)
तहिंयं तदा तदानीं
कहिया कदा
अनेरी वार अन्यदा
कीहां क्व, कुत्र
जीहां यत्र
तीहां तत्र
इहां अत्र
अनेतई अन्यत्र
सगल्इ सर्वत्र
वलीउ व्यावृत्त्य, व्याघुट्य

तिमइ तत्काले
झटकई झटिति
जूउ पृथक्
ताहरुं त्वदीयं, भवदीयं
माहरुं मदीयं
तुम्हारुं युष्मदीयं
अम्हारुं अस्मदीय
सरीपउ सदृशः
किसउ कीदृशः
जिसउ यादृशः
तिसउ तादृशः
ईसउ ईदृशः
यसउ यादृशः
आनेसउ अन्यादृशः
अम्ह सरीपउ अस्मादृशः
तू सरीपउ त्वादृशः
भू सरीसउ मादृशः
तुल(म्ह)सरीसउ युष्मादृशः
तसि तर्हि
जेतलु यावन्मात्रं
तेतलु तावन्मात्रं
एतलु एतावन्मात्रं, इयन्मात्रं
केतलु कियन्मात्रं
ओरहु अर्वाक्
परहु परतः
पाषलि परी(रि)तः
स्वहि गमा समंतात्, सर्वतः
बाहिरि बहिः, बाह्यं

ધુરિલું આદિમં
 છહિલું અંતિમં
 એકપરિ એકધા
 બિહુપરિ દ્વિધા ઇત્યાદિ
 છર્હિપરિ ષોઢા
 અનેકપરિ અનેકધા, બહુધા
 સવેહિપરિ સર્વથા
 જડપણું જડતા, જઢત્વં, જાઢ્યં
 અહુણું એષમઃ
 પુરુ પરત્
 ડગમુગડ અવામુકઃ
 જડજ્ઞાંસડ ચલધ્વાંક્ષક.
 ડઘઘલુ ડધુ (દ્ધ) લિકં
 વરગડ વરાઘર્ષ (રપક્ષ)કાઃ
 જાનુત્ર યજ્ઞયાત્રા
 જાનાવાસડ જન્યાવાસકઃ
 એકડહડ એકતે (પટિ)ટિક.
 ડસીઆલુ અસ્પૃષ્ઠાલયં
 ઘુઘટડ અવગુઠનં
 વાણિગ વાદિની
 અડક અપરાધ્યા
 આહરજાહર આહિરે યાહિરે
 મસાહણી મહાસાધનિકા
 અષવડલી અડઘડલી અક્ષપટલિક(કા)
 ચાંદ્રિયું ચંદ્રિકાલયં
 ધળીવડ ધન્યાવયઃ
 છીંછણિ છિદ્રાટિની
 નીષળીયામુ નિક્ષીળકર્મા
 વલ્લવીડ વાચાલઃ, વાચાટઃ
 મેરાહડ મેરાઘક

વાદલું વારિદપટલં
 અમા(મો)ડપ અમ્યુક્ષણં
 ડલકડ ડદકોદંચનં
 પલ્લોકડ પશ્ચાદોકઃ
 ડપવાસીડ ડપોષિતઃ
 જ્ઞામલુ ધ્યામલં
 હિયાવિડ હૃદયાર્પિત
 દાળી ઘળી ઋણિતઃ
 હેવાડ હેવાકઃ
 ફુર્હાઈડ પિતૃષ્વસ્રીય
 મસિહાઈડ માતૃષ્વસ્રીયઃ
 પાટૂઆલિ પાદપ્રહારિણી
 અરતડપરતડ આકૃત્યા પ્રકૃત્યા
 વાપ સરીપડ ચ પિતૃસદૃશઃ
 અળીઠડ અગ્નિપીઠ
 ફૂટરડ સ્ફુટતરં
 ડઘડદૂઘડડ ડદઘડદુર્ઘટં
 ડચીકાડ ચિત્તફાટકા
 નિલ્લણડ નિર્લક્ષણ.
 ષાળડ તુષાદ(દ્વ)નસ્થાનં
 અહીળડ અધેનુકં
 ડપરે થાઈ ડપરિસ્થાઈ(યી)
 અંધામીચી અધમીલિકા
 કાંકસી કચાકર્ષ િ
 ઓલાળિ અવલંબિની
 હથીયારુ હસ્તાધાર.
 ગોલ ગવેલ (?)
 રડહડ રાવા
 કઝસીડ કપિશીર્ષકં
 મુલામુલિ મુલામુલ્યતા

गोगीडउ गोक्रीटः

औलउ उपालयः

निकउ निष्कः

कल्होडउ कलभोक्तः

आलीगारु आलीककारः

वानयतउ वर्णायतः

राउलवायु राजकुलायतः

[] पादघातः

दीहदीवी दिनदीपिका

भूराइ भूतराजः

भजवाड भङ्गपातः

पडाइ पताकिका

वाकउकूवडउ वक्रकुञ्जं

ऊथूयायनुं (?) ऊचथुयमानं

थूं(धूं)वाथू (धूं)वि मुष्टामुष्टि (?)

वालाळूंछी केशाकेशि

पेलवेलि प्रेरप्रेरि

वियारिउ विप्रतारितः

छेतारिउ छलांतरितः

द्रडवडाहिउ द्रवकघातितः

जिगीसा जिघृक्षा

पलकु प्रलुब्धः

अलजउ उत्कंठा

खाजहलउ खाद्यफलं

पीजहलउ पोष(पेय)फलं

लिहाच्छोह लब्धोत्साहः

आकडउ उत्कटः

वाउलउ वार्तालयः

उजाणी उद्यानिका

कडअडउ काष्टकाठिनः

भोगला भुजार्गला

असराहिउं आश्रयं

महरु महत्तरः

देपाविउ दृष्टापेक्षा

अउडीगउ अपमार्गगः

ऊचलउ अपरिचितः

फाटिउ पातितः

सामुहिउ (?) सज्जितः

वरांसिउ विपर्यस्तः

पच्छाहियउ पश्चाद् हृदयं

इति संस्कारप्रक्रमे प्रथमस्तदक्षराधिकारः

अथ क्रिया

राषइ रक्षति, गोपायति, पाति, त्राति, त्रायते,

अवति च

आरंभइ आरभते

सांभरइ स्मरति वा ध्या (य)ति च

बोर्लइ जल्पति, निगदति, वक्ति, वदति, भाषते,

आह, ब्रवीति, ूते

नासइ नश्यति, पलयते

जिणइ विजयते

जाणइ वेत्ति, जानाति, अवगच्छति

बूझइ बुध्यते

परीछइ परीच्छति

जिमइ मुङ्क्ते, अश्नाति, जिमति च

खाअइ भक्षयति, अत्ति, खादति असत्तऽपि च ४

अभ्यसइ मनति, अभ्यस्यति

भीषइ भिक्षति (ते)

थोभइ स्तो (—)मति स्तभ्नाति च

सीषइ शिक्षते

शीषवइ अनुशास्ति

विणसइ विनश्यति

विमासइ विमृशति

विचारइ विचारयति, ऊहते

वेवइ व्ययति

पडीगइ चिकीत्सति, प्रतीकरोति ।

अच्छइ अस्ति, तिष्ठति, विद्यते, आस्ते ।

कहइ कथयति, आचष्टे, आख्याति, शंसति ।

सोहइ शोभते, भाति, राजति, राजते, चकास्ति च

जाइ गच्छति, याति व्रजति, सरति, एति,

अयति वा

आवइ [आगच्छति वि०] आइपूर्वा एते धातवः

आगमने वर्तन्ते

निकलइ निरस्तु निःपूर्वा निस्सरति

ऊगइ [उदगच्छति वि०] उदरतु

आथमइ [अस्तं गच्छति वि०] अस्तमस्तु

त्रासइ त्रस्यति, त्रसति

हालइ चालइ चलति

त्रुटइ त्रुटयति, त्रुटति

पूजइ पूजयति, अर्चति, अंचति

स्तवइ नुवति, स्तौति, स्तुते, नौति, स्तवीति च ।

आपइ अर्पयति

वरसइ वर्षति

नमस्करइ नमस्यति वा नमस्करोति

आराधइ आराधयति, उपास्ते

तपु करइ तपः करोति, तपस्यति वा

कुसणइ कुष्णाति

घासइ घर्षति

भेटइ सभाजयति

वीनवइ विज्ञपयति

सेवइ भजति, भजते, सेवते, श्रयति

वापरइ व्याप्रियते, व्यापृणोति

परा(प्रा)मइ प्राप्नोति

नाहइ स्नाति

भावइ प्रतिभासते, प्रतिभासति, रोचते वा ।

वीषरइ विकिरति, विक्षिपति

साम (समा)रइ सम किरति

पीठ(ड)इ पिठयति

परिणइ परिणयति, उपयच्छते, विवाहयति

खंडु(खंजु)हालइ प(ख)र्जयति
 हींढा(डो)लइ आदोलयति
 सरइ पूजइ अलंखलु च (१) पूर्यते
 निंदइ निंदति, जुगुप्सते, गर्हते
 बांधइ बध्नाति
 पडिवचइ प्रतिवक्ति
 बीहइ विभेति
 वीहावइ भाषयते, भीषयते
 उल्लिचइ उल्लंघति
 लाजइ जिह्मेति, लज्जते, त्रपते, व्रीडयति
 फिरइ भ्राम्यति, भ्रमति
 अणभामेइ अनुपूर्वा भ्रम [अनुभ्राम्यति]
 स्रूंघइ सिं(शि)घति, जिघ्रति
 झाडइ उज्झति, जहाति च त्यजति
 सांपडइ संपद्यते
 निरपइ निरीक्षते
 ऊँपजइ उत्पद्यते
 परपइ परीक्षते
 नीपजइ निष्पद्यते
 ऊँवेपइ उपेक्षते
 ऊत्रकइ उध्रकते (१)
 पडपइ प्रतीक्षते, प्रतिपालयति
 बुहारइ सन्मार्जयति
 बालइ ज्वालयति
 बलइ ज्वलति
 पीअइ पिबति
 समारइ समार [च]यति
 मुलइ मृदु लुनाति, मृदुलयति
 विदइ विव्यति, कटहायते
 व्यापइ अश्नुते, व्याप्नोति च

दीपइ दीक्षते
 बांछइ बांछति, कांक्षति
 तूसइ तुप्यति
 रुषइ रूपयति
 पूच्छइ पृच्छति, सूड्यति
 नाचइ नृत्यति
 माचइ माद्यति
 ऊगाइ उद्गायति
 पीडइ पीडयति, बाधते, तुदति
 दुमइ दुनाति, दुःखाकरोति, दुःखं करोति,
 दुःखयति वा
 सुहाइ सुखादेवं [सुखाकरोति, सुखयति]
 सांभलइ निराम्यति, शृणोति; आकर्णयति
 विगूपइ विगुप्यति
 नरनरइ नदति
 थवइ स्थगयति
 कडत्थइ कटिस्थ (१) यति
 करडइ } कृतंति
 काटइ }
 लांपइ अत्यति, निरस्यति, क्षिपति
 नीपइ निःक्षिपति निर्निन्यति
 धोअइ प्रक्षालयति
 वीछलइ वेस्तु [विक्षालयति]
 घातइ निक्षिपति. प्रक्षिपति
 छटंठइ आक्षिपति
 खरवल (१)इ अपस्किगति
 संवृषइ संघुञ्जते
 अमायइ अमायते (१)
 पुदइ प्रौढायते
 चिगइ (नु स्वादेः !) चिन्तति, चिन्ते

साचइ संचिनुते, संचिनोति
 चूटइ अवचिनोति
 अउगनाइ अपकर्णयति (अवगणइ^२)
 ऊजालइ उज्ज्वलयति
 प्रासुइ प्रंसुते
 हुअइ भवति, जायते
 छड(खुभ)इ कुप्यति, क्षोभति (१)
 चूयइ च्योतति-ते
 ह्रादइ ह्रादते
 गाठइ ग्रंथते
 थीजइ स्थायते
 भीजइ क्लिद्यते
 ध्यायइ ध्यायति
 ऊकलइ उत्कर्षति
 वाधइ वर्धते
 छ्हइ पुंसयते
 धीजइ कीलति
 ऊमटइ उन्मज्जति
 वीधइ विध्यति
 पढइ अधीते, पठति च
 मायइ माति, मिमीते
 प्रसवइ सोति (१), प्रसवति, प्रसुवति, सूते
 सूअइ निद्रायति वा शेते, स्वपिति
 नागइ न्यंगयति, अनंगीकरोति
 फ(फे)डइ अपनयति, स्फटयति, अप्यस्यति ।
 जुडइ युनाक्ति, युंक्ते
 उपयागइ वदुपात् [उपयुनाक्ति, उपयुंक्ते](१)
 रुधइ रुणद्धि, रुद्धे
 उपरुधइ उपात् [उपरुणद्धि, उपरुद्धे]
 फातुरीइ(१) फोर्(१) स्फूजत

पसाअइ प्रसीदति, अनुगृह्णाति
 उ(ओ)ढइ अवगुठते, प्रावृणोति
 ववण [वेव]इ व्ययते वो (वा^१)यतेऽपि च
 पे^१अइ प्रात् वा [प्रवयति]
 पेलइ नुदति, प्रेरयति
 आलिंगइ आलिंगति वा परिश्वजति
 वाअइ वादयति
 वलइ पश्चाद् व्याघुटते, वलते
 छायइ छादयति. आस्तृणोति, स्तृणोति-ते
 विस्तरइ } विस्तारयति, तनोति, तनुते
 विस्तरइ }
 लाडइ ललति
 पंभे(फे)लइ परामृशति
 बलअलइ बलाल्लति
 धावइ धावति
 मनावइ सान्त्वयति
 द्रउडइ द्रुताटयति
 रमइ क्रीडति, दीव्यति रमते
 रोअइ रोदिति, परिदेवयति
 ढीलइ शिथिलयति
 वमइ वमति
 लभ(भेल)इ मिश्रयति
 ल्हइ लभते
 शाषइ शाष(?)ति
 निउंजइ नियत्रयति
 वूडइ वुडति, मज्जति
 कुसइ कोशति
 ऊनूआइ उक्कना(१)ति
 ...उनूति (१)
 कींगाइ केकायते

फिणराइ स्पृहायते
 षोडाशइ षंजायते
 छुणइ छुनाति, ते
 आंबइ प्राप्नोति, घट(१)ति
 आदरइ स्वीकरोति, आद्रियते, अंगीकरोति [अंगी-
 पूर्वकृतश्च]
 घटइ संभवति, घटते
 [विघटइ] विघटते
 नीकोलइ कृश्च निःकुलापूर्वः [निःकुलयति]
 सीझइ सिध्यति
 रूझइ शुध्यति
 मीचइ मीलति, निमीलयति
 ऊपरमइ उत्प्लवते, उत्पतति
 अवहसूयति (१)
 ऊजाइ उद्याति
 स्पर्द्धइ स्पर्धते, मिष(१)ति
 वासइ वास्यते ताम्रचूडः
 मानइ मन्यते
 वरइ वरयति, वृणाति, वृणोति-ते
 कुथइ कुध्यति, कुध्नाति
 मथइ मथ्नाति, मथति
 फरलावइ क्वणयति
 अल्लइ अलमुञ्जति
 ढांकइ प्रच्छादयति, पिधत्ते, पिदधाति च
 पहिरइ परिदधाति, संवस्रयति
 प्रसाजइ प्रस्विधति
 छेदइ छेदयत्ययं, छिन्ते, छिनत्ति
 तीमइ तेमयति, क्लेदयति
 पडइ पतति
 अडवडइ अधःपूर्वः पतः [अधः पतति]

सिणमिणइ शनैर्मिनोत्यब्दः
 व(व)सवसइ बहु स्पंदति भूः
 कुरमाइ म्लायति क्लाम्यति
 हकारइ आकारयति, आहयति अपि
 प्रहुइ प्रमृजति
 छणइ क्षणाति
 पइसइ प्रविशति
 उंजइ उदंजयति
 आसुरडइ आश्वर्दते
 आंजइ अंजयति वा अनक्ति
 ऊघडइ उन्मीलयति, उद्घटते
 फीटइ स्फिटते
 सूकइ शुष्क[य]ति, शुष्यति
 पतइ समर्थयति वा समापतति
 हीयाथ(१)इ हृदयाप(१)ति
 ताच्छइ } तक्षति, तक्ष्णाति च
 च्छोलइ }
 कुहइ क्वथति
 पूदइ } क्षुन्ते, क्षुणत्ति वा
 पूटइ }
 विसाहइ विसाधयति
 [कीणइ] क्रीणाति, क्रीणीते
 सीदाअइ सीदति
 ऊगाटइ उद्वर्तयत्येषः
 झूवइ लंबते
 ऊकलंबइ उत्पूर्वः [उल्लंबते]
 साहइ अवलंबते
 भेदइ भिनत्ति, भिन्ते
 सरवइ नित्यंदते, खवति
 चाटइ लेदि, लीदे

वीभारइ विप्रतारयति
 ऊलटावइ उन्मार्गयति
 धूजइ कंपते
 ध्रावइ तृप्यति, ध्रायत्यपि
 खीजइ खिद्यते, ताम्यति
 विहंचइ विभजति
 षडहडइ किल खटत्पतति
 पालटइ परावर्तयति पेरर्वा
 हडहडइ हठाद्धसी (?)ति
 ताणइ } कर्षति, कृषते(?)
 काढइ }
 टलवलइ टलद्वलति
 गांगिरइ गां गिरति, गां गृणाति वा
 गलअलइ गलद्गलति
 दंफोडइ हुतं स्फोटयति
 झझइ युध्यति
 घंधालइ हुतं धूनयति
 वींटइ वेष्टते
 ऊवोडइ उदः [उद्वेष्टते]
 साम (समे) टइ समः [संवेष्टते]
 परीसइ परिवेषयति, परीप्साति
 षासइ कासते
 वीसमइ विश्राम्यति
 पराक (स) इ परे परः (?)
 नीसमइ नेः (?)
 चडइ चटति, आरोहति
 धूणइ धूनयत्येषः-धुनाति, ते, ध्रुवति
 अउलवइ अपलपति, अपह्रुते
 मोकलइ मुक्कलति, विसृजति, ग्रंहिणोति
 फलकलइ कलं वचणति

समुहइ सज्जति, समह(?)ति
 ऋणऋणइ रणद्ध्वनति
 तजइ त्यजति
 मांजइ मार्ष्टि
 डसइ डसति
 [गाजइ] गर्जति
 गायइ गायति
 कु(?)ण इ कु(?)होति
 गूच (?) इ गुवति
 करइ करोति कुरुते, विधत्ते
 धरइ दधाति, धत्ते, धारयति
 दिअइ यच्छति, दत्ते, राति, ददाति
 लिअइ आदत्ते, गृह्णाति
 विग्रहइ [विग्रहयति]
 ऊडइ उड्डीयते अथवा उड्डीयते
 आचमइ आचमति
 पवित्रइ पवित्रयति, पुनाति, पचते
 उ [प]णइ उदः पूर्वः [उःपुनाति, उत्पेवते इ०]
 धूपइ धूपायति
 क्षिरइ क्षरति
 वीकइ विक्रीणीते
 मरदइ मृन्नाति
 मलइ मलते (?)
 ऊघडइ उद्धटयति
 अडइ अड्ढति
 छूटइ छुटति
 ऊठइ उत्तिष्ठति
 नीठइ निः [नितिष्ठति]
 किरगिरइ किलगिलति
 वधारइ व्याजिघ्रति, वासयति

वषाणइ व्याख्यानयति
 वावइ वपति, वपते च
 छिवइ छुपते (ति), स्पृशति च
 चोरइ मुष्णाति, चोरयति
 ऊषेलइ उत्कीलयति
 दंभइ दम्नोति
 सकइ शक्नोति
 परवारइ प्रपारयति
 वारइ निवारयति, निषेधयति
 पल्हालइ पर्यार्द्रयति
 लेअइ प्रापयति, नयति
 पालुअइ पल्लवयति
 थाहरइ स्थानमाहरति, स्थानयति
 पचारइ प्रयुचारयति
 फूटइ स्फुटति
 पतीजइ प्रत्येति, प्रत्ययति, प्रतीयते
 वरांसीयइ विपर्यस्यति
 जाअइ जायते
 पाजूअइ कंडुयति, ते
 ओलंभइ उपालभते
 उच्छूडइ उद्वंघयति
 क्रमइ क्रामति
 आयसइ आदिशति
 वाढइ वर्धयत्ययं
 निर्वीजइ निर्विद्यति (?)
 लोढइ लटयत्ययं
 सहइ क्षमते तितिक्षते सहते, क्षान्यति, मृष्यति च
 नरइ म्रियते, विपद्यते
 कुपइ कुप्यति, कुप्यति ईर्ष्यति
 आपुडइ आस्वलति

फडफडइ पटपटायते ध्वजा
 शपइ शपति
 कलकडइ कटकटायते चक्षुः
 ऊकदइ उत्कूर्दते
 कुकुदइ कुत्परः [कुत्कूर्दते]
 सन्यसइ संन्यस्यति
 रंजइ रंजयत्ययं
 वीब्बोहइ विरहयति
 द्रमद्रमइ द्रमद्रमति
 तडइ तटयति
 त्रडत्रडइ (त्रुटल्लुटति ?)
 शाषवइ तर्जयति
 पु^(२)सइ गा(गो) पायते(ति), लीयते
 विलीजवइ वेः (?)
 ऊदेगइ उद्वेजयति
 हीडइ विचरति, हीडते, चलति
 देषइ पश्यति
 जोअइ अवलोकते, वीक्षते, अवलोकयति
 लोटइ लुटयति, लोटति
 नाथइ नाथति, वृषं तु नस्तयति
 धुसइ ध्वंसते
 पाठवइ प्रस्थपयत्ययं, ग्रहिणोति, प्रेषयत्येषः
 पोत्रइ क्षतयत्यसौ
 पोषइ पुष्यति पुष्णाति
 पुहुंचइ प्रभु चि
 ससइ श्वसति
 नीससइ नेस्तु [निःश्वसिति]
 वीससइ वेस्तु [विश्वसिति]. विश्रमते
 फडइ फ (स्फ)टति
 ऊपडइ उदः [उत्पत्ति]

चोपडइ अभ्यंगयत्ययं
 ऊटइ उद्वर्तते
 नीमटइ निवर्तते
 वर्तइ वर्तते
 आवइ आङः [आवर्तते]
 कारांषइ कंदति
 गूंथइ ग्रंथयति
 [गुंफइ] गुंफति
 झंपावइ झंपयति, झंपामामोति
 गाहइ गाहते
 अजूआला (वगाह)इ अवात् [अवगाहते]
 मां(सा)कइ मं(शं)कते
 गाजइ गर्जति
 भांजइ भनक्ति
 आवइ [आगच्छति]
 [वाइ] वाति
 विहाइ विभाति
 सीवइ सीव्यति
 पीसइ पिनष्टि
 घोषइ घोषयति
 हणइ हिनास्ति, हंति, व्यापादयति एषः
 मारइ मारयति
 आमिडइ आभ्यटति
 पलवइ प्रलुप्य(१)ति
 ऊभूआ(१)इ उद्भवति
 गिलगिलावइ किल गिलापयति
 चांपइ संवाहयति
 हिणहणइ हेषायते
 वमइ वमति
 वइसइ उपाविशति, निषीदति

ऊलपइ उपलक्षयति
 ओहटइ अपसरति, विरमति
 संझोरइ विसर्जयति
 मोकलावइ मुत्कलापयति, आपृच्छतेऽपि
 गंधाअइ गंधायते, गंधयति
 पडुच्चइ प्रतिपृच्छति
 पिसइ श्रं(सं)सते
 ओठंभइ अवष्टभ्नाति, अवष्टभति, अवष्टभतेऽपि च
 सांखइ संख्याति
 पलाणइ पर्याणयति
 सूजइ स्व(श्व)यति(ते)
 सूजवइ शेफयति
 दूषइ दुष्यति
 दुहइ दोग्धि दुग्धे च
 वाटइ वर्तयति
 परत(२)इ प्रात्तरेः [प्रत्तरयति]
 षडषडइ षट्करोति
 उपगरइ उपात् कृः उपकरोति
 निराकरइ निराकरोति
 फरकइ स्फ(स्फु)रति
 वाह[र]इ व्याहरति
 रहइ रह(१)ति
 भडहडइ कृ भटतः [भट्करोति]
 ह(!)दुडइ कृ अधशः [अधःकरोति]
 छेकइ छतः करोति
 वींकइ वीतः क्षीति (वीत्करोति, क्षुत्करोति)
 हडहडइ कृ धटतः [धटत् (हट) करोति]
 हाकइ हातः [हाकरोति]
 फूंकइ फूतः (फूत्करोति)

जाकइ जातः [जात्करोति]

चूकइ चूतः [चूत्करोति]

यूकइ यूतः (यूत्करोति)

थूकइ थूतः (थूत्करोति), निष्ठीवति

चीचूइ चीसः कृ (चीत्करोति)

मेल्हइ मुंचति

छाटइ सिंचति

लोपइ लुंपति

लीपइ लीपति

मागइ (मार्गयति), याचते वा

घूमइ घूर्णते वा

धाअइ धावति, धावते च मुचादिषु
अथ कर्मकर्तरि

राचइ रच्यते

वाजइ वाद्यते

दाझइ दह्यते

खाजइ खाद्यते

घासइ घृष्यते

जणाइ ज्ञायते

फटइ विदीर्यते

कराइ क्रियते

ल्लणअइ ल्लयते

इति सस्कारप्रक्रमे द्वितीयः क्रियाधिकारः । इत्थं शब्द-क्रियोक्तिरन्याप्युक्ता ।

इति संग्रामसिंहविरचितायां बालशिक्षायां संस्कारप्रक्रमः ।

आराधना

(स० १३३० मा लखेला ताउपत्रमाधी)

ज्ञानाचारि पुस्तक पुस्तिका सपुट संपुटिका टीपणां कवली उतरी ठवणी पाठा देरी प्रभृति ज्ञानोपकरण-
अवज्ञा, अकालि पठन अतिचार विपरीतकथनु उत्सृत्रप्ररूपणु अश्रदवानप्रभृतिकु आलोयहु । दर्शनाचारि
देवद्रव्य भक्षितु उपेक्षितु प्रज्ञाहीनत्वु जिनभुवन आसातना अधोयति देवपूजा गुरुद्रव्यग्रहणु गुरुनिंदा
द्रव्यलिगिएसउं संसर्गु बिबआशातना स्थापनाचार्यआशातना शंका आकांक्षा विचिकित्सा मिध्यादृष्टि-
प्रसंसा मिध्यादृष्टिपरिचउ ए पाच अतिचार आलोयउं । चारि आचारि प्राणातिपात मृषावाद अदत्तादान-
मैथुनपरिग्रह ए पाच अणुव्रत दिगुविरति भोगपरिभोगविरति अनर्थदंडविरति ए तिनि गुणव्रत ।
सामायिकु देसावकासिकु पौपथु अतिथिसंविभागु ए च्यारि सिस्स्याव्रत, ईहतणइ विषइ जु कोइ अतिचार
आसेवियउ सु हुं आलोयहु । तपाचारि अनशन उलोदारिता वृत्तिसक्षेपु रसत्यागु कायकेशु संलीनता
षट्विधबाह्यतपतणइ विषइ प्रायश्चित्तु विनउ वैयावृत्यु स्वाध्यानु(यु१) कायोत्सर्ग पड्विधआभ्यंतरतपतणइ
विषइ जु अतीचारु सु हुं आलोयहुं । वीर्याचारि संतइ वलि सतइ वीरिं जु धर्मानुष्ठानि उद्यमु नहीं
क्रियउं सु हुं आलोयहुं । सम्यक्त्वप्रतिपत्ति करहु अरिहतु देवता सुसाधु गुरु जिनप्रणीत धर्मु सम्य-
कवर्दंडकु ऊचरहु, सागारप्रत्याख्यानु ऊचरहु चऊहु सरणि पइ सरहु । परमेश्वर अरहत सरणि सकलकर्म
निर्मुक्तासिद्ध सरणि संसारपरिवारसमुतरणयानपात्रमहासत्त्वसाधु सरणि सकलपापपटलकवलनकलाकलितु
केवलप्रणीतु धर्मु सरणि सिद्ध संघ गण केवलि श्रुत आचार्य उपाध्याय सर्वसाधु व्रतिणी श्रावक श्राविका
इह ज काइ आशातना की हुंती ताह मिच्छा मि दुक्कडं । पुढविकाइ जीव आउकाइ जीव तेउकाइ
जीव वाउकाइ जीव वणस्पइकाइ जीव बेडदिय त्रैदिय चउरिंदिय जलचर स्थलचर खेचर जि जंतु ताह
मिच्छा मि दुक्कडं । पनर कर्मभूमि जि मनुष्य त्रीस अकर्मभूमि जि मनुष्य तीहिं मिच्छा मि दुक्कडं ।
छप्पन अंतरद्विपतणा मनुष्य तीह मिच्छा मि दुक्कडं । सात नरकतणा नारकि दशविध भवनपति अष्टविध
व्यतर पंचविध जोइसी द्वैविध वैमानिकदेवा किं बहुना । दृष्ट अदृष्ट ज्ञात अज्ञात श्रुत अश्रुत स्वजन
परजन मित्रु शत्रु प्रत्यक्षि परोक्षि जे केइ जीव चतुरासीलक्ष योनि उपना चतुर्गतिकी संसारि भ्रमंता
मइ हुमिया वचिया सेहिया सीरीविया हसिया निंदिया किलमिया दामिया पाछिया चूकिया भवि
भवातरि भवसति भवसहस्रि भवलक्षि भवकोटि मनि वचनि काइ तीह सर्वहइ मिच्छा मि दुक्कडं ।
अदार पापस्थान वोसिरावइ इहु सर्वू प्राणातिपातू सर्वू मानू सर्वइ माया सर्वू लोभू प्रेमु द्वेषु कलहु
अभ्याख्यानु रति अरति पैशून्यु मिध्यादर्शनशल्यु परपरिवाद् अदार पापस्थान त्रिविधिहि मनि वचनि
काइ करणि करावणि अनुमति परिहरउ । अतीतु निंदउ वर्तमानु संवरहु अनागतु पच्चखउ । पंचपर-
मेष्ठिनमस्कार जिनशासनि सारु चतुर्दशपूर्वसमुद्धारु संपादितसकलकल्याणसंभारु विहितदुरितापहारु
क्षुद्रोपद्रवपर्वतवज्रप्रहारु लीलादलितसंसारु सु तुम्हि अनुसरहु, जिणि कारणि चतुर्दशपूर्वधर चतुर्दश-

पूर्वसंबन्धितं ध्यानु परित्यजित पंचपरमेष्ठि नमस्कारु स्मरहि, तउ तुम्हि विशेषि स्मरेवउ, अनइ परमेश्वरि तीर्थकरदेवि इसउ अर्थु भणियउ अच्छइ, अनइ संसारतणउ प्रतिभउ म करिसउ, अनइ रुद्धि नमस्कार इहलोकि परलोकि संपादियइ ॥ आराधना समाप्तेति ॥

यदक्षरं परिभ्रष्टं मात्राहीनं च यद्वेत् । क्षन्तव्यं तद् बुधैः सर्वं कस्य न स्वल्पते मनः ॥

संवत् १३३० वर्षे आश्विनसुदि ५ गुरावधेह आशापल्ल्याम् ॥

(१) सर्वतीर्थनमस्कारस्तवन ।

(संवत् १३५९ मा लखायेला कागळना पुस्तकमाथी)

पहिल्लं त्रिकाल अतीत अनागत वर्त्तमान बहत्तरि तीर्थकर सर्वपापक्षयंकर हउं नमस्करउं ।

तदनंतर पांचे भरते पांचे ऐरवते पांच महाविदेहे सत्तरिसउ उत्कृष्ट कालि विहरमाण हउं नमस्करउं ।

तउ पहिलइ सौधर्मि देवलोकि वत्रीस लाख, बीजइ ईसानि देवलोकि अठ्ठावीस लाख, त्रीजइ सनतकुमारि देवलोकि बारलाख, चउत्थइ माहेंद्रदेवलोकि आठ लाख, पांचमइ ब्रह्मदेवलोकि च्यारि लाख, छठइ लातकि देवलोकि पंचास सहस, सातमइ शुक्रदेवलोकि च्यालीस सहस, आठमइ सहस्रारि देवलोकि छ सहस, नवमइ आणति देवलोकि बि सइ, दसमइ प्राणति देवलोकि वि सइ, इग्यारमइ आराणि देवलोकि बारमइ अच्युतदेवलोकि विहू दउदु दउदु सउ, अनइ हेठिले त्रिहू त्रैवेयके इग्यारोत्तर सउ, माहिले त्रहू त्रैवेयके सत्तोत्तर सउ, ऊपइले त्रिहू त्रैवेयकि एकु सउ, पंच पंचोत्तर विमाने, एवंकारइ स्वर्गलोकि चउरासी लाख सत्ताणवइ सहस त्रैवीस आगला जिनभुवन वांदउं । अनंतर भुवनपतिमज्जे असुरकुमारमज्जे चउसठ्ठिलाख, नागकुमारमज्जे चउरासी लाख, सुवन्नकुमारमज्जे बहत्तरिलाख, वायकुमारमज्जे छन्नवइ लाख, दीवकुमार दिसाकुमार अहिङ्कुमार विज्जुकुमार थुणियकुमार अगिकुमार छहं मध्यभागे बहत्तरि बहत्तरि लाख, एवंकारइ पाताललोकि सातकोडि बहत्तरिलाख जिनमंदिर-स्तवउं । अथ मनुष्यलोकि नंदिसर वरि दीपि वावन्न, च्यारि कुंडलवन्नि, च्यारि रुचकि वल्गि, च्यारि मनुष्योत्तरि पर्वति, च्यारि इक्षार पर्वति, पंच्यासी पांच मेरे, बीस गजदंत पर्वति, दस कुरपर्वति, त्रीस सेलसिहरे, असीव, क्षारसेलसिहरे, सरिसउ वैताढचपर्वति, एवं च्यारि सइ त्रिसट्ठि जिणालइपाडिमं, एवं आठ कोडि छप्पन्न लाख सत्ताणवइ सहस च्यारि सइ द्वियासिया तियल्लके शास्वतानि महामंदिर त्रिकाल तीह नमस्कारु करउं ॥

सर्वतीर्थनमस्कारस्तवनम् ।

नवकारव्याख्यानम्

(संवत् १३५८ मां लखाएला पुस्तकमाथी)

नमो अरिहंतानं ॥ १ ॥ माहरउ ननस्कारु अरिहंत हउ । किंसा जि अरिहंत, रागद्वेषद्वेषिआ अरि वयरी जेहि हणिया, अथवा चतुपष्टि इंद्रसंबन्धिनी पूजा महिना अरिहह; जि उप्पन्न दिव्य विमउ

केवलज्ञान, चउत्रीस अतिशयि समन्वित, अष्टमहाप्रातिहार्यशोभायमान महाविदेहि खेत्रि विहरमान तीह अरिहंत भगवंत माहरउ नमस्कारु हउ ॥ १ ॥

नमो सिद्धाणं ॥ २ ॥ महारउ नमस्कारु सिद्ध हउ । किंसा जि सिद्ध; दुष्टाष्टकर्मक्षउ करिउ, जि मोक्षि ग्या । आठ कर्म किंसा भणियइ । ज्ञानावरणीउ १ दरिणावरणीउ २ वेदनीउ ३ मोहनीउ ४ आयु ५ नासु ६ गोतु ७ अंतराउ ८ ईह आठकर्मक्षउ करिउ जि सिद्धि ग्या । किंसी ज सिद्धि; लोकतणइ अप्रविभागि पचत्तालीस लक्षयोजनप्रमाणि जिसउ उताणु छतु तिसइ आकारि ज सिद्धिसिला अमलनिर्मल जलसंकासं जु अजरामरस्थानु, तेह ऊपरि योजनसंवंधियइ चउवीसमह य विभागी जि सिद्ध अनंत सुखलीण ति सिद्ध भणियइ । तीह सिद्ध माहरउ नमस्कारु हउ ॥ २ ॥

नमो आरियाणं ॥ ३ ॥ माहरउ नमस्कारु आचार्य हुउ । किंसा जि आचार्य, पंचविधु आचार जि परिपालइ ति आचार्य भणियइ । किंसउ पंचविधु आचार । ज्ञानाचार, दर्शनाचार, चारित्राचार, तपाचार, वीर्याचार, यउ पंचविधु आचार जि परिपालइ ति आचार्य भणिइ । तीह आचार्य माहरउ नमस्कारु हउ ॥ ३ ॥

नमो उवज्झायाणं ॥ ४ ॥ माहरउ नमस्कारु उपाध्याय हुउ । किंसा जि उपाध्याय द्वादशगी जि पढइ पढावइ । किंसी ज द्वादशगी; आचाराणु १ सूयगडु २ ठाणाणु ३ समवाउ ४ विवाहपन्नति ५ ज्ञाताधर्मकथा ६ उवासगदसा ७ अंतगडदसा ८ अणुत्तरोववाइयदसा ९ पण्हागारणु १० विपाक-श्रुतु ११ द्वाध्वादु १२ ए बार आग जि पढइ पढावइ ति उपाध्याय भणियइ । तीह उपाध्याय माहरउ नमस्कारु हुउ ॥ ४ ॥

नमो लोए सव्वसाहूणं ॥ ५ ॥ ईणिं लोकि जि केई अछइ साधु । यउ लोक च किंसउ भणियइ । अढाई द्वीपसमुद्र पनर कर्मभूमि । जि किंसी, पांच भरत पांच ऐरवत पांच महाविदेह खेत्र ईह पनर कर्मभूमिमाहि जि केई अछइ साधु । किंसा जि साधु; रत्नत्रउ जि साधइ । किंसउ रत्नत्रउ; ज्ञानु दर्शनु चारित्रु यउ रत्नत्रउ जि साधइ ति साधु भणियइ । तीह साधु पंचमहाव्रतपरिपालक पंचमहाव्रत किंसा भणियइ । प्राणातिपातु १ मृषावादु २ अदत्तादानु ३ मैथुनु ४ परिग्रहु ५ रात्रीभोजनु । जि विवर्जइ ति साधु भणियइ । तीह साधु सर्वहीं माहरउ नमस्कारु हुउ ॥ ५ ॥

एसो पंच नमोकारो ॥ ६ ॥ एउ पंचपरमेष्ठिनमस्कारु पंचपरमेष्ठि किंसा । जि पूर्वोक्तभाणिया अरिहत १ सिद्ध २ आचार्य ३ उपाध्याय ४ साधु ५ इह पंचपरमेष्ठिनमस्कारु भावि क्रियमाणु हुंतउं किंसउं करइ ॥ ६ ॥

सव्वपावपणासणो ॥ ७ ॥ सर्वपापप्रणासकारियउ हुइ । ईणि जीवि चतुर्गतिकि संसारि भवभ्रमणु करतइ हुंतइ जि असुमल्लेस्या उपायी पापु सु ईणि पंचपरमेष्ठिनमस्कारि महामन्नि सुमरीतइ हुंतइ क्षउ हुयउ ॥ ७ ॥

मंगलाणं च सन्नेसिं पढमं होइ मंगलं ॥८॥ ईणि संसारि दधिचंदनदूर्वादिक मंगलीक भाणियह । तीह मंगलीक सर्वहीमांहि प्रथमु मंगल एहु । ईणि कारणि शुभकार्यआदि पहिलउं सुमरेवउ, जिव ति कार्य एहतणइ प्रभावइ वृद्धिमंता हुयइ । यउ नमस्कारु अतीतअनागतवर्त्तमानचउवीसीआदिजिनो-कसारु, सु तुम्हे विसेषहइ हिवडातणइ प्रस्तावि अर्थयुक्तु ध्येयु ध्यातव्यु गुणेवउ पढेवउ । जु किंसउ ।

जिणसासणस्स सारो चउदसपुब्बाण जो समुद्धारो ।

जस्स मणे नवकारो संसारो तस्स किं कुणइ ॥

अनइ एहु नमस्कारु स्मरता इहलोकतणा भय नासइ ।

यदुक्तं—अडविगिरिन्मज्जे भयं पणासेइ चित्तिओ संतो ।

रक्खइ भवियसयाइं माया जह पुत्तमंडाइ ॥

वाहिजलजलणतक्करहरिकरि संगामविसहरमएहिं ।

नासंति तक्खणेणं जिणनवकारप्पभावेणं ।

हियइगुहाए नवकारकेसरी जाण संठिओ निच्चं ।

कम्मदुगंठिदोषघट्टयं ताण परिनटुं ॥

नमस्कारस्य स्वरूपं भण्यते । ईणि नवकारि नव पद पांच अधिकार सत्तसट्ठि अक्षर, तीहमाहि छ भारी इकसठि लघु । इसउं नमस्कारतणउं माहात्म्यु ।

एसो मंगलनिलओ भयविलओ सलयसंतिसुहजणओ ।

नवकारपरममंतो संतियमित्तो सुहं देउ ॥

अप्पुब्बो कप्पतरू एसो चित्तामणी य अप्पुब्बो ।

जो शाइ सयलकालं सो पावइ सिवसुहं विउलं ॥

नवकारव्याख्यानं समाप्तम् ॥

अतिचार

(सवत १३६९ मां लखेला ताडनपत्रमांधी)

तउ तुम्हि ज्ञानाचार दरिसणाचार चारित्राचार तपाचार वीर्याचार पंचविधआचार विपदया अतीचार आलोउ । ज्ञानाचारि कालवेला पढिउ गुणिउ विनयहीनु बहुमानहीनु उपवानहीनु गुरुनिन्दवु अनेरीकन्हइ पढिउ अनरउ कहिउ । व्यजनकूट अक्षरकूट कानइ मात्र आगलउ ओछउ देववंदणइ पडिक्कमणइ सज्जाओ करतां पढतां गुणतां हुओ हुइ, अर्थकूट तदुभयकूट ज्ञानोपकरणि पाटी पोथी ठवणी कमली सापडी सांपडी पति आसातना पगु लागउ थुकु लागउ पढतां गुणतां प्रदेयु मन्दर अंतराइ हुउ फीषउं हुइ भक्षसगलहइमाहि तेह मिच्छानि दुष्कडं । नृपावादि सहसालकरि प्नाउ सन्ध्या-

केवलज्ञान, चउत्रीस अतिशयि समन्वित, अष्टमहाप्रातिहार्यशोभायमान महाविदेहि खेत्रि विहरमान तीह अरिहंत भगवंत माहरउ नमस्कारु हउ ॥ १ ॥

नमो सिद्धाणं ॥ २ ॥ माहरउ नमस्कारु सिद्ध हउ । किंसा जि सिद्ध, दुष्टाष्टकर्मक्षउ करिउ, जि मोक्षि ग्या । आठ कर्म किंसा भणियइ । ज्ञानावरणीउ १ दरिसणावरणीउ २ वेदनीउ ३ मोहनीउ ४ आयु ५ नामु ६ गोतु ७ अंतराउ ८ ईह आठकर्मक्षउ करिउ जि सिद्धि ग्या । किसी ज सिद्धि; लोकतणइ अप्रविभाणि पचतालीस लक्षयोजनप्रमाणि जिसउ उत्ताणु छत्तु तिसइ आकारि ज सिद्धिसिळां अमलनिर्मल जलसंकासं जु अजरामरस्थानु, तेह ऊपरि योजनसंवाधियइ चउवीसमह य विभागी जि सिद्ध अनंत सुखलीण ति सिद्ध भणियइ । तीह सिद्ध माहरउ नमस्कारु हउ ॥ २ ॥

नमो आर्यियाणं ॥ ३ ॥ माहरउ नमस्कारु आचार्य हुउ । किंसा जि आचार्य, पंचविधु आचार जि परिपालइ ति आचार्य भणियइ । किसउ पंचविधु आचार । ज्ञानाचार, दर्शनाचार, चारित्राचार, तपाचार, वीर्याचार, यउ पंचविधु आचार जि परिपालइ ति आचार्य भणिइ । तीह आचार्य माहरउ नमस्कारु हउ ॥ ३ ॥

नमो उवज्झायाणं ॥ ४ ॥ माहरउ नमस्कारु उपाध्याय हुउ । किंसा जि उपाध्याय द्वादशांगी जि पढइ पढावइ । किसी ज द्वादशांगी, आचारागु १ सूयगड्ड २ ठाणागु ३ समवाउ ४ विवाहपन्नत्ति ५ ज्ञाताधर्मकथा ६ उवासगदसा ७ अंतगहदसा ८ अणुत्तरोववाइयदसा ९ पण्हवागरणु १० विपाक-श्रुतु ११ दृष्टिवाद १२ ए बार आंग जि पढइ पढावइ ति उपाध्याय भणियइ । तीह उपाध्याय माहरउ नमस्कारु हुउ ॥ ४ ॥

नमो लोए सव्वसाहूणं ॥ ५ ॥ ईणिं लोकिं जि केई अछइ साधु । यउ लोक च किसउ भणियइ । अढाई द्वीपसमुद्र पनर कर्मभूमि । जि किसी, पांच भरत पांच ऐरवत पांच महाविदेह खेत्र ईह पनर कर्मभूमिमाहि जि केई अछइ साधु । किंसा जि साधु; रत्नत्रउ जि साधइ । किसउ रत्नत्रउ, ज्ञानु दर्शनु चारित्रि यउ रत्नत्रउ जि साधइ ति साधु भणियइ । तीह साधु पंचमहाव्रतपरिपालक पंचमहाव्रत किंसा भणियइ । प्राणातिपातु १ मृषावादु २ अदत्तादानु ३ मैथुनु ४ परिग्रहु ५ रात्रीभोजनु । जि विवर्जइ ति साधु भणियइ । तीह साधु सर्वहीं माहरउ नमस्कारु हुउ ॥ ५ ॥

एसो पंच नमोकारो ॥ ६ ॥ एउ पंचपरमेष्ठिनमस्कारु पंचपरमेष्ठि किंसा । जि पूर्वोक्तभणिया अरिहत १ सिद्ध २ आचार्य ३ उपाध्याय ४ साधु ५ इह पंचपरमेष्ठिनमस्कारु भावि क्रियमाणु हुंतउं किसउं करइ ॥ ६ ॥

सव्वपावपणासणो ॥ ७ ॥ सर्वपापप्रणामकारियउ हुइ । ईणि जीवि चतुर्गतिकि संसारि भवभ्रमणु करतइ हुंतइ जि असुभलेस्या उपायी पापु सु ईणि पंचपरमेष्ठिनमस्कारि महामंत्रि सुमरीतिइ हुंतइ क्षउ हुयउ ॥ ७ ॥

मंगलाणं च सव्वेसिं पढमं होइ मंगलं ॥८॥ ईणि संसारि दधिचंदनदूर्वादिक मंगलीक भाणियइ । तीह मंगलीक सर्वहीमांहि प्रथमु मंगल एहु । ईणि कारणि शुभकार्यआदि पहिलउं सुमरेवउ, जिव ति कार्य एहतणइ प्रभावइ वृद्धिमंता हुयइ । यउ नमस्कारु अतीतअनागतवर्त्तमानचउवीसीआदिजिनो-
कसारु, सु तुम्हे विसेषहइ हिवडातणइ प्रस्तावि अर्थयुक्तु ध्येयु ध्यातव्यु गुणेवउ पढेवउ । जु किंसउ ।

जिणसासणस्स सारो चउदसपुव्वाण जो समुद्धारो ।

जस्स मणे नवकारो संसारो तस्स किं कुणइ ॥

अनइ एहु नमस्कारु स्मरता इहलोकतणा भय नासइ ।

यदुक्तं—अडविगिरिन्मज्जे भयं पणासेइ चित्तिओ संतो ।

रक्खइ भवियसयाइं माया जह पुत्तभंडाइ ॥

वाहिजलजलणतक्करहरिकरि संगामविसहरभएहिं ।

नासंति तक्खणेणं जिणनवकारप्पभावेणं ।

हियइगुहाए नवकारकेसरी जाण संठिओ निच्चं ।

कम्मदुगंठिदोषद्वयं ताण परिनटुं ॥

नमस्कारस्य स्वरूपं भण्यते । ईणि नवकारि नव पद पांच अधिकार सत्तसट्ठि अक्षर, तीहमाहि छ भारी इकसठि लघु । इसउं नमस्कारतणउं माहात्म्यु ।

एसो मंगलनिलओ भयविलओ सलयसंतिसुहजणओ ।

नवकारपरममंतो संतियमित्तो सुहं देउ ॥

अप्पुव्वो कप्पतरू एसो चिंतामणी य अप्पुव्वो ।

जो शाइ सयलकालं सो पावइ सिवसुहं विउलं ॥

नवकारव्याख्यानं समाप्तम् ॥

अतिचार

(सवत १३६९ मां लखेला ताडनपत्रमांधी)

तउ तुम्हि ज्ञानाचार दरिसणाचार चारित्राचार तपाचार वीर्याचार पंचविधआचार विषइया अतीचार आलोउ । ज्ञानाचारि कालवेला पढिउ गुणिउ विनयहीनु बहुमानहीनु उपधानहीनु गुरुनिन्दु अनेरीकन्हइ पढिउ अनरउ कहिउ । व्यजनकूट अक्षरकूट कानइ मात्र आगलउ ओलउ देववंदणइ पडिक्कमणइ सज्जाओ करतां पढतां गुणतां हुओ हुइ, अर्थकूट तदुभयकूट ज्ञानोपकरणि पाटी पोथी ठवणी कमली सांपडी सांपडी पति आसातना पगु लागउ थुकु लागउ पढतां गुणतां प्रेष्टु नच्छर भंतराइ हुउ कीघउं हुइ भवसगलहइमांहि तेह निच्छानि दुम्हं । नृपावादि सहसात्तफरि आउ अन्या-

केवलज्ञान, चउत्रीस अतिशयि समन्वित, अष्टमहाप्रातिहार्यशोभायमान महाविदेहि खेत्रि विहरमान तीह अरिहंत भगवंत माहरउ नमस्कारु हउ ॥ १ ॥

नमो सिद्धाणं ॥ २ ॥ माहरउ नमस्कारु सिद्ध हउ । किसान जि सिद्ध, दुष्टाष्टकर्मक्षउ करिउ, जि मोक्षि ग्या । आठ कर्म किसान भणियइ । ज्ञानावरणीउ १ दरिसणावरणीउ २ वेदनीउ ३ मोहनीउ ४ आयु ५ नाम ६ गोतु ७ अंतराउ ८ ईह आठकर्मक्षउ करिउ जि सिद्धि ग्या । किसी ज सिद्धि; लोकतणइ अप्रविभागि पचत्तालीस लक्षयोजनप्रमाणि जिसउ उत्ताणु छतु तिसइ आकारि ज सिद्धिसिद्धि अमलनिर्मल जलसंकासं जु अजरामरस्थानु, तेह ऊपरि योजनसंवंधियइ चउवीसमह य विभागी जि सिद्ध अनंत सुखलीण ति सिद्ध भणियइ । तीह सिद्ध माहरउ नमस्कारु हउ ॥ २ ॥

नमो आयरियाणं ॥ ३ ॥ माहरउ नमस्कारु आचार्य हउ । किसान जि आचार्य, पंचविधु आचारु जि परिपालइ ति आचार्य भणियइ । किसउ पचविधु आचारु । ज्ञानाचारु, दर्शनाचारु, चारित्राचारु, तपाचारु, वीर्याचारु, यउ पंचविधु आचारु जि परिपालइ ति आचार्य भणिइ । तीह आचार्य माहरउ नमस्कारु हउ ॥ ३ ॥

नमो उवञ्जायाणं ॥ ४ ॥ माहरउ नमस्कारु उपाध्याय हउ । किसान जि उपाध्याय द्वादशांगी जि पढइ पढावइ । किसी ज द्वादशांगी, आचारागु १ सूयगडु २ ठाणागु ३ समवाउ ४ विवाहपन्नति ५ ज्ञाताधर्मकथा ६ उवासगदसा ७ अंतगडदसा ८ अणुत्तरोववाहयदसा ९ पण्हावागरणु १० विपाक-श्रुतु ११ दृष्टिवादु १२ ए वार आग जि पढइ पढावइ ति उपाध्याय भणियइ । तीह उपाध्याय माहरउ नमस्कारु हउ ॥ ४ ॥

नमो लोप सव्वसाहणं ॥ ५ ॥ ईणिं लोकि जि केई अछइ साधु । यउ लोक च किसउ भणियइ । अढाई द्वीपसमुद्र पनर कर्मभूमि । जि किसी, पांच भरत पांच ऐरवत पांच महाविदेह खेत्र ईह पनर कर्मभूमिमाहि जि केई अच्छइ साधु । किसान जि साधु; रत्नत्रउ जि साधइ । किसउ रत्नत्रउ; ज्ञानु दर्शनु चारित्रि यउ रत्नत्रउ जि साधइ ति साधु भणियइ । तीह साधु पंचमहाव्रतपरिपालक पंचमहाव्रत किसान भणियइ । प्राणातिपातु १ मृषावादु २ अदत्तादानु ३ मैथुनु ४ परिग्रहु ५ रात्रीभोजनु । जि विवर्जइ ति साधु भणियइ । तीह साधु सर्वहीं माहरउ नमस्कारु हउ ॥ ५ ॥

एसो पंच नमोकारो ॥ ६ ॥ एउ पंचपरमेष्ठिनमस्कारु पंचपरमेष्ठि किसान । जि पूर्वोक्तभाणिया अरिहत १ सिद्ध २ आचार्य ३ उपाध्याय ४ साधु ५ इह पंचपरमेष्ठिनमस्कारु भावि क्रियमाणु हुंतउं किसउं करइ ॥ ६ ॥

सव्वपावपणासणो ॥ ७ ॥ सर्वपापप्रणासकारियउ हुइ । ईणि जीवि चतुर्गतिकि संसारि भवभ्रमणु करतइ हुंतइ जि असुभलेश्या उपायी पापु सु ईणि पंचपरमेष्ठिनमस्कारि महामंत्रि सुमरीतइ हुंतइ क्षउ हुयउ ॥ ७ ॥

मंगलणं च सव्वेसिं पढमं होइ मंगलं ॥८॥ ईणि संसारि दधिचंदनदूर्वादिक मंगलीक भणियइ । तीह मंगलीक सर्वहीमांहि प्रथमु मंगल एहु । ईणि कारणि शुभकार्यआदि पहिलउं सुमेवउ, जिव ति कार्य एहतणइ प्रभावइ वृद्धिमंता हुयइ । यउ नमस्कार अतीतअनागतवर्त्तमानचउवीसीआदिजिनो- कसार, सु तुम्हे विसेषइह हिवातणइ प्रस्तावि अर्थयुक्तु ध्येयु ध्यातव्यु गुणेवउ पढेवउ । जु किसउ ।

जिणसासणस्स सारो चउदसपुव्वाण जो समुद्धारो ।

जस्स मणे नवकारो संसारो तस्स किं कुणइ ॥

अनइ एहु नमस्कार स्मरता इहलोकतणा भय नासइ ।

यदुक्तं—अडविगिरिन्मज्जे भयं पणासेइ चिंतिओ संतो ।

रक्खइ भवियसयाइ माया जह पुत्तमंडाइ ॥

वाहिजलजलणतकरहरिकरि संगामविसहरमएहिं ।

नासंति तक्खणेणं जिणनवकारप्पभावेणं ।

हियइगुहाए नवकारकेसरी जाण संठिओ निच्चं ।

कम्मट्ठगंठिदोषइघइयं ताण परिनट्ठं ॥

नमस्कारस्य स्वरूपं भण्यते । ईणि नवकारि नव पद पांच अधिकार सत्तसट्ठि अक्षर, तीहमाहि व भारी इकसठि लघु । इसउं नमस्कारतणउं माहात्म्यु ।

एसो मंगलनिलओ भयविलओ सल्यसंतिमुहजणओ ।

नवकारपरममंतो संतियमित्तो सुहं देउ ॥

अप्पुव्वो कप्पतरू एसो चिंतामणी व अप्पुव्वो ।

जो झाइ सयलकालं सो पावइ सिवसुहं विउलं ॥

नवकारव्याख्यानं समाप्तम् ॥

अतिचार

(संवत् १३६९ नां लखेला ताउनपत्रमांथी)

तउ तुम्हि ज्ञानाचार दरिसणाचार चारित्राचार तपाचार वीर्याचार पंचविधआचार विषय्या अतीचार लालेउ । ज्ञानाचारि कालवेला पढिउ गुणिउ विनयहीनु बहुमानहीनु उपवानहीनु गुलनिन्दवु लनेरीकन्हइ पढिउ अनरउ कहिउ । व्यजनकूट अक्षरकूट कानइ मात्र आगलउ ओलउ देववंदणइ पडिक्कमणइ सज्जाओ करतां पढतां गुणतां हुओ हुइ, अर्थकूट तदुभयकूट ज्ञानोपकरणि पाटी पोथी ठवणी क्रमली सांपडी सांपडी पति आसातना पगु लागउ शुक्र लागउ पढतां गुणतां प्रदेसु नच्छर भंताइ हुउ कौषउं हुइ भवसगलइहमांहि तेह मिच्छानि दुक्कउं । नृपावादि सहसातकरि धाउ अन्ध्या-

ख्यानुः दीधउं, रहसमंत्रभेदुः कीधइ, मृषोपदेसु दीधउ, कूडउ लेखु लेखिउ कूडी साखि थापणि मौसउ
 कुणहइसउ राडि मेहि कलहु विढाविदि, जु कोइ अतिचारु मृषावादि व्रति भवसगलाइमाहि हुउ
 त्रिविधि त्रिविधि मिच्छा मि दुकडं । अदत्तादानि विराइउं छानउं फीटउं लीधउं दीधउं चावरिउं धरि
 बाहिरि खेत्रि खलइ पाडइ पाडोसि अणमोकलाविउ चोरीच्छाइं चोर प्रति प्रयोगु फीधउ, नवउं पुराणउ
 रसु विरसु सर्जीवु निजीवु मेळिउं, कूडी तूल कूडइ थापि कूडउ कहिउ हुइ, अतीचारु अदत्तादानि
 व्रति भवसगलाइमाहि हुउ तह सवहइ मिच्छा मि दुकडु । मैथुनव्रति लहुडपणि आपणा विराया सील
 खंडया सिउणइ सिउणातरि, दृष्टिविपर्यासु, आठमिचउदसितणा नीमभंगु, अनंगक्रीडा परविवाहकरण
 तीव्रभिलाषु, धरिउ हुइ, अनेरा जु कोइ अतिचारु मैथुनव्रति भवसगलाइमाहि हुअउ तेह सवहइ
 त्रिविधि त्रिविधि मिच्छा मि दुकडं । हव हियामाहिं सम्यक्त्व धरउ । अरिहंत देवता, सुसाधु गुरु,
 गुरु जिणप्रणीतु धर्मु, सम्यक्त्वदंडकु ऊचरउ । हिव अठार पापस्थानक वोसिरावउ । सर्व प्राणा-
 तिपात, सर्व मृषावाद, सर्व अदत्तादान, सर्व मैथुनु, सर्व परिग्रहु, सर्व क्रोधु, सर्व मानु, सर्व माया,
 सर्व लोभु, रागु द्वेषु, कलहु, अभ्याख्यानु, पैशुन्य, रति, अरति, परपरिवाद, मायामृषावाद, मिथ्या
 त्वदरिणसल्यु ए अठार पापस्थान मोक्षमार्ग संसर्ग विघन समान त्रिविधि त्रिविधि वोसिरावउ, अतीतु
 निंदउ, अनागत पञ्चकखउ, वर्तमानु संवर । सागार प्रत्याख्यानुउ ।

खमिउ खमाविउ महं खमिउ छंविह जीवनिक्काय ।

सिद्धहृदिना लोयणा नइ महं नहरं न पावु ।

हिव दुक्तगरिहा करउ । जु अणादि संसारमांहि हीडतइ हूतइ ईणि जीवि मिथ्यात्व
 प्रवर्ताविउ । कुतिरु संस्थापिउ, कुमार्ग प्ररूपिउ, सन्मार्ग अवलपिउ । हिवु ऊप्राजि मेहि सरीर कुटुंबु
 जु पापि प्रवर्त्तउ, जि अधिगरण हलऊ खल धरट धरटी खांडां कटारी अरहइ पावटा कुप तलाव
 कीषां कराव्या, अनुमोषा ते सर्वे त्रिविधि त्रिविधि वोसिरावउ । देवस्थानि द्रवि वेवि पूजा महिमा
 प्रभावना कीधी, तीर्थजात्रा रथजात्रा कीधी, पुस्तक लिखाव्यां, साधर्मिकवाङ्मय कीषां, तप नीयम
 देववन्दन वादणां सख्याइ अनेराइ धर्मानुष्ठानतणइ विषइ जु ऊजसु कीधउ सु अम्हारउ सफल हुओ ।
 इति भावनापूर्वक अनुमोदउ ।

